

АБДУЛЛА ОРИПОВ

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

ЕТТИНЧИ ЖИЛД

ШЕЪРЛАР, ДОСТОН,
МАҚОЛАЛАР,
СУҲБАТЛАР,
ҚАЙДЛАР

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент - 2013

УЎК 821.512.133.1
КБК 84 (5Ў)6
О 68

Нашрга тайёрловчи,
изоҳлар ва сўнгсўз муаллифи
Дониёр Бегимқулов

Орипов, Абдулла

Танланган асарлар. Жилд 7. Шеърлар, дoston, мақолалар, суҳбатлар, қайдлар/А.Орипов; нашрга тайёрловчи, изоҳлар ва сўнгсўз муаллифи Д.Бегимқулов. – Тошкент: Фафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2013. – 300 б. + 8 б. вкл.

ISBN 978-9943-03-545-4

Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов «Танланган асарлар»нинг ушбу 7-жилдига кирган халқона, қиссагўйлик услубида ёзилган «Истиқлол манзаралари» достонида Мустақиллик арафасида ва унинг дастлабки йилларида юз берган воқеалар, шоир ўзи гувоҳ бўлган унутилмас, тарихий жараёнлар тасвирланган. Ёйиқ, воқеабанд ифода услубида, учликлар шаклида ёзилган «Ранглар ва оҳанглар» деб номланган шеърлий туркумга кирган шеърлардан шоирнинг инсон руҳияти товланишлари, доимий иқдорлар, тубсиз армонлар, чексиз орзулар ҳақидаги мушоҳадалари ўрин олган. 2010 йил июнь ойидан кейин ёзилган шеърлар, ғазалларнинг умумий мавзуси ҳам инсон, унинг қалб эврилишлари, она юртдир. Жилдада, шунингдек, жаҳон ва ўзбек адабиётининг Данте, Пушкин, Расул Ҳамзатов, Ҳамид Олимжон сингари салафлари ҳақидаги мақолалар, долзарб мавзулардаги публицистик чиқишлар, суҳбатлар ҳам жамланган.

УЎК 821.512.133.1
КБК 84 (5Ў)6

© Абдулла Орипов
© Фафур Гулом номидаги
нашриёт-матбаа ижодий
уйи. 2013

ISBN 978-9943-03-545-4

ШЕЪРАР

ИСКАНДАР ВА ШОИР

– Искандар, – дейишса тупроқдан шу он
Юз мингта Искандар кўтарибди бош.
Аслида биттасин таниган жаҳон,
Қолгани шунчаки номдош, исмдош.

Йўқлама ўтказсанг агар жўрттага,
Аҳли шуаронинг касбига доир,
Мингтаси чиқарди «Мен» – деб ўртага,
Аслида уларнинг биттаси шоир.

2010 йил 10 июнь

ЯНТОҚ ВА ТУЯ

Янтоқнинг томири узоққа кетар,
Бардошда тенгсиздир янтоқхўр туя.
Унисин одамлар тикан деб атар,
Бунисин камситар туясан, дея.

Уларнинг қисмати ажабдир, ажаб,
Фақирлик эвази – озод нафасдир.
Гул бўлсанг қайгадир кўярлар қадаб,
Магар оҳу бўлсанг – жойинг қафасдир.

2010 йил 10 июнь

ТЎРТЛИК

Менга ёлғизсан, деб чимирмагил қош,
Турфа савдоларга ошнодир бу бош.
Барча мағлубият менинг дўстимдир,
Барча йўқотишлар менга қариндош.

2010 йил 17 июнь

ҲАСАД

Ижод билан бандсан кечаю кундуз,
Умр шамол каби елаверади.
Балки пайқамассан, ортингдан шу кез
Ҳасад ҳам изма-из келаверади.

Турмуш ғалвалари, турфа ғараз, кин
Ҳолдан тойдиради фил бўлсанг ҳатто.
Қўлингдан қаламинг тушади бир кун,
Ҳасад ўз йўлидан қайтмайди аммо.

У ҳаёт саҳнида изғийди абад,
Оч қолган шоқолдек таъқиб этади.
Сени бир амаллаб йиқитгач ҳасад
Янги ўлжасини излаб кетади.

2010 йил 19 июнь

ЭСКИ МУХЛИСЛАР

Шоирнинг тўрт сатр шеърини айтиб,
Бағрини чиндан ҳам тиглаган авлод.
Оз эмас, беш юз йил нарига қайтиб,
Мақомга қўшилиб йиғлаган авлод.

Кўҳна Варахшаю Афросиёбнинг
Тошини ёстигин остига қўйган.
Бир кун оч қолса ҳам, лекин китобнинг
Маъносин симириб, мағзига тўйган.

Сиз, эски мухлислар, бормисиз омон,
Сиз ўша тарихнинг оҳ-зоридасиз.
Бирингиз Чорсуда очгансиз дўкон,
Бирингиз «Отчопар» бозоридасиз.

Янги замонларни олқишлаб сизлар,
Ўтган йилларни ҳам эсга олгайсиз.
Турфа хонишларни тинглаган кезлар,
Юнус Ражабийни қўмсаб қолгайсиз.

Қар битга давроннинг ўз араваси,
Ўз дарди, армони, ашуласи бор.
Митти набиранинг орзу ҳаваси
Сизнинг қолипларга тушмоғи душвор.

Лекин ишонаман бешак, муқаррар
Яшарсиз наслар ақлу ҳушида.
Улар «Муножат»ни қуйлашса агар,
Қазрат Навоийни кўргай тушида.

2010 йил 23 июнь

ДАХЛДОРЛИК

Куя ўз уйимдан чиққан,
Мита ҳам,
Шукр суварак ҳам бегона эмас.
Нега гина қилай бировдан укам,
Ўзимники ҳатто дарёдаги хас.

Олис юлдузларни айбламанг асло,
Улар белгиламас тақдиримизни.
Гоҳо кимларгадир бахт этсак ато,
Бахтсиз ҳам қилгаймиз бир-биримизни.

2010 йил 10 август

МАРТАБА

Бир улуғ мартаба тилайман Сизга,
Унинг моҳияти Ҳаққа тегишли.
Десинлар, фалончи тегишли бизга,
Ватанга тегишли, халққа тегишли.

2010 йил 18 август

ХАЛҚИМ

Мен учун ор эдинг, ор бўлгин халқим,
Мудом эзгуликка ёр бўлгин халқим.
Ўзбексан, ўзбекдай қаддингни кергил,
Норлар орасида нор бўлгин халқим.

2010 йил 25 август

МЕҲМОН

Бу одам ким дея боқмангиз менга,
Шул эрур сувратим, шулдир сийратим.
Оддий меҳмон бўлиб келдим заминга,
Меҳмондай кетарман битса мударатим.

Тириклик шавқидан гоҳида мастман,
Борлиқ мен учун ҳам азиздир бешак.
Лекин ҳеч нарсани олиб кетмасман,
Кетарман барига силкканча этак.

Кўнглингиз тўқ бўлсин, сизга беминнат
Қолдиргум лиммо-лим ҳаёт жомини.
Мен олиб кетгайман дунёдан фақат
Аллоҳ деган бир сўз – Аллоҳ номини.

2010 йил 12 август

БЕРУНИЙГА МАКТУБ

*Термизлик буюк аллома Аҳмад
Устурлобийнинг Абу Райҳон
Берунийга ёзган мактуби маълум бўлди.*

Минг йиллар муқаддам Хоразм томон
Аҳмад Устурлобий юбормишдир хат.
Ёш олим Беруний топса гар имкон
Келиб кетсин, демиш, Термизга албат.

Демиш: – «Фазоларни ўрганмоқ учун
Устурлоб ясадик, яратдик дастур.
Шояд, зеҳнимиздан сачраган учқун
Сиздек иқтидорга бўлолса манзур».

Ажабо, орадан асрлар ўтиб,
Мен кўриб турибман хатни зоҳирда.
Кеча Тўйтепадан йўлланган мактуб
Бугун ўқилгандай Шайхонтоҳурда.

Чиндан ҳам ўчмагай таралган бир бонг,
Сўнмас буюкларнинг ўтли каломини.
Дафъатан ҳаяжон уйғотса не тонг
Ҳатто мактубларда битилган номи.

Сиз дерсиз, шунчалар ноёбми бу ҳол,
Ҳар ким ҳам йўқлагай дўстни – маҳбубни.
Бир кунда ҳар қандай одам эҳтимол
Ёзиши мумкиндир мингта мактубни.

Лекин ўз мақомин бузмаган ҳаёт,
Унинг ўлчовлари қатъий, мустаҳкам.
Ҳар куни туғилмас Берунийдек зот,
Ҳар доим учрамас Устурлобий ҳам.

2010 йил 10 сентябрь

МАНЗАРА

Икки тобут чиқди битта кўчадан,
Қазога хос эди гамгин манзара.
Кимлардир қараса гўша-гўшадан,
Кимнингдир қалбида силқиди яра.

Азаддан барчага таниш ушбу ҳол,
Давом этиб келар Одам Атодан.
Марҳумнинг ҳурмати бошланар дарҳол,
Гарчанд холи эмас ҳеч ким хатодан.

Лопиллаб кетарди икки тобут ҳам,
Лекин бир ҳолатдан жунжиқди этим:
Бирининг ортида тумонат одам,
Бирининг кетида тўрт нафар етим.

Ҳолбуки, бир хилдир айрилиқ, фироқ,
Умр ҳам ўткинчи, оққан сой эди.
Одамлар уларни фарқлашди, бироқ,
Бири йўқсил эди, бири бой эди.

2010 йил 19 сентябрь

ОДДИЙ ОДАМ

Илтимослар тушар тез-тез менга ҳам,
Бири ўқиш дейди, иш дейди бири.
Уларнинг кўплари содда чинакам,
Соддалиқдан бўлак йўқ ҳеч бир сири.

Мен-ку улар билан пиёда, яёв,
Кетишга тайёрман Ҳиротга қадар.
Лекин қўлимда бор на қудрат, на дов,
Оддий одамдирман, билсангиз агар.

Асло ажабланманг кимлигим кўриб,
Кучим етар балки шеърини нидога.
Мен фақат сиз билан ёнма-ён туриб,
Илтижо қилишим мумкин Худога.

2010 йил 11 октябрь

АЛИШЕР НАВОИЙ МОНОЛОГ СЎЗИ

Дедик:

«Агар бир қавм гар юз,
Йўқса мингдур,
Муайян турк улуси
Худ менингдур».

Дедик:

«Кўнгул бермиш сўзимга
Турк жон ҳам,
Не ёлғиз турк,
балки туркмон ҳам».

Улуғдир наслингиз,
унутманг асло,
Боболар рутбасин
юксалтинг борҳо.

Соҳиби юрт бўлиб
даврон сургайсиз,
Голибсиз, то қўлни
қўлга бергайсиз.

Кўрманг залолатни,
кўрманг хўрликни,
Асранг озодликни,
асранг ҳурликни.

Бошга тож айлангиз
Элнинг дуосин,
Дуо айлаб мудом
Эл раҳнамосин.

Бунёд бўлмиш мана,
Келиб хуш чоғлар,
Олий иморатлар,
Жаннатдек боғлар.

Ҳали довлардан
Ошгайсиз дадил,
Гуллагай ҳар гўша,
Ҳар битта манзил.

Илоҳо тегмасин
Кўз Сизга зинҳор,
Аллоҳ ҳамроҳингиз,
Зафар бўлсин ёр!

2010 йил 15 октябрь

ОДАМ

Бир заррин ип тортар қўлимдан гўё,
Болалик киргандек чоллар тушига.
Мен ундан дастимни узмасман асло,
Боғлиқ у бобомнинг оғриқ тишига.

Иккинчи қўлимдан тортар бир арқон,
Мақоми юксаклик йўлларидадир.
Унинг битта учи бешак, бегумон,
Ёвқур набирамнинг қўлларидадир.

Дунёда шу тахлит яшайди Одам,
Гоҳо мағлуб бўлса, гоҳида голиб.
Авлодлар изидан ташлар у қадам
Ўтган аждодларни ёдига олиб.

2010 йил 1 ноябрь

ҚИЗЛАРИМ

Ўғил-ку, эгилган қадингни тутиб,
Қулатмай тургувчи таянч – тиргақдир.
Қизинг-чи, ҳаттоки ўзни унутиб,
Бошга қўниб турган қушдай сергақдир.

Нимани истасанг, пилдираб қизинг
Ўша он олдинга шай қилиб қўйгай.
Унга қувонч эрур борлигинг – ўзинг,
Кўриб кўзи билан меҳрингга тўйгай.

Қайдандир сен томон отилса бир тош
Зарбаси теккайдир энг аввал унга.
Шод бўлсанг, севинчдан кўзларида ёш,
Алёрлар айтади ўша хуш кунга.

Ел тегса, иссигинг чиқса ногаҳон,
Мисоли ўтда у ёниб кетгайдир.
Йиғласа, фалакка дастлаб, бегумон
Унинг илтижоси бориб етгайдир.

Гўдак чоғиданоқ қўғирчоқ ўйнаб
Ҳаётни яратиш туғма хислати.
Яхлит мўъжиза у, қарасанг ўйлаб,
Жам унда онанинг бор фазилати.

Келгай-ку балоғат ёши ҳам тайин,
Умрнинг мунис бир палласи етгай.
Ўша кун тиззанга қўйиб манглайин
«Раҳмат, Отажон», деб сени тарк этгай.

Энди-чи, ёнида жуфти муносиб,
Қумридек сайр этиб юриши яхши.
Пайт келиб, боласин бағрига босиб,
Ота, – деб эшиқдан кириши яхши.

Қизларим шоҳ байтдир мумтоз ғазалдан
Фаришта юрармиш қиз бор хонада.
Бежиз айтмаганлар азал-азалдан
Қизнинг ҳақи кўпроқ ота-онада.

2010 йил 23 ноябрь

САВОБ

Унда қайнаб ётар меҳр булоғи,
Йўқ унга дўстларнинг яқин-йироғи.
Савобга шу қадар ботиб кетмиш у,
Фақат кўринади икки қулоғи.

2010 йил 23 ноябрь

ГАВҲАР

Азизим, бир ҳолни назарга илгил
Ва унга ҳамиша риюя қилгил:
Йўлга сочилади оддий чағир тош,
Гавҳар қадалади дасторга, билгил!

2010 йил 23 ноябрь

ҚИШ

Куз ҳам кетди, мана,
Қиш келди қайта,
Эски ашуламини яна айтаман.
Сени қарши олдим нечанчи марта,
Қиш, сенга нечанчи бора қайтаман.

Газ ўчоқ жойида, пўстин ҳам тайёр,
Сенинг ҳурматинг бу, қирчиллама қиш.
Ундов белгисидек тераклар қатор,
Қишга шу тариқа айтишар олқиш.

Бундай пайт гаштлидир чойхона кўпроқ,
Чолларга ўша жой бўлади шафъе.
Чойхона томонга тортса-да оёқ
Дуч келаверади негадир кафе.

Шундоқ давом этар ҳаёт барибир,
Топилар биз учун хилват гўша ҳам.
Кўпдан соғинтирган даврамиз қизир,
Ахир эски дўстлар яна бўлмиш жам.

Яна ёдга тушар у олис йиллар,
Қишнинг қадамига алёр айтамин.
Тонгда чумолидай чиққан бўлсак гар,
Шомда арслон бўлиб уйга қайтамин.

2010 йил 4 декабрь

ОЗОН ҚАТЛАМИ

Қанчалар бағри кенг бўлмасин само,
Заминга етгайдир жабри, ситами.
Ерни ўраб турар ҳарирдай гўё,
Озон деб аталган ҳаво қатлами.

Фазодан келгувчи қаттол нурлар бор,
Улар ўтолмагай ҳарирдан бироқ.
Шундоқ асрар бизни Қодирини Гаффор,
Кафтин орасида тутгандек чироқ.

Гарчи барчага тенг нури қуёшнинг,
Гарчи инсон жисми заррадир, гарддир.
Ва лекин дунёда ҳар битта бошнинг
Ўз озон қатлами бўлмоғи шартдир.

Заминга ёвуз нур етса мабодо
Кулфатга маҳкумдир жамики жонзот.
Инсонга ноқислик дафъ этса аммо
Унинг бор сийрати бўлғуси барбод.

Ёвузлик жой олса қалблардан агар,
Ундайин кимсанинг номи адодир.
Молу мулк, дунёси бисёрдир магар,
Лекин руҳи унинг мажруҳ, гаодир.

Кимда собит эмас гар ўша қатлам,
Иймони абасдир, ўйлари чиркин.
Сўқирга айланиб очиқ кўзлар ҳам,
Эзгулик ўрнини қоплар ҳасад, кин.

Йўқолиб кетган чоқ инсоф, диёнат,
Тоза вужудларга Иблис бўлур жо.
Алҳазар, бундайлар алал-оқибат,
Англай олмагайлар Ватанни ҳатто.

Заминда устивор бўлдимки кибр –
Элар безовта-ю нотинчдир замон.

Ақлга зўр келса жаҳолат охир
Мадад бера олгай на ер, на осмон.

Меҳварда бор экан то ўша қатлам
Тириклик бехатар, заволсиз ҳаёт.
Асли ёвузликдан холи инсон ҳам
Аршнинг назарига муносиб бир зот.

Яшайсан гоҳ шоду, гоҳ дилда қадар,
Ўзингники эрур қувончинг, ғаминг.
Лекин огоҳ бўлгин доим, биродар,
Бутун турибдими озон қатламинг?!

2010 йил 22 декабрь

* * *

Туғилган кунингни чиқарма эздан,
Гарчи таъмалардан бўлсанг ҳам холи.
Жилмайиб тургайсан, гўё мухлисдан
Мақтов кутаётган шоир мисоли.

Асли бундай айём ёшларгадир мос,
Улар улғайишдан қувонмас нечун.
Кекса-чи, шукрона айтгайдир, холос,
Ўлмай шу кунларга етгани учун.

Ёшлар сурон солар яна дунёга,
Оёгин остида чатнайди тупроқ.
Кекса-чи, очса ҳам қўлин дуога
Кейинги санасин ўйлайди кўпроқ.

2011 йил 7 январь

ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИГА

Осойишта экан шу юрт, шу чаман,
Ҳатто кипригингга қўнмайди гардлар.
Мардларни вояга етказди Ватан,
Демак, қўриқлайди Ватанни мардлар.

2011 йил 11 январь

БИР МАРТА...

Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Тушимнинг ҳаётда ростга дўнганин.
Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Ойнинг ўроғига юдуз қўнганин.

Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Отамнинг жимгина йиғлаганини.
Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Онани йўқ, деб бағрин тиглаганини.

Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Янгради Озодлик сўзи дафъатан.
Бир марта кўрганман,
Фақат бир марта,
Ягона бўлганди ўша кун Ватан.

2011 йил 17 январь

ЮМУШ

Асло адо бўлмас тириклик иши,
Монеълик қилолмас унга ҳеч бир жон.
Фалон юмуш билан банддир у киши,
Фалон хизматдадир мана бу инсон.

Пайткелиб, ўзгартар касбини биров,
Истеъфо бергайдир, дейлик, амалдор.
Собиқ деб атарлар уларни дарров,
Собиқлар сафи ҳам минг йилларки бор.

Кимки гар юксаклик пояларида,
Хизмат қила олди юртига содиқ –
Мудом баҳра бордир сояларида,
Мудом улуғлашар, бўлса-да собиқ.

Асли бу ҳолатда йўқ зарра алам,
Авлод-ку алмашиб тургай доимо.
Шоирим, тушмасин қўлингдан қалам,
Сени собиқликдан асрасин Худо!

2011 йил 24 январь

ИЛТИМОСНОМА

Тафаккур соҳиби мана бу одам,
У асло синмайди, қанча эгмагин.
Бироқ банда у ҳам, инсондир у ҳам,
Ҳурматли худбинжон, унга тегмагин.

Мана бу одамда қалб бордир гўзал,
Ҳислари ўхшайди ёйилган кунга.
Илтимос қиламан, раҳм айлагил сал,
Азизим дилозор, тегмагин унга.

Бунда-чи порлайди ёрқин истеъдод,
Ақлу ҳис бирлашиб, унда бўлмиш жам.
Худо ҳаққи, уни қилмагил барбод,
Қадрли ҳасадгўй, тегма унга ҳам.

Яхшиси, барчангиз марҳамат айлаб,
Келинг ҳузуримга, меҳмон қилгайман.
Ахир аён менга сиздаги талаб,
Ҳар нечук, мен сизни кўпдан билгайман.

2011 йил 25 январь

УЛОҚ

Тоғлар орасида, жуда узоқда,
Мен ҳам қатнашганман битта улоқда.

Улоқни ўртага ташлар баковул,
Майдонда бошланар гўёки довул.

Тўзон кўтаришиб отлар чопишар,
Улоқни узай деб қўллар ёпишар.

Гоҳида тулпорга беришади панд,
Тўпланиб, йўлига солишади банд.

Баъзилар фирромлик қилса ҳам бироқ
Қизир қизигандан кўпкари – улоқ.

Бу ҳам бир томоша, бу ҳам ҳавасдир,
Улоқнинг ўрнида бўлмасанг басдир.

2011 йил 24 февраль

ТАСКИН

Юрагинг сиқилса,
Дилинг бўлса гаш,
Турфа давраларни йиғиштир барин.
Яхшиси, дарахтлар билан суҳбатлаш,
Баҳам кўр ям-яшил хотираларин.

Юрагинг сиқилса,
Қийнаса ўйлар,
Юзни бур дарёнинг мавжлари томон.
Тиниқ чашмалардан сўйлайди улар,
Бундоқ суҳбатдошни топмоғинг гумон.

Юрагинг сиқилса,
Тор келса дунё,
Эрка шамолларнинг этагин тутгин.
Улар кўпни кўрган сайёҳдир гўё,
Улардан энг ажиб эртаклар кутгин.

Юрагинг сиқилса,
Тиқилса нафас,
Сен борлиқ қўйнига олиб кетгин бош.
Балки ўзга дийдор энди шарт эмас,
Балки керакмасдир бошқа суҳбатдош.

2011 йил 27 апрель

НАСИҲАТ

Қайсидир замонда донишманд бир зот,
Бошқалар қатори кечирмиш ҳаёт.

Кўрибди бойлигу тўқчиликни ҳам,
Зорлигу муҳтожлик, йўқчиликни ҳам.

Шоир айтганидай, яшаш ҳажрида
Гоҳ ақл ўрнини босгай тажриба.

У ҳаёт сабоғин шундоқ деб билмиш,
Бир кун шогирдига насиҳат қилмиш:

– Бўтам, Аллоҳ айлаб бахтга муяссар,
Ҳазрати Хизрга йўлиқсанг агар,

Аввало, муборак қўлларини ўп,
Қутлуғ изларини – йўлларини ўп.

Тила тилагингни, десалар шошма,
Бошларин қотириб ҳаддингдан ошма.

Сира иккиланмай муродингга кўч,
Энг аввал сўрагин билагингга куч.

Куч сени хор қилмас асло, ҳеч қачон,
Хоҳла, қилич чопгин, хоҳла, чоп кетмон.

Ўртага чиқсанг гар полвон бўлгайсан,
Олқишу совринлар билан тўлгайсан.

Полвоннинг бир умр ўчмагай шони,
То кучи бор экан – бутундир нони.

Иккинчи тилакни айт десалар боз,
Овоз сўра албат, ҳа, янгроқ овоз!

Балки бошлиқ бўлиб кўкрак кергайсан,
Ўша овоз билан буйруқ бергайсан.

Гулдурос наърангни эшитган замон,
Жим бўлиб қолгайдир ҳар қандай инсон.

Овознинг яна бир хислати бордир,
Ҳофиз бўлиб олсанг, нафи бисёрдир.

Тўю томошанинг тўри сеники,
Барча давраларнинг қўри сеники.

Ўзи оқиб келар шуҳрат ва бойлик,
Кўрдингми, ҳаётинг қандоқ чиройлик!

Хуллас, турмушингни ўйлагин бўтам,
Иншоллоҳ, бировдан бўлмагайсан кам.

Хизр йўлдош экан – йўқдир муаммо
Учинчи тилагинг турибди, аммо.

Гапни ҳар ёқларга энди бурмагин,
Ортиқча нарсани сўраб юрмагин.

Гоҳи керак бўлар у кўҳна нақл,
Майли сўрай қолгин озгина ақл.

2011 йил 1 май

АПОКАЛИПСИС

Жунбишга келмоқда замин бетўхтов,
Гўё бошлангандек мудҳиш бир ўйин.
Ёниб кетаётир ўрмонлар лов-лов,
Қитъаларни босар аждардек қуюн.

Зилзилалар тинмас, ўкирар вулқон,
Отилар жаҳаннам ўти – лавалар.
Бу ҳолнинг қошида аҳли Ер ҳайрон,
Ҳайрондир муфтийлар, раввин, ламалар.

Чексиз коинотнинг тирик вужуди
Балки тўлғонмоқда замонлар ўтиб.
Балки уммон бўлгай тоғлар ҳудуди,
Вақт инсон хоҳишин турмайди кутиб.

Балки миллиард йиллар остонасида
Бундан баттарроғин кўргандир замин.
Балки Яратган ҳам кошонасида
Ортигин йўқотиб, бутлайди камин.

Лекин не бўлса ҳам инсон зотини
Сўнгсиз саволларга кўмгай ушбу ҳол.
У фақат билгайдир ўз ҳаётини,
Чорасиз қолгайдир келганда завол.

Дафъатан айқашиб ер билан осмон
Дўзахнинг бешафқат шамоли елса,
Дейсан, о кибрга берилган инсон
Сен уни тўхтатгин қўлингдан келса.

Керак бўлармикан бизнинг бу ашъор,
Кимдир турса агар кўзларин ёшлаб.
Иншооллоҳ, раҳм этгай Қодири Гаффор,
Бандасин кулфатга қўймагай ташлаб.

Шунчалар поёнсиз экан бу очун,
Унинг на боши бор ва на адоғи.

Самода бир юлдуз топса ҳам якун,
Камайиб қолмайди унинг саноғи.

Интиҳо йўқ эрур боқий қудратда,
Мутлақ, абадийдир «Бўл!» деган калом.
Ким кетса, ўша чоғ, шаксиз, албатта,
Янги бир зурёдга қўйилгайдир ном.

Аммо юракларда бордир бир алам,
У боис тугамас ташвишлар, ғамлар.
Замин талвасаси босилганда ҳам
Бир-бирин тинч қўймас, афсус, сдамлар.

2011 йил 17 май

ЎЙИН

Сочимни тарамай тарагунимча
Бошимни улар тарк эта бошлади.
Теграмга қарамай қарагунимча
Дўстларим бирма-бир кета бошлади.

Бунчалар чопагон бўлмаса умр,
Бу отни тўхтатиб қололмагайсан.
Гоҳида берилган саломга бир қур
Улгуриб алик ҳам ололмагайсан.

Фурсатинг етмайди, атрофга қараб
Телпакни қозиққа ҳатто илишга.
Вақтинг топилгайдир лекин, вожаб,
Кимнингдир дилини вайрон қилишга.

Кимгадир кел дединг эртага шу пайт,
Яхшилик қилишга демак кўнглинг тўқ.
Эртан сенинг учун мавжудмикан, айт,
Мавжуд бўлганда ҳам балки ўзинг йўқ.

Умидни Аллоҳга айлаб ҳавола,
Балки термулгайсан кўкка бедармон.
Мисоли ўйинни бузди бир бола,
У бошқа ўйинга энди андармон.

2011 йил 27 июнь

АВЛОДЛАР

Болалигим ўтган у чекка қишлоқ,
Кўчасин оралаб кезаман танҳо.
Йўл усти, сўрайди бир бола шу чоқ:
– Кимнинг ҳовлисини излайсиз, бобо?

Мен-ку эринмасдан кимлигимни ҳам
Болага айтишим мумкин шу жойда.
У мени тинглар ё тингламас, қайдам,
Бунинг барчасидан унга не фойда.

Ахир ўтиб кетди неча ўнлаб йил,
Ўша кезларимни эслайман ҳамон.
Энди бегонаман, гарчи бу манзил
Менга ҳам бошпана бўлган бир замон.

Болага барибир бераман савол
Ота-боболарин сўраб атайин.
Қай бири ўзимга хешдир эҳтимол,
Ва лекин кўпларин йўқлиги тайин.

Бола эслаб қолар балки бу ҳолни,
Отаси чойини шопирар экан.
Бола дер: – Кўчада кўрдим бир чолни,
Худди ўзимиздай гапирар экан.

2011 йил 3 июль

СУРАТ

Бирор сурат чизсак эскилар шу он,
– Бас қил, гуноҳига қолма, дердилар.
Сендан жонин сўрар ҳар бир тирик жон,
Жонлининг суратин солма, дердилар.

Ўша ақидалар энди кўп йироқ,
Билгайман лоф билан ростнинг фарқини.
Мендан-ку мусаввир чиқмади, бироқ
Бошимга кўтаргум рассом халқини.

Беҳзод чизиб кетган ажиб чаманда
Ҳануз азиз зотлар юрган кабидир.
Сиз «Мона Лиза»га боқинг, чамамда,
Жони ўзи билан турган кабидир.

Буюк санъат билан фахр этар жаҳон,
Гўзаллик мулкининг ганжидир бари.
Лекин хаёлимдан кетмайди ҳамон
Ўша эскиларнинг ўша гаплари.

Бир кун суратингни чизгум муқаррар,
Меҳнатим беҳуда кетмасми экан.
Сенинг ҳам жонингни сўрашса агар,
Менинг муҳаббатим етмасми экан.

2011 йил 4 июль

СИНГИЛ

Бўритош Носировага

Куёш ботиб кетган, шом эди қаро,
Хаёлий мактубни йўладим сенга.
Қадимий Насафнинг гумбази аро
Йилт этган шуъладек кўриндинг менга.

Йироқда бўлсанг ҳам, гўё самодан
Келгандек, меҳрингни илғайди кўнги.
Мен учун қачондир Ориф бободан
Ёдгор қолгандексан, Бўритош сингил.

Кун кеча айрилмай юрган дўстлар ҳам
Ўйлаб саломлашган пайтлар кўп бўлди.
Фақат сендайларни эслаганим дам
Қалбимнинг қайси бир кемтиги тўлди.

Сендай сингиллари бўлмаса агар
Ҳатто баҳодирлар қолгай паришон.
Кўкда-ку малаклар бордир муқаррар,
Улар заминда ҳам мавжуддир, ишон!

Бошинга ўраган шу ҳарир рўмол
Эзгулик туғига ялов бўлгулик.
Шукр, сингиллар бор сендек баркамол,
Ўчган ўчоққа ҳам олов бўлгулик.

2011 йил 4 июль

ҲАССА ВА ҚАЛАМ

Тириклик мени ҳам измига солган,
Ҳою ҳавасларнинг бари йўқолган.
Энди тинч юр сен ҳам, ахир қўлимда
Фақат бир ҳассаю бир қалам қолган.

2011 йил 6 июль

МЕРОСИЙЛИК

Зухро нега яшнайти,
Ярқирайти нега ой.
Уларнинг ҳам оламда
Эгаси бор ҳойнаҳой.

Офтобнинг маҳобатин
Кўрай десанг сен агар,
Шом чўкканда кунботар
Шафағига сол назар.

Кимдир яхши сўз билан
Таърифласа бирор он,
Бу каби мақтовлардан
Талтайиб кетма, инсон.

Магар таъма йўқ экан
Савобу имдодингда,
Шундоқ бир хислат ўтган,
Демакки, аждодингда.

Қайга борма, топилгай
Албатта, одам насли.
Фирибгар ҳам янгидан
Пайдо бўлмаган асли.

Улар ҳам суяк суриб
Келаётир азалдан.
Ҳаттоки жой олишган
Қасидаю ғазалдан.

Ўйлаб кўрсанг, иймонга
Тегишлидир бу калом:
«Қадим ўзбек халқисан» –
Деганди Ғафур Ғулом.

Фахр этурман шу элга
Мен ҳам фарзанд эрурман.
Боболарга туташган
Битта дилбанд эрурман.

Ўрним бордир оламда
Ўзгалардек барқарор,
Боболар туфайлидир
Менда не фазилат бор.

Бир замон ўтган эди
Шоир Турди Фароғий,
Битта эди у зотнинг
Армонию фироғи.

У замон халққа шоир
Бирлашгин, деган эди.
Қай қавмдан бўлсанг ҳам
Сирлашгин, деган эди.

Нур сочиб турган каби
Ўша қуёш, ўша ой,
Халқимнинг таянчидир
Асли иймон, ҳойнаҳой.

Дафъатан тутилганда
Осмоннинг офтоб, моҳи,
Ўша шоир Турдини
Эслаб қўяман гоҳи.

Битта деб билдим доим
Қадим ўзбек еримни,
Бағишладим мен унга
Мадҳиямни – шеъримни.

Бу элни олам аро
То абад танҳо дедим.
Кичкинтой вакилин ҳам
Пайт келса даҳо дедим.

Чунки у менинг учун
Туганмас армон эрур,
Буюк Ватан қурғали
Улуғ бир имкон эрур.

2011 йил 16 август

КОИНОТ СИРИ

Бизни қизиқтирар коинот сири,
Ўша ёқларда ҳам бормикан ҳаёт?
Биров «Бордир», деса, «Йўқ» – дейди бири,
Лекин иккиси ҳам ҳануз беисбот.

Аслида, мантиққа боғлиқ бу жумбоқ,
Кутиш иштибоҳлар қўзғар одамда.
Гоҳо эзгуликка бўлғаймиз муштоқ,
Ҳолбуки, яхшилар кўпдир оламда.

2011 йил 27 сентябрь

ЎЗЛИК

Мустақил бўлмоқнинг кўпдир хислати,
У боис мавжуддир инсон миллати.
Сен ҳам ўз сўзинга эга бўл доим,
Юқмасин кимнингдир бирор иллати.

2011 йил 12 октябрь

ПАРАДОКС

Уйин ташлаб кетди олим бир инсон,
Турфа можарога тополмай чора.
Бўлди унинг учун оила зиндон,
Бу тахлит яшашдан тўйди бечора.

Фақат галва билан умр кечирмоқ
Баттароқ демишлар жаҳаннамдан ҳам.
Шундоқ қурилгандир бу кўҳна равоқ,
Ўзидан ўтганин билгай ҳар одам.

Гапнинг давомини эшитинг энди,
Бундан ҳам аянчли, бундан ҳам галат:
Олимнинг соҳаси оила эди,
Илми чуқур эди, ҳар сўзи ибрат.

Дерсиз, хўш, қаёнга кетди у сиймо,
Балки бир дўстининг қошига боргай.
Балки сой бўйида ўтириб танҳо,
Югурик сувларга кўнглини ёргай.

Йўқ, ахир олим у, шогирдлари бор
Ҳали тажрибасиз, думбул, хом, сўқир.
Бугун ҳам дарсини ўтмоғи даркор,
Оила ҳақида маъруза ўқир.

2011 йил 18 октябрь

ЕТТИ МИЛЯРД

Етти милярд бўлмиш одамзод сони,
Шунинг ичидамиз бизлар ҳаммамиз.
Барчага баробар Одам унвони,
Бири тоға бўлса, бири аммамиз.

Узун шажарани рўйхат қилсанг то
Одам Атогача боргай бу ҳисоб.
Сурату сийрати турфадир аммо,
Бири белибосдир, бирида ҳижоб.

Яхши-ёмоннинг—ку йўқдир саноғи,
Арпами, буғдойми — бари аралаш.
Ажратиб ўтирмас тақдир ўроғи,
Ҳеч кимнинг қўлидан келмас саралаш.

Ва лекин сийламиш инсонни Гаффор,
Ақлу идрок бермиш, этмиш мукаррам.
Улуғ илтифотга бўлгач сазовор
Арзир шукур айтса ҳар битта одам.

Бироқ у тинч юрмас ҳолига қараб,
Гоҳо қилар иши иғво, миш-мишлар.
Нима зарур экан, дейман, вожаб,
Яратган Эгамга бунча ташвишлар.

2011 йил 22 октябрь

ФАХРИЯ

Олам бепоёндир, улкандир дунё,
Бир ёнда тоғу тош, бир ёнда чаман.
Бизга насиб этмиш шу борлиқ аро
Ўзбекистон деган муқаддас Ватан.

Боболар мероси қайтди безавол,
Истиқлол маъносин шундоқ деб туйдик:
Бир чинор ёнига экиб юз ниҳол,
Бир ғиштнинг ўрнига мингтасин қўйдик.

Набиранг улғайса қандоқ бахт эрур,
Эртанги кунингдан демак кўнглинг тўқ.
Авлодлар маёқдек сочиб турса нур,
Бунга тенг саодат ер юзида йўқ.

Не эллар сафида ўзбек ҳам шоён
Яловдек кўтармиш илму зиёни.
Буюк Соҳибқирон шаҳди бир замон
Чулғаб олганидек чексиз дунёни.

Еру кўк мусаффо, иймон барқарор,
Бу юртнинг тўртала фасли гул эрур.
Ватан тинч, Халқ омон, ўз Сардори бор,
Мустаҳкам оила асли шул эрур!

2011 йил 11 декабрь

КУН КЎРИШ

Ҳаётда ўрним йўқ демагил ҳеч ҳам,
Белгисиз кимсаман дея чекма ғам.
Бир сени ёмонлаш туфайли ҳатто
Кун кўриб юрибди қанчалаб одам.

2011 йил 20 декабрь

УМР АРАВАСИ

У бир замон юрар эди тўхтов билмай,
Ўнқир-чўнқир, баланд-пастни писанд қилмай.

Ҳар қандайин юмушга ҳам шайланарди,
Мой кўрмасдан гилдираги айланарди.

Гуррос солиб ўтар эди довонлардан,
Тўғонлардан, кўз очирмас бўронлардан.

Самоларга сакрар эди тулпор оти,
Ёлларини силаб кўкнинг паризоди.

Уйқу билмай кеча-кундуз уни яккаш
Бошқарарди Вақт исмли аравакаш.

Аста-секин аравага завол етди,
Гилдираги ишдан чиқиб, гупчак кетди.

Энди афсус оғир юкка ярамайди,
Ўтган-кетган қайрилиб ҳам қарамайди.

Боқиб туриб бу ғалати жараёнга
Асаблар ҳам кела бошлар ғалаёнга.

Еру кўкка солиб шовқин, жазавалар,
Бу дунёда юрар қанча арвалар.

Дейсан, уста орзу қилиб унисини,
Бир кун ташлаб юбормасин бунисини.

2011 йил 20 декабрь

ПАРКЕНТ

Қадим Паркент тоғларида сайр этдим хуррам,
Турли-туман гавғолардан, ўйлардан холи.
Қониб-қониб сувлар ичдим булоқлардан ҳам,
Бир замонлар меҳмон бўлган Бобур мисоли.

Юксак қорли чўққиларда ин қурган бургут,
Қоя билан бўйлашгандай тераклар қатор.
Токзорлардан анқиб турар баракаю қут,
Бунда шодлик, бунда қувонч, бунда ором бор.

Адирлар-чи, бамисоли ёйилган кашта,
Мафтун этган ўшанда ҳам балки Мирзони.
Бир ёнда тоғ, бир томонда булут саргашта,
Эсга солар ҳам собиту нотинч дунёни.

Тақдир таъқиб этар эди Бобурни у пайт,
Тахти кетган, Андижон ҳам бўлганди абас.
Шу тоғларга виждо айтиб битганида байт,
Топилганми «Қолинг!» деган бирорта бир кас.

Шоҳ бўлса ҳам, ҳинд филлари чўкса ҳамки тиз,
Тамға бўлди манглайида хижроннинг доғи.
Қорақумга тенг келмади Панипат ҳаргиз,
Чотқол ўрнин босолмади Ҳиндиқуш тоғи.

Мен учун ҳеч ташвиш қилманг, муҳтарам мезбон,
Мен оддий бир инсондирман, кўнгил бўлсин тўқ.
Бафуржаман, шоширмасман сизни ҳеч қачон,
Ахир менинг борадиган Ҳиндистоним йўқ.

2011 йил 27 декабрь

ШИКВА

Ботқоққа йиқилса филча ногоҳон
Уни қутқаради филлар ўша он.

Ва ёки назар сол лочинга-сорга,
Бермас полопонин илонга-морга.

Бизлар-чи, ҳар нечук зоти Инсонмиз,
Томири то абад туташган жонмиз.

Биримиз дафъатан қолсак кулфатда
Бошқамиз мададга келгай албатта.

Самовот қошида ҳар икки одам
Яқинроқдир ҳатто эгизлардан ҳам.

Дўстим бу гапларни шиквага йўйма,
Мени ҳар кимларга талатиб қўйма.

2012 йил 5 январь

ҲАЁТ

Отам ўйга чўмиб дерди доимо:
– Болам, феъли торлик бу ҳам бир завол.
Кенг бўл, оёқларинг орасидан то
Ўтиб кета олсин туя бемалол.

Умрим йўлларида кўрдим кўп зотни,
Отам айтганидек улуғвор, юксак.
Улар ўргатдилар менга ҳаётни
Не-не синовларда ибрат ва ўрнак.

Комил бўлолмадик афсус кўп замон,
Хатолар, ўкинчлар юрди сафма-саф.
Бағри кенг инсонлар ўзи бир томон,
Бадбин кимсалар ҳам бўлди бир тараф.

Тавба эшиклари очиқ ҳар маҳал,
Шу қадар кенг эрур Аллоҳ даргоҳи.
Эгам-ку кечиргай, лекин даставвал,
Инсонга оиддир Инсон гуноҳи.

Отамнинг гапларин эсласам гоҳо
Ўтар кўз олдимдан туялар, отлар.
Улар учрамади менга, ажабо,
Кўпроқ дуч келишди майда жонзотлар.

2012 йил 4 февраль

АЖР

Ёмон тушлар кўрсанг,
Босинқирасанг,
«Алҳамду»ни айтгин,
Қочади шайтон.
Фалақда нисбангни
Ўйлаб қарасанг,
Сен ҳам ҳазилакам
Эмассан, Инсон!
Сени яратганди
Аслида Аллоҳ,
Бош бўласан, дея
Фаришталарга.
Лекин тинч юрмадинг
Аршда ҳам, эвоҳ,
Аралашиб қолдинг
Ҳар хил ишларга.
Аллоҳнинг қошида
Бўлсанг ҳам иқрор.
Ажрингни гоҳ узиб,
Узолмагансан.
Кечирмайин, деса
Ибодатинг бор,
Кечирайин, деса
Тузалмагансан.

2012 йил 14 февраль

МАШРАБ

Энагаси алла айтар Машрабга боз-боз:
– Катта бўлсанг хон бўласан, аллаё алла.
Ўша заҳот эшитилар бешиқдан овоз:
– Алдаё алда...

2012 йил 12 июнь

ЎЗИНГНИКИДИР

Тенги йўқ бойликдир дўсту ёр, ўртоқ,
Севги, муҳаббат ҳам жўн бир гап эмас.
Аччиқ ҳақиқатни унутма бироқ,
Ҳеч кимса сен учун олмагай нафас.

Инсонлар ичида сен ҳам бир инсон,
Дунёда кўрганинг кўзингникидир.
Сен учун ҳеч кимса бермагайдир жон,
Сўнги нафасинг ҳам ўзингникидир.

2012 йил 9 август

НАВОИЙ КЎЧАСИ

Одамларга ўхшар кўчалар ҳам гоҳ,
Номи бор, тақдири, шон-шуҳрати бор.
Бири Ўрдагоҳдир, бири саждагоҳ,
Бирида миллатнинг қадри барқарор.

Навоий кўчаси – Тошкентим фахри,
Илму фан шаҳрининг пок сийнасидир.
Бу кўча чўнг тарих, маърифат наҳри,
Ўзбек зиёлисин ойинасидир.

Навқирон йилларим ўтган ушбу ер,
Ёддан чиқармиди бетакрор онлар.
Юрган бу йўлларда Ойбек, Миртемир,
Олим Хўжаевлар, Шукур Бурхонлар....

Ҳар бири Ватанга суюкли сиймо
Ўчмагай улардан қолган из, қадам.
Сафларда Алишер бўлса ҳам пешво,
Лекин тап тортмасди мажиддинлар ҳам.

Афсус қанча зотлар ҳасратда ўтди,
Чалди оёғидан ёвузлик қаттол.
Юртим ҳурриятнинг муждасин кутди,
Меъморини кутган шаҳарлар мисол.

Биз бу кун етишдик ҳур замонага,
Бу манзил гавжумдир кеча-кундузи.
Боқаман, муҳташам кутубхонага
Ташриф буюргандек Навоий ўзи.

2012 йил сентябрь

АРҒУВОН

Боғимга эккандим тўрт туп арғувон,
Вақт ўтиб навқирон бўлди ниҳоллар.
Дерсиз: – Нимасига бўласиз ҳайрон,
Тегрангизда кўп-ку тераклар, толлар.

Шоён қувонч бергай яшиллик бари,
Янтоқ шақари ҳам болдан кам эмас.
Лекин арғувонга боққаним сари
Дилимда ортади ҳайрат ва ҳавас.

Ахир, кўз ўнгимда улғайди ниҳол,
Нега гурурланмай, эккан мен ўзим.
Балки не оғочлар топгайдир завол,
Буларнинг умри-чи, жуда ҳам узун.

Бир куни менинг ҳам тинар қонларим,
У ёғи не кечар? Мавҳумдир бизга.
Менинг шу азамат арғувонларим
Ҳали киргайдирлар неча бир юзга.

Довул урмаса бас, кесмасалар бас,
Бўй сочиб, ҳамиша гуркираб тургай.
Қанча юракларда қўзғатиб ҳавас,
Келажак кунларнинг жамолин кўргай.

2012 йил сентябрь

САЙЁҲЛАР

Бориб қолсангиз гар айланиб ногоҳ
«Лабиҳовуз»гами, «Ичанқалъа»га
Ажиб манзарага бўлгайсиз гувоҳ,
Ғалати фикрлар келар каллага.

Ёши тўқсонларни қоралаб қолган
Чол-кампир сайёҳлар бунда оз эмас.
Бири минорани суратга олган,
Бири чўгирмага қўйибди ҳавас.

Эртанинг ташвиши чулғаб мияни
Йўлнинг харажати босса елкадан.
Ким ташлаб чиқарди Олмонияни,
Ким келиб кетарди Америкадан?!

Саёҳат ҳисси ҳам камёбдир анча,
Бир бор кўрмагунча кўнгил ҳеч тўлмас.
Юксак хаёлларга берилма қанча,
Бу ҳолни шунчаки изоҳлаб бўлмас.

Ҳисоб-китоб қилгай улар ҳар ёқни,
Ўзбекнинг одатин билиб-билмаган.
Кампир эшитмаган «тўққиз товоқ»ни
Чол ҳам куёвига сарпо қилмаган.

2012 йил сентябрь

КЕЛИН-КУЁВЛАРГА

Тангрим, ёрлақагин шу икки ёшни,
Мустаҳкам оила, тинчлик замон бергин.
Фарзандлар ато эт ойли, қуёшли,
Қарчигай кўзлию булбул забон бергин.

2012 йил 19 октябрь

САНЪАТКОР

*Машҳур актёр
Зикир Муҳаммадҷонов хотирасига*

Бир инсон эди у хоксор, муҳтарам,
Мен шуҳрат пойида, у-чи аршида.
Кездик юртимизни қадамба-қадам,
Гоҳ Тошкент, гоҳ Нукус, гоҳо Қаршида.

Санъаткор зот эди, актёр эди у,
Юзлаб қиёфага кирган бир ўзи.
Осонми кечалар ҳатто беуйқу
Лафзингдан янграса саҳнанинг сўзи.

Тонгдан яёв кезиб қайтса даврага,
Улуғбек Мирзо деб қадрлардик гоҳ.
Ҳеч қандай такаллуф тушмас орага,
Боқсак сўзлаб турар Бойқаро ногоҳ.

Берсин актёрларнинг жонига тўзим,
Ўзлари содда-ю, роллари жумбоқ.
Ўзгартиб юборар ҳаттоки кўзин,
Ҳа, санъат боқийдир, санъат умрзоқ.

Кўнгил узмади ҳеч шеърдан, баётдан,
Теран туйғуларга тўлиб ўтди у.
Саҳна ўзга дунё, лекин ҳаётдан
Зикир Муҳаммадҷон бўлиб ўтди у.

2012 йил 4 декабрь

ТАЖРИБА

Бошқа ёқдан,
Ўзга дунёдан
Келиб қолган жонзот эмасман.
Мен ўзимни тоғдан, дарёдан
Ё қушлардан фарқли демасман.

Тиним билмай шамол ғувиллар,
Очилади гуллар ҳам қийғос.
Ёмғир ёғар, бўри увиллар,
Фақат номим инсондир, холос.

Тажрибанга қўшиб мени ҳам
Изоҳ қилдинг ўз бисотингга.
(Керак бўлиб қолдимми, қайдам,
Аллақандай машғулотингга.)

Ижодхонанг пучмоқларида
Қолиб кетмай, этма фаромуш.
Осмонларинг кучоқларида
Ана, ахир, учиб юрар қуш.

Шамоллар ҳам кезар хаёлдай,
Оқиб ётар дарёлар далли.
Нафас олай мен ҳам шамолдай,
Жилға бўлиб оқай, ақалли.

Сенинг буюк дарсхонанг ичра
Қуёш чиқиб, айланади ер.
Йўқ бўлишни истамам сира,
Яшаб юрай, Эгам, рухсат бер.

2012 йил 8 декабрь

ҚИЗИҚИШ

Агар ёқмай қолсанг,
Терс бўлса дунё,
Суғуриб ўтирмас бирор тишингни.
Тайёр иштаҳангни бўғиб мутлақо,
Йўқотар таомга қизиқишингни.

Тағин сен кўзига кўринсанг ёмон,
Тортиб олмаса ҳам амал, ишингни.
Бормайдиган қилар идоранг томон,
Ўчирар ҳафсаланг, қизиқишингни.

Майдалашиб юрмас дунё юз бурса,
Тўкин ҳам қилгайдир ёзинг-қишингни.
Ва лекин лоқайдсан гуллар қулф урса,
Сўндирар борлиққа қизиқишингни.

Бир куни зерикар ўзи кажрафтор,
Унутар келажак ва ўтмишингни.
Унга ўйин керак, ўйинчоқ даркор,
Яна тирилтирар қизиқишингни.

2012 йил 24 декабрь

ҚУШ

Куз келганда,
Қаҳратон қиш заҳрини сезиб,
Нима қилсин, жон қадрига етади қушлар.
Ва қадрдон ошёнидан қанотин узиб,
Олис, илиқ диёрларга кетади қушлар.

Мутлақ ўзга режа бордир қарға, захчада
Улар учун барибирдир ёзим ё қишим.
Сенга жонинг керакмасми, ҳануз боғчада
Деразамга қараб сайраб турасан қушим.

2012 йил 24 декабрь

ТУРНАЛАР

Баҳор келганида яшнаб Қўнғиртов
Пода ўтлар эди этакларида.
Уфққа чўзилган ям-яшил яйлов
Учрамас жаннатнинг эртаклирида.

Билмадим, Ҳиндистон томонлардан ё
Намоён бўларди кўкда бир чизиқ.
«Қуре, қуре» деган олис бир садо,
Бир овоз келарди узиқ ва чўзиқ.

Улар турналардир, пастлаб ногаҳон
Қир узра учарди сассиз, айланиб.
Гўё ўрганарди борлиқни обдон,
Қўнмоққа жой излар гўё шайланиб.

Пода ўтлаб юрар сокин, беозор,
Осмон ҳам беғубор, яйлов саришта.
Турналар қўнарди, мисли фусункор
Ҳарир кўйлак кийган зийрак фаришта.

Еру осмонларнинг шавқини туйиб,
Жонзотлар кезарди ҳур ва мулойим.
Шундоқ манзарани яратиб қўйиб,
Томоша қиларди ўзи, Худойим.

2012 йил 25 декабрь

ТАШХИС

Бир кимса бор эди,
Таёқ ютгандай,
Тик қомат, эгилмас, доим мағрур, жим.
Гўёки бор дунё хизматида шай,
Ҳеч кимса билмасди, сирли зот бу ким?

Чўнтагини қоқсанг чиқмас ҳеч вақо,
Йўқ унда мартаба, бирор мансаб ҳам.
Айтсанг латифангга қилмасди парво,
Таъсир этмас эди на шодлик, на ғам.

Бир кун тегди унинг боши ёстиққа,
Жам бўлди қошида қанча шифокор.
Лекин келмадилар бирор тасдиққа,
Қандай касалликка бўлмиш у дучор?

Шу пайт маҳалладан қўшни оқсоқол
Кирдию даврага қўнди некбинлик.
У деди: – Қўрқмангиз, билурман алҳол,
Бу касалнинг оти оддий – Худбинлик!

...Э воҳ, Яратганнинг марҳамати кўп,
Кўпдир шиквалари, ғами, хандаси.
Эксанг эл қатори кўкаргайдир чўп,
Унутмасин экан буни бандаси...

2013 йил 7 январь

АЁЛ МАДҲИ

Дунёга келтирдинг – онамсан,
Мен учун тенги йўқ оламсан.
Ёритдинг ҳамиша йўлимни,
Севикли қизимсан – боламсан.
Бормикан сендайин иболи,
Ўзбекнинг фаришта аёли.

Темурбек ёнида Бибихон,
Пойингга сочилди қаҳқашон.
Гоҳида анордек эзилдинг,
Нодира бўлиб гоҳ бағринг қон.
Ниятинг авлодлар камоли,
Ўзбекнинг фаришта аёли.

Момосан, Атода ҳаққинг бор,
Бу гўзал дунёда ҳаққинг бор.
Ватан деб жангга ҳам кирган сен,
Ёд этса, дуода ҳаққинг бор.
От сурдинг Тўмарис мисоли,
Ўзбекнинг фаришта аёли.

Сен озод замонга етишдинг,
Ҳур, обод давронга етишдинг.
Фарзандлар юлдуздек парвона,
Минг йиллик армонга етишдинг.
Эл-юртим, оилам жамоли,
Ўзбекнинг фаришта аёли.

2013 йил 18 январь

ТАРАҚИЁТ

Ҳали баҳор календарда кўрсатмаган юз,
Ҳали пўстин ичида ҳам жунжикар одам.
Ҳали момиқ қор остида ухлар дала-туз,
Бирдан Сурхон томонларда гул очар бодом.

Балки кимдир ҳовлисида шу зум, шу соат,
Мойлаб ётар эски, шалоқ аравасини.
Худди шу он қайлардадир битта азамат
Кашф айлайди мотоцикл кажавасини.

Қай бир ҳофиз ҳавас қўзғаб ошналарида
Сайраб ётар базмларда сўлаги оқиб.
Кимдир эса Италия саҳналарида
Қўшиқ айтар миллионларнинг юрагин ёқиб.

Қайда эса йўқсилгина битта ҳаваскор
Шеър ёзади, мақтовларни ўйламас гарчанд.
Лекин шу дам ороланиб бир шоир номдор
Китоблари рўйхатини санаш билан банд.

Йўқолмагай, бадар кетмас кашфу ихтиро,
Униб-ўсгай балки худо назар солганлар.
Тараққиёт йўли шундай, пайт келса аммо
Улар бизнинг шогирдимиз дейди қолганлар.

2013 йил 21 январь

ҒУНЧА

Муҳаббат роҳига кирдим,
Бу йўлдан қайта билмасман,
Муҳаббатсиз халойиққа
Боқиб парво ҳам қилмасман.
Лекин сен ғунчадекдурсан,
Очилгайсан атир пуркаб,
Шу боис қўрқадирман,
Сенга сиррим айта билмасман.

2013 йил 21 январь

КҮНГИЛ МУЛКИ

Адиба жиянимга

Шеърингда кемтик бор, дединг Адиба,
Ўзинг айт, дунёда бутун нима бор?
«Калта Минор» каби кўркам обида
Кемтик орзулардан эмасми ёдгор.

Бобонг билан момонг юз йилча яшаб,
Дунёнинг таомин саралаб ўтди.
Лекин тишсиз қолгач, гўдакка ўхшаб
Бир културм сувни ҳам амаллаб ютди.

Кимдадир бойлик бор, камлик билмагай,
Лекин умри ўтар – тирноқнинг зори.
Мансаб дегани ҳам вафо қилмагай,
Вафо қилмагандек кимнингдир ёри.

Тақдир кемтиклиги – қилмиш-қидирмиш,
Оби ҳаёт гоҳи аччиқ ва тахир.
Эсла, Улуғбекни ўғли ўлдирмиш,
Бир кам деганлар-ку дунёни, ахир.

Шеър – улуғ ҳодисот, у кўнгил мулки,
Бағрида неча байт, дostonларим бор.
Шеърни кемтик ёзсам айблама, чунки
Туйнукдан кўринар армонларим бор!

2013 йил 17 февраль

ХАТОЛИК

Хато ўтди мендан,
Буни сўнг билдим.
Пушаймон тошини
Бўйнимга илдим.
Билган одамимни
Унутиб қўйиб,
Билмаган шайтонга
Яхшилиқ қилдим.

2013 йил 19 февраль

ҲАМДАРДЛИК

Жуда ачинаман сенга, биродар,
Ахир, байрамингдан этганман жудо.
Эркинликни кутган маҳбусдан баттар,
Бир кунни кутасан бардошинг адо.

Сенга ёқавермас, кўкдага қуёш –
Бошқалар учун ҳам чарақлаб турса.
Сенга ёқавермас, ким кўтариб бош,
Кун кўрса, манглайи ярақлаб турса.

Бу қандай гап дейсан, ўзи худойим
Қандайдир кимсанинг бўлса дояси.
Чироқлар ёритса йўллари доим,
Ҳатто қуюқ бўлса тушган сояси.

Гарчи тўрт мучанг соғ, оёқ-қўлинг бут,
Еганинг ичингга тушмагай аммо.
Олам гўзалигин этгансан унут,
Қалбингга ин қурмиш кин – қора бало.

Тузалмас бир дардга маҳкумсан, шўрлик,
Менинг шодликларим сенинг учун ғам.
Кўз юсам, кўзларинг бўлгайдир нурлик,
Ўша кун сен учун энг катта байрам.

2013 йил март

ВАТАН

Қай бир инсонлар бор,
Ўзи ўтса ҳам,
Бус-бутун қолдиргай номусин, орин.
Бундайлар ортига боқиб сўнги дам
Кесиб кетмагайлар эккан чинорин.

Бундайлар ўзига сағана ясаб,
Ўзга саройларни бузиб ташламас.
Фоний шу дунёда иймонли яшаб,
Изида айтгулик номи қолса, бас.

Асрий қафасни-чи бузмоқлик авло,
Элин озод этиб кишан – кулфатдан.
Тарихда бузғунчи сўзини аммо
Ўчириб ташласа бўлгай луғатдан.

Қўлингда кўчатинг, эк уни ўғлон,
Кошона барпо эт, пойингда фишт бор.
Дейман, боғларингни босмасин хазон,
Дейман, қасрларинг турсин устувор.

Мен-чи, кўнгил деган бир Ватан қурдим,
Мўъжиза атадим оддий гўшани.
Уни бўронлардан қўриқлаб турдим,
Тўфон йиқитмасин, дедим ўшани.

2013 йил 11 март

БИНАФША

Ҳали қор остида ухларди Дўрмон,
Ҳали тарк этмаган изгирин буткул,
Худди календарни ўқигансимон
Боғимда бинафша очиб қолди гул.

Ҳаёт қонунлари бузилмас ҳаргиз,
У асло режасин ўзгартирмагай.
Шу нозик бинафша, шу маъсума қиз
Қиш билан, қор билан курашмоққа шай.

2013 йил март

ЕВРОПА

Муҳаббат аталмиш бир ҳис бор эди,
Уни деб қавмлар бир-бирин еган.
Жульетта исми бир қиз бор эди,
Бир йигит бор эди Ромео деган.

Бор эди муҳаббат аталмиш қўрғон,
Учиб киролмасди чивин ҳам ҳатто.
Совғасин Ягонинг қўлида кўрган,
Бўғиб қўя қолган жуфтин Отелло.

Энди бу юртларда дунё тескари,
Муҳаббат ҳислари бадар кетганлар.
Жаннатни мадҳ этиб юрганлар бари
Жаҳаннам комига бориб етганлар.

Хўроз хўроз билан ўтказса тўйин,
Буқалар буқа деб ипини узса.
Бу қандай томоша, бу қандай ўйин,
Сигирлар сигирга кўзини сузса.

Инсон мукаррамдир, унутма асло,
Шаънига ёмон гап тўқима, болам.
Бу шеърни бир ўзинг ўқидинг, аммо
Ўқима бировга, ўқима болам.

2013 йил март

ЌИЗИҚ

Кимдир масаллиқни
Қозонга солиб,
Ўт ёқиб, югуриб,
Озар ва тўзар.
Кимдир ухлаб-ухлаб,
Керишиб олиб,
Тайёр бўлган ошга
Қўлини чўзар.

2013 йил март

УСТОЗ МИРТЕМИР САБОҚЛАРИ

Устоз Миртемирни эслайман ҳануз,
Раҳмдил, бағрикенг, аёвли, танги.
Юз бор қаламида қайраларди сўз,
Юз бор ўзгарарди шеърнинг ҳар банди.

Мулойим боқарди Устоз доимо,
Теграсида бизлар – узоқ-яқинлар:
Қаршидан, Нукусдан, Сирдарёдан ё
Хоразмдан келган ўсмир оқинлар.

Ишланг, – дерди Устоз, – шеър бўлсин равон,
Меҳнатдан қочмасин ижодкор халқи.
Лекин камситмасди бизни ҳеч қачон,
Устоз шунинг учун Устоздир, балки.

2013 йил 23 март

ХАТНА

Набирам Мироншоҳга

Хонадон йиғилган,
Ҳамма шод, мамнун,
Ажиб ҳис чулғаган дилни – кўнғилни.
Ипак кўрпачага ётқизиб бутун
Хатна қилишади митти ўғилни.

Бу ҳол малол келмас, ахир, ҳеч кимга,
Яна кўпаяди битта мусулмон.
Лекин, тегманг дея менинг мулкимга,
Тўшақда дод солар кичкинтой инсон.

2013 йил 1 май

ТАБИБ

Табиб Равшанбек Тешабоевга

Бойлик тилай десам агарда сенга
Давлатинг ўзинга етгудек бордир.
Меросий табибсан, муолажанга
Не-не боёнлар ҳам муҳтождир, зордир.

Исминг ҳам Равшанбек, зеҳнингни ҳар зум
Равшан қилиб турсин Ўзи – Худойим.
Сенга мана буддир тилагим, сўзим:
Элу юрт дуосин олиб юр доим.

2013 йил 4 май

НАЖОТ

Асли жумбоқ билан тўлиқдир дунё,
Ғоҳи пайт ўзимча ўйга толаман.
Сиру синоатин билмасман, аммо
Қай бир мазмунларин илғаб қоламан.

Ахир қадамжодир заминнинг ярми,
Мудом гавжум улар, қолмас безга.
Бунинг боиси не? Англаб бўларми?
Борлиқ йўқлик сари талпинар, нега?

Қақшаган Қоратов бағрида ниҳон
Султон Вайс гумбази кўринар элас.
Одамлар ўрлайди фақат у томон,
Лекин, нега сенинг томингга эмас?

Турон саҳросининг якто гавҳари
Ҳазрат Яссавийга кўз тикар очун.
Халойиқ ошиқар фақат у сари,
Сенинг томорқангга келишмас, нечун?

Олис коинотнинг пучмоқларида
Ғолиблик ҳиссини туйгайдир Инсон.
Лекин савол чиқса учоқларида
Азиз авлиёсин эслар бегумон.

Чала тушига ҳам ишонмоққа шай,
Одам боласининг шулдир аҳволи.
Сувлоққа югурган ташна оҳудай,
Тўрвасини кўрган тулпор мисоли.

Беморни оғриқлар илондек чақар
Уйку йўқ тунлари кошонасида.
Черковига кириб шам қўйиб чиқар,
Юкунар масжиднинг остонасида.

Ҳа, нажот кутар у, мадад истайди,
Ахтарар эзгулик нишонасини.
Топса, ўша ёққа отин қистайди,
Ўша жойга урар пешонасини.

2013 йил 23 май

ТИНЧЛИК

Самолёт гувиллар,
Йўловчилар то
Интиқ манзилига тезроқ етсин деб.
Сариосиёлик табаррук момо,
Кулча жўнатади менга, есин деб.

Учқур поездларга йўл очмоқ учун
Фарҳодлар кўпорар Бесутун тоғин.
Ширин қиз исирға тақмасин нечун,
Тешурлар унинг ҳам жажжи қулоғин.

Буюк ҳодисалар, оний лаҳзалар,
Йўлбарсу оҳулар ёнма-ён бунда.
Чарх урар миллатлар, тиллар, лаҳжалар,
Қитъалар қоришиқ улкан қуюнда.

Сира ажабланма ва бўлма диққат,
Кимдир ўйга толиб, ким яйраб кулса.
Буларнинг барчаси ўринли, фақат
Ватанинг тинч бўлса, юртинг тинч бўлса!

2013 йил 29 май

УМР МАНЗИЛЛАРИ

Сени кутар энди ўзга манзиллар,
У олис ёшлигинг ўтди туш каби.
Бир-бир ғойиб бўлди қарчиғай йиллар,
Инига қайтмаган овчи қуш каби.

Набиранг қайсидир, шогирд қайсидир,
Бормисан уларнинг ғояларида.
Балки ором олиб ётмоқ пайтидир
Эккан ниҳолларинг сояларида.

Буюк шиддат билан ўзгарган даврон
Эслаб қўярмикан каломларингни.
Бир зумда «юлдуз»га айланган ўғлон
Ерда қолдирмасми саломларингни.

Гоҳо монанд бўлар оғу билан қанд,
Гоҳо аралашдир иззат ва қўрқув.
Оёқдан қолсанг гар, бетаъма фарзанд
Ич, деб узатарми бир пиёла сув.

• Рўёбга чиқарми ўйлаганларинг,
Ҳориган руҳингга ким бўлур дармон.
Ҳозирча сенинг бу сўйлаганларинг
Кимгадир насибдир, кимгадир армон.

• 2013 йил 2 июнь

НАФС

Очкўзни инсофга келтирмоқ учун
Кор қилар на танбеҳ, на бирор жазо.
Ақчага бойласанг чилвирнинг учин
Ўзини осгайдир шу зум, шу асно.

Ўйларсиз, ниҳоят ечилди жумбоқ,
Очкўзнинг хумори буткул босилган.
Ақчанинг жарангин эшитса бироқ
Қайтадан тирилгай ўша осилган.

2013 йил 10 июнь

МАЙДАНАК

Осмонга учмоқни орзу қиласан,
Ғалвали заминга бўлолмадинг эл.
Фазогир эмассан, буни биласан,
Яхшиси, оғайни, Майданакка кел.

Бунда коинотнинг ҳарамларига
Сен ҳам дурбин билан солгайсан назар.
Миллард чақиримми, ундан нарига
Хоҳласанг бир зумда йўллайсан хабар.

Ана тонг юлдузи – Зухро нурафшон,
Дур тақиб олибди оппоқ бўйнига.
Оймомо пойлайди тун бўйи гирён,
Кириб кетмасин деб Ернинг қўйнига.

Сомончи йўлида ғафлатда қолиб,
Молидан айрилган Миррихга боқ-чи.
Бир сурув эчкини олдиға солиб,
Чангитиб кетмоқда Етти қароқчи.

Юлдузлар ҳаёти ғоятда қизиқ,
Яшарлар самовий парвозни кўзлаб.
Бири куйлайвериб кетгандир қизиб,
Бири тинглайвериб қотгандир музлаб.

Ана, кометалар баайни учкун,
Балки дўст ахтариб кезишар улар.
Балки излаганин топишар бир кун,
Балки бирор шаҳар устига қулар.

Энди жиддий туриб бу ёнга қара,
Фалақда кўринар иккита оқ қанд.
Бири «Ўзбекистон» деган сайёра,
Бировининг эса номи – «Самарқанд».

Мана шу томоша етар сен учун,
Агар мағиз бўлсанг, олам бир данак.
Ҳис эт Улуғбекни, хаёлнинг кучин,
Парвоз майдонидир сенга Майданак!

2013 йил 16 июнь

ОҚ ОТ

Навоий «Ҳамса»ни тугатди ёзиб,
Қутлашга йиғилди аркони давлат.
Бойқаро айрича ҳурмат кўргазиб,
Оқ отин минишга айлади даъват.

Лекин узр, деди шоири даврон,
Эҳтимол бу ҳолни кибр деб билди.
Шунда секингина лутф этди Султон:
– Буни отнинг ўзи илтимос қилди.

2013 йил 17 июнь

ҚИЁМАТ АЛОМАТЛАРИ

Жамики дарёлар оқиб тескари,
Илондек ўрмалар чўққилар томон.
Ер қаърига кириб бургутлар бари,
Парвоз қила бошлар каламуш, юмрон.

Идрок одамларни буткул тарк этган,
Гўдаклар кўзида ёввойи бир ҳис.
Авлиёлар кўкка бош олиб кетган,
Ҳукмини ўтказар ҳар қайда Иблис.

2013 йил 21 июнь

ЎЗБЕГУ ҚОРАҚАЛПОҚ

Ўзбек, қорақалпоқ бир халқ деб турсам,
Ахтариб юрмагин гап синчисини.
Биринчи аксамни Тошкентда урсам,
Нукусда ураман иккинчисини.

2013 йил 24 июнь

САВҚИ ТАБИИЙ

Отам кўз юмганча сурарди хаёл,
Гўё бизлар билан йўқдек ҳеч дарди.
Ва лекин рўзгорда не гап, не аҳвол
Билиб ётарди.

Доно ака деган муаллимимиз
Чиндан доно эди ва чиндан ҳам дов.
Дарсга тайёرمىзми ёки йўқми биз
Айтарди дарров.

Шундоқ шифокор ҳам учрайди гоҳо,
Унга зарур эмас рентгеннинг қайди.
Сени нима қийнар? Сўрамай ҳатто
Дарҳол пайқайди.

Тушуниш мумкиндир буларнинг барин,
Ҳар ҳолда шамоли ўтар олдиндан.
Лекин оғир экан ҳаёт зарбаларин
Сезсанг олдиндан.

2013 йил 2 июль

ТОМОША

Дунёда ёмон деб аталмоқ учун
Бировга ёмонлик қилиш шарт эмас.
Яхши дейишлари учун ва лекин
Амал курсинг билан ақчанг бўлса, бас.

Балки Ҳақ Инсоннинг тархин қурганда
Мутлақ етукликни қилмаган гаров.
Гамлет монологин ўқиб турганда
Шекспир номини эсламас биров.

Гоҳида миш-мишлар отига миниб,
Чопади не зотлар ер юзи бўйлаб.
Қай мўмин бир кунда юз бор юкуниб
Бир ҳадис шарҳини айтолмас ўйлаб.

Деҳли томонларда учратдим кўп бор,
Сигирнинг йўлини кесолмас авто.
Кошона қошида ночорлар қатор,
Нозик жойларини ёполмас ҳатто.

Шундоқ яралганмиз, илҳом жўшганда
Аралшиб кетган ер-кўк, ҳамма ёқ.
Ҳайвонот боғига йўлинг тушганда
Ким кимни томоша қилгай, ўйлаб боқ.

2013 йил 7 июль

ҲИНДИСТОН

Одамзод адади балки зиёда,
Ҳар кимдан ҳар турли хотира қолур.
Ажаб, ҳиндий қавми ушбу дунёда
Тирик авлиёсин эъзозлай олур.

Юз йиллаб кутгайдир Аватарини,
Бошига кўтаргай Саи Бобосин.
Кимдир хочга тортса пайғамбарини,
Ҳинду дорга боргай, тилаб дуосин.

Бу гаплар шунчаки жаҳолатми ё
Тагида бормикан ўзгача мағиз.
Бойлиги бир парча лунгидир, аммо,
Унутмай юрарлар пирларин ҳаргиз.

Нечук бундай бахтга ёр бўлмиш улар,
Бу ҳолнинг сабабин ўйладим узоқ.
Менинг назаримда, ўша ҳиндулар
Ҳавасга яқиндир, ҳасаддан йироқ.

Шу боис тиллашар Худоси билан,
Шу боис яхлитдир Борлиқ ва Инсон.
Шу боис тафаккур жилоси билан
Яшнаб кўринади улуғ Ҳиндистон.

2013 йил 15 июль

КЕМА

Гоҳ денгиз уфқиға ташласанг назар
Кўринар нуқтага ўхшаш бир нима.
Гоҳо гойиб бўлар, гоҳида қалқар,
Юзиб келаётган кема, у, кема.

Катталашиб борар фурсат-бафурсат,
Шақли шамойили аниқ намоён.
Улуғвор денгиздан ошиб ниҳоят
Кема яқинлашар соҳилга томон.

У улкан кемадир, гоҳида улкан,
Ваҳший тўлқинларни ўтолган енгиб.
Бўронларга қарши кўтарган елкан
Йўл топган, туманлар қаърига сингиб.

Биз ҳам кема янглиғ сузгаймиз барҳо,
Ноаён эрурмиз бизлар ҳам дастлаб.
Елкандек тортилса туйғулар гоҳо,
Жисмимиз гоҳ балқар, гоҳ кетар пастлаб.

Буюк уммон эрур ўзи бу олам,
Чорлар одамзодни соҳиллар васли.
Тўфонларни енгиб сузаркан ҳар дам
Кемага ўхшайди Ватан ҳам асли.

2013 йил 22 июль

ТУҒИЛГАН КУН

Оҳорли дўппингни кийиб ол, ўғлим,
Дарвоза олдини супур, келинжон.
Тортмамда турибди нафақа пулим,
Олинг болаларга совға, бир жаҳон.

Тағин айтиб қўяй, унутма буни,
Кампир, ҳамсоянга чиқартиргин ош.
Бугун Истиқдолнинг туғилган куни,
Бугун тантанага Давлат ўзи бош.

2013 йил 5 август

ЎЗБЕКИСТОН
(Ибройим Юсуповдан)

Сайр айлаб мен саҳар чоғда,
Кирдим бир ажойиб боққа,
Бурканиб хилват япроққа,
Булбул билан сир сирлашдим,
Шамол билан шивирлашдим.

Булбул айтар; – Ўшал маъво,
Азал-бошдан этган шайдо,
Шу боисдан тинмай асло,
Сайрай-сайрай эсим кетар,
Ҳавас ортар ундан баттар.

Шамол айтар: – Саҳро ошиб,
Келган чоғим гувлаб, шошиб,
Нозли чаман бағрин очиб,
Тинчлантириб олар жоним,
Савр бўлар қув бўроним.

Гул юзида шабнам ёнар,
Олмазорлар хуш солланар,
«Уз мевамни» деб ёлборар,
«Синиб кетмай туриб белим,
Уз мевамни, – дейди, – меним».

Сўрисини эгган узум,
Шарбат-ла маст айлар ўзин,
Қаролилар қора кўзин,
Сузганда ул қизил анор,
Ишқ ўтида куйиб ёнар.

Сув бўйида мажнунтолар,
Сочин ёзар ҳам солланар,
Бир ширин ўйларга толар,
Лайли тушгандай эсига,
Термилар ой шуъласига.

Навоийнинг авлодлари,
Қўлларида тилла тори,
Қизгин мушоиралари,
Янги газал, янги мақом,
Бу мажлисга кирдим мен ҳам.

Шундайин бу ажиб бир боғ,
Тавсиф этиб тўймам бироқ,
Фарзандим деб очар қучоқ,
Ўзга эмас, ўз жонимсан,
Гўзал Ўзбекистонимсан.

Гуллаб ётар Тошкентимиз,
Шарқдаги зўр дарбандимиз,
Йўллар туташган кентимиз,
Мағрибдан ва Машриқдан,
Йўловчилар тинмай оққан.

Яхши ишдир жаҳон кезмоқ,
Кўзинг билан кўриб, сезмоқ,
Меҳмон учун фидо ўзбек,
Меҳмон кутиш ҳунардир бул,
Мисли гулдай яшнар кўнгил.

Сафар чиққан, эй биродар,
Йўл билмас деб олма хатар,
Юртин севган ўзбекдан гар,
Камроқ севсам бу ўлкани,
Қорақалпоқ дема мани.

Келгин меҳмон тоғлар ёққа,
Тушайлик кийик сўқмоққа,
Мисли хирмонланган пахта,
Тоғлар очиб оппоқ тўшин,
Олар куннинг ақл-ҳушин...

Ўтсанг Китоб, Олтинкўлдан,
Андижон ё Мирзачўлдан,
Пахта байрамига келган,

Мисли «Баҳор» ансамбли –
Қулф урар «оқ олтин» гули.

Олтин тупроқ Фарғонадан,
Қайтиб чиқмас борган одам,
Ҳар туп пахта, ҳар чаноқдан,
Унар элнинг ризқу рўзи,
Пахтакор халқ – жўмард ўзи.

Бекободдан, Бухородан,
Озод одам шод, фаровон,
Чирчиқда бор ГЭС чароғон,
Дарёларнинг буриб изин,
Фарҳод топар ўз Ширинин.

Гурас-гурас карвон, «кўч»лар,
Катта йўллар, қайноқ ишлар,
Вагон-вагонларни тишлар,
Узоқ йўллар бўлиб қисқа,
Турли ёққа «ТУ»лар учган.

Тошкент тонги нурга тўлар,
Озод меҳнат тонги булар,
Оқар тошқин мисол сафлар,
«Ташсельмаш»нинг бир галаси,
Келар дадил қадам босиб.

Шўнғиб хиёбон япроққа,
Ёшлар борар ТошДУ ёққа,
Билим гуллаган бу боғда,
Улуғбекнинг армонин шод,
Бунёд этар бу ёш авлод.

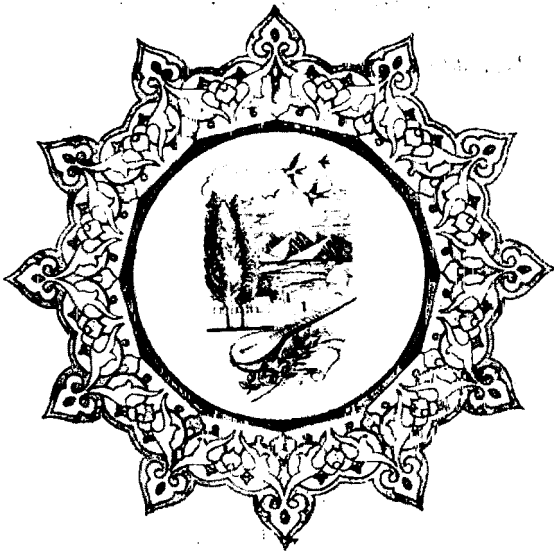
Улкан шаҳар ўртасида,
Ёш чинорлар орасида,
Фонтан отилиб қошида,
Нафис санъат гулшани шул,
Мисли очилган қизил гул.

Куй тинглай деб келсанг излаб,
Фрак кийган сатанг ўзбек,
Жўшиб, оркестрни кўзлаб,
Хивчинини силтаб қогар,
Бетховенни жаранглатар.

Эрк қуёши очгандир юз,
Бахтимизни қилиб кўз-кўз,
Ичи куйган яласин туз,
Умримиздир боғу бўстон,
Соғ бўл, онам Ўзбекистон!

1964 йил, сентябрь

РАИТЛАР ВА ОҲАНГЛАР
(Туркум)

РАНГЛАР ВА ОҶАНГЛАР

Шуълаи оҳим чиқар ҳар ён қизил, сориг, яшил.

Алишер Навоий

1

Оқ денгиздан оқ шамоллар эссалар,
Қизилидан келса алвон шаббода,
Қора денгиздан-чи, тим қора насим.

Оқ танли кишидан оқлик уфурса,
Сарғимтил қавмдан заҳил эпкинлар,
Қоралардан эса сиёҳранг тутун.

Не ҳол юз берарди рубъи маскунда,
Ким ҳам кўз юмарди бу манзарадан,
Яхшиям шамолнинг ранглари йўқдир.

Бир қарашда улар ҳамоҳанг, ўхшаш,
Бироқ сен, ижодга азм этган шоир,
Уларни адашмай фарқламоғинг шарт!

Сенинг кўзларингга кўринсин улар,
Сенинг қулоғингга чалинсин унлар,
Барчаси рангоранг, саслари турфа.

Қай эдан жанггоҳнинг ҳидлари келар,
Улар қон ҳидидир – додга қоришиқ,
Култепа рангида тўфонлари ҳам.

Бошқасидан эса келтирар шамол
Ертўланинг заққум ҳаволарини,
Унда маҳбусларнинг ҳирқироғи бор.

Қайдадир елвизак нафаси кезар,
Ундан пар ёстикнинг атри қатори,
Илғайсан кимнингдир хурраklarин ҳам.

Билиб қўй, ранги бор армоннинг ҳатто,
Орзуларнинг ажиб шамойиллари,
Инсон қанча бўлса, улар ҳам шунча.

Бироқ кўз сураткаш анжоми эмас,
Оддий сомеъ эмас қулоғимиз ҳам,
Нозик меҳробларга тегишли улар.

Кўрганин етказгай Қалб деган жойга,
Тафаккурга айтгай эшитганларин,
Бундай издиҳомда ухлаб бўлурми?!

Фақат бир ҳолатда эмасдир хилқат,
Тинч ё долғали деб бўлмайди уни,
Уйқудаги тушинг ўнгингга шерик.

Аввал-охири йўқ мажҳул дунёнинг,
Суврату сийратин чиза олган ким?!
Синаб кўражак у сени ҳам албат.

Шамоллар елади, сувлар чопағон,
Қумурсқалар тинмас, ўкирар шерлар,
Ҳадеб куймаланар ўртада Инсон.

Қара, наъматакнинг қуруқ шохида
Бир қуш сайраб турар саҳардан то кеч,
Сергак бўлолсайдик ўша қуш каби.

2012 йил 13 февраль

УЙҒУНЛИК

2

Олам уйғунлиқдан иборат асли,
Бўшлиқ деганлари йўқдир мутлақо,
Маконни нимадир тўлғизиб турар.

Сувсиз идишда ҳам зангор ҳаво бор,
Қоп-қора коинот қаърида эса
Вақт яшар, жисмсиз руҳлар кезади.

Бироқ ҳар маъвога муносиб ва хос
Ярашиқ ашёлар бўлмоғи шартдир,
Қорни тўқ кимсага таом нодаркор.

Уйқу оромини шовқинлар бузар,
Фақат висол керак бедор ошиққа,
Марҳумларга эса сокин қабристон.

Чиндан уйғун бўлиб яралган олам,
Безовта қиламиз уни кўпинча
Кулгили, ноўрин ташвишлар билан.

Гўё кошонада наҳс меҳмон бўлиб,
Масжидга ювиқсиз одам киргандай,
Навбат кутган каби туя ҳаммомда.

Токи ҳар зарранинг номи мавжуддир,
Унинг аксин демоқ зарурми, ахир?!
Одамзод чарчаган сохталиклардан.

Буюк истисно бор дунёда бироқ,
Бунёд этиб бўлмас уни қўл билан
Муҳаббат дейдилар уни, Муҳаббат.

Қайдан келганини билмайди биров,
Ҳар нечук қуёшнинг нурлари мисол,
Ҳаммага баробар, барча учун тенг.

Фақат у туфайли қоришиқ хилқат
Яшнаб кўринади кўзларимизга,
Зулмат бамисоли йўқолган, абас.

Ёринг ҳам эҳтимол ҳусну чиройда
Ягона эмасдир, эмасдир танҳо.
Сенинг наздингда-чи, тенгсиз, беназир.

Муҳаббат шундайин сирли қудратким,
Тоғлардан буюгу гуллардан нозик,
Унинг қадри ҳатто жондан азизроқ.

Қошида шам каби ваҳший қоялар,
Денгиз тўфонлари ғужум ҳарирдек.
Муҳаббатнинг шундоқ синоати бор.

У боис сен учун суюкли башар,
Гўзалдир, хунукдир – барча-барчаси
Яқинроқ туюлмай қариндошингдан.

У боис сен учун бетимсол миллат,
У боис сен учун тилинг ҳам тансиқ,
У боис сен учун муқаддас Ватан!

2012 йил 18 февраль

ҚИСМАТ

3

Бадавлатлик ким учундир ифтихор эмас,
Ким учундир айб эмасдир камбағаллик ҳам.
Улар гуё ҳаётдаги турфа либослар.

Шундай ҳикмат айтган экан қадимда бир зот:
– Магар косанг олтин бўлса, сопол деб билгил,
Агарда у сопол бўлса, олтин деб ўйла!

Башанг товус дон чўқилар кўркам қафасда,
Тошбақа-чи, ўт чайнайди жўяк оралаб.
Иккисин ҳам машғулоти аслида бир хил.

Ногоҳ сени эсга олдим, кўҳна Ҳиндистон,
Кўрган эдим Огранг билан Деҳлиларингни.
Сен улкан бир фил кабисан, лекин парвосиз.

Не учундир гадоиларинг маймундан ҳам кўп,
Эшитганман, тап тортмасдан бир қавм, ҳатто
Атай мажруҳ қилар экан чақалоқларин.

Қўл-оёғи эгри ўсган ғалати бола
Токи, кўпроқ уйғотолсин шафқат ҳиссини,
Токи, кўпроқ рупий берсин унга сайёҳлар.

Муҳтожлигу гадоликдан асрасин худо!
Лекин бундан баттарроғин кўрганман, ҳайҳот.
Унинг барча тафсилотин сўйлаб бўлурми?!

Айтай сизга, қачонлардир кезиб чиққанман
Европанинг неча қасру маъволарини,
Саройлари, гўшалари, кўчаларини.

Гўё кўз-кўз қилар эди тўқликни улар,
Қай бир маҳал боёнларнинг базмида ҳатто
Олис юртим шаъни учун қадаҳ кўтардим.

Савлат тўкиб ўлтирган бир даврадош жаноб
Ўзбек номин эшитдию қалқди ўрнидан,
Маҳшар куни отасини учратган мисол.

Алқиссаким, зоти-буди ўзбек эди у,
Не сўз билан тасвир этай унинг ҳолатин,
Қўлидаги шароб эмас, кўз ёши гўё.

Бу дунёда инсон қадрин ерга ургувчи
Фақатгина камбағаллик, йўқсиллик эмас.
Ватансизлик деган оғир қисматлар ҳам бор.

Бир сиқим юрт тупроғига зор эди у зот,
Фарқи борми унинг ўша ночор ҳиндийдан?!
Бири ноннинг гадосидир, бири Ватаннинг.

Ўтган-кетган кечмишларни ўйласам агар
Кўз олдимдан ўта бошлар тарих бирма-бир,
Ер юзининг Европаю Ҳиндистонлари.

Сен бағримда ўсмоқдасан, жажжи набирам,
Ҳозиргина кириб келдинг кўча чангитиб,
Кипригингда гардларни ҳам артиб ўтирма.

2012 йил 21 февраль

ТАФАККУР

4

Бул икки ҳис ҳамроҳ эрур Инсонга азал,
Бири – қўрқув, яқунида мағлубият бор,
Бири – ҳурмат, қариндошдир эътиқодга у.

Аралашиб кетадилар улар кўпинча,
Ажратолмай қоласан гоҳ иккаласини.
Бамисоли ўхшагандек шўр ва чучук сув.

Қўрққанидан сифинганди борлиққа одам,
Бора-бора, чорасизлик оқибатида
Бу ҳис ҳатто бут-санамга айланиб кетди.

Болакайлар сезишади уларни, ажаб,
Чўчиганда лабларига учуқ тошади,
Ювошгина ўрганишар иззатни эса.

Ўтган-кетган, катта-кичик ҳукмдорлар ҳам
Бу ҳисларнинг баҳосини яхши билганлар.
Очиқроғи, қадрлашган қўрқувни кўпроқ.

Сиз нақадар алдоқчисиз, инсон ҳислари,
Миқдорингиз белгиловчи ҳакам бормикан?!
Сиз элтасиз гоҳ камолот, гоҳ жаҳолатга.

Юпунгина хонадонда, ёмғирли бир кун
Чакка тома бошлади-ку ногаҳон шифтдан,
Томга чиқиб чорасини кўрмоқлик даркор.

Ўғил дейди: – Ўтирибди муҳтарам отам,
Қандоқ чиқай бошларига – уйнинг устига.
Оқибатда ҳаммасини том босиб қолди.

Тарих гувоҳ, ўтган аср олмондайин халқ
Қулоқ тутиб бир ёвузнинг васвасасига
Уруш қилди, барбод бўлди, қони тўкилди.

Тоғу тошу адирларда кўй-кўзиларни
Бошлаб юрар тажрибали отар серкаси,
Йўқса, бари нобуд бўлғай, қулаб жарларга.

Одамзодни қутқарувчи бир машғала бор,
У бўлмаса, кўр қоридир ҳар қандайин зот,
Минг уринсин, Гарбу Шарқни аниқлай олмас.

Бу тухфани бандасига бермишдир Аллоҳ,
Қолган барча жониворлар ундан бенасиб.
Шу сабабдан, қурбонлиққа мустаҳиқ улар.

Машғаланинг асл номи Тафаккур эрур!
Коинотда унга тенг куч яралган эмас,
У белгидир Парвардигор иродасидан.

Олий ҳислар қуршовида камол топган чоғ
Сигдиргай у шуурига бутун оламни,
Акси бўлса, саркардасиз қўшиндир вужуд.

Аҳли башар нажоткори Тафаккур фақат.
Уй тўрида ҳурмат кўрсин отанг ҳам, майли,
Лекин чакка ўтмасин ҳеч томингдан, болам.

2012 йил 27 февраль

МИЛЛАТ

5

Баҳор чоғи, меҳр билан қуёш чарақлар,
Булутлар ҳам момиққина ўрдакчалардай.
Бирданига ёмғир қуяр. Нақадар роҳат!

Сиз бу ҳолни биринчи бор кўрган эмассиз,
Сира-сира бекор турмас само даргоҳи.
Гоҳ ёмғирин юборгайдир, гоҳо қорларин.

Аҳён-аҳён сайёрамиз томорқасига
Тушиб қолар катта-кичик дайди тошлар ҳам.
Улар тубсиз коинотнинг йўлчиларидир.

Ўйинқароқ шамолларнинг шиддати билан
Қурбақаю балиқлар ҳам шўнғир осмондан.
Булар бари илму фанда жумбоқ эмасдир.

Ишонайин майли ҳар хил мўъжизаларга,
Ҳатто чалпак ёғиши ҳам мумкиндир, бироқ
Кўкдан одам тушганини биров кўрмаган.

Биз шу замин фарзандимиз, Ернинг зурёди,
Яралганмиз тупроқ билан обиҳаётдан.
Шу боисдан, барчамизга замин Онадир.

Инсон насли бир-бирдан асло фарқ қилмас,
Бир тандирдан узилгандир, оқми ё қора.
Жуда узоқ даврларга кетгайдир хаёл.

Қайси бир йил ўзга юрда сафарда эдим,
Юрагимни сиқар эди мусофирчилик.
Боз устига гунг-соқовман, тилмоч бўлмаса.

Сайёҳликнинг йўриғи шул: учрашиб қолдим
Кореялик бир нуроний онахон билан.
У, албатта, билмас эди ўзбеклигимни.

Бир зум қисиқ кўзларини тикканча кампир,
Жилмайдию шама қилди афтимга қараб:
– Ўз тилигни унутибсан, яхшимас, болам.

Сергак тортдим «болам» деган унинг сўзидан,
Она бўлмай ким у менга? Она-ку, ахир.
Ўша-ўша муштипару меҳрибон, мушфиқ.

Миллион йиллик тарихларни кавлаб юргувчи
Қадимшунос эмасман мен ё фолбин эмас.
Инсон зоти ўз-ўзини таниса, не тонг?!

Биз қачондир бир қавмдан тарқаб кетганмиз,
Сўзлашгин деб турфа тил ҳам берган Худойим.
Бирлаш, дея байроқ тутган қўлларимизга.

Одамзоднинг поёни йўқ саргузашти бор,
Инсоният – иддизи бир яхлит чинордир,
Яшнаб турган баргларидир эллар, миллатлар.

Коинотда сайёрамиз чарх урар экан,
Кореялик кампир мени дуо қилганда,
Мен ҳам унинг ҳаловатин тилаб қоламан.

2012 йил 28 февраль

ҲИКОЯТ

6

Биласиз, Тангриев деган полвон бор,
Тоғларнинг фарзанди, менинг отдошим.
То ҳануз кураги ерга тегмаган.

Гуржими, японми, унга барибир,
Рақибнинг ҳурматин сақлайди, лекин
Кураш тушса борми – шаксиз йиқитар.

Ҳатто тупроғимиз бирдир у билан,
Менинг ҳам бобомдир балки Алпомиш.
Лекин у қайдаю мен қаёқдаман.

Кўрдим, оламшумул беллашувларда
Неча бор кўтарди юртнинг байроғин.
Тангриев шон топди фазогир қадар!

Фақат омад эмас уни қўллаган,
Аллоҳим бахш этган иродаю куч,
Машқу иқтидорнинг мукофоти бу.

Дунёнинг довруқли не-не аллари
Тан берди ўзбекнинг паҳлавонига.
Эътирофдан өртиқ мардлик бўлмагай.

Тоғларни кўпорган Фарҳодга қараб,
Ноилож дегандир тубандагилар:
– Қўлимдан келмаса нетгумдир охир.

Дунёда жамъики хавфу хатарнинг
Асл мураббийси қора ҳасаддир.
Иблис ҳам у боис тонди Одамдан.

Қадимгилар демиш: – Эҳтиёт бўлинг
Омадсиз кимсадан, кибрли зотдан.
Гоҳо армонлари қасдга айланар.

Умрим йўлларида бўлганман гувоҳ,
Ариқдаги оққан сувни ҳам ҳатто,
Бошқаларга раво кўрмаганлар бор.

Қиз боланинг ҳусни – душмани дерлар,
Кимдир ўйлаб топган нақл эмас бу.
Ҳасад – жаҳолатнинг пинҳон белгиси.

Унинг на боши бор ва на охири,
Осиш мана бундоқ бўлади, дея
Осиб қўйган экан ўзини кимдир.

Бағри кенг инсонлар саф-қаторида
Яшасанг, жаннатнинг завқин туйгайсан.
Ичи қораларда дўзах тутуни.

Аллоҳим, ҳайратдан айирма мени,
Бенасиб қилмагин ифтихорингдан.
Ҳавас гунчалари гулдек очилсин.

Кимки эзгуликка бел боғласа гар,
Ўзбекнинг Абдуллоҳ полвони мисол
Намойиш этолсин қудратин доим.

2012 йил 3 март

МУФТИ

7

Муфти ҳазратлари, сизга осонмас,
Осонмас, дунёда энг улуғ диннинг
Қутлуғ даргоҳида мужовир бўлмоқ.

Бир пайт жоҳилият корандалари
Маломат қилганди Расулуллоҳга:
– Биз ҳам ёзишимиз мумкин Қуръонни.

У сўқир бандалар билмас эдилар,
Жаброил лафзида, Ҳиро ғорида
Илоҳий оятлар нозил бўлганин.

Ўша оломоннинг ичида эса
Бор эди замоннинг шоирлари ҳам.
Қаламлари равон, лекин кибрли.

Расулуллоҳ деди: – Бирор оятни
Кимдир уддасидан чиқиб ёзолса,
Каъба деворига келтириб илсин!

Бир тўда қаламкаш туну кун тинмай
Ёздилар, ва лекин, эплай олмагач,
Дедилар: – Ожизмиз бундай каломга.

Қуёшга тик қараб бўлурми ахир,
Шундоқ нидо келди қодир Аллоҳдан:
– Бу қавм шайтоннинг югурдаклари!

Улуғ эътиқоднинг муждаси эса
Олис элларга ҳам бориб етганди.
Покланмоқда эди кир бўлган қалблар.

Бирор оилада қиз туғилса гар
Жаҳолат тириклай кўмиб ташларди.
Мудҳиш ёвузликни маън этди Қуръон.

Ерда бунёд бўлди Инсоф, Диёнат.
Бебахра қўймади шоирларни ҳам,
Ҳикмат бўлсин, деди, шеърларингизда.

Муфти ҳазратлари, сизга осонмас,
Ахир яшаб келар нодонлик ҳануз,
Нафс билан ёнма-ён, найрангга ўртоқ.

Муқаддас Қуръонни зикр этиб гўё,
Савоб панасида кечиргайлар кун.
Гоҳо салтанатга интиладилар.

Шайтон ҳунарини ташлаган эмас.
Ҳамон қон оқади қай бир элларда,
Қизлар ёниб кетар, оналар гирён.

Ҳали кўринмасдан Чотқолдан қуёш,
Юксак Хаста Имом минорларидан
Ёйила бошлайди азон товуши.

Усмон Мусҳафидан нурлар таралар.
Муфти ҳазратлари, тиловат қилинг,
Бандасига Ўзи қаноат берсин.

2012 йил 4 март

ҚАДР

8

Афғон тупроғида, Жайхун ортида
Бордир Ғазна деган қадим манзилгоҳ.
Аллома Беруний қабри у жойда.

Ўрта асрларнинг улуғ сиймоси,
Илму фан ганжида бебаҳо гавҳар,
Ҳануз қиёси йўқ даҳодир бу зот.

Кўҳна Хоразмда дунёга келиб,
Ўзга диёрларда фано топмишдир.
Тақдирига ўхшар тахаллуси ҳам.

Афсус, вайронадир унинг турбати.
Тиригин эплломай юрган мамлакат
Ўтган марҳумларга не қилиб бергай?!

Ҳар нечук, зурёдлар билмоғи даркор
Кимнинг елкасида турганлигини.
Инчунун, таянчи Беруний бўлса.

Законинг қадрига етмагай нодон.
Бир кун Расулуллоҳ шундоқ демишдир:
– Олим ўлганида олам ўлгайдир!

Ахир, Брунони қайсидир замон
«Гуллар майдони»да ёққанда черков,
Олам ҳам бир карра ёнмаганмиди?

Магар унутсалар боболар шонин,
Ҳатто қабрлари қолса қаровсиз,
Олам уйига ҳам кетмасмикан дарз?!

Қанчалик камолга етмасин инсон
Завол ҳам шунчалик унга шерикдир.
Бежиз айтмаганлар: Бирники мингга.

Кўкка учганида илк бор фазогир,
Чексиз коинотнинг сирли қаърига
Асли одамзоднинг ўзи чиққанди.

Сенинг зафарларинг менга ҳам оид.
Мартаба талашган такаббур қавм
Қачон маҳдудликни тарк айлагайсан.

Ҳануз бахилликдан қутулолмадинг.
Ўзга сайёралик тушса осмондан
Унинг ҳам уруғин суриштиргайсан.

Коинот мажлиси бўлса мабодо
Ўзбекнинг Беруний, Улуғбеклари
Қатнашарди албат Инсон номидан.

Кўрдим, ат-Термизий қўйилган ерда
Тенгсиз мақбарани тавоф қилгач эл
Қурганни алқашиб, сўнг тарқаларди.

Жайҳун ортига-чи, ташласанг назар,
Гўё ўчоғига ўтин ахтариб
Кезиб юрган каби ҳамон Беруний.

2012 йил 6 март

ЭЪТИҚОД

9

Мутал Бурҳон доим таъкидлар эди:
– Билинг, бу дунёда икки хил дўст бор,
Бири нон дўстидир, бири жон дўсти.

Умри давомида улуғ бастакор
Учрата оддими иккинчисини?
Бу менга қоронғи, менга номаълум.

Лекин айтган гапи ростдир мутлақо,
Исботи кўп эрур тарихда бунинг.
Ҳозир ҳам одамзод феъли ўшадир.

Таъма деган иллат токи яшаркан
Дуч келган ҳар ишга аралашади:
Дўстликка, севгига, ҳатто ўлимга.

У боис ёқтирмас гадони гадо,
Апоқ-чапоқ юрган номдор бойлар ҳам
Ёвлашар, орага манфаат тушгач.

Султон Бойқаронинг пинжига кириб,
Мартаба топишган ялтоқи зотлар
Қатл эттирганлар Мўмин Мирзони.

Римда, тожу тахтнинг таъмаси учун
Ханжар урганида ишонган дўсти,
Цезарь нидо қилган: «Сен ҳамми, Брут?!»

Дўстни фармон билан тайинлаб бўлмас,
Ўртага тушолмас бирорта қози.
Файласуфнинг гапи – шунчаки юпанч.

Ёлғизликни ким ҳам ихтиёр этгай,
Лекин топилгайми сен истаган дўст?
Наҳот ўлим каби чораси бўлмас.

Собит бир туйғу бор, Эътиқод деган,
Мансабу бойликка бўйсунмагай у.
Иймонга эш бўлса, айнимас сира.

Яхшилик, садоқат, ҳатто адолат
Гоҳо илтифотга ўхшаб кетгайдир.
Эътиқод йўқ жойда улар бурч асли.

Кимдир бир замонлар бемор онасин
Маккага етти бор опичлаб бормиш.
Онага эътиқод ҳикояти бу.

Отанг дуосини пойламоқ шартми,
Шартми кутиб юрмоқ фарзанд хизматин.
Ватанни севмоқ ҳам иймондан эмиш.

Фақат эътиқодинг туфайли сени
Кўкда фаришталар қўриқлар экан,
Улар сўрайдими бунга бир эваз?

Худо раҳмат қилсин Мутал Бурҳонни.
Ҳисса шул: дўстликда эътиқод бўлса
Омонат кўприкка бошлаб бормагай.

2012 йил 9 март

ТАРИХ

10

Сира тушунмадим мен бир ҳолатни:
Юксакни кўзлагай Инсон ва лекин
Қуласа юмалар жар тубигача.

Ҳеч кимга ёқмайди ўртача ўлчов,
Бой одам янада бойроқ бўлсам дер,
Севги бобида ҳам шунақа гаплар.

Зукко бир олим бор, илмида доим
Мурожаат қилар инсониятга.
Жумладан, Африка бирлашсин, дейди.

Тенг бўлсин дейди у адолат ҳисси,
Буткул башарият гуллаб-яшнасин,
Ҳаммага баробар бўлсин дер Ватан.

Биргина айби бор у зотнинг бироқ,
Қуюқ насиҳатдан чарчаган чоғи,
Ўз халқин мевадек хиллай бошлайди.

Эзгу ғояларин унутар мутлоқ,
Айланар энг худбин қавмпарастга,
Нопок чиқди дейсан ҳаммомга кириб.

Халқим, тарихингга ташласам назар,
Илғайман, сен Темур қиёфасида
Якто бўлган эдинг, ҳамжиҳат, кучли.

Куя еган каби асл матони
Ўзингдан ўт чиқиб бўлиниб кетдинг,
Бўлинганнынг эса аҳволи аён.

Тиши тақиллаган чиябўрилар
Ўлжасин тўдадан айириб олиб,
Сўнгра осонгина бўғизлайдилар.

Мутеъликда қолган азамат юртнинг,
Тегди елкасига офтоб ниҳоят,
Энди кўп кўрмасин уни худойим!

Бунёд бўлди яна улуғ мамлакат,
Сатрлар битурман шукрона айтиб,
Гўё қайтиб келмиш кетган ғурурим.

Менинг олим дўстим, илмингга шараф,
Дунёни чорлайвер эзгулик сари,
Ҳатто Миррихга ҳам мактублар юбор.

Ўтган боболарнинг номин ёд этиб,
Майли, доврўфига бўлавер шерик,
Майли, ўз-ўзингга маҳлиё боққин.

Кечган тарихларни унутма аммо,
Қадам қўй ҳамиша ниятингга мос,
«Амри маъруф»ингга ўзинг содиқ бўл!

Бирлаш, деб элингга қилганда хитоб,
Қулоғинг остидан кетмасин ўша
Чиябўриларнинг увлашлари ҳам.

2012 йил 11 март

ЯХШИЛИК

11

... Ким, дегайлар, даҳр аро қолди фалондин яхшилиг!

Заҳириддин Муҳаммад Бобур

Қирқ йилча муқаддам, олис Масковда
Ногаҳон бошимга хасталик тушди.
Кўрдим, қилча эмас қолган масофа.

Аввал худо дерлар, унинг амрисиз
Кирмас бармоғинга зирапча ҳатто.
Мен буни илоҳий мантиқ деб билгум.

Ўзи берар демак шифосини ҳам.
Кимнингдир қалбига жойланган меҳр
Мурувват шаклида кўрингайдир у.

Мени йўқламишдир юртимдан бир зот,
Ажабо, кичкина шеърятимнинг
Каттакон мухлиси экан у инсон.

Энди тафсилотин сўйлаб ўтирмай.
Шукур, омон қолдим, қайтдим уйимга.
Лекин йиллар ўтиб ўзгарди замон.

Тарихнинг дафъатан эврилишлари
Теран сабабларга бориб тақалар.
Қуюнлар, бўронлар қўзғалар шундан.

Кемага ким тушса сузишга маҳкум,
У кема фарқ бўлди ба ҳукми замон,
Кўп зотлар гирдобда кўмилиб кетди.

Буткул барҳам топди қаттол бир тузум.
Халқим, деб чиқдию довюрак сиймо,
Яна ялов бўлди юрда эзгулик.

Токи ҳамроҳ экан сенга хуш ният
Ёқимли туюлгай муҳит ва даврон.
Барчаси яхшилик шарофатидир.

Ахир, мурувватни сезар ҳайвон ҳам.
Дейдилар, боласин қайтариб бергач,
Овчига ўлжасин келтирмиш бўри.

Кўнгилдан ўтади: ким кўра туриб
Агар яхшиликдан кўз юмар бўлса –
Сўқир ҳисоблангай маҳшаргача то.

Ҳаётда тамоман акси ҳам учрар.
Бугун қайси дилга озор берсам деб
Уйидан қасд билан чиққувчилар бор.

Шукрона айтаман тақдиримгаким,
Азиз инсонларга замондош бўлдим.
Баҳра олдим чексиз меҳрларидан.

Хаёлим қочади олис тунлари:
Аллоҳ ҳукми билан ўнта қашқирдан
Сени қутқаради битта кабутар.

Яхшиликнинг шундоқ хосияти бор.
Сен буни унутма, ушбу шеърни ҳам
Ёзиб қўй, набирам, ён дафтаринга!

2012 йил 23 март

ҲАҚИҚАТ

12

Чақалоқлар ажойибдир, она кўксининг
Бирин эмиб, иккинчисин чангаллаб турар.
Худди уни биров тортиб оладигандай.

Эшигингга келади гоҳ бозорчи бола,
Айт-чи, дейсан, қатингга сув қўшилганми?
Жавоб қилар: – Бизлар сувга қатиқ қўшамиз.

Болаликнинг қилиқлари нақадар маъсум,
Очиқ-ойдин мақтовлари, алдовлари ҳам.
Ёқтирса дер: – Сизни ёмон яхши кўраман.

Чақалоқлар улғаяди, бола ҳам ўсар,
Қарабсизки, қаршингизда бир авлод бунёд.
Қонларида аждодларнинг феъли бор аммо.

Амударё томонларда, Эликқалъада
Ғоят дилкаш, кўнгли очиқ бир дўстим яшар.
Танти, ростгўй бобосига тортган эмиш у.

Гоҳи одам бошқаролмас ўз ҳаракатин,
Ҳар қадами, ҳар ишидан чекар хижолат.
Демак, унинг томирида оқади ҳадик.

Менга бир пайт хорижликлар савол берганди:
– Фарқи недур Чингиз билан Амир Темурнинг?
Мен дегандим: бири бузган, бирови қурган.

То ўлгунча инсон феъли қолипга тушмас,
Ўқтин-ўқтин турфалигин билдириб тургай.
Бироқ уни йўлга солар ақлу тажриба.

Йўл четида пахса урар кимдир тер тўкиб,
Унга «Ҳорма» дейишни-ку билмабсан, энди
Деворини қийшиқ, дея бўҳтон ҳам қилма.

Регистонни қураётиб, қандайдир кимса
Бу юмушдан бир товоқ ош афзалдир демиш.
Билмайдики, уни шу чоқ нафси алдаган.

Ҳаваскор бир назмгўйнинг дostonин ўқиб,
Дабдурустан уни янги «Шоҳнома» демоқ
Муаззам шеър майдонида ёлғондир қабиҳ.

Ғоят комил инсонларнинг давраларида
Мен ҳам ўтган йўлларимни эслайман бот-бот.
Афсус, афсус, алданибман, кўп алданибман.

Биз-ку оддий бандалармиз, тақдир тўлқини
Бир лаҳзада ювиб кетар қум заррасидай.
Яна пайдо бўлурмизми соҳилда? Қайдам.

Бироқ улуғ бир ҳақиқат ҳушёр торттирар:
Тарихнию халқни алдаш энг мудҳиш гуноҳ!
Ҳатто дўзах интиқоми юпанч беролмас.

Мен-чи бугун бошим кўкда, айта оламан:
Енгиб қанча алдовларни, камситувларни
Ўз ҳаққига, ўз эркига эришди халқим.

2012 йил 24 март

ВАТАН

13

Эслиман, ёз пайти кўчиб чиқардик
Чайла-капа тикиб полиз бошига.
Пайкални қўрирдик бизлар – болалар.

Тарс-тарс ёриларди тонг чоғи қовун.
Тулкию игнаси ҳурпайиб кетган
Жайранинг «Ҳай-ҳай»дан қочишин кўринг.

Бир сафар қирғовул тухумин йиғиб
Курк товуқ остига бостириб қўйдик,
Лекин қочиб кетди очган жўжалар.

Бўри оралади дейишди бир кун,
Қишлоқ йигитлари отлиқ чиқишиб,
Уни калтак билан уриб олишган.

Ўша йиллар турар ҳамон ёдимда
Намхуш похол ҳиди, ялпиз ифори
Ҳануз кетмагандир димоқларимдан.

Дунёда қасрлар бўлган албатта
Бироқ ўша капа, ўша чайламиз
Бизга Ватан бўлмай хўш, нима эди?!

Зилзила юз берди Тошкентда сўнгрoқ,
Ногаҳон титради улкан бир шаҳар.
Қашқар маҳалласи тамом тўкилди.

Гурзи еган каби беҳуш одамлар
Тимирскилар эди вайроналарни.
Ўша харобалар Ватан эди-ку!

Чегарада турган ўспирин соқчи
Тунлар эл оромин қўриқлайман дер.
Ўша Ватан бўлмай нимадир айтинг?

Қатагон қурбони Ализоданинг
Хокин Самарқандда дафн этдилар,
Ахир шу эмасми Ватан дегани.

Ватан ҳисси танҳо, муқаддас, абад.
Ўзбек овоз берди дунёвий баҳсда,
Ватанга мансубдир ўша овоз ҳам.

Худо кўрсатмасин ўзга ҳолатни:
Буюк бир кошона бунёд этсанг-у,
Унда яшайдиган одам бўлмаса.

Ватанни севмоқлик не эканлигин
Мерос қилиб кетган бизга аждодлар,
Улуғ қаҳрамонлар, соҳибқиронлар.

Бизга насиб этди тенгсиз саодат.
Дориламон давр, қасри олийлар
Муносиб бўлмоқни сўрашар энди.

Ватан деб аталган сирли муҳаббат
Полиз чеккасида мунгайиб турган
Ўша чайлаларда туғилган асли.

2012 йил 2 апрель

КЎНГИЛ

14

Кўнгил нималарни тусамас, ахир.
Дейлик, менга ўхшаш тепакал одам
Балки орзу қилар тилла тароқни.

Жийданинг тагида ухлаб, туш кўриб
Ўзини авлиё сановчилар бор.
Насиҳат қилади отасига ҳам.

Бир полвон танишим гапга берилса
Жаҳон чемпиони бўлганман дейди.
Жаҳон деб билар у қишлоғин. Майли.

Ҳатто эртақлар ҳам тўқилган нозик.
Йўқса, дабдурустдан айтмас эдилар
Шаҳзоданинг кўнгли қурбақада, деб.

Бинойидек одам келди олдимга,
Деди: – Жуда муҳим бир масала бор:
– Бобомнинг ерини қайтариб олсам.

Қачон ўтган дедим бобонгиз, жўра?
Бир зум бармоқларин санагач, деди:
– Уч юз йилча бўлди, валлоҳи аълам.

Дедим: – Шу масала мени ҳам қийнар.
Ахир, Амир Темур авлодидирман.
Қайтиб олмоқчиман ярим дунёни.

Ўша кетганича бадар кетди у.
О, одам боласи, ўзингни ўнглаб,
Эгалик қилсайдинг хаёлингга ҳам.

Аслида, жўяли орзуга айб йўқ.
Бир замон аждодлар учар гиламни
Ният қилган эди – чиқди осмонга.

Ўтли ёшлигингни ёниб қўмсайсан,
Лекин бу ёшликка қайтганинг эмас.
Айтмасанг ҳам келар қарилик эса.

Дунёнинг кўзига тийрак боқувчи
Жасур инсонларга шарафлар бўлсин!
Уларнинг шиори ростгўйлик фақат.

Хаёлимни безар гўзал шеърият.
Мунис ва меҳрибон улуғ халқимни
Ҳамиша бахтиёр кўргим келади.

Кўз олдимдан ўтар турфа даврлар.
Инсон бахтсизликдан қийналиб кетса
Жаннат фароғатин мавжуд деб билган.

Соддадил, хаёлкаш Дон Кихотни биз
Беғубор ҳис билан яхши кўрамиз.
Унинг феъли учрар ҳар биримизда.

Кўнгил нималарни тусамас, ахир.
Мана, ҳозиргина кечди ўйимдан:
Душманимдан кўра дўстим кўп эмиш.

2012 йил 5 апрель

СИНОВ

15

Ажабо, дунёда динлар барчаси
Аввалдан келишиб олгандай гўё
Инсоннинг умрини синовдир дейди.

Буни тушунмадим, афсус, кўп замон.
Наҳот маромига етмаган бу фан,
Наҳотки, муаллиф ўзин синаса.

Англаш қийин эди унинг маъносин.
Аслида саноксиз қавмлар аро
Сочилиб ётарди улуғ бир мантиқ.

Майли ўрганиб ол сен юзлаб тилни,
Лекин тушунмаса дилингни биров
Бу ахир энг оғир синов эмасми.

Чиқсангу илмнинг чўққиларига
Керак бўлмаса гар бировга кашфинг –
Буниси ҳаммадан баттароғи-ку.

Аллоҳ берган бўлса сенга истеъдод,
Бироқ яшаб юрсанг ҳиссизлар ичра
Пишириб ермидинг истеъдодингни.

Биз билан тенг бўлгин дейдилар улар,
Олдинроққа ўтсанг еб ташлашади.
Нақадар шафқатсиз бундайин синов.

Яхшиям қўллайди Эгамнинг ўзи
Азобга қўйса-да эздан чиқармас.
Мисли ўткир тиғдек чархлаб боради.

Бироқ тугамайди ҳали имтиҳон.
Оёгингдан тортар ҳасадгўй аҳли
Ёнғоқни талашган маймунлар мисол.

Ўтган даврларни, қатағонларни
Эслисан ва лекин шукур ҳам дейсан:
Жаҳолат илмни йўқотолмабди.

Худойим бахш этган иродаю куч
Бир бор ютқазса-да ўн карра ютгай.
Шу тахлит юксалар тараққиёт ҳам.

Олис фалакларга қадами етиб
Чумолининг тилин тушунди зако
Қанча ҳаваскорлар унга халфадир.

Асли камолотнинг чегараси йўқ,
Жами сарҳадларни забт этгай инсон,
Фақат Парвардигор қўллаб турса, бас.

Сен эса кичкина қаричинг билан
Ўзинг тенгиларнинг бўйин ўлчаб юр,
Ундан баландроғин эплай олмайсан.

Пайт етиб нокомил ўтмишинг эслаб
Ногоҳ дуч келарсан надоматларга.
Шунда сен учун ҳам бошлангай синов.

2012 йил 9 апрель

FAZANAP

* * *

Минг бор шукур айтса арзир –
Кимки омон эмиш,
Яратганга ношукурлик
Жуда ёмон эмиш.

Расулуллоҳ лутф айламиш
Саҳобаларга
Ғазабини енголса ким –
Чин паҳлавон эмиш.

Бир-биридан қолишмайди
Одамзод феъли,
Боз устига Иблиснинг ҳам
Шаҳди ҳамон эмиш.

Яхшилиқни билганга қил
Деган гап ҳам бор,
Билмаганлар ёвузликка
Яқин томон эмиш.

Истеъдоднинг қаторида
Илму тажриба
Оёқ ости бўлган куни
Охир замон эмиш.

Битта сени ўйлатмаган
Бу кўҳна олам,
Кетганларнинг барисин ҳам
Ранги сомон эмиш.

Этагингни қоқма лекин
Тирикликка сен,
Олдиндадир ҳали қанча
Юксак довон эмиш.

Эл-юрти тинч, хонадони
Бут бўлганларнинг
Хотири жам, фикри тиниқ,
Йўли равон эмиш.

2012 йил 4 май

* * *

Оҳким, тушганда кўз
Тутдинг саломингни дариф,
Тутмагил, юмганда кўз
Бир жуфт каломингни дариф.

Сен назар солсанг агар
Сўнгай рақиблар шиддати,
Мен учун эп кўрмадинг
Юксак мақомингни дариф.

Чанг каби қолдим тўзиб
Йўлнинг канорида басир,
Кўрмадим, от ўйнатиб
Юрган маромингни, дариф.

Ўзгаларга базми жамшид,
Менгадир ҳижрон майи,
Қанча кутдим, тутмадинг у
Лаъли жомингни, дариф.

Кундузимда шуъла йўқдир,
Тунда туш ёрқин эмас,
Лутф этиб, еткармадинг
Нурли паёмингни, дариф.

Нома деб битдим бу шеърни,
Хаста дил Абдулламан,
Куйдирурсан, айта билмам
Ҳатто номингни, дариф.

2012 йил 4 май

* * *

Сочларинг ёймай туриб
Тушган қоронғу тун эмас.
Тишларингни кўрмайин
Тонг ҳам оқарган кун эмас.

Тунда ой, кундуз қуёш
Навбат билан боққай сенга,
Мендайин собит эмасдир,
Мендайин мафтун эмас.

Жон фидо этмак сенинг
Васлинг учун бўлмиш кафил,
Ошиқ эрмас ул фидоким,
Қатлидан мамнун эмас.

Мен сени жоним дедим,
Жоним, ўзинг фаҳм айлагил
Сен ўзинг ҳам қийналурсан,
Битта мен – Мажнун эмас.

Севги деб оҳлар чекиб,
Фавфо солурлар эрта-кеч,
Ҳеч бири мендек забун ё
Мен каби маҳзун эмас.

Икки чашмим жоласига
Боқмангиз ҳайрон бўлиб,
Асли улдир икки дарё,
Сир эмас, Жайҳун эмас.

Қайси ёқдан чиқди Қайс деб
Айблманг Абдуллани,
Англамассиз, англамассиз
Чунки сиз дилхун эмас.

2012 йил 5 май

* * *

Тоғ аро балққанда сен
Билки, у тоғнинг тошиман,
Тун бўйи кутган сени жим
Сабриман, бардошиман.

Нур сочиб, чеҳранг билан
Борлиққа берсанг меҳру тафт,
Сув бўлиб оққан ўзимман
Чашмаю кўз ёшиман.

Сой ўзим, ирмоқ ўзим
Чопдим изингдан дарбадар,
Майсаларни уйғотиб ё
Қумрилар қурдошиман.

Ўсма ҳам тортдим қабоқдек
Тошчаларнинг қошига,
Васф этарда мулки ҳуснинг
Камтарин наққошиман.

Тилга киргай кенг жаҳон ҳам
Мен каби қуйлаб сени,
Билмадим, ошиқларингнинг
Охири ё бошиман.

Сен ором олмоқ учун
Кетсанг ғурубга кеч томон,
Мен яна пойлаб сени
Турган у тоғнинг тошиман.

2012 йил 8 май

* * *

Сенга пешвоз чиқмасам гар,
Келмасин ҳеч бир малол,
Офтобга тик қарашга
Борми ҳеч кўзда мажол.

Саф қатор ошиқларинг
Кўрганда яйрар барг каби
Билмагайлар, чўпга иддиз
Етказар кўрку жамол.

Аҳли базминг тик турарлар
Шай бўлиб, амринг кутиб,
Кимгадир «Ўлтур!» дединг,
Ўлдум дея қилдим хаёл.

Мен сенга бир сўз демай,
Ўтдим мудом бошим эгик,
Қайси қулдир, ҳожасига
Жаҳд этиб бергай савол.

Сочларингнинг атридан ҳам
Баҳрасиздирман ҳануз,
Боис улким, кезганингда
Сен томон эсгай шамол.

Бул ажаб Абдулланинг
Аҳволига лол боқмангиз,
Ҳажридан топгай камол-у,
Васлидан топгай завол.

2012 йил 10 май

* * *

Кезиб оламни ҳарчандки
Сендек ёрни тополмасман,
Дилимни англагучи ўзга бир
Дилдорни тополмасман.

Нетайким, ҳар тарафдан ёғилур
Гам ўқлари менга,
Лекин маҳв этгали зулфингдайин
Дорни тополмасман.

Демишлар, ҳур, малаклар кўп,
Ниҳондир, кўзга ташланмас,
Бу не сирдур, башардирсан, борсан
Борни тополмасман.

Мукамал суратинга жо бўлибди
Сийратинг, эй ёр,
Муаллиф қайдадир, ким ул?
Меъмори тополмасман.

Жунун водийсида сарсон
Мисоли Шайх Санъонман,
Қўлимда тасбеҳ-у, гоҳо
Зуннорни тополмасман.

Висолинг васфидан ортиқ
Гўзал шеъру ғазал бўлмас,
Тавоф айлай десам гар
Ҳофизу Атторни тополмасман.

Муҳаббат мулкида бир қул
Каби Абдулламан, билгил,
Тағин айтгум, сенингдек ёр,
Дилдорни тополмасман.

2012 йил 22 сентябрь

* * *

Ё, фалак, этгил мени
Норасолардан халос,
Норасолардан келар
Дарду балолардан халос.

Айтмагум, ёр ишқидан
Бир зум халос қилғил мени,
Айлагил бир зум беишқ
Аҳли жафолардан халос.

Мен гадо бўлсам агар
Шоҳсан муҳаббат мулкида,
Айт ўзинг, қай битта шоҳ
Бўлмиш гадолардан халос.

Сен агар қаҳр айласанг
Филдек рақиблар ҳоли танг,
Гар меҳр берсанг чибин фил,
Иддаолардан халос.

Бахт деган билдирмайин
Киргай руҳингга куй бўлиб,
Бир нигоҳ этгай гаҳи
Турфа садолардан халос.

Шафқатинг бирла забунлар
Қўнглини шод айлагил,
Ўзгаларнинг қалбини
Кибру ҳаволардан халос.

Шам каби Абдулламан,
Ёққил мени қилмай адо,
Ёришурми ҳеч замон
Базминг адолардан халос.

2012 йил 5 октябрь

* * *

Айтмангиз, умрим ўтиб,
 Ҳар қайда бир ком истадим,
Ком кўриб ҳар қайда мен
 Албатта, ором истадим.

Майлига, айшу фароғат
 Етмасин жисмим учун,
Лек мудом безовта бул
 Руҳга саранжом истадим.

Ҳалқадай қуршаб мени
 Сайд айламиш ағёр эли,
Қуш каби ҳалқум тутиб,
 Зулфингдайин дом истадим.

Сен қуёш юзлик билан
 Дийдор иложи йўқ экан,
Найлагум кундузни мен,
 Келгайми деб шом истадим.

Ол шафақ бирлан тўлубдур
 Офтобнинг косаси,
Сен учун мен ҳам қўлимда
 Лолагун жом истадим.

Бенасиб этма нигор
 Ҳусни жамолинг мулкидан,
Илтифот кўргаз дедим,
 Энг катта инъом истадим.

Шеър ёзиб, чалғитмайин
 Турфа тахаллуслар билан,
Сол назар, қошингда ҳам
 Абдулла деб ном истадим.

2012 йил 25 октябрь

* * *

Ажиб сиймо эурсан,
Инжимай дарҳол кечиргайсан.
Мурувватлар қилиб гоҳ,
Бўлса ҳам давол, кечиргайсан.

Қонимни сўрса сур пашша
Дегайсан, ҳаққи бор майли,
Мулоқот айлайн деб
Келса гар дажжол, кечиргайсан.

Мўминсан – ҳаддан ортиқсан,
Ёввошсан барчадан кўпроқ,
Юкингни ўз-ўзинга
Ортса бир ҳаммол, кечиргайсан.

Зағизгон ҳамтабақ доим,
Қилурлар майналар майна,
Ки йўқ «Зарбулмасал»да
Бундайн аҳвол, кечиргайсан.

Бу дунёда одам кўп, лек
Унинг фарқин билолмассан,
Бири хушҳол, бири баттол,
Бири даллол, кечиргайсан.

Отангни ўлдириб аввал,
Онангга совчилар қўйгай,
Назар солгин қадим Чарх
Шунчалар қаттол, кечиргайсан.

Кечирган бошидан мундоқ
Ғалат ишларни Абдулло,
Бу ёзган гапларимдан,
Ранжимай, алҳол, кечиргайсан.

2012 йил 28 ноябрь

* * *

Унутмишсан, мақоминг –
Етти қат осмон, аё банда,
Кабирдирсан ва номинг
Ҳазрати Инсон, аё банда.

Худойим жон ато этмиш,
Шукрким, сийламиш ортиқ
Сенга ақлу тафаккурни
Қилиб эҳсон, аё банда.

Илоҳий тухфалар бул кун
Кўринмас, қайга даф бўлди,
Ҳаё йўқдир, ибо йўқ,
Қайдадир виждон, аё банда.

Кечувда баччасин тишлаб,
Ўтурлар ваҳши(й) шерлар ҳам,
Сен эрсанг гоҳ бешик узра
Тўкурсан қон, аё банда.

Мен оддий кимсаман, лекин
Боқиб ҳолингга йиғларман,
Қул ўлдинг нафсинга буткул
Қолиб иймон, аё банда.

Жаҳаннамни қўлинг бирла
Яратдинг сен, таассуфким,
Замин фирдавсини йиқдинг,
Этиб пайҳон, аё банда.

Алам чекма, лек Абдулло
Асл сарбонларинг бордир,
Эгам бордир, Эгам бор,
Тўзғимас карвон, аё банда.

2012 йил 3 декабрь

* * *

Ўзинг Алп Тўнғасан ёки
Тутанхомон, эслаёлмассан.
Боис улким, бошингга тушди
Кўп гаврон, эслаёлмассан.

Демишлар тарқагансан алақандай
Юнгли жонзотдан,
Номинг бордир, отинг бор
Асли сен Инсон, эслаёлмассан.

Маломат жазбаси ичра
Унутдинг гоҳ ватанларни,
Уйингда қул бўлиб гоҳ,
Гоҳи султон, эслаёлмассан.

Буюк фарзандларинг бордир
Самони ерга индирган,
Ва аммо учради афсус
Турфа хил ёлғон, эслаёлмассан.

Ажабким, бир ёмонликни
Кечиб минг йил унутмассан,
Лекин минг яхшиликни
Ўтмайин бир он, эслаёлмассан.

Учар қуш ҳам учиб бир кун
Тагин ошёнига қайтгай,
Бу дунёда ким ул мезбон,
Ким ул меҳмон, эслаёлмассан.

Ёниб Абдулла дер доим
Етар сайру саёҳатлар
Қаён борма сенга турбат
Ўзбекистон, эслаёлмассан.

2013 йил 6 январь

БОБУРШОҲ

Темурбек наслидан чиққан
Ажиб сиймодир, Бобуршоҳ.
Навоийдек шеърятда
Ўзи дунёдир, Бобуршоҳ.

Ғалат ҳолким, қалам бирла
Танилди соҳиби шамшир,
Бунингдек зўр саодатда
Ҳануз танҳодир, Бобуршоҳ.

Не юртлар нусратига тан бериб
Шайдо ҳам бўлмиш, лек
Туғилган юртига зору
Абад шайдодир, Бобуршоҳ.

Бу зотнинг тоза қони
Қайда томса, бир чечак унди
Ҳумоюн, Гулбадан, Акбар
Боқинг, пайдодир, Бобуршоҳ.

Жаҳон аҳлини лол этмиш
Мислсиз «Воқеъот» бирлан,
Асрлар қаъридан кечган
Улуғ дарёдир, Бобуршоҳ.

Буюк Ҳинд юртида қолмиш
Маломат ичра сабр айлаб,
Мусофир кўп бу дунёда,
Ва лек яктодир, Бобуршоҳ.

Қилиб кўп яхшиликлар
Яхшиликни кўрмаса ҳамки,
Дер Абдулло, Ватан ичра
Бобур Мирзодир, Бобуршоҳ.

2013 йил 20 январь

* * *

Сени ёд айлаган чоғим
 Қоғоз пайдо, қалам пайдо,
Сени ёд этмаган оним
 Ўкинч пайдо, алам пайдо.
Ўзинг асло унутмассан,
 Унутганларни суймассан,
Берилсам гар хаёлингга
 Бўлурсан ҳар қадам пайдо.
Бу ҳол недур, чаманларга
 Агар сенсиз назар солсам,
Ўшал фурсат кўз ўнгимда
 Ададсиз бир адам пайдо.
Бошимга тушса ташвиш гар
 Мудом қошимда ҳозирсан,
Шу боисми, ҳаётимда
 Эрурсан дам-бадам пайдо.
Раҳмдилсан, раҳм бирла
 Юпатдинг йирлаганларни,
Не тилда нола бор – ўтрук,
 Не кўзда сохта нам пайдо.
Қоронғу бир зулумотда
 Туғилмоқ ибтидо эрмиш,
Шукрким, интиҳо етгач,
 Лаҳм сўнгида шам пайдо.
Демишлар, ошиқ аҳли
 Жаннатингга жам бўлиб киргай,
Итоб этма, қаторингда
 Магар Абдулла ҳам пайдо!

2013 йил 16 март

* * *

Ўтган азизларим хотирасига

Йўлдадир, етгай бориб,
Бизнинг дуолар сизга ҳам,
Бир куни бўлгай аён
Кўп муддаолар сизга ҳам.
Сиз-ку мендан айридирсиз,
Мен эсам айро эмас,
Байтларим борғусидир
Аҳли жудолар, сизга ҳам.
Жойингиз Тайлоқ атодир,
Ё Фаробий гўшаси,
Зеб эрур аждодларим
Кийган ридолар сизга ҳам.
Осмонни билмадим, лек
Ер ҳали сокин эмас,
Бул замин гавғоси мўл,
Етгай садолар сизга ҳам.
Яхшилиқни барчамизга
Ўтдингиз орзу қилиб,
Нур бўлиб қайтсин ўшал
Эзгу нидолар сизга ҳам.
То савоб дунёсида
Шоҳдек юришга ҳақлисиз,
Кин билан боққай магар
Қанча гадолар сизга ҳам.
Мен ҳаёт фарзандиман,
Абдулламан – шеърин ёзиб,
Тангридан раҳмат сўраб,
Бўлгай адолар сизга ҳам.

2013 йил

* * *

Кимнидир танҳо дедим мен
Топгунимча то Сени,
Во ажаб, дунёни топдим,
Англагач танҳо Сени.
Аслида ёлғиз Ўзинга
Жо экан борлиқ жаҳон,
Ҳеч биров топмас ўзин ҳам
Топмаса, илло, Сени.
Минг таассуфким, башарга
Хос экан алдамчилик,
Ўртага номинг қўйиб гоҳ,
Алдагай ҳатто Сени.
Ким Сени безовта қилгай
Токи дарди йўқ экан,
Аҳли ошиқ вола айлаб,
Куйлагай, аммо Сени.
Қорли тоғларга туташдир
Боғларинг – жаннатларинг
Эслатур ҳар бир қадамда
Ҳар гўзал маъво Сени.
Беписанд боққай ва лекин
Мўр-малахлар филга ҳам,
Кўрса ҳамки, кўрмагай деб
Ўйлагайлар ё Сени.
Бу кўнгил нозик экан,
Синса рақиблар дастидан,
Қалб уйин меъморидирсан –
Топди Абдулло Сени.

2013 йил 9 апрель

* * *

Шеър ёзиш тенгдир қудуқни
Игнада қазган билан,
Ё эса игна кўзидин
Ипни ўтказган билан.

Асли шеър ошуфталик ё
Сўнгги йўқ дардан нишон,
Чандиги қолгай юракда
Доғни кетказган билан.

Ўт-олов сўнмай туриб
Етказ бировга чўғниким,
Ул омонатдир, билиб қўй,
Сенга етказган билан.

Ёр сенга бир кун такалуф
Айласа ҳеч тонг эмас,
Куйлатиб, ҳижрон дарахтин
Гарчи ўтқазган билан.

Ўз ишин қилгай – бажаргай
Филни(нг) ҳам хартуми бор,
Не мурод, ўтмас қаламни
Қўлга тутқазган билан.

Бу ҳаёт уммонида
Шундай фидолик йўқ эмас –
Тенг эрур, фарқ бўлса ҳамки
Дўстни қутқазган билан.

Ёр, сени васф айламак
Этмиш насиб Абдулага,
Илтифотингдан ютиб гоҳ,
Гоҳи ютқазган билан.

2013 йил 9 май

ЗАР ВА ЗИЁ

Ҳикоят

Бу дунёда зар қадрин
Билмаганлар нодондир.
Зарни зиё деган-чи
Нодондан ҳам ёмондир.

Аллақайси замонда
Катта бир бой бўларкан.
Зари кўпу илми йўқ,
Шундан у ор қиларкан.

Умр тегирмон эмас,
Айланмайди қайтадан.
Ақлинг тўлишган билан
Озайиб борар бадан.

Худо бериб ўша бой
Фарзандга ҳам бой экан.
Унинг уч ўғли бор-у,
Бари эркатоӣ экан.

Ўйлади бой бир куни:
– Мен-ку ўтдим бесавод.
Зора фарзандларимга
Юқса илм ва ижод.

Ахир ўқсиз овлайман
Учиб юрган розни ҳам.
Бойлигим бор, ёллайман
Энг ўжар устозни ҳам.

Бойнинг ёшлик чоғидан
Ажиб феъли бор эди.
У санъатни севарди,
Қўшиққа хуштор эди.

Зўр ҳофизни бир куни
Қошига чорлади бой.
Қўйнига қўлин солиб,
Оғзи-бурнин қилди мой.

Деди: – Донгдор этгансиз
Ҳатто қалмоқ, мўғилни.
Ҳофиз қилиб бергайсиз
Бизнинг катта ўғилни.

Кун кетидан кун ўтди,
Оқиб турди бойлик ҳам.
Устоз ҳофиз тер тўқди
Шогирд учун чинакам.

Ва лекин чумолидан
Фил ясаб бўлмас экан.
Ҳаттоки, жун арқонга
Қил ясаб бўлмас экан.

Катта ўғил аслида
Ёқтирарди қиморни.
Беҳудага эрта-кеч
Қийнар эди дуторни.

Бир кеч улкан саройда
Ўтар бўлди зўр базм.
Унга катта ўғил ҳам
Боришга қилди жазм.

Бой ўтирар, кўнглида
Умиди бордир, илло.
Шунча сарфу харажат
Бекор кетмас, иншолло.

Ёнида чақаси йўқ
Куйчилар ҳам чиқдилар.
Башанг, яланг, хилма-хил
Тўйчилар ҳам чиқдилар.

Бош ҳакам хоннинг ўзи,
Жиддий боқар, кулмайди.
Афсуски, бундай зотни
Сотиб олиб бўлмайди.

Охирида саман от
Кимгадир бешак тегди.
Афсус, афсус, ўғилга
Оддий бир эшак тегди.

Бойнинг энди тамоман
Ҳафсаласи пир бўлди.
Ютқизгани бир бўлса,
Кетқизгани бир бўлди.

Деди: – Энди йўқ чора,
Аламни кимдан олай.
Яхшиси, ҳофизларни
Тингламай қўяқолай.

Энди ўртанчи ўғил
Турар эди навбатда.
Бор унга таважжуҳи,
Ишончи ҳам, албатта.

Туппа-тузук йигит у,
Кам-кўсти қолмаган-да.
(Баъзан қўшиқ айтишин
Ҳисобга олмаганда).

Унутилиб кетади
Мақтаганинг, урганинг.
Бу дунёдан ўтсанг ҳам,
Тураберар қурганинг.

Ҳассани бир йўқотдим,
Бу ёғини биламан.
Ўртанчи ўғлимни мен
Катта меъмор қиламан.

Шундоқ дея, бой яна
Зарини ишга солди.
Меъмор деган ҳужжатни
Ўғил қўлига олди.

Бой деди: – Ўғлим, фақат
Савоб йўлин тутгайсан.
Кўприк қургин, устидан
Аввал ўзинг ўтгайсан.

Ўғил билмас бу ишнинг
Тўғри-ю хатосини.
Бир куни кўприк ясаб,
Чорлади отасини.

Жам бўлганди элу юрт,
Меъмор хурсанд ўзича.
Қадам қўйди кўприкка,
Кўпчиликнинг кўзича.

Оббо, кўприк дегани
Мўрт бўлмаса бунчалик.
Унинг ҳоли йўқ экан
Бир қадам қўйгунчалик.

Синиб кетди бор буди,
Қасир-қусур, ҳалоплаб.
Меъмор қулади ўзи.
Сой сувига шалоплаб.

Бой шўрликни қора тер
Безгак каби босганди.
Иккинчи умидин ҳам
Шу кўприкка осганди.

Йўлиққанди дардга у,
Юраги ҳам ўйнарди.
Бир куни қанди ошса,
Бир кун босим қийнарди.

Мол дунёнинг агарда
Шу бўлса каромати,
Яхшиси, жонни олгин,
Келгин, гўр қиёмати.

Лекин инсон зотиға
Ҳамишалик умид ёр.
Бойми у камбағалми
Тирикликдан умидвор.

Энди кенжа ўғилнинг
Касби ҳам унга боғлиқ.
Қадимгилар айтгандек
Аввало тани соғлиқ.

Ўнта дўхтир ясашға
Қурбим етар, деди у,
Ўнта ҳамён, майлиға
Кетса кетар, деди у.

Варракбоз ўғилчани
Шаҳарға жўнатди бой.
Ўлик-тирик совғанинг
Саноғи йўқ, ҳойнаҳой.

Яна йиллар ўтдилар
Гоҳ чопиб, гоҳ имиллаб.
Бой ҳам юрди кун санаб,
Ҳамма ёғи симиллаб.

Энг катта табибларнинг
Муолажасин олди.
Бири иссиққа тиқса,
Бири совуққа солди.

Кенжатоё ўғилни ҳам
Бойнинг зари ўқитди.
Дўхтирликнинг ясама
Саватларин тўқитди.

Бир кун ўғил отага
Мақтаб иқтидорини,
Ичкизиб қўя қолди
Аллақандай дорини.

Ким билсин, бой шощдими,
Ёки биров шоширди.
Ўша фурсат бечора,
Омонатин топширди.

Масал эмас бу гаплар,
Ёйинки асал эмас.
Камбағал саломату
Бой бўлган касал эмас.

Аслида зар қадрини
Билмаганлар нодондир,
Зарни зиё деганлар
Нодондан ҳам ёмондир

2011 йил 22 июнь

ИСТИҚЛОЛ МАНЗАРЛАРИ

Достон

ЙИГИРМА ЙИЛ

Йигирма йил йўл босиб,
Маккага етган каби.
Юраклардан дард, алам,
Армонлар кетган каби.

Ёхуд тинмай шунча йил
Ҳикмат конин қазгандай.
Йигирма йил бир шоир
Шоҳ асарин ёзгандай.

Кул босган ўчоқлардан
Чиққан каби ўт-олов.
Қўл етмас чўққиларга
Қадалгандек туғ-ялов.

Ёки эккан ниҳолинг
Айлангандек чинорга.
Номанг етиб боргандек
Олисдаги нигорга.

Йигирма йил – уфққа
Ташланган кўприк мисол.
Ва ёки чашминг узра
Саф тортган киприк мисол.

Жой талашар муттасил
Оқшом билан саҳар ҳам.
Дуч келгайдир ҳамиша
Зафар билан хатар ҳам.

Карвон ўтди, гўёки
Қашқир юрмас чўллардан.
Йигирма йил тап тортмай
Довулардан, дўллардан.

Арслонларнинг наъраси
Қутқу солса басма-бас.
Сувараклар аҳли ҳам
Тинч турганмас бир нафас.

Довонлардан шу тахлит
Ғолиб ўтган карвон бу.
Йигирма йил зил юкни
Олиб ўтган карвон бу.

Бисотида бор унинг
Асли башар закоси.
Аждодлар армонию
Авлодлар муддаоси.

Эрк деб жангда ўлганнинг
Ёди ҳам у биландир.
Адолат деб кетганнинг
Доди ҳам у биландир.

Унда не-не гулшаннинг
Таровати – атри бор.
Гўдакларнинг кулгуси,
Шоирларнинг сатри бор.

Унда мушфиқ шу Ватан
Камолотин кўргайдир.
Саксон ёшли пирлар ҳам
Йигирмага киргайдир.

Кимларгадир ёқмадик,
Кимларгадир ёққанмиз.
Не бўлса ҳам, она юрт
Жамолига боққанмиз.

Сарбон ҳаққи, нор ҳаққи,
Тоғдай баланд ор ҳаққи.
Шундай элнинг то абад
Тўй қилишга бор ҳаққи.

ТОҒЛАР ҲИКОЯСИ

Бундан кўп йил муқаддам,
Бошқа бир замонларда.
Бўлиб ўтди зўр мажлис,
Ҳисортоғ томонларда.

Тоғ дегани шунчаки
Томошагоҳ жой эмас.
Тоғликларнинг егани
Нуқул болу мой эмас.

Йил келмаса ўт қовраб,
Булоқлар қуриб битар.
Бир сел босса бувангнинг
Гўрини ювиб кетар.

Ўзидан ўтганини
Тоғлик ўзи билгайдир.
Молига шоқол, бўри
Шерикчилик қилгайдир.

Чора излаб куёвнинг
Ранги-рўйи бўзарган.
Таппи ёқиб, келиннинг
Икки кўзи қизарган.

Хуллас, масала жиддий,
Тоғликларга ёрдам шарт.
Зўр мажлис қарор қилди:
– Таклиф билан чиқсин мард!

Кимдир деди: – Довонда
Янги шиор илайлик.

Ва албатта ёнида
Қизил бурчак қилайлик.

Кимдир деди: – Раисман,
Жамоам деб куяман.
Бўриларга қопқонни
Менинг ўзим қўяман.

Буларнинг бари зарур,
Чойхона, кўприк, шийпон.
Ўша пайт қўрқа-писа
Қўл кўтарди бир чўпон.

Деди: – Эшитганимни
Эслаб қолдим шу чоқда.
Қайдадир таппи эмас
Газ ёнармиш ўчоқда.

Шу маҳал зўр мажлисни
Зўр тўлқин чулғаб олди.
Қаҳ-қаҳ уриб нечалар
Қорнин чангаллаб қолди:

– Қаранг бунинг гапини,
Чарх уради осмонда.
Бўларини билмайди,
Шунинг учун чўпон-да!

Ўтовимда газ гўё
Шамолдай елсин, дейди.
Қўйиб берсанг, тоғларга
Поезд ҳам келсин, дейди.

Ўша куни зўр мажлис
Тарқалди хаҳолашиб.
Янги чиққан лофчи деб,
Чўпонни баҳолашиб.

Во ажабо, Аллоҳнинг
Даргоҳи хўб кенг экан.

Гоҳида бир дақиқа
Асрларга тенг экан.

Гоҳ одамзод минг йиллаб
Ялов қилгай ёлғонни.
Аллоҳ уни ростлай деб
Юборгай бир Инсонни.

Зўр мажлисдан сал ўтмай
Замонлар чевридилар.
Ёлғон кетиб ёлғонга,
Рост – ростга эвридилар.

Чўпоннинг лафзи билан
Сўз айтганми Жаброил.
Замон унинг гапига
Мойил бўлди, ҳа, мойил!

Ўчоқларда ловуллаб
Газлар ёна бошлади.
Келинчаклар таппини
Бир чеккага ташлади.

Мўъжиза атайсизми,
Туш дейсизми – фарқи кам.
Бир куни денг, тоғларга
Кириб келди поезд ҳам!

Элу юртнинг кўзича
Бунёд бўлди ҳаммаси.
Таърифлашга бир ҳовли
Бахши керак чамаси.

Зўр мажлисда қатнашган
Ўша казо-казолар,
Катта-кичик, баланд-паст,
Ҳоказо-ҳоказолар.

Чўпоннинг ўтовига
Туртиниб келишдилар.

Газ ўчоқ кабобидан
Газак ҳам қилишдилар.

Дедилар: – Ҳой биродар,
Узр, кўзга илмабмиз.
Айтганинг бари бўлди,
Таъбирини билмабмиз.

Ўша йигин зўр тарих,
Эсдан чиқмас умрбод.
Қатнашган экан унда
Мустақиллик деган зот!

ЎЗБЕК ИШИ

Адолат сўзи билан
Ёндошдир қонун сўзи.
Шамширига буларни
Ёзганди Темури ўзи.

Тутун чиқмас ҳеч қачон
Бир нарса ёнмаганда.
Қонун бузилгай асли
Эҳтиёж қонмаганда.

Аҳли юрт ҳоли ночор,
Ямоқ солса ямоққа.
Ўзи йўқ бойлик учун
Олишсалар қамоққа.

Пахтасини тердириб,
Бозорида сотсалар.
Кечқурун юдуз бериб,
Эртасига отсалар.

Нураган пахса девор,
Эчки юрса довдираб.
Бир ҳовли бола-бақра
Қолаверса жовдираб.

Ўғри билан қароқчи
Ошни бирга есалар.
Буларнинг барчасини
«Ўзбек иши» десалар.

Наҳотки, билмасалар
Ўзбек иши нелигин.
Асли ўзбек кўтарган
Маърифатнинг пилигин.

Эрки учун курашган
Ботганда ёвнинг тиши.
Соҳибқирон шиддати
Эмасми ўзбек иши?!

Берунийдан ўрганди
Тафаккурни қитъалар.
Демак илму ирфон ҳам
Ўзбек иши аталар.

Ўзбекнинг ушбу ишин
Эплай олган қайси эр:
Олти ойда «Хамса»ни
Ёзиб қўйган Алишер.

Санайверсанг барчасин
Осмон – қоғоз, нур – қалам.
Ўзбекнинг кимлигига
Тан берган бутун олам.

Афсуски, шундоқ элнинг
Юраги доғлиқ бўлди.
«Ўзбек иши» даставвал
Пахтага боғлиқ бўлди.

Оҳ, менинг оппоқ пахта,
Балоларга йўлиқдинг.
Аввал кийим-бош эдинг,
План бўлиб тўлиқдинг.

Ким учун юмшоқ толанг
Тиллаларга айланди.
Карвон-карвон эл мулки
Узоқларга шайланди.

«Бундай ганжиравонни
Жилолда тутмоқ керак.
Гоҳи-гоҳи элни ҳам
«Чеканка» этмоқ керак».

Фараздек ёвуз кучни
Ҳеч кўрмадим дунёда.
Ўзганики аёндир,
Ўзингники зиёда.

Луғатдан ўчди гўё
Адолат деган лисон.
Ҳасратинг эшитгани
Топилгайми мард инсон?!

Ватанда шундоқ Ботир
Етишганди, хайрият.
Ушалгандек ҳар орзу,
Ечилгандек ҳар ният.

– Мадад! – деди бир аёл,
Ёш тўла қароғида.
Узук изи оқариб
Кўринар бармоғида.

Эри ётар ҳибсда
Хонадон топган барҳам.
Ёвузлар юлиб олмиш
Зирагу узугин ҳам.

Аллоҳнинг қароргоҳи
Ҳар доимо Қалб бўлгай.
Фақат Қалби бор Инсон
Ёвқур бўлгай, алп бўлгай.

Чидадик бу зулмнинг
Қанчадан қанчасига.
Ўтди даврон бир куни
Ботир дастпанжасига.

У қорани қора-ю
Оқни оққа айирди.
Келгинди жаллодларнинг
Қўлларини қайирди.

Кириб келди Ватанга
Истиқлол ҳам ниҳоят.
Ўша кунларни эслаб
Ёзилди бу ҳикоят.

Четлаб ўтолмас ҳеч ким
Замон билан давронни.
Ўғлон элни кўтарса
Эл кўтаргай Ўғлонни.

Бузилди зиндонларнинг
Эшиги-ю тирқиши.
Билиб қўйгин, биродар
Мана бу Ўзбек иши!

МУРУНТОВ

Эрк берилди Инсонга
Недур деб муддаоси.
Кутиб турарди, аммо
Уни нафснинг балоси.

Банданинг бу ҳолати
Ёқмади Яратганга.
Қизиқтириб қўйди-ку
Тилла деган маъданга.

Оғир синов эди бу,
Кимдир ёниб кул бўлди.

Кимдир унга соҳибу,
Кимдир эса қул бўлди.

Тилла дермиш: қудратим
Узун қилди тилимни.
Енга олмадим фақат
Ажал билан илмни.

Ҳа, тилла салтанатин
Йўқдир боши, учи ҳам.
У билан ўлчангандир
Мамлакатлар кучи ҳам.

Жодусими, сеҳрими
Мафтун этган барчани.
Майли, шарҳлаб ўтирмай
Кўпга маълум нарсани.

Балки зукко ўқувчим
Билгай мендан зиёда.
Ўзбекнинг тилласи ҳам
Талаш бўлган дунёда.

Кимнингдир томин ҳатто
Қоплади тилла ранги.
Кимгадир теккан эди
Фақат унинг жаранги.

Қайда босқинчи ёв бор,
Бўри каби ўралаб,
Бу юртнинг тилласидан
Кўз узмаган мўралаб.

Хаёлимдан кетмас ҳеч
Олис йиллар хотири:
Тортишди Фотиҳ билан
Ўзбекнинг бир Ботири.

Ботир деди: – Конларим
Халқимнинг мулки эрур.

Фотиҳ деди: – Бу гапинг
Хом хаёл, кулки эрур.

Мурунговинг фатҳ этдим
Мен ўз яроғим билан.
Ботир деди: – Мен уни
Қазгум тирноғим билан!

Мен учун яроқ асли
Меҳнату сабот, деди.
Минг йиллик шаҳарларим
Гапимга исбот, деди.

У замонлар Фотиҳнинг
Айтгани айтган эди.
Тортишувдан Ботир ҳам
Шаҳд билан қайтган эди.

Бу баҳсинг замирида
Бор эди замон сири.
Улуғ бир халқ орзуси,
Она Ватан тақдири.

Энг аввали ҳурликка
Зўр ташналик эди бу.
Соҳибқирон зурёди
Занжирда қолмас мангу.

Даштлардаги янтоғу
Тоғлар қорига қадар.
Муйсафид муғаннийнинг
Чалган торига қадар.

Азиз эрур барчаси,
Закот сўрамас халқим.
Айқирган дарёларда
Бордир менинг ҳам ҳаққим.

Дунёни кийинтирар
Ўзбекнинг пахтазори.

Ўзбексиз қизимаган
Асли жаҳон бозори.

Эрк йўлида фарзандлар
Чекинмади бир қадам.
Шу тахлит голиб бўлдик
Йигирма йил муқаддам.

Қадимий Мурунговга
Боқиб бугун яйрайман.
Турфа, янги манзиллар
Залворига қарайман.

Ҳатто бир кон ҳудудин
Ўлчаб юриш бефойда.
Бунақаси учрайди
Балки Миррих ё Ойда.

Юртим, зое кетмади
Сабр ва бардошларинг.
Фақат остонанг эмас,
Тилла бўлсин бошларинг.

Зар камарли ботирсан,
Поёнсиз, донғил йўлинг.
Энди кенг дунёга ҳам
Узатсанг етгай қўлинг.

Юртимнинг бу тарихин
Ёздим олтин қаламда.
Ҳар битта эл ўз эркин
Топсин экан оламда.

ЭЛОБОД

Суюклидир бори эл,
Гарчи буни англайман.
Сафар қилсам, негадир
Нукус йўлин танлайман.

Кўп қатори тақдирнинг
Жафосини кўрган эл.
Вафо қилиб дўстига
Вафосини кўрган эл.

Қараб турсам, феъли ҳам
Ўзгинамга ўхшайди.
Қисикқина кўзлари
Кўзгинамга ўхшайди.

Варақласанг тарихин
Бузилмаган тахи бор.
Шоир десанг дегулик
Муҳташам Бердахи бор.

Хаёлимда дарё ҳам
Тўлиқиб, мавж ургандай.
Соҳилида Ибройим
Кулимсираб тургандай.

Қум кўпмикан ё душман,
Тенгми бари инсонлар.
Бу элнинг бошидан ҳам
Ўтди қанча тўфонлар.

Иродаю матонат
Сабру бардошга дўнди.
Кўмсалар, қўллари ҳам
Саксовул бўлиб унди.

Қалпоғини бу элат
Сара қалпоқ деганди.
Қочаётиб, ёви ҳам
Қара, қалпоқ деганди.

Йўлга чиқдим, ҳа, мен ҳам
Бир муродни кўзлайман.
Мен сизларга янги кент –
Элободдан сўзлайман.

Юртни севсанг борин сев,
Токи бўлсин дил обод.
Қоқ чўлда Тожмаҳалдай
Қад кўтарди Элобод.

Бу манзилдан мен доим
Фахр билан қайтганман.
Қулоғига ҳаттоки
Азонини айтганман.

Ҳасрат билан ва лекин
Хотирлайман бир ҳолни:
Худоми, бандасими
Олиб қўйди Оролни.

Ўксимаган биронта
Қорақалпоқ қолмаган.
Лекин орзу қилишдан
Улар асло толмаган.

Ер юзида мурувват
Кам бўлмасин, илойим.
Мурувватнинг эгаси
Энг аввали Худойим.

Ўққа учган ўғилдай
Орол завола топганда.
Чора излаб элу юрт
Тўрт тарафга чопганда.

Юмшадими само ҳам
Сенинг дардли сўзингдан.
Фарзандлар берди яна
Кўпайгин деб ўзингдан.

Ёрлақаса, ҳар қайда
Шон, албатта, шон эрур,
Элободнинг замини
Ҳеч туганмас кон эрур.

Жамолини кўрсатди
Қорақалпоқ зарлари.
Бир ёнда жайрон кезар,
Темир йўл ундан нари.

Амударё, мен сенга
Топинганман пир мисол.
Абадийсан дунёда
Ҳазрати Хизр мисол.

Кўрдинг баланд, пастни ҳам,
Кўрдинг яқин-йироқни.
Асло ёлғиз қолдирма
Мушфиқ қорақалпоқни.

Такбир айтар қалъалар
Бошида дасторлари.
Қўноқлари жам бўлса
Янграйди алёрлари.

Шоирлари шеър ёзиб,
Ўзидан ҳеч ортмаган.
(Илҳомни қайдан олсин
«Қоратов»дан тортмаган).

Эзгулик яшар фақат
Бу элнинг ўйларида.
Чечаклар очилгандек
Ақчақўл бўйларида.

Манзилим Нукусмикан,
Тошкентмикан ё Бўстон.
Мен сени куйлаб ўтдим,
Ватаним, Ўзбекистон.

Раҳнамога меҳрни
Кўрдим ҳар кўз-қароқда.
Ушбу қутлов шеъримни
Ёздим Қорақалпоқда!

ҚАМЧИҚ ДОВОНИ

Йўлга чиқди Отабек
Сарвати – кўрки билан.
Тагида саман оти,
Бошида бўрки билан.

Тақдир қўймиш бўйнига
Севги деган юмушни.
Қўмсайди Марғилонни,
Соғинади Кумушни.

Бир томони Фарғона,
Тошкентдир бир томони.
Ўрталикда ястанган
Юксак Қамчиқ довони.

Қул Ҳасаннинг кўзлари
Бўлмасин нечоғ тийрак.
Йўл излайди бетиним
Севгига асир юрак.

Ҳар кимни ҳам ҳар доим
Таҳликага солган йўл.
Юрганларни ўзига
Мослаштириб олган йўл.

Отабек бўлмасам ҳам
Сафарларни хуш кўрдим.
Болалик йилларимдан
Кенг йўлларни туш кўрдим.

Умр ҳам ахир йўл-ку,
Ҳаққинг йўқдир кутишга.
Демакки, масъулдирсан
Уни босиб ўтишга.

Бу йўлларда тарих ҳам
Карвонлардек маташган.

Ҳатто юртнинг номини
Довон дея аташган.

Ўзбекнинг белидаги
Олтин камар эрур у.
Қуёшнинг саждагоҳи,
Тахти Қамар эрур у.

Дуч келган чоғ тўғонга
Дарё ҳам тингай бир пас.
Учқур қушлар галаси
Қайгадир қўнгай бир пас.

Бунда-чи, йўқдир тўхтов,
У абадий сас каби.
Ҳаётнинг ўзи мисол,
Мунтазам нафас каби.

Эзгулик ўтар тун-кун
Бу муаззам довондан.
У ёндан эшик келса,
Бешик борар бу ёндан.

Калавадек йўлларни
Ипак каби эшдилар.
Тезроқ ет, деб дийдорга
Тоғларни ҳам тешдилар.

Порлайди зумрад водий
Узукмикан ё юлдуз.
Қай бирини сўйлайин,
Қай биридан айтай сўз.

Офтоб чиқса оламга
Парвонаси келгайдир.
Андижону Наманган,
Фарғонаси келгайдир.

Ризқ улашар йил бўйи
Адирлари, қирлари.

Асли шу заминдадир
Деҳқончилик пирлари.

Йигирма йил – донғил йил
Камол топган водийда.
Қошида қалам ожиз,
Мақтовлар ҳам оддий-да!

Асаканинг доврӯғи
Ўхшаб кетар дostonга.
Машина харид қил-у
Йўл олавер довонга.

Келгайдир тоғлар ошиб,
Нодира каломи ҳам.
Шоҳимардон томондан
Эски дўст саломи ҳам.

Гўзал бир шеърятнинг
Мавжи ҳам водийдадир.
Ҳофизлар овозининг
Авжи ҳам водийдадир.

Атай ошиб довондан,
Аския ҳам айтгайлар.
Ўзларин ўзи енгиб,
Ғолиб бўлиб қайтгайлар.

Йўл кенгайса одам ҳам
Ундан улгу олгайдир.
Кимнингдир феъли аммо
Торлигича қолгайдир.

Довон! Сен ярқирайсан
Минг хил рангу бўёқда.
Менинг ҳам сатрим ахир
Яшаб юрар у ёқда.

Довон! Сен ўзбек элин
Фахрисан, шуҳратисан.

Бор деса бор дегулик
Шаҳдисан, қудратисан.

Довон узра Сарбоннинг
Назари балқар доим.
Бағринг тинч-у йўловчинг
Гам кўрмасин, илойим!

ИМОМ БУХОРИЙ

Айни авжга чиққан пайт
Худосизлик даъвоси.
Московга келар бўлди
Бир мусулмон подшоси.

Сиёсат ўғайни ҳам
Туғишганим дедирар.
Айтмагани айттириб,
Емагани едирар.

Подшонинг-чи кўнглига
Қарамоқлик фарз эрур.
Чунки икки томон ҳам
Бир-биридан қарз эрур.

Қайга деса олиб бор,
Кошонами, уяга.
От деса отга миндир,
Туя деса туяга.

Бироқ бу галги подшо
Қайсарроқ чиқиб қолди.
Бир жойга бораман деб,
Сўзида туриб олди.

У жой эса ташландиқ,
Хароба ҳаммаёғи.
Олис Ўзбекистоннинг
Хартанг деган қишлоғи.

Бор экан у манзилда
Зиёратгоҳ бир маскан.
Лекин буткул қаровсиз,
Атрофини ўт босган.

Подшо дегани бунча
Нозик ҳам бўлмасин-да.
Айтганини қилайлик,
Сазаси ўлмасин-да.

Дедилар: – Аъло ҳазрат,
Сизни элтамиз тезда.
Самолёт қўнолмайди,
Бора қолинг поездда.

Шу орада Хартангни
Гўё таъмир этдилар.
Меҳмонни ҳафта ўтмай,
Манзилгача элтдилар.

Ассалому алайка,
Минг шукурдир борига.
Имом ҳокига етдик,
Етишдик Бухорийга.

Подшодан гадогача
Бу даргоҳда тенг эрур.
Имомга-чи Ватан тор,
Гарчи дунё кенг эрур.

Ҳа, замоннинг ҳовузи
Лойқага тўлган эди.
Ҳадис илмин султони
Беҳурмат бўлган эди.

Масжидлар даргоҳида
Юрмасам-да чекиб оҳ.
Дилимда иймон нури
Яшнар, «Алҳамдулиллоҳ».

Будда ҳам, насорон ҳам
Ўз диним, ўз элим дер.
Аслида эътиқоднинг
Пойдевори илмдир.

Мукаррам этди Эгам
Бизга дини Исломни.
Бухорийдек зотлар-чи
Огоҳ қилди авомни.

Ҳадис чўнг илм бўлди,
Етиб Ҳақнинг ризоси.
Айтса арзир, Бухорий
Пайғамбарнинг мирзоси.

Бисёр эди донишлар,
Ё олим, ё пир эди.
Ҳаммасининг у замон
Кўргулиги бир эди.

Уларнинг ҳок туробин
Оёқ ости этдилар.
Ҳимоя қилганларнинг
Бошлари ҳам кетдилар.

Қалбларнинг алангаси
Туташгандай бир оҳга.
Элнинг армон, ҳасрати
Етди бир кун Аллоҳга.

Шукур, замон ўзгариб,
Қад ростлади эҳромлар:
Ат-Термизий, Нақшбанд,
Хартанг, Хаста Имомлар.

Баҳоуддин гувоҳдир
Ўша асрий нидога.
Юрт қўл очар, Юртбоши
Қўл очганда дуога.

Пойтахтга кел, ниятинг
Бўлмасин асло ярим.
Бу жойдадир энг ноёб
Мусхаб – Қуръони карим.

Бош қўйдик биз саждага
Йигирма йил беҳадик.
Гоҳ дуч келдик фитнага,
Синовларга чидадик.

Минг шукур, тиклай олдик
Буюк боболар номин.
Юртни ёмон кўзлардан
Ўзи асрасин. Омин.

ЖЕНЕВА

Саксонинчи йилларнинг
Ўрталари ёдимда.
Ғалати дамлар кечди
Ҳаёту ижодимда.

Кучи етган-етмаган
Турткилашга уринди.
Шунда йироқ манзиллар
Паноҳ бўлиб кўринди.

Ёлғизнинг ёри Худо,
Кўнглинг бўлмасин ярим.
Женевага мутгасил
Кўчди хизмат сафарим.*

Оҳ, Женева, Женева,
Европа маликаси.
Қари, баттол қитъанинг
Ягона тинч ўлкаси.

Алп тоғин этаклари
Яшнар сочиб атирлар.

Зангор кўл ёқасида
Ям-яшил қир, адирлар.

Бунда ором ва шодлик
Сингиб кетар нигоҳга.
Афсуски, у қиз эмас,
Олиб бўлмас никоҳга.

Ёлғиз эдим лекин мен
Айнан учинчи кўздек.
На бирон ватандош бор,
Учрамас бирор ўзбек.

Халқини танитади
Гоҳо якка бир инсон.
Искандар юнон эди,
Мўғил эди Чингизхон.

Темурбекни рақиблар
Дафтардан ўчирганди.
Ўзбекнинг шонини ҳам
Масковга кўчирганди.

Замин узра манманлик
Сурарди шундоқ даврон.
Узун тунлар тушимга
Кирарди Ўзбекистон.

Мен-кучиқиб минбарда
Виқор тўкай демасдим.
Нима учун рўйхатда
Ҳабашчалик эмасдим.

Ушалмасми пайт келиб
Халқимнинг ҳам орзуси.
Тенг келмасми бир куни
Осмоннинг тарозуси.

Ҳа, юртим на сонда бор,
На саноқда бор эди.

Йўқдир ҳуқуқи, ҳаққи,
Тобе бир диёр эди.

Йигитнинг ҳам омаду
Барорлари бўлгайдир.
Аллоҳнинг кутилмаган
Қарорлари бўлгайдир.

Фурсат етиб, яна бир
Чайқалиб олди дунё.
– Ўзбекман! – деб юртимдан
Чиқди азамат сиймо.

Улуғ халқ азми билан
Замона янги бўлди.
Ўз туғи, ўз муҳри бор,
Кошона янги бўлди.

Энди ортда қолганди
Камситишлар, хўрликлар.
Ўзбекни эзиб ётган
Маломатлар, зўрликлар.

Энди мен иззати бор,
Ҳурмати бор жон эдим.
Рутбаси, Давлати бор
Дахлсиз инсон эдим.

Йўлим тушди баякбор
Европа томонларга.
Бир тирик гувоҳ мисол
Турфа хил замонларга.

Кутиб олди не юртлар
Қўлда нону туз билан.
Саломларни етказдим
Мен ҳам ёруғ юз билан.

Женевада йўлимга
Дўстлар жамулжам чиқмиш.

Хуш келдингиз, оға деб
Элчихонам ҳам чиқмиш.

Ҳар йиғинда ўрним бор,
Эрта кундан кўнглим тўқ.
Маъқул келса, ҳа дейман,
Ноъмақулга ҳушим йўқ.

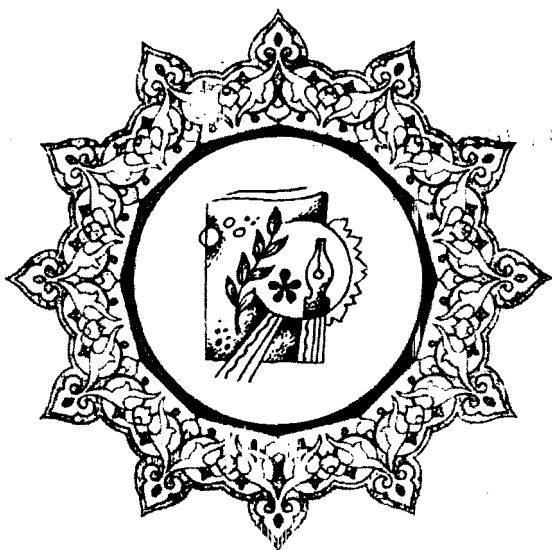
Бошқалар қаторида
Ҳилпирар юдуз, моҳим.
Сўзлай десам тилим бор,
Бордир ўз қароргоҳим.

Йигирма йил ўтибди,
Топдим, шукур, ўзимни.
Тингласанг тингла мени,
Лекин бўлма сўзимни.

Қандайдир қарич билан
Ўлчанмайди бу тарих.
У мавжуддир, хоҳласин –
Хоҳламасин муаррих.

2011 йил июнь – август

МАҚОЛАЛАР
СУҲБАТЛАР

«КЕЧИРИМЛИ... БАҒРИ КЕНГ БЎЛИШ КЕРАК!»

– Катта муваффақиятларни кўлга киритган, юқори чўққиларни забт этган, шону шуҳратнинг таъмини татиб кўрган инсонсиз. Ана энди кўп йиллик меҳнат ҳосилининг баракасидан баҳраманд бўлиб, маънавий ҳордиқ чиқариш вақти келди, деб бошқалар ўйлади, аммо Сиз яна енг шимариб, ўзингизни ишга урдингиз. Нимага?

– Ижодкор одам учун «дам олиш куни ва таътил» деган гап ҳеч қачон бўлган эмас. Масалан, бирор-бир шоир: «Бугун якшанба, мен бугун шеър ёзмайман. Бугун мен ҳаётдан узилганман», деб айтмайди-ку. Ижодкор учун ижод – бу фалончи кундан пистончи кунгача бўлган ижодий командировка эмас.

Фаолиятга келсак, қобилиятимни йўқотмаган эканман, ўзимни четга олиб, қўл қовуштириб ўтиришим тўғри бўлармикан?

Ижодкор сифатида эса, умримнинг охиригача ҳаракатдан тўхтамасам ҳам бўлаверади. Қувват бўлса бас. Вазифа, иш, хизматга келсак – ҳали куч бор.

– Яна бир савол «нимага» сўзи билан боғлиқ. Болалигингизда, ўспиринлигингизда, ёшлигингизда қандай ўй-хаёллар Сизни қийнарди ва «нимага» деган саволларга жавоб топишга ҳаракат қилармидингиз?

– Болалик вақтимда кўпроқ хаёл сурардим. Юлдузларни, кенгликларни яхши кўрардим. «Нимага» деган саволларни эса ўзимга кейинчалик бера бошлаганман. Тошкентга ўқишга келганимда, бу савол мени қайта-қайта қийнайверарди. «Сароб» деган шеъримда бу ҳақда ёзганман. Китоблардаги ҳаёт ва бизнинг ҳақиқий ҳаёт тамоман бошқа-бошқа экан. Шунда менинг фигоним чиқиб, «нимага» деган саволни кўп берганман. Нимага? Масалан, китобларда менинг она тилим, гўёки, ҳурматли тил, деб

ёзиларди. Ҳаётда эса мен тамоман аксини кўрдим. Нимага? Китобда ҳамма одамлар яхши, деб ёзиларди, ҳаётда қарама-қарши вазиятга дуч келдим. «Нимага» деган савол яна туғилди.

Саволларимга жавоб топа олмасдим. Шундан сўнг бари шеърда қуюлиб келди. Менимча, одамга бошидан ҳаёт қандай эканлигини айтиш керак. Бу дунё «хўрозқанд шимиб» юрадиган дунё эмаслигини маълум қилиш керак. Бу гаплар менга айтилмаган, ҳаётда тамоман аксини кўрдим. Бир шеърим бор: «Онажоним, мен сенинг қабринг томон таллиндим. Нетай онажоним, сендан яқин одам тополмадим». Чинданам, қай бир маънода, мен онамдан яқин одам тополмадим бу дунёда. Оилада мен кенжа эдим, кўп оғирликларни кўрган эмасман. Умуман олганда, оиламиз ўзига тўқ эди. Ундан ташқари мен ўсган томонлар катта шаҳарлардан анча узоқ жойлашган эди. Табиатга жуда яқин эдим. Фирромлик нима эканлигини билмайдиган одамлар ичра вояга етгандим. Ўша ерлардан узоқлашганимдан сўнг, бу дунёнинг фирромликларига дуч келдим. Бу менга жудаям қаттиқ таъсир қилган. Шунинг учун шеърларимда мунг, алам, пессимизм кўп учрайди.

– *Шоирларни «ҳавоий, хаёлпараст» дейишади. Ўн олти яшар бўлган Орипов Абдулага юқоридаги хусусиятлар бўлганми?*

– 16 ёшимда мен Университетнинг биринчи курс талабаси эдим ва ўша ёшимда шаклланган шоир бўлганимни ҳам инкор этмайман. Аммо ҳавоий ва хаёлпараст бўлганман деёлмайман. Йўқ, мен умримда гул кўтариб, хаёлларга берилиб юрган одам эмасман. Жудаям ҳаяжонга бериладиган, чучмал туйғуларни ёқтирадиган одам ҳам эмасман.

Дилимнинг тубида бир нарсани яхши кўришим мумкин. Ҳали-ҳамон шундайман.

Тузум ўзгаради, аммо инсон ўзгариши қийин. Инсон ўзгариши – бу узоқ жараён. Бунинг комиллик дейишади.

Минг йилликдан бери инсон комилликка интилган, аммо ҳали етишолмади. Етишиши мумкин ҳам эмас. Шунинг учун муроса қилиб, яшашга тўғри келади.

– *Тахминан 1965–1980 йилларда ижодингиз сербаракка, илҳом чашмаси туганмас эди. Ўша чоғларнинг муваффақияти нима билан боғлиқ бўлган, деб ўйлайсиз?*

– Биласизми, у пайтлар ташкилий ишларга у қадар қизиқмагандим. Нашриётда корректор бўлиб ишлаган вақтларим ҳам иш мен учун бор-йўғи мажбурият эди, қаердадир ишлаш керак бўлгани учун ишлардим. Ҳар куни битта-иккитадан шеър ёзардим. У вақтлар жуда яхши гонорар тўлашарди. Иккита шеърнинг пулига битта қўй берарди (*кулади*). Яна пул учун шеър ёзган экан, деб ўйламанг.

Одамлар илҳомни «қанот қоқиб кетган фаришта», деб ўйлайди. Бекор гап! Мен учун илҳом – изтироб. Илҳом – фожеа, ғам. Қалбни қўзғатган нарсани илҳом, деб атаса бўлади. Қизиқ, нимага уни гўзал қилиб «илҳом», дейилади. Ахир, у одамнинг қалбини тилиб, уни мувозанатдан чиқаради. Ана шу илҳом бўлади!

Ўзига илҳом ахтариб юрган шоирларни эса ижодкор, деб ҳисобламайман. Улар гўёки қўлга тўрва кўтариб, далада машоқ териб юрганларга ўхшайди. Бундай «илҳом ахтариш» сохта йўлдир. Агар ҳаётнинг ўзи билан аралашиб яшаса, натижада бир нарсачиқиши мумкин.

Одам ўзини ким деб ҳисобламасин, умр дея аталмиш дарёга ташланган хас-чўпга ўхшайди. Ана шу дарёнинг тўлқинлари қайси томон оқса, сиз ҳам қарши чиқолмаган ҳолда оқим бўйича оқаверасиз. Мен ҳаётда жуда кўп қийналдим. Биласизми, нима учун? Мен кўпинча нопок, ярамас одамларга дуч келганман. Қўлимга қалам олганимдан то шу кунга қадар қора ҳасад изимдан қолмайди. Айрим вақтларда ўйлайман: «Фақат уйқуда тинч бўлишим мумкин!»

Атрофимда икки турдаги одамлар мавжуд: бири ҳурмат қилиб муомала қилади (бу энг яхшиси), иккинчиси эса мажбурият туфайли. Ҳозир аксарият ҳолларда менга мажбурият туфайли мурожаат қилишади. Нега бундай экан, билмайман. Буни одамларнинг ўзидан сўраш керак. Мен эса билмайман. Бу дегани, ҳурмат қилиб, севадиган инсонлар йўқ демоқчи эмасман. Улар бор. Ана ўшалар дилимдаги меҳрни ушлаб туради.

Юқоридаги барча фикрларим хаёлни ғалаён қилганида, шеър номли кучли уммон ичимдан отилиб чиқади. Балки юқорида қайд этилган йилларда ушбу ғалаён анча кучли бўлгандир?

– Боксчиларнинг қонун-қоидаларига кўра, айни юқори чўққига чиққанда боксчи ўз фаолиятини тугатиши керак. Айтинг-чи, кенг қамровли шеъриятда шундай йўл тутиш мумкинми?

– Йўқ, қозонида маҳсулоти тугаб қолган инсонларгина шундай қилишимумкин. Захираси, хурмачаси қуриб қолган инсонлар, одамларга айтадиган гапи, фикри қолмаган одамлар шундай қилиши мумкин. Қалб ҳали-ҳамон бор бўлса, каллага чақмоқдайин фикр келиб турса – ёзмай туролмайсиз. Тўғри, баъзи бировлар шеър ёзиш қонун-қоидаларини билади, қофиялай олади, аммо манбаси қуриб бўлган, ҳеч нарсаси қолмаган. Аммо, атайин «бўлди, булоқни беркитаман, энди ёзмайман», дейиш нотўғри. Дунёдан таъсирланиш сўнса, ялқовлана бошласа, тўхташи мумкин. Дунёдаги ўзгаришларни ўзининг антенналари билан қабул қила олса, радиосини қанақасига ўчириб қўяди? (кулади).

– Аксарият ижодкорлардан асарлари ҳақида сўрашса, улар: «Энг қизиқарли асаримни ҳали ёзганимча йўқ», дейди. «Биринчи муҳаббатим», «Сен баҳорни соғинмадингми?» асарларининг муаллифи эса ўзининг шоҳ асарини ёзиб бўлгани ёки келажакка ҳам умид боғлаяпсизми?

– Мен асарни «шоҳ» ва «гадо»сига ажратмайман. Ҳаёт нимани буюрса, мен ўша нарсани ёзаман. Шоир халқи охирги асарини – энг яхши асар, дея ҳисоблайди. Эрнест Хемингуэйнинг бир гапи бор: «Мен бир асар ёзишга киришганимда, худди бир йўлбарс билан овда олишгандайин асар билан олишаман. Уни енгиб бўлгач эса, иккинчи йўлбарс ови ҳақида ўйлагандайин, кейинги асарим ҳақида ўйлайман». Қаранг, қандай қизиқарли таққослаш. Ахир овчи: «Бўлди энди, овга чиқмайман», демайди-ку!

Ҳаётимда келажак билан боғлиқ жудаям кўп нарсалар бор. Ҳозир бир пьеса ҳақида ўйлаб юрибман. Инсониятга бўлган бор ғазабимни, нафратимни, ишончимни, муҳаббатимни айтиб кетишни жудаям истайман.

– Сулолангизда ишингизнинг давомчиси борми?

– Йўқ... (қатъият билан) Йўқ! Ҳаттоки фарзандларим орасида. Улар катта шаҳар муҳитида ўсишди, уларнинг қизиқишлари бошқа. Футбол, телевизор,

дўсти-биродарлар – уларнинг қизиқишлари шу билан чегараланиб қолади. Балки қалб-қаърида поэзияга бўлган қизиқиш қачонлардир туғилгандир ҳам, аммо бўлган бўлса ҳам, ҳозир сўниб кетган. Уларда поэзияга иштиёқ ва лаёқат йўқ.

– «Одамзод боқий яшашга ҳақли эмас» деган фикрни «Ҳаким ва ажал» асарига олға сургандингиз. У вақтдан буён неча йиллар ўтди, қанча тажриба орттирилди. Ҳозирчи, ушбу мавзу ҳақидаги фикрларингиз қандай?

– Одамзод мангу яшашга ҳақлими? Одамзод қалбини Оллоҳ шундай яратганки, у мисоли бир тўлмаган косага ўхшайди, уни ярим қилиб яратган. Севимли ёзувчим Лев Толстой айтган эди: «Ёзувчи, олимларга ҳайкал қўйишади. Ўша ҳайкал қўйишганда, кўкрагидан тепасига қўйишсин, унинг пасти ҳеч кимга керак эмас. Кўкрагидан юқорида эса юрак, онг, тафаккур бор». Одамзод умр бўйи кўкрагидан пастига қулоқ тутиб, ҳаётини ўтказди. Одамларнинг феъл-атворида, хатти-ҳаракатларида нафс мавжуд. Шунинг учун у фаришта эмас. Тўғри, онг ва тафаккурнинг ўзи мукамалми, деб сўраш мумкин. Йўқ, улар ҳам мукамал эмас. Ана ўша онгнинг ўзида ҳасад, хусумат вужудга келади. Ҳозир ер юзида кечаётган барча салбий жараёнлар инсоннинг номукамал эканлигидан.

– Нимага ишониб яшайсиз?

– Авваллари нимага ишонишни ҳам билмасдим. Чорасиз қолганимда муҳаббатга суяниб, шеърлар ёзардим. У ҳам бўлса ёшлик, маълум мавсум билан боғлиқ ҳолат эди. Энди атрофимга қараб (*ўйланиб*), умуман ишонишга ҳеч нарса йўқлигини кўриб, Тангрида тўхтадим. Инсоният учун бошқа чоранинг ўзи йўқ! Аммо бундай хулосага келишим учун нимага менга шунчалар кўп қийноқ, азобларни Тангри берганини ҳали-ҳамон тушунолмадим. Лекин бошқа нарсани жудаям яхши тушундим – қўлдан келганча яхши ишни қилиш керак, қўлдан келганча кечиримли бўлиш керак, бағри кенг бўлиш керак!

2004 йил июнь

ВАТАН, КЎРАР КЎЗИМ, АЙТАР СЎЗИМСАН

– Ватан ҳимояси муқаддас бурчдир. Бугунги юрт ҳимоячиси қандай инсон бўлмоғи лозим, деб ўйлайсиз?

– Муҳтарам Президентимиз Қуроли Кучлар Олий Бош қўмондони Ислоҳ Каримов Қуроли Кучларнинг 17 йиллик байрами муносабати билан йўллаган Муружатида миллий армиямиз олдида турган муҳим вазифалар ҳақида батафсил тўхталиб, мамлакатимиз мудофаа салоҳияти муттасил равишда ўсиб бораётганини алоҳида таъкидлаб ўтдилар. Табиийки, ҳозирги замон аскарлари ҳар қандай буйруқни англаб, тушуниб адо этадиган фидойи инсон бўлиши керак. Шу маънода Юртбошимиз олдимизга қўйидаги масъулиятни қўйдилар: «Армия амалда ёшларни маънавий, жисмоний жиҳатдан баркамол инсон ва етук граждон сифатида вояга етказадиган ҳаёт мактабига айланиши шарт».

Дарҳақиқат, посбон маънавияти ҳар қандай шароитда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Буни шавкатли боболаримиз фаолиятида юз берган кўпгина ибратли воқеалар ҳам тасдиқлайди. Беназир саркарда Соҳибқирон Амир Темур ҳазратлари жанг майдонида байроқнинг доимо баланд бўлишига эътибор бериб, унинг эгилиши душман – ёғийни руҳлантиради, деганлар. Бу гаплар замирида кучли маънавий қатлам турибди. Ёхуд чингизий босқинчиларга қарши курашда ёғий томонидан берилган имтиёзларни рад этиб, ўз юртини эл қатори ҳимоя қилиб, байроқ дастасини чангаллаган кўйи ҳалок бўлган улуғ шайх Нажмиддин Кубро ҳазратларини эслайлик. Бунинг тагида ҳам гоят ибратли маънавий қатлам турибди. Бу маънавий қатламнинг энг муҳим, энг юқори белгиси шубҳасиз она юрт, она Ватанни ҳимоя қилиш туйғусидир!

Катта мамнуният билан қайд этишимиз зарурки, бугунги ёшларимиз қалбида Ватан ҳамда унинг мустақиллигини

асраб-авайлаш ҳислари боболаримиздан қолган фидойи-лик туйғулари билан қўшилиб кетган. Қайси йили жанубий сарҳадларимизда, Ҳайратон кўприги яқинида чегарачи йигитлар билан учрашдим. Умрбод эсимдан чиқмайдиган бир суҳбат бўлган эди, ўшанда. Тошкент вилоятининг Қибрай туманида туғилиб ўсган бир посбон йигитчага: «Сен кечаю кундуз чегарада турасанми», қабилида савол бердим. У менга: «Айниқса, кечалари посбонлик қилишни ёқтираман», деб қолди. Бунинг сабабини сўрасам: «Тунда катта мамлакатимнинг катта халқи ором олаётганини, мен эса унинг оромини қўриқлаётганимни ҳис қиламан», деб жавоб қилди. Бу ҳам туғма маънавиятнинг бир қатламидир.

Бугунги кунда миллий армиямиз сафларида йигитлик бурчини ўтаган ёшларимизга доимий эътибор ва ғамхўрлик кўрсатилмоқда. Бу ҳақда муҳтарам Юртбошимизнинг Мурोजаатларида ҳам алоҳида таъкидланади: «Муддатли ҳарбий хизматни ўтаган ёшлар учун ишга жойлашиш ва олий ўқув юртларига ўқишга кириш бўйича қатор имтиёзлар тизими белгиланди. Ҳозирги кунда мамлакатимиз олий ўқув юртларида армия сафларида мардлик ва жасорат мактабини ўтаган, жанговар ва сиёсий тайёргарликда юксак натижаларга эришган йигирма икки минг нафардан зиёд ёшларимиз таълим олмақда».

– Туғилиб ўсган гўшаси ҳақида инсон ҳамиша энг яхши гапларни айтишга интилади. Бир суҳбатингизда бунинг ғоят самимий ва ёрқин кўриниши оддийгина тилда шундай ифодаланган эди: «Ўша Қўнғиртовда бизнинг болалик йилларимиз ўтган. Баҳор келганда ҳавони ўт-ўланнинг ёқимли, хушбўй ҳиди қоплар, шаррос ёмғир қуйганда биз тоғ чўққиси унгуридаги кичик-кичик ғорларга бекиниб олардик. Ўша юксакликдан ям-яшил бепоён кенгликларни томоша қилар эдим, тўйиб-тўйиб нафас олар эдим. Айниқса, бу жойларда жануб кечалари юлдузли осмон ниҳоятда гўзал бўлар эди. Тим қора осмонда қўл чўзсанг етгудек улкан-улкан новвотранг юлдузлар чарақлаб туради. Ҳаётимда бундай гўзал манзараларни кейин учрата олмадим». Ўша Қўнғиртов меҳридан куч олган бўлсангиз керак, ижодингизда она Ватан мадҳи энг юксак мақомларда куйланади.

– Ватан туйғуси инсонга она вужудидаёқ эш бўлса керак, деб ўйлайман. Йиллар, ҳаёт бу туйғуга шакл беради, сайқал беради. Бизга умуман собиқ иттифоқни ва жумладан Ўзбекистонни ҳам Ватан деб тушунтиришарди. Лекин у катта ватаннинг имтиёзлари кичик ватанда мутлақо йўқ эди. Масалан, халқ камситилган, тилимиз эса унутила бошланган эди. Ҳар бир шеърим ҳаётдаги маълум бир воқеа, ҳодиса билан боғлиқ, жўнроқ қилиб айтганда, ҳар бирининг турткиси бор. «Ўзбекистон» қасидасининг ёзилишига нима туртки бўлган, дейишингиз мумкин. Гап шундаки, ватаннинг бутун совет иттифоқи, деб уқтириб турилган бир пайтда, Ўзбекистон нима бўлди экан, деган савол юрагимнинг тубида пайдо бўлиб, ҳойнаҳой, «Ватаним – Ўзбекистон» деб шеър ёзган бўлсам, тилимизнинг ҳар қадамда ерга урилаётганини кўриб, «Она тилимга» номли шеърни ёзганман. «Тилла балиқча» деган шеър ёзиб, балого қолганман. Эмишки, сассиқ ҳовуз деганда совет тузумини назарда тутган эканман. Демакким, ҳақиқатан ҳам бир гап бор эканки, арқон уларнинг кўзига илон бўлиб кўринибди. Ўша даврда армияга чақирилган ёшларимизга менсимай қарашиб, уларни кўпроқ қурилиш қисмларига жалб этишарди. Шу сабабдан ўзбеклар орасидан офицерлар, учувчилар кам чиққан. Амир Темур ва Мангуберди авлодларини очикдан-очик камситиш эди, бу. Демак, Ватан туйғуси фақат жуғрофий чегаралар билан эмас, умуман миллат ва давлат тушунчалари билан ҳам чамбарчас боғлиқ.

– *«Онажон», «Аёл» номли шеърларингизни ёддан айтмайдиган одам топилмаса керак. Бу бебаҳо, ҳароратли сатрлар аёл – онага берилган юксак баҳодир. Муқаддас она каломи яна бир муқаддас калом – Ватан ила ҳаммиша ёнма-ёндир. Яна шундай сатрларингиз ҳам бор:*

Мен шарқлик одамман,

Аёл деган сўз

Менга ҳаёт билан баробар калом.

– Аёлини қадрлаган эл улуғдир. Миллат фарзандларининг илк Ватани, кўзлари юмуқ ҳолда ҳам чайқаладиган бешиги – она вужуди. Шу сабабдан биз Ватанни ҳам она деб атаيمиз. Унинг ҳимоясига доим шай тураимиз.

Бир қарашда оналар ҳақида ёзилмаган гап, айтилмаган сўз қолмагандек. Бироқ бу абадий мавзу! Бу мавзу ҳаёт каби доимий ҳаракатдадир. У асло музей экспонати ёхуд ёдгорлик эмас. Дейлик, ҳар бир аскар ўз онасини қанчалик соғиниб, ардоқласа ўша жараённинг ўзи мутлақо янги, оригинал дostonдир. Демак, ҳар ким ўз онаси ҳақида ўз сўзини айтиши мумкин ва жоиз. Бу улут силсила ҳеч қачон тўхтамай абадий давом этаверади. Мен бир шеъримда айтган эдим:

«Онадан туғилган пайғамбарлар ҳам!»

2009 йил февраль

МАФТУНКОР ШЕЪРИЯТ

Биз юксак ва гўзал шеъриятимиз билан ҳамиша фахрланамиз. Ўтган юз йилликда ҳам адабиётимизда ҳеч бир халқниқидан қолишмайдиган ажойиб шеърият намуналари яратилди. Чўлпон, Усмон Носир, Ғафур Ғулом, Ойбек, Миртемир, Зулфия каби ижодкорларнинг энг сара назм намуналари фикримизнинг далили бўла олади. Узун бўлмаган мана шу рўйхатда, ҳеч шубҳасиз, бетакрор шоир Ҳамид Олимжоннинг ўз ўрни бор.

Тўғри, азал-азаддан ҳар қандай бадий асарни баҳолашда маъно-мазмун ва бадий савия асосий мезон бўлиб келган. Афсуски, ушбу мезоннинг маъно-мазмун қисми кўпинча даврлар мафкураси тазйиқига учраган. Биз сўз юритаётган ўтган аср шеъриятимиз ҳам ушбу зулмкор жараёндан холи бўла олмади. Бу каби кечмишлар эндиликда аччиқ сабоққа айланиб қолди. Ўтган асрда халқимиз яратган моддий бойликлар қанчалик мўл-кўл ва салобатли бўлмасин, унинг ўзи бошқаларга мутъе эди, бойлиги талон эди.

Демак, халқнинг руҳияти ҳам бус-бутун эмас эди. Шундай мураккаб шароитда ижодкорлар гоҳо ҳукмрон мафкура кўрсатмаларига қулоқ солишга мажбур бўлсалар, гоҳо эса мутгасил ташвиқот таъсири остида ўша мафкуранинг вакиллари ҳам айлангандилар.

Собиқ тузумнинг асосиз ва муваққат ғояларини байроқ қилавериш қандай аянчли оқибатларга олиб келишини биз ўз кўзимиз билан кўрдик. Не-не порлоқ истеъдод эгаларининг ўша замонни улуғлаб ёзган асарлари эндиликда ҳеч кимга керак бўлмай қолди. Бу эса, табиий ҳолдир.

Ўша замон адабий мафкурасининг ғайритабиий усулларида яна бири шу эдики, улар ҳар қандай образлилик тагидан ёхуд ҳаётий кайфият пардаси ортидан, албатта,

ғоявий-сиёсий камчилик ахтарар эдилар. Ҳар қандай оддий шеърдаги, дейлик, юлдуз ташбиҳини шарҳлаб, «Бу юлдуз қайси тузумнинг юлдузи?» қабилдаги саволларни ўйлаб топишарди. Ҳижронни куйлаш эса, шубҳасиз, тушкунлик деб эълон қилинади (Худди шу айбнома кейинчалик Ҳамид Олимжон хотирасига шеърлар битган шоира Зулфияхонимга ҳам қўйилди).

Шундай муҳитда ижод қилган шоирларнинг мутлақо яланғоч сатрлар битишдан ўзга иложлари йўқ эди. Ўтмишга мурожаат қилиш ўта хатарли эди. Уруш даври бўлгани сабабли «Муқанна» каби асарларда озодлик туйғуси куйлангани учун ўша пайтларда муаллифга тегинишмади. Лекин кейинчалик шу руҳдаги «Жалолиддин Мангуберди» асарини ёзгани учун Мақсуд Шайхзода қатағонга учради. Балки Ҳамид Олимжон барвақт кўз юммаганида унинг бошига ҳам Шайхзоданинг куни тушарди.

У даврларда ўз она халқига «Халқим» дея мурожаат этиш ҳам миллатчилик ҳисобланарди. Бундай мисолларни, афсуски, юзлаб келтириш мумкин.

Халқимиз мустақилликка эришгач, наинки олис мюзий, балки яқин ўтмишдаги воқеа ва ҳодисаларга, жумладан, бадий асарларга муносабат масаласи ҳам дафъатан майдонга чиқди. Галвирни сувдан кўтарганда эса, сохта ғояларга хизмат қилган асарлар ўз-ўзидан назардан четда қолди. Халқнинг ўлмас руҳиятини, қадриятларини, миллий ўзига хослигини, ва ниҳоят, бебаҳо тил бойлигини мужассам эга олган ҳақиқий ижод намуналаригина яшашга ҳақли эканлиги маълум бўлди.

Модомики, асосий мезон борлиқни юксак санъат даражасида куйлай олиш экан, Ҳамид Олимжоннинг оташин шеърляти ҳам ўзининг нозик ва инжа руҳи, тоза ва беғубор тил бойлиги билан муҳташам назм кошонасини бугун ҳам безаб турибди. Бу гўзал шеърлят ҳақида ўйлаганимизда кўз олдимиздан бетакрор ташбиҳлар, латиф туйғуларга йўғрилган қуйма сатрлар ўта бошлайди. Шоирнинг Ватан мавзусида ёзган мисралари доимий ҳамроҳимиз бўлиб қолди:

Водийларни яёв кезганда,
Бир ажиб ҳис бор эди манда, –

деб ёзган эди шоир «Ўзбекистон» шеърисида. Ёхуд шоир юртни куйлаш учун «Дарё каби уйғоқ ўтурман», дейди. Гўзалликни васф этар экан, ёрнинг жамоли қошида «Офтоб ҳам куйгай», деб қўяди.

Ҳамид Олимжон, авваламбор, лирик шоир. Биз кўпинча лирика деганда мазмунига кўра муҳаббат ёки манзарага оид шеърларни тушуниб юрамиз. Ҳолбуки, қуруқ баёнчиликдан иборат «лирика»лар ҳам йўқ эмас. Ҳақиқий лирик асарда кўз ҳам, қулоқ ҳам илғай олмай-диган, фақат руҳнинг торларигина сеза оладиган титратмалар мавжуд бўлади. Гўзал ва теран лирик ҳолатни энг буюк рассомларнинг рангтасвирида ҳам учратамиз. Бундоқ асарга йиллаб термулсангиз ҳам тўймайсиз, у сизнинг руҳий ҳолатингизни бутунлай бошқа ўзганга буриб юборишга қодир.

Ўзбек шеърисига лириканинг энг гўзал ва нафис намуналари, албатта, бор. Лекин Ҳамид Олимжон лирикаси бошқа бирорга шоирнинг лирикасига асло ўхшамайди. Бу лирика мармар каби тиниқ, лекин совуқ эмас. Унда тасвир ҳам, оҳанг ҳам бўлакчадир: «Шағирлайди бетиним дарё, Шағирлайди ваҳм тўла жар», «Ҳолбуки, тун – бунда одатда, Бутун борлиқ ухлардай сокин», «Ҳаёлимда бўлдинг узун кун, Сени излаб қирғоққа бордим. Оч тўлқинлар пишқирган тунда, Топиб бер, деб ойга ёлвордим».

Бундоқ дурлар шодасини мароқ билан яна давом эттиришимиз мумкин. Жумладан, мен ўзим она тилимда яратилган бебаҳо байтларни ўқиб юришга муяссар бўлганимдан бир умр миннатдорман, бахтлиман. Ушбу сеҳрли мисраларни ойнанинг ним қоронғусида сокин шивирлаётган сой бўйларида жимгина такрорлаш нақадар ёқимли... Демак, лирика руҳнинг сувратидир.

Ҳамид Олимжоннинг шеърини мисраларни сайқаллаш устида баҳодирона тер тўкиш маҳорати ҳам ҳали неча-неча авлод шоирларига ибрат бўлиб қолгусидир.

Бизнинг қадимий халқимиз гарчи дунёга Амир Темурдек буюк соҳибқиронни берган бўлса ҳам, ўзининг боши муттасил босқинлардан чиқмади, кўп қирғинларни кўрди. Масалан, карвон йўллари кесишадиган ҳудудда жойлашган Қарши шаҳри атрофида эски қабристонлар жуда кўп. Чунки ёв ҳар сафар бостириб келганда аҳолини бутун-

лай қатли ом қилган. Чиндан ҳам ўзбек халқи тарихини озодлик учун кураш тарихи, деб айтишимиз мумкин. Эслайлик, қўни-қўшни ҳудудлардан келган истилочиларга қарши кимлар курашмади! Уларнинг номларини халқ ўз ижодида абадий муҳраб қолдирди. Бу ўринда, хаёлимизга, албатта, Тўмарис ва Широқ каби фидойиларнинг сиймолари келади. Кейин ҳам бу босқинлар давом этди. Жумладан, Александр Македонскийнинг тажовузига қарши чиққан Спитаменнинг номи дostonга айланди. Искандардан сўнг тупроғимизга Қутайба юриши бошланди. Халқ орасида Муқаннадек ёвқур зот пайдо бўлди-ю, унинг номи ҳам озодлик курашчиси сифатида доврўқ қозонди. Чингиз галалари, ва ниҳоят, чоризм юртимизни ишғол этди. Уларга қарши курашганларнинг мақомлари эса гоят шарафли ва ғурурбахшдир. Бу зотлар – Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур ҳамда ҳозирги темурийзодалар ҳисобланадилар.

Табиий, ҳеч қандай босқинчиликни оқлаб бўлмайди. Бошқаларнинг ерини эгаллашга оддий халқ эмас, балки айрим гуруҳлар доимо ишқибоз бўлиб келганлар. Озодлик, мустақилликнинг ўзи эса, барча халқлар учун баббаравар тарихий зарурат бўлиб қолаверган. Ҳамид Олимжон ўткир истеъдоди билан озодлик туйғусини куйлашга интилди. Шу мақсадда шоир «Муқанна» тарихий асарини яратди. Чорасизлик исканжасида қолган Муқанна сўнгги дамда ўзини олов қаърига ташлар экан, дейди:

Халққа айтинг, мен асло ўлганим йўқ,
Ёв қўлига таслим ҳам бўлганим йўқ;
Мен элимнинг юрагида яшайман,
Эрк деганнинг тилагида яшайман!

Ахир, бу ўтли сатрлар жафокаш ва жабрдийда халқнинг асл мақсади, орзусини ифода этган оташин нидо эмасми?

Ҳамид Олимжон таҳдидларга тўла мураккаб бир замонда ижод қилди, фаолият юритди. У Шоир ва Шахс сифатида имкон қадар халқимизнинг маънавий қадриятларини улуғлашга ҳаракат қилди. 1939 йилда «Алпомиш» достонини нашрга тайёрлади ва чоп эттирди. Бу эса, шубҳасиз, жасорат эди. Афсуски, орадан кўп вақт ўтмасдан,

1952 йилнинг январида мазкур дoston яна тазйикқа учраб ман этилди. Истиклолимиз ва Юртбошимиз шарофати билангина «Алпомиш»га ёруғ кунлар насиб этди.

Ҳамид Олимжон Ёзувчилар уюшмасига раҳбарлик пайтида халқ оғзаки ижодига астойдил эътибор бериб, атоқли бахшилар Фозил шоир, Ислоом шоирларга муносиб шарт-шароит яратди, уларга котиб ва маош тайинлади. Ўша йилларда фидойи фольклоршунос олимларнинг кўмаги ва жонбозлиги билан халқ бахшиларининг ажойиб термалари, катта-катта дostonлари ёзиб олиниб, нашр этилди. Албатта, шоирнинг миллий қадриятларимизга беқиёс меҳри унинг ўз ижодида ҳам из қолдирди. Бу ўринда «Ойгул ва Бахтиёр», «Семурғ» каби дostonларни эслаш кифоядир.

Уруш ҳар қандай шароитда ҳам сиёсатнинг сўнги чегараси бўлиб келганки, ўтган асрда иккинчи жаҳон муҳорабаси ер юзидаги кўплаб халқлар қатори бизнинг халқимизни ҳам ўз домига тортди. Бу машғум қирғинда ўзбекларнинг неча юз минглаб фарзандлари ҳалок бўлдилар. Ҳамид Олимжон ўша йиллари жўшқин шоир сифатида элга кенг танилган эди. Шоирнинг ёвузликка, инсониятнинг умумий душманига қарши чексиз нафрат билан ёзган шеърлари, балладалари тарих бўлиб қолди.

Ҳамид Олимжоннинг оиласи адабий онла эди. У Зулфия опамизни шоира ва садоқатли рафиқа сифатида бошига кўтарди, ҳамиша ардоқлади.

Адабиётимизда ҳар бир ижодкорнинг ўз ўрни ва мақоми бор. Уларнинг номлари, айниқса, истиқлол йилларида ҳаққоний баҳосини топмоқда. Мамлакатимиз пойтахти ҳамда бошқа манзилларда улуғ зотларимизга муҳташам ёдгорликлар ўрнатилмоқда, шоҳ кўчалар, метро бекатларига номлари қўйилмоқда. Бу хайрли ишлар барчамизга ғурур бағишлаб турибди.

Муҳтарам Юртбошимиз раҳнамолигида маънавиятимизга эътибор беҳад кучайган бугунги кунларимизда Ҳамид Олимжоннинг бой ижодий мероси ҳам ўзининг шоён қадрини топаётир. Шоирнинг юксак ижоди, мафтункор шеърляти қалбимизда олижаноблик ва гўзаллик туйғуларининг барқарор бўлишига хизмат қилаверади.

2009 йил 27 апрель

ИСТИҚЛОЛИ – АБАДИЙ, ИСТИҚБОЛИ – МУНАВВАР

Инсон фарзандида кечаётган ўз ҳаётини мозий билан таққослаш имконияти мавжуд. Шунингдек, унга келажак томон назар ташлаш қобилияти ҳам берилган. Агар биз мустақилликкача ўтган ҳаётимизни таҳлил қиладиган бўлсак, чиндан ҳам кўпгина ажабтовур воқеа ва ҳодисаларга дуч келамиз.

Бундан ўттиз йиллар муқаддам бир делегация таркибида хорижга боришимга тўғри келган. Сафар олдидан бизни собиқ иттифоқ Ташқи ишлар вазирлигида қабул қилишиб, ўзимизни қандай тутишимиз ҳақида батафсил йўл-йўриқ беришар экан: «Уларда баланд иморатлар, чиройли магазин-дўконлар кўп. Тагин ўшаларга маҳлиё бўлиб юрманглар. Бу жуда катта сиёсий хато бўлади», дейишганди. Сал ўтмай америкалик астронавт Ойга қадам қўйди. Бу оламшумул ҳодисага ҳам, табиийки, шўролар тарафидан айтарли шарҳ берилмади.

Мен гоҳида ўйлаб қоламан: наҳотки, инсоният ўзининг муштарак маънавияти, маданиятини ўз қўли билан парчалаб ташласа, наҳотки ўз ютуқларини бир-биридан пинҳон тутса, кўрсаю кўрмасликка олса?! Ўша даврларда собиқ иттифоқ ҳудудида жойлашган қанчадан-қанча ёдгорлик, маданий мерос обидалари, қадимий илм-фанимиз намуналари ҳатто ўзимиздан сир тутилар эди. Имом Бухорий ҳазратларидан тортиб, соҳибқирон Темур бобомизнинг номларигача қатағон этилганди. Демак, миллатимиз каттакон дунёдан ҳам, айни чоғда ўз илдизларидан ҳам узила бошлаган эди.

Инсонда ўз ҳаётини мозий билан таққослаш имконияти бор дейишимнинг исботи мана шудир. Демак, мустақиллигимиз учун Яратганга қанчалик шукрона айт-

сак, шунчалик оз. Истиқдолнинг самаралари авваламбор давлатчилигимизда намоён бўлди. Шу билан бирга, истиқдолнинг асосий нишонлари одамларимиз онгида, демак, маънавиятимизда бўй кўрсата бошладики, бу ҳол ҳар биримизга бетакрор руҳ бағишлади. Адибларимиз тақиқланган мавзуларни қаламга ола бошладилар. Диний эътиқодимизга йўл очилди.

Моддий бойликнинг бори яхши, лекин унинг эгаси маънавий жиҳатдан ҳам бой бўлса, албатта, нур устига нурдир. Худди мана шу олижаноб сиёсат янги Ўзбекистонимиз тараққиётида устувор йўналишга айланди. Бутун дунё томонидан мустақиллик меъмори, деб эътироф этилган муҳтарам Юртбошимиз раҳбарлигида мамлакатимизда авваламбор иқтисодий ислоҳотлар ўтказилди ва ўтказилаётир, қадимий халқимизнинг дунё тамаддунидаги қонуний мақоми тикланиб бормоқда. Кўпгина мамлакатларда маънавият ва ахлоқ тушунчалари қадрланмай турган бир даврда бизнинг юртимизда инсон руҳиятига, унинг закосига эҳтиром ва мурувват кўрсатилиши ғоятда аҳамиятлидир.

Юртбошимиз «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобида айтганларидек: «Заминимизда яшаб ўтган буюк алломаларимиз, мутафаккир боболаримизнинг ибратли ҳаёти ва фаолияти, бемисл илмий-ижодий кашфиётлари бугун ҳам жаҳон аҳлини ҳайратга солаётганини гурур билан таъкидлаш лозим». Ҳақиқатан ҳам, ҳурриятимиз шарофати билан юртимизда тарихий адолат тикланди, юзлаб қадимий қўлёзмалар нашр этилиб, буюк алломаларимизнинг қадамжолари обод қилинди, улуғ ва беназир шаҳарларимизнинг тўйлари жаҳоншумул даражада нишонланди. Мана шу кунларда пойтахтимиз Тошкентнинг 2200 йиллик тўйига қизгин тайёргарлик кўраётормиз.

Албатта, ҳар бир халқнинг жаҳонга кўз-кўз қиладиган турфа бойликлари бўлади. Жумладан, Франция, Италия, Буюк Британия сингари қадимий мамлакатлар ўзларининг осори атиқалари билан қанчалик фахр этсалар, биз ҳам, балки улардан юксакроқ миқёсда ва ҳақли равишда ўз ўтмишимиз билан ифтихор этамиз. Айниқса, бизнинг кўҳна шаҳарларимиз жаҳоннинг кўркига айлан-

ган. Самарқанду Бухоро, Хиваю Шаҳрисабз ва бошқа шаҳарларимиз бунга мисол бўла олади. Тошкент эса наинки қадимий маърифат ва илм маскани, балки мамлакатимизнинг муҳташам пойтахтидир. Мустақиллик йилларидаги энг катта бунёдкорлик ишлари айнан мана шу шаҳарда бошланиб кетгани асло бежиз эмас. Тошкентнинг ўтмиши ҳақида сўз юритадиган бўлсак, бу кўҳна манзилда яшаб, истиқомат этган ўнлаб алломаларнинг номларини эслаймиз. Кейинги даврларда ҳам маънавий тараққиёт, мустақиллик учун кураш мана шу шаҳарда куч олиб, рўёбга чиқди. Илм-фан, адабиёт ва санъатимизнинг неча-неча унутилмас сиймолари шу шаҳарда яшаб ўтдилар. Мустақиллик майдонимизда бир замонлар мустамакачиликнинг ҳарбий машиналари юрарди. Ҳозир эса ушбу масканда ўзбекнинг мунис ва меҳрибон онаси, келажагимизни ўзида мужассам этган беғубор болакай қиёфаси нурланиб турибди. Буларнинг барчасида ҳеч шубҳасиз, истиқдол нафаси бор.

Албатта, ота ва боболаримизнинг ютуқларини бошимизга тож қилсак арзийди. Лекин биз ўзимиз ҳам юксалиб бораётган бу улуг иморатга олтин гиштлар қўймоқдамиз. Мана шу маънода ёш авлоднинг келажаги учун барча имкониятлар ишга солинмоқда. Дехқонободлик кечаги чўпон бола кўҳна тоғлари орасига етиб келган поездни бошқаришни ўрганиб, компьютер билан тиллашмоқда, нефть ва газ конларида хизмат қилмоқда. Биргина «Шўртангаз» мажмуида энг мураккаб техника асбобларини ялпи маҳаллий йигит-қизлар ишлатиб турибди. Жаҳоннинг қайси бир олий ўқув даргоҳига борсангиз, у ерда ўзбек талабаларини учратасиз. Фақат тўйлар миқёсида қолиб кетган миллий курашимиз жаҳонга чиқиб, Олимпиада ўйинлари дастурига киришга талабгор бўлиб турибди. Бу гапларни спортимизнинг бошқа турлари, жумладан, шахмат ва бокс соҳасида ҳам айтиб ўтишимиз мумкин. Ҳақиқий ҳарбий саркардаларнинг ватани бўлмиш юртимизда ёш генераллар камолга етмоқдалар.

Халқимиз азалдан топганини бунёдкорликка бағишлаган, тинимсиз уй-жой қурган, ниҳол эккан, боғ яратган. Бугунги кунда агар фазодан туриб юртимиз ҳудудига

назар ташласангиз, уни ҳеч шубҳасиз, улкан қурилиш майдони дердингиз. Ҳар куни, ҳар нафасда нимадир қурилмоқда. Беназир юртимиз чирой очиб, кўркамлашиб бормоқда. Шаҳар ва қишлоқларимизга айнан меъмор кўзи билан қараш ажойиб урф бўлди. Буларнинг барчасининг тагида битта сабаб бор. У ҳам бўлса, ҳурриятимиз берган чексиз имконият.

Бунинг акси бўлган бир мисолни айтиб ўтай. Бир вақтлар Қибрай тарафларда қуш қўнмас тепалиқда адибларга дала-ҳовли учун ер ажратилдию у ерда домламиз Озод Шарафиддинов қўналға қурадиган бўлдилар. Амалтақаллик билан тикланган қўналғага шамол тегиб турсин деб болахона ҳам қуриладиган бўлди. Ажабки, болахона ўша даврда ман этилган кўп қаватли уй ҳисобига ўтиб қолди ва домланинг болахонаси буржуйлик белгиси сифатида бузиб ташланди.

Бу воқеага балки ҳозирги ёшлар ишонишмас. Ҳозир эса қишлоқларимизда лойпахса ўрнига пишиқ гиштдан умрбоқий иморатлар қуриш анъанага айланмоқда. Чиндан ҳам, одамларимиз эртага бошқа ёққа кўчиб кетишни ўйлаб омонат яшаётган кимсалар эмас. Улар мана шу заминда томир отган, етти пушти ҳам шу тупроқда дориламон ва бахтли умр кечиришга ҳақлидир. Айниқса, ёшларимиз бу улуғ иморатнинг янада юксалишига ҳисса қўша оладиган салоҳиятга етишиб бормоқдалар. Биз уларни кўзимиз қораси деганмиз, киприкларимиз деганмиз. Бу ғамхўрлик айнан ёш ижодкорларга ҳам бевосита тааллуқлидир. Мамлакатимиз аҳолисининг катта қисмини ёшлар ташкил этади. Бундан буён ҳам миллатимиз шаъни-шарафини ҳимоя қилиш, унинг шавкатига шавкат қўшиш биринчи даражали вазифадирким, бу масъулиятни энди ёшлар ҳам тўла-тўқис ҳис қилмоқдалар.

Агар бутунги кунларимизга келажақдан туриб назар ташлайдиган бўлсак, Президентимизнинг гўзал таъбирлари ёдимизга тушади: «Мен ишонаман, – дегандилар давлатимиз раҳбари, – асрлар, замонлар ўтади, юртимизда янги авлодлар дунёга келади, ҳеч шубҳасиз, халқимизнинг азалий орзу-умидларини рўёбга чиқарган, тараққиётимизнинг чексиз имкониятларини очиб берган

бу кун юртимиз тарихида асло ўчмайдиган буюк сана бўлиб қолади». Албатта, ҳеч кимдан кам бўлмаган юртимиз ҳеч кимдан кам бўлмас даражада юксалмоқда. Ўша нурли чўққилардан боққан набираларимиз кўз ўнгида албатта бизлар намоён бўламиз. Ахир шу иморатларнинг пойдеворларини бизлар қурган эдик, шу азамат чинорларнинг ниҳолини биз ўтқазган эдик, шу дарёларга биринчи мироб бўлган биз эдик. Буюк соҳибқирон бобомиз отининг жиловидан тутиб, она диёримизга бошлаб келган ҳам ўзимиз.

Халқимиз бисотида доно ва ибратли ақидаю ўғитлар кўп: ҳар бир юртнинг ўз эгаси бўлсин, иморат меъморсиз тикланмас. Дарҳақиқат, у ёки бу хонадоннинг пасту баландини уни тузган соҳибидан кўра яхшироқ биладиган киши бўлмайди. Шу маънода мамлакат ҳам улкан бир хонадонки, унинг иқболини бундан ўн саккиз йил муқаддам ҳуррият байроғини дадил кўтарган муҳтарам Юртбошимиз белгилаб берган эдилар.

2009 йил 20 июнь

ИЖОД АҲЛИГА ЭЪТИБОР

Ижодий иш қанчалик индивидуал жараён бўлмасин, у алал-оқибат, ижтимоий муҳитдан ташқарида намоён бўлолмайди. Қолаверса, бадий ижод ҳамиша муайян жамиятни тутиб турган арконлардан бири бўлиб келган.

Маънавиятнинг ўзак қисмларидан бири бўлмиш адабиётнинг мавқеи турли замонларда турли даражада бўлгани ҳам сир эмас. Ўтган мустабид тузум даврида ижодкорларнинг тиллари боғланиб, чекланиб, кўплари қатағонга учраганини бугунги кунда изтироб билан эслаймиз. Шу маънода истиқлолимиз, биринчи навбатда, адилларга рўшнолик келтирди. Улар хоҳлаган мавзуларида асар ёзиш имконига эга бўлдилар. Цензура бартараф этилди.

Тўғри, бу ёруғ кунларга етиб келгунча кўпгина адилларимизнинг ёшлари ўтиб қолганди. Шунга қарамай янги даврнинг ҳақиқатларини куйлаш ва бадий акс эттириш ғоятда зарур эди. Кейинги авлод бу олижаноб вазифани адо этишда адабий кўникма ҳосил қила бошладилар.

Албатта, барча ижодкорлар сингари ёзувчиларга ҳам авваламбор маънавий мадад зарур эди. Истиқлолимизнинг биринчи кунларидан бошлабоқ муҳтарам Президентимиз ижодкорларга меҳр ва эътибор билан қарай бошлади. Бир вақтлар пароканда бўлган Ёзувчилар уюшмаси ягона ташкилотга айланди. Адилларимизнинг меҳнати қадр топиб, муносиб баҳоланмоқда, улар давлатимизнинг юксак унвону мукофотлари билан тақдирланишмоқда. Ҳатто дунёдан ўтган шоир ва ёзувчиларнинг хотираларига катта ҳурмат билан қаралиб, асарлари қайта нашр этилмоқда, таваллуд саналари муносиб равишда нишонланмоқда, миллий адабиётимизни ривожлантиришдаги буюк хизматлари эътироф этилмоқда. Ушбу меҳру мурувват ғоят изчиллик билан давом эттирилмоқда.

Муҳтарам Юртбошимизнинг яқинда миллий адабиётимизни ривожлантириш бўйича билдирган фикр-мулоҳазалари ҳақиқатан ҳам адабиётга, маънавиятга эътиборнинг ёрқин намунасидир. Ушбу мулоҳазаларда илгари сурилган долзарб масалалар, шубҳасиз, адабиётимизнинг тараққиёти учун хизмат қилади. Президентимиз таъкидлаганларидек, «Зиёлиларнинг илғор қисми бўлмиш бадиий адабиёт вакилларининг халқимиз қалбини, унинг олий мақсадлари, бу кунги ҳаёти, тақдири ва келажагини яқиндан биладиган инсонлар сифатида жамиятимиздаги ўрни ва таъсири беқиёсдир».

Дарҳақиқат, ёзувчининг мақоми юксак. Жамият ҳаётида юз бериши мумкин бўлган жараёнлар, туб ўзгаришлар аввало ижодкорлар қалбида нишона беради. Сўзнинг қудрати эса чексиздир. Юртбошимиз адабиётимиз босиб ўтган яқин тарихга назар ташлар эканлар: «Табийки, давр тақозосига кўра, ёзувчилар яшаш учун, ўз истеъдодини рўёбга чиқариш учун коммунистик тузум билан муроса қилишга мажбур бўлган. Шу маънода, мустабид тузум даврида виждон азобини ким кўпроқ тортган, деса, мен, доимо бу ҳаётнинг маъно-мазмуни, инсоннинг қадр-қиммати, эл-юрт тақдири ҳақида қайғуриб яшайдиган одамлар ва уларнинг олдинги қаторида бўлган ижод аҳли, деб айтган бўлардим», деб таъкидлайди. Бу гоят муҳим тарихий аҳамиятга эга бўлган адолатли фикр.

Ижодкорларни, айниқса, ёш қалам соҳибларини маънавий ва моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга, уларнинг муаммоларини ҳал этишга давлат миқёсида аҳамият берилаётгани бизни гоят қувонтиради. Уюшманинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш йўлидаги гамхўрлик эса ҳар биримизнинг дилимиздаги орзунинг ифодаси бўлди.

Биз ушбу ишонч ва гамхўрликка жавобан фақат ижод қилишимиз, ижод қилганда ҳам халққа, замонга, истиқлолимизга муносиб умрбоқий асарлар яратишимиз шарт.

2009 йил 6 июль

БАРКАМОЛЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Истиқлол даврида ҳар бир келаётган йилимизни унга янги маъно ва мазмун бағишловчи ном билан аташ ажойиб анъанага айланиб қолди. Бу эса муҳтарам Юртбошимизнинг мамлакат фуқаролари ҳамда бутун жамият манфаатини кўзлаб, уларни эзгу режаларга сафарбар этиш, пировардида моддий ва маънавий тўқисликка эришиш йўлидаги доимий жонқуярлигининг яққол ифодасидир. Мана, бугун биз «Баркамол авлод йили»нинг бошида турибмиз.

Ҳеч шубҳасиз, ҳар қандай миллат ўз фарзандларининг баркамол бўлишини орзу қилади. Аслида баркамоллик жуда кенг тушунча. Тилимизнинг изоҳли луғатида баркамоллик қуйидагича таърифланибди: жисмоний ва ақлий жиҳатдан камолот, вояга етиш, бекаму кўст мукамаллик ҳолати ва ҳоказо. Дарҳақиқат, биз ҳар қандай одамга унинг нечоғлик камолотга эришганига қараб баҳо берамиз. Жумладан, баркамол шахс, баркамол ижод деймиз. Ғоят етуқликни эса табиат баркамоллигига қиёслаймиз.

Инсонлар орасида турфа ранг-баранглик азалдан мавжуд. Ҳатто ҳар хил халқларнинг савиясида ҳам тафовутлар бўлиши мумкин. Шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, бизнинг қадимий халқимиз ҳамиша балоғат ва камолотга интилиб яшади ва унга кўпинча муяссар бўлди. Ўспирин Темурбекнинг ҳали мўйлаби сабза урмаган чоғидаёқ эр етилиб, атрофига ёвқур йигитларни тўплаб, Ватан озодлиги йўлида босқинчиларга қарши мардона кураш бошлаганига нима дейсиз?! Қашқадарёнинг Ҳисор тоғларида Темур ғори бор. У ғорга унча-мунча ҳаракат билан бориш мушкул. Жайрон ҳам юролмайдиган баланд чўққилар, юксак қоялар, тубсиз даралар орасига Темурбек узун-

узун арқонлар торттириб, сипоҳийларини мутгасил машқ қилдирган. Бу айнан жисмоний балоғатга интилиш эди. Ёхуд Навоий бобомиз ҳали ўн ёшга тўлар-тўлмас Фариддин Аттордек файласуф шоирнинг «Мантиқ ут-тайр» асарини ёд олганлиги балоғатга нечоғлик эрта етишиш мумкинлигини ҳам очиқ-ойдин исботлайди.

Балоғатнинг турли-туман қирралари бор дедик. Албатта, бу қирраларнинг жилolari бир-биридан асло кам эмас. Лекин фарзанд жисмоний жиҳатдан етукликка эришса-ю, маънавий томондан тўкис шаклланмаса, уни ҳали мутлақ мукамал деб бўлмайди. Бундан ташқари, балоғатнинг турли давр ва мафкураларга хос кўринишлари ҳам йўқ эмас. Дейлик, айрим касб эгалари балоғатни ўз манфаатларидан келиб чиққан ҳолда баҳолаши мумкин. Тарихдаги ҳар бир вазият ўз эҳтиёжига мос келадиган комилликка талабгор бўлади. Масалан, уруш ҳамда тинчлик даврларининг бир-биридан фарқ қилувчи ўз йўриқлари бор.

Хўш, истиқлолимиз фарзандларига айтадиган бизнинг орзу ва тилакларимиз нималардан иборат? Муҳтарам Юртбошимиз бу ниятни лўнда ва ихчам равишда қуйидагича ифода этадилар: «Фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, ақлли, доно ва албатта бахтли бўлишлари шарт».

Ушбу эзгу ниятда баркамол авлоднинг порлоқ қиёфаси мужассамдир. Дарҳақиқат, давлатимизнинг бош сиёсати ҳам келажак авлоднинг истиқболини таъминлашга, зарур шарт-шароит яратишга, уларни етук инсонлар қилиб тарбиялашга қаратилган. Юзлаб коллеж ва лицейлар, кўплаб спорт иншоотлари, компьютер ва интернет каби замонавий техника воситалари ёшларимиз ихтиёридадир. Кечаги деҳқон боласи бугун тил ўрганиб, Лондондай жойларда ўқиб юрибди. Буларнинг бари шоён таҳсинга сазовордир.

Бизнинг асосий тилакларимиздан бири шулки, ёшларимиз қаерда, қандай касбни эгалламасинлар, ўзларининг қайси халқ фарзанди эканлигини асло унутмасинлар. Биз фидойилик ҳақида доимо куйиниб гапирамиз, ялпи фидойиликни орзу қиламиз. Аслида эса ҳақиқий фидойилик гурурдан, ориятдан пайдо бўлади. Ҳар қандай етук инсон, фидойи шахс, дейлик, техниканинг қули эмас, балки уни теран тушунадиган, зарур бўлса бошқара оладиган онгли

зот бўлиши лозим. Ахир сарҳадларимизга эфир орқали кириб келаётган дунёвий хабарлар қаторида куракда турмайдиган ёлғон-яшиқлар, иғволар озми? Айниқса, ёшларимиз шундай «xabар»ларнинг сарагини саракка, пучагини пучакка ажрата олсинлар, деймиз. Бу ҳам баркамолликнинг муҳим қирраларидан биридир.

Баркамоллик, энг аввало, ахлоқий тушунча. Ахлоқ эса инсон боласининг илоҳий рутбаси ҳисобланади. Ахир ҳазрат Навоий беш юз йиллар муқаддам бежиз айтмаганлар:

Одамий эрсанг демагил одами,
Ониким йўқ халқ ғамидин ғами.

Ўтган даврларда бирор кампир ё чолни кўчанинг у юзасига етаклаб ўтказиб қўйган болакайни газеталарда ёзиб чиқишарди. Бу ҳолни ибрат қилиб кўрсатишарди. Аслида қадим-қадимдан муқаддас динимиз бандаларнинг бир-бирларига мадад беришларини кундалик бурч даражасига кўтарган. Демак, олижаноблик ва савоб одам боласининг доимий юмушига айланмас экан, у тобора тахчиллашиб, камёб бўлиб бораверади. Вақт – пул, вақт – бизнес шиори авж олган бизнинг бу асрда савоб ҳақида жон куйдириш ғалати туюлиши ҳам мумкин. Аслида эса яхшилик ва эзгуликка интилиш халқимизнинг қонида мавжуд бўлиб, биз уни асло қўлдан бой бермаслигимиз лозим. Турли жамоат ишларида ёшларнинг фаол иштирок этишлари кўнгилдаги иш. Ҳа, қуш уясида ниманидир кўриши керак-ку.

Адабиёт, хусусан, Шарқ адабиётида инсон баркамоллиги доимо бош мезон бўлиб келган. Шарқнинг ғарбдан бирмунча фарқи ҳам айнан шундадир. Ҳагто минг йиллик битиктошларимиздаги ёзувларда ҳам ахлоқий фазилатлар, масалан, мардлик улуғланган. «Авесто»дан тортиб, Форобий, Румий асарларигача назар ташласак, уларда инсоннинг балоғат пиллапоялари ажиб фалсафий тарзда таърифланганига кўзимиз тушади. Тасаввуф эса бошдан-оёқ комиллик, балоғат ғоялари билан зийнатланган. Биз уларни ўрганар эканмиз, кўпроқ муайян ҳаётимизга, аниқ орзу ва мақсадларимизга мос келадиган жиҳатларини ўзлаштирамиз.

Гоҳо адабий танқид асарлардаги панд-насиҳатни ёқтирмайди. Тўғри, кўпчиликка маълум гапларни такрорлашдан ҳеч бир наф йўқ. Ҳақиқий асарда эса панд-насиҳат ҳикматга, оригинал образлиликка йўғрилган бўлади. «Қобуснома», «Калила ва Димана» каби дидактик ёдгорликларнинг умрбоқийлиги сири ҳам шунда.

Бир фарзанд ўз манфаати йўлида бошқалар билан ҳисоблашмай, умуммиллат шаънини назар-писанд қилмай дунёга, борлиққа фақатгина уруғ-аймоғию маҳалласига қараб баҳо бера бошласа, у ҳеч қачон ўз халқининг ҳақиқий вакили бўлолмайди. Комил инсонлар Ватан ва миллат дея наъра тортганлар, курашганлар. Бунга мисоллар кўп. Жумладан, Нажмиддин Куброю Бехбудийлар ўз жонларини сақлаб қолишлари мумкин эди-ку!

Ватан – бу каттакон ҳудуд, аждодлар мерос қилиб қолдирган қувонч ва изтироблар майдонидир. Ватан – бу туғилган ва ҳали туғилажак зурриёдларнинг қулоғига айтиладиган азондир. У тилдир, У иймондир! У ўзлигимиздир.

Олис манзилларни кўзлаган катта карвоннинг орзулари ҳам каттадир. Албатта, навқирон авлодаримизга айтадиган дил сўзларимиз, тилаklarимиз бисёр. Уларнинг энг биринчиси – муносиб ворислик ва бардавомлик тилагидир. Эсимда, отам раҳматлик ўспиринлик чоғларим мени ёнларига олиб, каттакон боғдаги ҳар бир дарахт билан қайта-қайта таништирарди: «Мана бу анжирни ўз вақтида кўмиш керак, аммо меҳнати оғир. Мана бу олма эса фалон нав билан чатиштирилган, авайлаш керак. Боғнинг мана бу жойига сув яхши чиқмайди, жўякни чуқурроқ ол». Албатта, мен отамнинг айтган бу гапларини тўла-тўқис бажардим, дея олмайман. Лекин хаёлимдан шу зум бошқа бир маҳобатли боғ ўтаётир. У ҳам бўлса, боболаримизнинг не-не машаққатлари, қурбонлар эвазига бунёд бўлган озод Ўзбекистондир. Бу бетимсол боғни ҳозир улғайиб, камол топаётган, қўлимиздан юмушларни олаётган фарзандларимиз, набираларимиз қай даражада асраб-авайлайдилар? Улар қандай иморатлар қуриб, қандай ниҳоллар экар эканлар.

Бу саволарга етишаётган баркамол авлодимиз муносиб жавоб беришга албатта қодир.

2010 йил 21 январь

БУЮК КЕЛАЖАК МАНЗАРАЛАРИ

Ўтган асрнинг саксонинчи йиллари ўртасида қаттиқ қурғоқчилик бўлган эди. Майса-ғиёҳлар кўкариб-кўкармасдан қуруқшаб кетган, қудуқларнинг суви қочиб, булоқлар тиниб қолган. Айниқса, тоғларда қурғоқчиликнинг кўриниши аянчли бўлади. Кўкатсиз қира-адирлар, чўққилар оч арвоҳга ўхшаб қолади. Дон-дун, ем-хашак бўлмагандан кейин айниқса чорванинг шўри қурийди.

Ўша йиллари Қашқадарёда биринчи раҳбар бўлиб ишлаётган Ислом Абдуғаниевич Каримов бу қийинчиликларни енгил учун эл-улусга муттасил далда берди. Муаммоларни ечиш йўлларини ахтарди. Ўша қурғоқчиликдан, айниқса, тоғли ҳудуддаги деҳқонободликлар кўп азоб тортганди. Вилоят раҳбари ҳали бу заминнинг гуллаб-яшнашини, йўллар, кўприклар барпо бўлиб, хонадонларга газ келишини, ер қаърида беркиниб ётган неча-неча конлар очилиб, элга мадад бўлишини орзу қиламан, деб одамлар руҳини кўтарди.

Ислом Абдуғаниевич ўша йиллардаёқ бу воҳанинг очилмаган имкониятлари беҳад катта эканини, агар улар ишга тушгудек бўлса, наинки, вилоят, балки бутун Ўзбекистоннинг белига қувват бўлишини теран ҳис қилган эди.

Истиқдол меъморининг кўнглида Ўзбекистоннинг буюк келажаги манзаралари, албатта, ўша чоғлардаёқ намоён бўла бошлаган. Минг шукрки, эзгу ниятлар ижобат бўлиб, орзуимизга эришдик. Асрий армонларимиз ушала бошлади. Ўзбекистонимизнинг барча минтақаларида, шаҳру қишлоқларида, далаю даштлари, тоғларида, хуллас, ер остидаю устида улкан яратувчилик ишлари бошланиб кетди.

Халқимиз рўзгорини бутлашга жазм қилди. Агар барча мисолларни санаб ўтадиган бўлсак, адади газета саҳифасига сифмас. Мана, орадан салкам йигирма йил ўтиб, ўзимизнинг учоқларимизда учиб, тезюрар поездларимизда елиб, ўз машиналаримизни миниб олиб, ўзимиз қурган темир йўллар орқали довонлар ошиб, орзуларимизнинг рўёбини кўриб турибмиз.

Яқинда Деҳқонободга йўл олдик. Тошгузар – Бойсун – Қумқўрғон темир йўли фойдаланишга топширилганидан сўнг шу йўл кесиб ўтган тоғлар орасида дунёда тенги кам, гоёта ноёб бир кон очилаётгани – калийли ўғитлар заводи қурилаётгани ҳақида эшитган эдик.

Қаршидан то Деҳқонободга етгунга қадар, ўнгу сўлда, хуллас, ҳамма жойда қурилишга кўзимиз тушарди. Янги қиёфадаги қишлоқ уйлари саф тортиб турибди. Бир ёнда чексиз боғ-роғлару бир ёнда машҳур «Шўртангаз» алаңгалари... Янги темир йўлнинг илк поезде билан борганимизда Юртбошимиз йўлнинг ишга тушиши шарофати билан тоғлар бағрида беркиниб ётган бой минерал хомашё ресурсларимизни ўзлаштириш режалари ҳақида сўзлаган эдилар. Бугун айна ўша режаларнинг амалга ошаётганига гувоҳ бўлиб турибмиз. Деҳқонободдан ўтиб, Хўжаипок кони сари йўл тортсангиз ям-яшил чўққилар, кўм-кўк даралар қўйнида янги корхона биноси оппоқ турна каби кўзга ташланади.

Энди заминнинг зарур дармондориси бўлмиш калий ўғити ҳақида сўз юритайлик. Маълумки, жамики жонзолардан тортиб наботот оламигача парваришга муҳтожлик сезади. Жумладан, юракка қувват бериш эҳтиёжи туғилганда шифокорлар одамларни ҳам калий дориси билан даволайди. Худди шу ҳолат ўсимлик дунёсига ҳам хос. Агар тупроқда калий етишмаса, экин гулини тўкиб, мутлақо ҳосил бермай қўяр экан. Мутахассисларнинг айтишича, бизнинг заминимизда калий озми-кўпми мавжуд. Бироқ ботқоқ тупроқли жойларда бу модда учрамайди. Умуман, зироатчиликнинг ривожини калийсиз тасаввур этиб бўлмайди.

Таркибида калий моддалари бўлган конлар ҳамма ерда ҳам учрайвермайди, у sanoқли мамлакатлардагина мавжуд

экан. Албатта, бизнинг ўз деҳқончилигимизда ҳам калий ўғитига эҳтиёж катта. Четдан сотиб олинадиган ўғитнинг нархи эса чакана эмас.

Биз Деҳқонободда ўзимизнинг калий конимиз те- пасида турибмиз. Албатта, бу манзараларни батаф- сил тасвирлаш учун катта бир асар ёзиш керак бўлади. Кончиларимизнингмеҳнату маҳоратига қойил қолган ҳолда уларнинг тоза иймонидан дарак берувчи бир детал- ни айтиб ўтсак бўлар. Ўша кон ҳудудида кўҳна қабристон бор экан, барақа топгур кончилар мазоротга мутлақо зиён етказмай атрофини девор билан ўраб қўйишибди. Бунда чуқур ҳикмат, инсоний фазилат бор.

Ниҳоят қурувчилар каскасини бошимизга илиб, қўли- мизда батареяли чироқлар билан шахтага – ер ости салта- натига шўнғидик. Во ажаб, бу ер ости қасрларига бирор- та шаҳарнинг метроси тенг келолмас. Махсус машинада уч юз метрлар чамаси пастга тушганимизни сезмай ҳам қолдик. Кон муҳандислари Юсуф Мўминов, Сергей Краеилов, техник назорат мутахассислари Тўра Шодиев, Рустам Йўлдошев бизни иш жараёнлари, бурғилаш ма- шина-механизмлари билан батафсил таништирдилар. Кон ишга тушгач, йилига 700 минг тонна ўғитбоп тоғ жинси қазиб олинар экан. Қизғиш гранитдай метин туз тоғини пармаловчи машинанинг бурғилаш парраги маҳобати ул- кан ўтовнинг чанғорагидай келади. У ёриб ўтаётган жойда ҳосил бўлган туннеллар кўриниши чиндан ҳам афсонавий эди. Бу манзараларни кўриб, ижодкор укаларим Дониёр Бегимқулов ва Мурод Абдуллаевнинг ҳам ҳайратлари чек- сиз эди.

Туну кун тўхтовсиз ишлаб турган ускуналар хомашё- ни ер устига узатади, хомашё маҳсулотни бойитиш маж- муига етказиб берилади. Биз «Деҳқонобод» темир йўл бе- кати ёнгинасида эрта-индин синов ишларини бошлашга тайёргарлик кўраётган улкан корхона қурилишини ҳам бориб кўрдик.

Корхонада биз илгаридан қадрдон бўлган Нурулла ака Ғаниевни учратиб қолдик. У Қўнғирот сода заводи қурилишида ишлаган тажрибали мутахассислардан бири. Нурулла ака билан Қўнғирот сода заводини, саҳрода бар- по бўлган янги Элобод шаҳрини эслашдик. Нурулла ака

коржомаю резина этик кийиб олиб, мингга яқин ишчи-мутахассисга, қурувчиларга етакчилик қилмоқда. Мажмуа қурилишининг ҳар бир жараёни унинг назарида. Корхона яқинида ишчилар учун шинам қўрғон қуриб битказилибди.

Нурулла ака Ганиев қурилишда ўзи билан бақамти ишлаётган мутахассисларни фахр билан тилга олди. Қурилиш бош муҳандиси Ражаббой Хўжамуродов бошлиқнинг бамисли ўнг қўли. Бош технолог Баҳодир Бойназаров ҳам маҳаллий кадрлардан бўлиб, Чучукқудуқ қишлоғида туғилиб-ўсган. Ўрол Назаров эса Ҳисортоғнинг у ёнбошидаги Бойсун кўмир қонида кўп йиллар раҳбар бўлиб ишлаган. Ҳозир у мазкур заводнинг бош кончиси.

Ёш технолог укамиз Баҳодир Рустамов уч-тўрт тилни ўзлаштириб олибди. Яқинда у бир гуруҳ ёшлар билан хорижда тажриба орттириб қайтибди. Ҳамманинг фикризикри янги корхонани ўз вақтида ишга тушириш. Барча иш жараёнлари тезроқ дастлабки маҳсулотни олишга қаратилган. Мутахассисларимиз билан ёнма-ён хитойлик ва россиялик ҳамкорлар ҳам фаолият кўрсатмоқда. Бу бизнинг хориж давлатлари билан ўзаро иқтисодий муносабатларимиз тобора мустаҳкамланиб бораётганидан яна бир далолатдир.

– Бу улкан қурилишнинг аҳамияти шундаки, у, энг аввало, мамлакатимиз зироатчилигида хориждан ўғит солиб олишга эҳтиёж қолдирмайди, – дейди Нурулла Ганиев. – Иккинчидан, корхона экспортбон маҳсулот ишлаб чиқариши туфайли мамлакатимиз иқтисодини юксалтиришга ҳам ҳисса қўшади.

Ҳозирги пайтда Хитой, АҚШ, Бразилия, Ҳиндистон ва Европа мамлакатлари калийли ўғитларнинг энг йирик истеъмолчилари ҳисобланади. Бироқ калий ўғитини хорижга экспорт қиладиган давлатлар бармоқ билан санарли. Хўжайпок қонининг калий тузлари заҳираси икки юз йилдан ҳам зиёдга етар экан. Бу корхона имкониятининг ниҳоятда катталигини билдиради. Қон билан хомашёни бойитиш мажмуи ўртасида калий тузи ташиладиган осма йўл қурилишини амалга ошириш, ишлаб чиқариш кўламини бир неча баробар кенгайтириш ҳам мумкин.

Юксак тоғлар белидан ошиб ўтган Тошгузар – Бойсун – Қумқўрғон темир йўлининг қуриб битказилиши шарофати билан биргина калийли ўғитлар заводи эмас, яна ўнлаб конлар очилиб, мамлакатимиз бойлигига бойлик қўшади.

Ўзбекистонимизнинг келажак сари қўяётган қадамлари кундан-кунга шарофатли ва баракали бўлмоқда. Албатта, бу улкан иншоотлар ўз-ўзидан барпо бўлиб қолмайди. Кон очиб, қимматбаҳо маҳсулот ишлаб чиқариш учун миллиардлаб маблағ сарф этилиши табиийдир. Ҳамма гап шундаки, бу конлар ўз харажатини тездақоплайди, неча юз йиллаб халқимизга беминнат хизмат қилади: янги иш ўринлари очилиб, янги саноат марказлари, шаҳарлар қад кўтаради. Ўнлаб коллежлар, ўқув юртлари янги корхоналарга мутахассис беради. Қарабсизки, бир неча авлод ҳар жиҳатдан шаклланади ва камол топади.

Аслида халқнинг, миллатнинг омади шу эмасми!

Умуман, ер юзида конлар кўп. Ҳамма гап улардан фойдалана олишдадир. Қай бир юртда орзу бор-у, имконият йўқ. Қай бирида эса имконият бор-у, орзу етишмайди. Бизнинг Ўзбекистонимизда эса орзу ва имконият олий даражада мужассам эканидан ифтихор қиламиз.

Ҳар бир амалга ошадиган ишнинг муроду мақсади бўлиши шарт. Яъни у алал-оқибат инсонларга хизмат қилиши даркор. Шу нуқтаи назардан Деҳқонобод элига разм солсак, уларнинг руҳи, кайфияти баян, амалга ошаётган ишлардан гоятда мамнун эканини кўрамыз. Худо бераман деса, қўшқўллаб ҳам берар экан. Бу йил баҳор яхши келди. Лалми буғдойзорлар авжида. Кўм-кўк яйловларда сон-саноксиз қўй-қўзилар... Биз бир чўпоннинг сурувига яқинлашиб, қут-барака тиладик. Орадан сал фурсат ўтмасдан чўпон бизни қувиб етди, қаранг, ўша пайт унинг бир неча совлиғи икки-учтадан қўзилапти. Чўпон хурсанд: «Ниятларинг холис экан», деб қўяди.

Маълумки, янги темир йўл ёнидан юртимизнинг шимол ва жанубини боғловчи Ўзбекистон миллий автомагистралли ҳам ўтган. Агар бир дақиқа шу йўл бўйида туриб кузатсангиз, ҳар бири поезднинг вагонидан ҳам катта сон-саноксиз юк машиналари у ёқдан бу ёққа, бу ёқдан у ёққа ҳар хил ноз-неъмат ташиб ўтаётганига гувоҳ бўласиз.

Буларнинг барчасини яхлит ҳолда тасаввур этсангиз, тилингизга фақат шукрона калимаси келади.

Халқимиз табиатан зукко халқ. Унинг фарзандлари ҳар қандай чигал масалани компьютердан ҳам тезроқ ечиш қобилиятига эга. Шу маънода тоғу тошлар орасида асрлардан буён яшаб келаётган Алпомиш авлодлари эндиликда замонавий технологияларни ҳам эгаллаб, ўз измига сола олишига ҳеч бир шубҳа йўқ. Биз буни тоғ устида поездни бошқариб, ер остида кон очаётган деҳқонободлик ёшлар мисолида кўрдик.

Баркамол авлод деганимиз шу ёшлар эмасми!

Бу қутлуғ жараён Юртбошимизнинг «Биз ҳеч кимдан кам эмасмиз. Ҳеч кимдан кам бўлмаймиз ҳам!» деган қанотли ибораларини ёдга солади.

Ҳар қандай ўсиш-улғайиш, ҳар қандай тараққиётнинг бош омиларидан бири, албатта, Тинчликдир!

Юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигига асло кўз тегмасин!

2010 йил 12 май

БУЛБУЛ ЧАМАНГА ЯРАШГАЙ

Юртимизда байрамлар кўп. Лекин уларнинг энг улуғи, энг азизи, шубҳасиз, Истиқлол байрамидир. Биз ҳар йили ушбу кутлуғ санага улкан туҳфалар билан қадам қўямиз: янги конлар, янги йўллар очилади, шаҳар ва замонавийқишлоқлар қад кўтаради, улкан кўприклар бунёд бўлади.

Буларнинг барчаси халқимиз ва унинг фаровонлиги учун яратилмоқда. Зеро, Президентимиз қарор қилганларидек бу йилги байрамимизнинг асосий ғояси «Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон!» деб аталди.

Аёнки, адабиётнинг бош қаҳрамони ҳам инсондир. Жамият эса инсонлар жамоасининг улкан бир кўриниши ҳисобланади. «Ҳамма эзгуликлар инсон учун» деган даъват не-не тузумларнинг доимий шиори бўлиб келган. Албатта, инсон деганда биз даставвал ақлли мавжудотни англаймиз. Аслида эса бу муҳтарам мавжудот қандайдир мавҳум хилқат эмас. Айрим-айрим олганда ҳар бир одамнинг ўз феъл-атвори мавжуд. Улар халқ ё миллат шаклида уюшганларида эса умумий хусусиятлари яхлит ҳолда намоён бўла бошлайди. Бир қарашда инсониятнинг маънавияти учун кураш тушунчаси умумий шиор каби туюлсада, аслида у ҳар бир шахс ёхуд ҳар бир халқ учун аниқ, реал мазмунга эгадир. Бизнинг халқимиз ғоят қадимий қавмлар сирасига киради. Унинг босиб ўтган мураккаб, машаққатли йўллари барчамизга маълум. Улуғ салоҳият, бунёдкорлик, бағрикенглик, саховат сингари фазилатлар халқимизнинг табиий ирсиятига айланиб кетган. Шу билан бирга одам боласига хос айрим жиҳатлар бизга ҳам хосдир. Бахт ва бахтсизликнинг катта-кичиги бўлмайди, деган гап бор. Лекин улуғ армонлар, ушалмаган орзулар

доимо учраб келган. Бизнинг халқимиз учун ана шундай армон ва орзу, албатта, истиқлол эди. Ва биз унга эришдик. Шу кунларда мустақиллигимизнинг ўн тўққиз йиллигини нишонлаб турибмиз. Қарийб йигирма йил ўтиб, Ер юзи харитасида Ўзбекистон деб аталган дахлсиз, нурафшон давлат барпо бўлди.

Ҳар кунимиз, ҳар дақиқамиз мутгасил меҳнат ва изланиш билан ўтмоқда, биз ниҳоят рўзгоримизни бутлаб, ҳеч кимдан кам бўлмаган муҳташам хонадон соҳибига айландик. Буларнинг барчаси, умуман айтганда, инсон учун, аниқроғи, халқимиз учун, ўзбекистонликлар учун яратилдики, бунинг шарафига минг-минг шукроналар айтсак арзир.

Инсон ҳар жиҳатдан комил, етук бўлмоғи керак, деган ҳавас қадимдан мавжуд. Бу иборани жайдарироқ изоҳласак, булбул ҳам чаманга муносиб бўлмоғи шарт. Мана шу олижаноб мақсаднинг умумий номи маънавий комиллик, деб аталади. Президентимиз барчамизни айнан шу мақсадга, яъни маънавий камолотга чорламоқдалар.

Шубҳасиз, ўтган ўн тўққиз йилimizга назар ташласак, улкан бунёдкорлик, жаҳоншумул обрў-эътибор билан бир қаторда маънавият соҳасида, яъни одамлар онги, малакаси, маърифати борасида ҳам ғоят катта юксалишлар юз берганига амин бўламиз. Айтиш мумкинки, бугунги чўпон ҳам аввалги чўпон эмас. Деҳқон ҳам бошқача деҳқон. Демак, одамларимизнинг руҳияти, психологияси янги замонга мослашиб бормоқда. Энг муҳим жиҳат мана шудир.

Биз бу қиёслашларни собиқ шўролар даври ўлчовлари билан эмас, кечагина ўзимиз босиб ўтган йўллар билан солиштириб хулоса чиқармоқдамиз. Шубҳа йўқ, замондошларимиз қалби ва онгида теран эврилишлар юз бермоқда. Эслайлик: кўпчилик одамлар у даврларда боқимандалик кайфияти билан яшар, ўзи неъмат яратиб, бировларнинг қўлига қарарди. Эндиликда биз осмондан чалпак ёғмаслигини, фақат ҳаракатда баракат борлигини яхши англаймиз. Бу қуръоний тушунча айнан истиқлол замонида ўз исботини топмоқда.

Буларнинг бари истиқлол шарофати, аниқ иқтисодий тамойиллар асосида изчиллик билан амалга ошириб келинаётган доно сиёсатнинг самарасидир.

Халқимизнинг маънавият даражаси ўзгариб бормоқда. Кези келди, бир ҳолатни эслайлик: ўтган даврларда, ма-салан, кино-театрлар олдида эртаю кеч жиққамушт бўлиб ётган ёш-ялангларга кўзимиз тушарди. Бунга биз тенгилар барчамиз гувоҳмиз. Гоҳо трамвай-автобуслардан чўнтаги кесиб кетилган мўйсафид чоллар асабий ҳолатда тушиб келганларини кўп кўрганмиз. Машина ўғриларини-ку айтиб ўтирмайлик. Бир қараганда булар оддий ва жўн туюлса-да, уларнинг ўтмишга айлангани ҳақиқатдан ҳам улкан ижтимоий воқеадир.

Бугунги болаларимиз ҳам тамомила бошқача тоифа. Фарзандларимизда орият ҳам, такаллуф ҳам етарли. Де-макки, истиқлол даврида янги ўзбек авлоди пайдо бўла бошлади. Бизни бениҳоя қувонтирадиган яна бир жиҳат шундан иборатки, ўн тўққиз ёшли бу авлод ўз қадимий илдиэларидан асло узилган эмас. У буюк боболарининг номини ҳам, меросини ҳам яхши билади, эъзозлайди, бебаҳо тилимизни қадрлайди, рамзларимизга эҳтиром кўрсатади. Ўзининг ўзбеклигидан ифтихор қилади.

Ахир, истиқлолимизнинг бош мақсади ҳам шу эди-ку!

Ўтган йиллар мобайнида Ватанимиз қиёфаси ҳавас қиларли даражада ўзгарганини бутун дунё кўриб туриб-ди. Ҳатто йигирма йил муқаддам биз шеърларимизда қўллаган баъзи ташбиҳлар бугунги манзараларни мадҳ этишга мувофиқ келмай қолаётир. У ташбиҳлар энди та-рихга айланди. Бир мисол: 1992 йилда мен «Туркистон болаларига» номли шеър ёзиб, унинг бир сатрида «Ха-роб бўлган хонадонни бутламоққа киришдик биз», де-ганман. Ўша йилларда бу мисралар ҳаётга мос эди. Уни баралла қўшиқ қилиб куйлашган ҳам. Бу дуруст. Лекин ҳалиги сатрларнинг маъноси йигирма йилдан кейин – бу-гунги кунга у қадар тўғри келмаслигини сездим. Демак, истиқлолимизнинг ўз тараққиёт тарихи шакланмоқда, унинг олтин босқичлари, довонлари шонли хотиралар-га ҳам айланиб бормоқда. Юқоридаги сатрларни ҳозир мен «Қутлуғ, азиз юртимизни яшнатмоққа киришдик биз», дея ўзгартирсам у бугунги ҳаётимиз ҳақиқатига мувофиқ келади. Шеърга кўз очиб юмгунча янги тўлқин бағишлайдиган замондир бу!

Асрларга татигулик кунлар, дегани балким шулдир. Ўйлаб қарайлик, ер юзида элат кўп, қавм кўп. Бундай салоҳият бизга қаёқдан насиб қилди. Бизнинг илдизимиз қайда? Масаланинг асл томири ўшанга бориб тақалади. Албатта, бу фазилатлар халқимиз қонида азалдан мавжуд. Соҳибқирон Амир Темур бобомизни эслайлик. Бу қудратли зот қароқчилик ҳукм сурган ўрта асрлардаёқ бепоён салтанатида қатъий интизом ўрнатди. Адолатни байроқ, зарур бўлса шамшир сифатида баланд кўтарди. Ўғри, товламачи, муттаҳам, хиёнаткор, лўттибозларнинг адабини берди, юртнинг гуллаб-яшнаши учун ҳавас қиларли муҳит яратди. Бу ҳақда Темур бобомизнинг ўзлари «Тузуқоти»да «Золимларнинг тааррузли қўлларини мазлумларнинг этагидан юлиб ташладим», дейдилар. Шу сабабли дунё аҳли бунёдкор Соҳибқиронни шарафлаб келмоқда.

Демак, кўчатни вақтида экиш, уни тўғри парвариш-лаш, доимий равишда муҳофаза қилиб бориш, албатта, ўз ҳосилини берар экан. Бизнинг энг улкан ютуғимиз аждоғларимизнинг ўлмас ўғитларини унутмаган ҳолда дунё халқларининг энг илғор тажрибаларидан ўрганиб, келажаги буюк Ўзбекистон деган улкан боғни бунёд этаётганимиздир.

Қўлимизда истиқлолимиз берган улуғ дастур ҳамда катта тажриба мавжуд. Иморатларимиз йироқ-йироқлардан кўриниб турибди. Илму урфонимиз парвозда. Болалар туғилмоқда. Тандирларда нон ёпилмоқда. Энг тансиқ неъматимиз Истиқлол билагимизга куч, кўзимизга нур бағишлаб турибди.

Азамат тулпоримизнинг туёғидан ўт чақнаб, шиддат билан катта манзиллар сари бораётган эканмиз, ҳали яна қанча-қанча доvonларни босиб ўтиб, музаффар ва ғолиб бўлишимизга шак-шубҳа йўқ!

Мен учун ор эдинг, ор бўлгин халқим,
Мудом эзгуликка ёр бўлгин халқим.
Ўзбексан, ўзбекдай қадингни кергил,
Норлар орасида нор бўлгин халқим!

2010 йил 26 август

«КИТОБ ШАВҚ БИЛАН ЎҚИЛИШИ КЕРАК»

Президентимизнинг маънавиятга, адабиётга эътибори, ижод аҳлига ғамхўрлигини бугунги ҳаётимизнинг ҳар лаҳзасида ҳис этиб турибмиз. Мустақиллигимиз байрами арафасида «Дўрмон» ижод уйи янгидан таъмирланиб, қулай ва замонавий шарт-шароитлар яратилган ҳолда ёзувчиларимизга туҳфа этилганди. Мана бугун, ушбу адабиёт гулшанида ёш ижодкорларнинг семинар машғулоти ўтказилаётир. Бундай эътибор учун Юртбошимизга ташаккур деймиз. Айти пайтда барчани ушбу адабиёт байрами билан муборакбод этаман. Ёзувчиларнинг қадимий қароргоҳига келган ёшларимизнинг қадамлари қутлуғ бўлсин. Истиқлолимиз йилларида бошланган кўп анъаналар бугун ўзидан кўпайиб давом этаётир.

«Дўрмон» ижод боғида ўтказилаётган бугунги семинарда қатнашаётган ёшлар ўз вилоятларида танланиб, голиб бўлиб келган. Бу улар билан профессионал даражада суҳбатлашиш мумкинлигини англатади. Ёшларнинг орасидан ҳали бақувват ёзувчи-шоирлар чиқишига шубҳа йўқ. Шу ўринда мен ёшларга айрим тилакларимни билдирмоқчиман:

Ёш ижодкор доимий изланиш, муттасил меҳнат билан машғул бўлмас экан, у бир умр ҳаваскорлик даражасида қолиб кетиши мумкин. Ёхуд нари борса, ўртамиёна ижодкорга айланади.

Албатта, ҳар кимдан фавқулодда мукамалликни талаб қилавериш ўринли эмасдир, бироқ адабиётнинг катта дарёси тўлқинлари заиф эмас, ҳамиша қудратли бўлиши керак.

Иккинчидан, инсон боласи ҳеч қачон қандайдир бўшлиқда яшамаган ва яшай олмайди ҳам. Ҳар қандай ша-

роитда ҳам биз замон ва макон ичида истиқомат қиламиз. Шундай экан, асарларимиздан келиб чиқадиган пировард мақсад замонавийликка бориб тақалади. Шу маънода, истеъдод соҳиблари давр билан ҳамнафас бўлишга интилишлари шарт.

Учунчидан, адиб қайси жанрда, қайси шаклда ва қайси услубда асар ёзмасин, биринчи талаб, у асар ўқилиши лозим. Устоз Абдулла Қаҳҳор таъбири билан айтганда: «Китоб шавқ билан ўқилиши керак». Бу мезонни таъминлайдиган ягона йўл фақат ва фақат маҳоратдир. Ўлмас асарларимиздан миллий қадриятларимиз, муҳташам она тилимизнинг қайноқ нафаси доимо уфуриб турсин.

Ва ниҳоят, адабиётда дид, фаросат, малака асосий масалалардан бири ҳисобланади. Ҳар бир мавзунинг ўзига хос талқин либосини топа олиш, албатта, осон иш эмас. Шу ўринда тўрт қатор шеъримни келтириб ўтишни лозим топаман.

Азизим, бир ҳолни назарга илгил
Ва унга ҳамиша риоя қилгил:
Йўлда сочилади оддий чағир тош,
Гавҳар қадалади дасторга, билгил!

2010 йил 25 ноябрь

ИСТИҚЛОЛИМИЗНИНГ ИЛҲОМБАШ РУҲИ

Йиллар йилларга уланиб бормоқда. Мана, истиқлолимизнинг йигирманчи йилига ҳам етиб келдик. Президентимиз Ўзбекистон мустақиллигини эълон қилган пайтдаги ҳаяжонимиз ҳамон қалбимизда ёғдуланиб турибди. Мен ўшанда «Елкамизга офтобнинг текканлиги рост бўлсин», деб шеър ҳам ёзган эдим.

Ўша йили дунёга келган болалар мана бутун сафимизга кириб, рўзгор эгаси бўла бошладилар. Мамлакатимизнинг бўйи-басти баралла кўриниб турибди. Жаҳон ичра Ўзбекистон деган давлатимизнинг ўз мустақкам ўрни бор.

Биз тамомила янги тузум қурдик. Иқтисодий ислохотлар баробарида сиёсий мавқеимиз ўзига хос мазмун-моҳият касб этди. Эндиликда дунё давлатлари Ўзбекистон билан қонуний равишда ҳисоблаша бошладилар.

Албатта, мамлакатимизда юз бераётган ислохотларнинг изчиллигидан, бунёдкорликнинг бардавомлигидан, ижтимоий ҳаётимиз равнақидан ва, айниқса, жамият ҳаётининг ҳар жиҳатдан барқарорлигидан қаноат ҳосил қиламиз, қувонамиз, фахрланамиз. Ҳеч шубҳасиз, бу ютуқларнинг барчаси Юртбошимизнинг узоқни кўзлаб олиб бораётган зукко сиёсату тадбирлари самарасидир.

Қадимдан маълумки, бу кўҳна дунё ҳеч қачон тинч турмаган. Эгри ҳам, тўғри ҳам ҳаётда ҳаққим бор, дейди. Масал борким, бир жонзотдан бўйнинг нега қийшиқ, деб сўрашса, у қайси жойим тўғри, деб жавоб берган экан. Демак, бу ғала-ғовурлар ичида йўл топиб, рисоладагидек яшаш осон иш эмас. Эслайлик, ўтган йилда ҳам жаҳон иқтисодиётидаги бўҳронлар давом этди. Худди мана шу муҳитда жуда кўп муаммолар орасидан ёриб ўтишимизга тўғри келди. Атрофимизда халқаро

кўламдаги товламачилик шарпалари сезилиб турди. Шукрки, бу қийинчиликларнинг барчасини соҳибқирон Темур бобомизга хос заковат билан баргараф этиш кўлимиздан келмоқда. Юртимиздаги тинчлигу осойишталик учун такрор-такрор шукроналар айтсак арзийди.

Бир замонлар тараққиётни баҳолаш учун шамчироқдан электргача етиб келдик, деган иборани кўллашар эдилар. Ҳаёт бундай қиёслардан ўзиб кетди. Агар ўтган йигирма йилда эришган ютуқларимизни баҳолайдиган бўлсак, бир сўз билан айтганда, биз келажаги буюк давлатнинг мустаҳкам пойдеворини кўйдик. Ўзимизнинг янги истиқлол тарихимизни ярата бошладик. Энг муҳими, янгича дунёқарашни шакллантирдик. Ўтган йигирма йил истиқлолнинг барқарорлиги ва яшовчанлигини тўла-тўқис намоён этди. Янги мафкура – истиқлол мафкураси шаклланди. Бу мафкуранинг илдизи ота-боболаримизнинг буюк истеъдодига, салоҳиятига бориб туташади. Унинг яна бир илдизи бутунги кунимиздан туганмас қувват олиб турибди. Яна бир илдизи эса келажак томон томир отиб бормоқда.

Биз босиб ўтган йўлларимизга назар ташласак, беҳад ранг-баранг ўзгаришлар, воқеа-ҳодисалар ёдимизга туташади. Энг муҳими, янги даврнинг янги анъаналари пайдо бўлди ва улар кундан-кунга ҳаётга чуқур сингиб бормоқда. Бу янги анъаналар албатта миллий қадриятларимиз, миллий тафаккуримизнинг заррин либосларига ўралган.

Шу ўринда айниқса бир ажойиб таомил эътиборимизни тортади. Юртбошимиз келаётган ҳар бир йилга алоҳида мазмун ва моҳият бағишлаб, режаларимизни муайян бир ўзанга солишга, жами халқимизни ҳамжиҳатлик билан улуг мақсад йўлида сафарбар этишга алоҳида аҳамият бермоқдалар.

Истиқлол бахш этган инъоми билан,
Ҳар йилни атадик ўз номи билан.
Жаранглар ҳар бирин маъноси, сўзи,
Барига раҳнамо Юртбошим ўзи.

Ўтган йилларимизни айрим-айрим сарҳисоб қилганимизда ҳам, уларнинг ҳар биридан ғоят ёрқин, ўчмас из қолганига иқрор бўламиз. Ушбу йилларнинг барчасини

эса юксак маънавият чароғи ёритиб турибди. Масалан, қишлоқ тараққиётига бағишланган йилимизни эслайлик. Қайси бир туманга борманг, янги қурилган ғоят бежирим, замонавий уй-жойларга кўзингиз тушади. Бундай оммавий, кўламли юксалиш дунёнинг бошқа бирор мамлакатада учраган эмас. Бу бунёдкорлик муттасил давом этаверади.

Куни кеча яқунланган «Баркамол авлод йили» ёш насларимизга янги тўлқин, куч-ғайрат, шижоат бағишлагани ҳаммамизга аён. Гўё парвоз этаётган лочинни янада баландроқ учишга ундадик. Ёшлар руҳида мамлакат келажакка ишонч ва масъулик туйғуси яна бир бор мавжланди. Зеро, халқимизнинг асосий қисмини ёшлар ташкил этадики, биз бундан фахрланамиз.

Фаровон ҳаётга эришиш омилларида бири, ҳеч шубҳасиз, яратувчанликдир. Ахир ҳар қандай буюм ўзингдан чиққанига нима етсин! Нинани ҳам бировдан қарз олишга кунинг қолмасин. Шу маънода 2011 йилнинг «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» деб номланиши шоён таҳсинга сазовордир. Халқимизнинг қўли гул. Агар ҳунармандлар растасининг у бошидан кириб бу бошидан чиқсангиз, шу орада бир йўла хонадоннинг барча каму кўстини бутлаб кетишингиз мумкин. Бешиқ ҳам шунда, тандир ҳам шунда. Халқимиз ҳунармандликни санъат даражасига етказа олиши олқишга сазовордир. Президентимиз таъкидлаганидек, биз бундан буёғига «илғор илм-фан ютуқларига асосланган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга кенг йўл очиб беришимиз зарур». Мавжуд ҳунармандлик ва тадбиркорлик усуллари такрорлаш ва кенгайтириш билангина чекланмасдан, уларни янги замон эҳтиёжлари асосида янада тараққий эттиришимиз лозим. Тараққиётга уқув эса ота-боболаримизда қадим-қадимдан шакланган. Улар қаловини топиб қорни ҳам ёқа олганлар. Бир мисол: тиниб-тинчимас деҳқонларимиз сувсиз дала-даштларда янтоқнинг томирига уруғ қадаб қозондай-қозондай тарвуз етиштиришнинг ҳадисини олганлар. Хўш, «бургага тақа қоққан» япондан нимамиз кам? Менимча, тадбиркорлик деб мана шуни айтадилар. Янги технологиялар, хорижий

сармоялар, илм-фан қудрати имкониятларимизнинг юзага чиқишида бебаҳо кўмак беради. Бинобарин, Юртбошимиз орзу қилганидек, «кичик бизнес ва тадбиркорлик – жамиятимизнинг, бутунги ва келажак тараққиётимиз, фаровон ҳаётимизнинг мустақкам таянчи бўлиши шарт».

Ўтган йигирма йил мобайнида қўйган қадамларимиз халқимизнинг яратувчилик истеъдоди, ижодкорлиги битмас-туганмас эканлигини яна намоён этди. Халқ ҳаётидаги, онгидаги теран ўзгаришлар авваламбор тарих солномаларида иншо этилса, кейин, албатта, адабиёт ва санъат асарларида ўз ифодасини топади. Демак, адабиётнинг тарихий миссияси улугдир. Шу маънода ижодкорларимизнинг ҳаёт билан алоқаси ранг-баранглашиб, тобора мустақкамланиб бормоқда. Ўтган йилимизда ҳам маънавиятга, жумладан, адабиёт ва санъатга эътибор катта бўлди. Президентимиз ташаббуси билан янгидан ташкил этилган «Ижод» фонди ўз хайрли ишларини бошлаб юборди. Адибларимиз ўзларига биддирилган катта ишончни оқлашга ҳаракат қилаётирлар. Жумладан, мен ўзим бир неча вилоятларимизда бўлиб, юртдошларимиз билан учрашдим, улардан руҳий қувват олдим. Гапимиз адабиётга келиб тақалаётган экан эришган айрим ютуқларимизни мамнуният билан қайд қилган ҳолда, албатта, истак ва тилакларимизни ҳам баён этамиз. Адабиётимизда мукамал асар яратишнинг азалий ва мустақкам анъаналари шакланган. Бунга мисол қилиб кўплаб етук романлар, ҳикоя ва шеърларни келтиришимиз мумкин. Сўз санъатимиз жаҳоннинг адабий тажрибалари қозонида қайнаб, янги изланишлар йўлидан бормоқда. Бу изланишларни қўллаб-қувватлаш зарур. Айни чоғда олди-қочди, бўшбаёв ҳангомалар ҳам ёзилиб, чоп этилмоқдаки, уларнинг кўпайиб кетиши «адабиётимизнинг савияси шул эканда», деган тасаввур уйғотмаслиги керак. Бундай ўринда адабий танқидчилигимизнинг фаол ва сергак бўлиши талаб этилади.

Маълумки, Ер атмосферасининг энг юқори қаватида жуда юпқа озон қатлами бор. Бу қатлам қуёшнинг ҳалокатли нурларини қайтариб туради. Қатламда бирор туйнук

пайдо бўлиши ердаги ҳаётга муқаррар хавф солади. Ўйлаб қарасак, ҳар бир одамнинг ҳам ўз маънавий озон қатлами бўлиши шарт экан. Ана шу маънавий озон қатлами инсониятни дидсизлик, саёзлик, руҳий қашшоқлик ва жаҳолатдан муҳофаза қилади.

Бойликнинг бори яхши. Бироқ онг ва савия етишмасачи?! Жаҳолат ва нодонлик эса энг аянчли қашшоқликдир. Адабий асарни теран ва ҳалол баҳолаш учун юксак дид, маънавий иммунитет бўлиши лозим. Бир замонлар Ҳиротда ҳавас қилгулик адабий муҳит мавжуд бўлганини эшитганимиз. Яъни бирор шоҳбайт ёзилса, у ўша заҳоти шаҳар бўйлаб тарқалар, одамлар уни кўчириб, бир-бирларига узатишар экан. Мен мана шундай адабий муҳит ҳам ўзига хос озон қатлами, деб ҳисоблайман.

Мустақиллик шундоқ улуғ неъматки, уни тўлиқ истифода қилиш учун маънавий тайёргарлик, унга муносиблик зарур. Жаҳон тарихидаги эврилиш шуни кўрсатадики, жамият ҳаётидаги ҳар бир катта ўзгариш ҳаёт қатламларини яна бир карра «шудгор» қилади. Маълумки, шудгордан кейин тупроқ остидаги турли қурт-қумурсқалар юзага чиқиб қолади. Шу сабабли шудгорни ҳар хил қуш галалари босади. Бундай ҳолатлардан чўчимаслик керак. Ҳамма гап шудгорнинг ўзида.

Ижодкор қавми касби-корига кўра, албатта, ижод билан шуғулланади. Фақат ким ўзарга чопиш, пойга қўйиш эса кўпроқ спортчиларга хос машғулотдир. Биз ҳар жиҳатдан ақлли ва доно, бағри кенг, юрт ва миллат манфаатини бошига кўтарадиган ижодкор сиймоларни камол топтиришни орзу қиламиз. Айниқса, кекса авлод вакиллари ҳаётни тарк эта бошлаганларидан сўнг юқоридаги эҳтиёж ва армон янада кучаяди. Ким қайси соҳада хизмат қилмасин, алал-оқибат биз миллат вакили бўлиб қолаверамиз. Масалан, бирор жойда жаҳон адаблари форуми ташкил қилинса-ю, навбат ўзбекка берилса, иштирокчилар унга қараб: «Қани, бу ўзбек нима дер экан», дейдими, йўқми? Демак, биз тарих саҳнасида наинки айрим шахс, балки халқимиз номидан сўз айтувчи вакиллар ҳисобланамиз. Буни зинҳор унутмаслигимиз керак. Биз изланиш ва тараққиёт йўлидан дадил

бораётирмиз. Энг муҳими, муроду мақсадларимиз аён. Юртбошимиз ватандошларимизнинг сиёсий етуқлиги, юртимизда ва дунёда юз бераётган воқеа-ҳодисаларга нисбатан дахлдорлик ҳисси ошиб бораётганини жамият ҳаётидаги ҳаракатлантирувчи куч сифатида таърифлади. Бу кучнинг асл манбаи, ҳеч шубҳасиз, ҳеч кимдан кам бўлмаган халқимиздир. Биз ана шу буюк халқнинг муносиб фарзанди сифатида зиммамиздаги масъулиятни бир нафас ҳам фаромуш этмаслигимиз лозим. Иншооллоҳ, истиқлолимизнинг илҳомбахш руҳи, юксак сурури бизни янги ўн йилликлар, юз йилликларнинг олтин остонаси томон бошлайвергай.

2010 йил 31 декабрь

«СЕН – МИСЛИ КАМАЛАК...»

– Абдулла ака, суҳбатни болалик йилларингиз, шеър-
ятга илк ҳавас қўйган даврларингиздан бошласак...

– Майли, шундоқ бўла қолсин. Мен Қарши (қадимги
Насаф) шаҳридан беш-ўн чақирим шимолроқ томонда
Қўнғиртов ёнбошидаги Некуз қишлоғида туғилганман. Бо-
лалигим ўша Қўнғиртов этакларида ўтган. Баҳор келганда
ҳавони ўт-ўланнинг ёқимли, хушбўй ҳиди қоплар, шаррос
ёмғир қуйганда биз тоғ ёнбағри унгуридаги кичик-кичик
горларга беркиниб олардик. Мен кўпинча ўша юксак-
ликдан шимол тарафдаги ям-яшил бепоён кенгликларни
томоша қилар эдим, тўйиб-тўйиб нафас олардим. Адир-
лар бу пайтда минг хил ўт-ўлан, чучмомаю қизғалдоқлар
билан, каррагу ҳазориисфанд билан, қўзигулар билан
қопланарди...

– Сизни катта йўлга олиб чиққан устозларингиз
ҳақида ҳам гапириб берсангиз...

– Факультетимизда адабиёт тўғараги мутгасил фаоли-
ят кўрсатарди. Озод Шарафиддинов, Матёқуб Қўшжонов
каби устозлар биз билан соатлаб машғулот олиб борар-
дилар. Кейин Озод аканинг «Оқ йўл»и билан «Шарқ
юлдузи»да шеърларим босилиб чиқди. Ёзувчилар уюш-
масидаги мушоиралардан бирида «Муножотни тинглаб»,
«Бургут» деган шеърларимни ўқидим, ўша куни Абдулла
Қаҳҳор назарига тушдим. Миртемир домладан кўп шо-
гирдлари қатори сабоқ олдим. Шайхзодадек донишманд
устозга эргашиб, у киши шеър ўқиган минбарда мен ҳам
шеър ўқидим.

Устоз Гафур Фулом қатнашган давраларда шеърларини
ўз оғизларидан неча-неча бора эшитдим. Бир сафар Гафур
ака елкамга қоқиб, «Кеча телевизорда шеър ўқиган бола

сенмисан. Ёзавер, ўғлим», деганларини ҳеч қачон унутмайман. Ойбек домла уйларига чорлаб, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига аъзоликка тавсия ёзиб, уни қўлимга тутқазганлар. Бу воқеа ҳам сира эсимдан чиқмайди.

– Ақлим танидим-у қошимда шу кун

Жасур акаларим сафини кўрдим...

сатрларига («Табиат» шеърдан), демак, ўша устозларни назарда тутган экансиз-да?..

– 60-йиллар охирида адабиёт дунёсида ёшларни «тарбиялаш» мавсуми авж олди. Ўша даврда Эркин Воҳидовга ва менга қарши хуружлар, бизни яккалашга уринишлар бўлди. Шундай бир вақтда Абдулла Қаҳҳордай атоқли бир зот бизни ўз ҳимоясига олиб, асарларига шеърларимиздан эпиграфлар қўйди. Улкан адибимизнинг ушбу хатти-ҳаракати «Ҳой, бирордарлар, бу болаларни қаровсиз экан деб ўйламанглар!» – деган хитоби эди.

Ижодимнинг дастлабки палласида ҳар томондан турткиланиб, «бошим балога қолиб» юрган пайтларимда устоз Озод аканинг айтган ушбу гапи сира эсимдан чиқмайди. Жасур қалб, кўрқмас юрак домламиз: «Абдуллажон, сизни олиб кетишса, мен ҳам сиз билан бирга кетаман», – деганди...

– Ўша даврларда ҳасадгўйларга, ичиқораларга, ўзганинг муваффақиятини кўролмасларга бу тузум муҳити, сиёсати қўл келиб қолди ҳам... Айтмоқчиманки, Ҳасадгўй тимсоли кўп шеърларингизда ёрқин намоён бўлади, хуғди ҳаётдан олиб чизилгандек...

– Балки... Ҳар ҳолда мен Ҳасадгўй образини ўйлаб топганим йўқ, тўқима образ ҳам эмас у. Ўз кучи ва келажигига ишонмайдиган одамнинг кўнгли тор бўлади, бошқаларнинг муваффақиятини ҳазм қилолмайди. Ҳасада ана шунақа чиркин хасталик. У, асосан, талантсизлар кўнглида кўкаради.

Қадимгилар айтади, ҳар кимнинг гўри бошқа, Азроили бўлак, деб. Ҳеч ким бировнинг шон-шуҳратини тортиб ололмайди ёки бировга шон-шуҳрат бахш этолмайди ҳам. Олам, табиат шундай қурилган. Ҳар ким ўз овозида, ўз даражасида куйлайди. Ана шу жиҳатга кўра мен ҳасада, гараз туйғуларига ниҳоятда нафрат билан қарайман...

– Абдулла ака, комил инсон деган тушунча бор. У қандай инсон ўзи? Шахсан мен комил инсон ҳақида ўйлаганимда, аввало кўз ўнгимда Навоий сиймоси гавдаланади. Муҳтарам Юртбошимизнинг улуғ шоиримизга берган таърифлари нақадар топиб айтилган: «Навоийни агар биз аллома десак, у – алломаларнинг алломаси, агар авлиё десак, у – авлиёларнинг авлиёси, агар шоир десак, у – шоирларнинг султони».

Буюк бобомизнинг салоҳияти, шеър санъати, унинг ижодининг қай даражада ўрганилаётганлиги ҳақида фикрларингизни ўртоқлашсангиз...

– Ижодкорлар орасида ҳаққа етгани Навоий деган тушунча бор. Зеро, унинг асарларини ўқиганимизда кўз ўнгимизда соҳиби камол, беназир бир инсон сиймоси гавдаланаверади.

Алишер Навоий ўзининг буюк истеъдоди билан ўша даврдаёқ адабиётимизни ўртамиёначилик ботқоғидан олиб чиқиб кетди. Навоий шеърят қофиябозлик эмас, балки улуғ санъат эканлигини ҳар бир сатри орқали исботлади. Шоирнинг бирор байти йўқки, унда доҳиёна ташбиҳлар учрамасин. Масалан, ёрнинг лабига учуқ тошган ҳолатни Навоий, мана қандай лутфу назокат, мутойиба билан тасвир этадилар:

Эрмас учуқ, шакарга ёпишди чибин пари,
Икки лабим била они олсам дудоғидин.

Навоий газалларини бир ёқлама талқин қилиш ҳоллари кўзга ташланади баъзан. Айрим адабиётшунос олимларимиз унинг ҳар бир байтидан тасаввуф унсурларини ахтарадилар ва бу руҳни бошқаларга ҳам сингдирмоқчи бўладилар. Лекин шуни унугмаслик керакки, Навоий ижодида ҳаётийлик ҳамиша бўртиб кўринади. Ушбу байтга эътибор беринг:

Дард туфроққа ниҳон қилди Навоий жисмини,
Топибон бир шуша олтин, дафн қилгандек гадо.

Менимча, Навоий шеърятини турли қолипларга солиб талқин қилмаслик керак. Чунки Навоий ижодига ҳар

қандай қолип, ҳар қандай рамка торлик қилади. Шу боисдан Навоийни ўқиш эмас, англаш керак.

Шоирона бир ташбиҳ айтай: халқимизнинг бир фазилати ёққанки, бизга ўзбек туркийсида сўзловчи Алишердек табаррук зот жўнатилган экан, бунинг учун Яратганга минг бора шукр қиламиз.

Бугунги кунда ер юзининг барча пучмоқларида буюк шоиримизни фақат илтифот юзасидан эмас, балки башариятга меҳнати сингган зот бўлганлиги учун ҳам ардоқлаб турибдилар.

– Абдулла ака, шон-шуҳрат дегани нима эканлигини биз тенгги ижодкорлар сизга кўрганмиз. Зеро, ўзбек шеъриятида сиздек доврўф қозонган шоирлар бармоқ билан санарлидир. Ана шу шон-шуҳратни кўтариб юриш сизга оғирлик қилмадими?

– Албатта, ҳар қандай шон-шуҳратнинг замзамасию васвасаси бисёр... Боя айтганимдек, устозларнинг, жумладан, Шайхзоданинг «Эҳтиёт бўлинг, ишқилиб қарсақлардан талтайиб кетмасангиз бўлгани» деган гапларини доим ёдимда тутдим. Ижодкорнинг учта душмани бор: мол-давлат, мансаб, шон-шуҳрат. Ижодкор мана шу учта нарсани енгиши керак. Мол-давлат ва мансаб бир-бирига моҳиятан яқин туради. Лекин шон-шуҳрат хавфлироқ. Мана шу учта нарсани енголмаганларнинг кўпини кўрдик. Шон-шуҳратни енгдим деганларда ҳам бир асорат қоладик, бу – кибр. Кибр – ёмон нарса. Аллоҳдан биринчи душманинг ким деб сўрашганида, кибр, деган. Инсонни ўша кибрдан мосуво ҳолда тасаввур қилиб кўринг, кимни кўрасиз – комил инсонни... ғурур – бошқа, албатта, у фақат такаббуриликдан холи бўлса.

Шон-шуҳрат ҳақида яна гапирсам, меҳнат билан, риёзат билан банд киши шон-шуҳратга кўп ҳам эътибор беравермайди.

– Адабиётимиз ҳамisha ёзувчиларга сероб бўлган адабиёт. Уларнинг ҳар бирининг мухлиси, ўқувчиси бор. Аммо эндиликда совет тузумида яшаб ўтган ёзувчи ва шоирлар ижодини ўйлаганда, кўнгилда бир иштибоҳ туғилади: уларнинг меросига бугун қандай ёндашимиз керак, балки қайта нашрларда уларни жиддий саралаш, ҳатто айримларига таҳрир ҳам лозим бўлар?

– Албатга, бу жиддий муаммо. Бу муаммо Фафур Фулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Миртемир, Шайхзода каби кўплаб ижодкорларимизга тааллуқли. Масалан, Абдулла Қаҳҳор Фафур Фулом ҳақида, унинг талантининг кучи атом қудратига тенг, лекин бу кучни ўтин ёришга сарфлаб юрибди, деган. У бу билан Фафур Фуломнинг Москва, Кремль, коммунизм ҳақидаги шеърларини назарда тутган. Бу шеърларни бугун ёритиб бўладими? Мутлақо йўқ. Бу борада раҳматли устоз Туроб Тўланинг бир гапи ёдимга тушади. Абдуллажон, деганди у бир куни, уйимдаги китоб жавони олдидан ўтаётганда ўзимнинг томликларимни кўрмайин деб кўзимни юмиб ўтаман... Туроб ака, мен қандоқ ўтай, мен ҳам кўзимни юмиб ўтайми, деб сўраганимда, йўқ, сиз кўзингизни пирпиратиб ўтсангиз бўлавереди, деганди. Самимий одам эди Туроб ака. Унинг назари билан ёндашадиган бўлсак, адабиётимизда собиқ тузум даврида ёзган асарларидан кўз юмиб ўтадиганлар озмунчами? Вақт шафқатсиз ҳакам дегани шу бўлса керак-да... Ҳар ҳолда улар ижодига бугунги кун ва келажак назари билан ёндашганда, миллий мафкурамизни бойитадиган асарларни асраб-авайлашимиз керак.

– *«Ўзбекистон» қасидангиз услуб жиҳатидан ҳам, мазмун жиҳатидан ҳам беназир ва бетакрордир. Уни узоқ йиллар давомига яратгансиз...*

– У даврларда бутун Совет Иттифоқи она-Ватан сифатида улуғланар ва кўйланарди. Бу ҳолатда менинг кўнглимда: «Унда – Ўзбекистон-чи?!» деган савол туғилган. Ва бу савол бугун шеър давомида «Ўзбекистон, Ватаним маним!» хитоби бўлиб янгради. Қизиқ бир детал. Шеърнинг буюк соҳибқиронга бағишланган сатрларида «Дейман бу кун – у маним, маним» мисраси бор эди. Цензура тазйиқи билан «Демам бу кун – у маним, маним» деб эълон қилинган. Буюк бобомизни меники дейишга ҳаққимиз йўқ эди ўша даврларда!

– *Абдулла ака, қишлоғимизда бир аёл бўларди. Эри урушдан қайтмаган. Ёлғиз ўғли билан бева қолганди. Сизнинг «Аёл» шеърингизни ҳар гал ўқиганимда кўз ўнгимда унинг сиймоси гавдаланарди...*

– «Аёл» номли шеърим урушдан қайтмаган амакиларимнинг беваларига бағишланган. Уларнинг изтиробларини кўриб, кузатиб улғайган кўнглимнинг нидоси бу шеър.

– *Севимли қўшиққа айланиб кетган «Биринчи муҳаббатим»нинг ёзлиш тарихи-чи? Агар сир бўлмаса, унинг «прототипи» борми?*

– Албатта бор... Яхшиси, бу сир бўла қолсин.

– *Абдулла ака, яқинда «Онажон» шеърингизга қайта кўзим тушиб, мижжаларим яна намланди. Унда хужда менинг ёнишларим мужассам бўлгандек туюлаверади ҳар гал. Қолаверса, мен ҳам Онам ҳақида туркум шеърлар ёзганман... Муҳтарама волидангиз ҳамон ёдингизга тушиб турадими? Сизни дунёга келтириб, вояга етказган ул зотнинг жойлари жаннатда бўлсин...*

– Онам раҳматликни мен жуда ҳам миннатдор бўлиб эслайман. Ҳамманинг ҳам ўз онаси бир фариштадай, илоҳий кўринади. Зотан Она – бу меҳр деганидир.

Мен онамга бағишланган шеъримни, марсия десам ҳам бўлади, узоқ вақт ёздим. Ўша пайтдаги аҳволруҳиятимдан сўз очмай қўя қолай. Лекин мен бу шеърни матбуот учун ёзган эмасман. Ҳеч қачон ғам одамнинг байроғи бўлолмайди. Икки йил шеърни эълон қилмадим. Сабаби, мендан кейин учта синглим бор эди. Бу шеърни ўқишса улар учун онам иккинчи марта қазо қилгандек бўларди-да... Кейинчалик эълон қилдим.

Оналар ҳақида гап кетганда, муқаддас ҳаж сафарарида Макканинг улуғ шайхи амри маъруфида эшитганим ёдимга тушади:

«Аё, аҳли муслим, сизга икки йўл кўрсатилгандир: сажда қилинг, Аллоҳга ва яна Аллоҳга. Саждага яна бир йўл бордир, у эса Онага ва фақат Онага. Аё, аҳли муслим! Расули акрамнинг ўтитларини такрор қиламизки, шул икки хилқатдан ташқари ҳеч бир мавжудот саждага лойиқ эмас. Пайғамбарларимизга, падари бузрукворимизга ҳам сажда қилинмайди, улар зиёрат қилинади».

Мана, Онага берилган баҳо.

– *Абдулла ака, сиз таржима соҳасида ҳам улкан фаолият кўрсатдингиз. Айниқса, Дантенинг «Илоҳий комедия»сини таржима қилганингиз тарихий иш бўлди.*

– Ҳозирча унинг «Дўзах» қисми таржима қилиниб, нашр этилди. Таржима жараёни мен учун улуғ мактаб бўлди. Агар қоғоз устида энг кўп тер тўккан бўлсам, ўша таржима устида тўкканман. Она тилимизнинг нақадар бой эканлигига имон келтирган бўлсам, ўша таржима жараёни имон келтирганман. Азбаройи таржима асл нусхадан кам бўлмаслиги учун тилимиз бойлигидан имкон бори-ча тўлиқ фойдаланиш учун изландим, тил хазинамиздан сўзлар ахтардим.

– Нега бу улуғ асар таржимасини ниҳоясига етказ-маябсиз? Олдинда ҳали «Аъроф» ва «Жаннат» қисмлари турибди...

– Бунинг ўзига хос сабаблари бор... Бир сабаби асар-нинг ниҳоятда буюклиги ва мураккаблигидир. Унинг тар-жимасини бир киришганда поёнига етказмоқлик мумкин бўлмаган иш. Бу асарнинг улуғлигини, залворини рўйи-рост, қалбдан ҳис қилиш керак. Орада маълум бир та-наффус бўлмаса, бу эзиб ташлайди одамни. «Дўзах»ни таржима қилганимда, тушларимда одамларнинг суякларини қазиб юрардим. Бундай туш кўриш – кетмон билан қабрларни кавлаб, каллалар, суяклар билан гаплашиб чиқиш – кимга ёқади, дейсиз.

Данте айтишича, дўзах дарвозасига «Эй банда, бу ерга умидларингни ташлаб кир», деб ёзиб қўйилган экан. Бу гап айнан таржимонга ҳам тегишлидир. Яъни таржимон ҳам жаҳаннамий меҳнатни бўйнига олиб, бу ишга киришмоғи шарт. Мен «Дўзах» таржимасида ана шу уқубатларни бошдан ўтказдим. Эндиликда «Аъроф»нинг ҳам анчагина қўшиқлари ўтирилди. Худо умр берса, таржимани тўла-тўқис ниҳоялашни ният қилганман.

– Абдулла ака, шоир учун қачон осон бўлган – беш юз йил олдинми, ҳозирми ёки беш юз йил кейинми?

– Шоир учун ҳеч қачон осон бўлган эмас, ҳеч бир за-монда осон бўлмайди.

– Умр йўлингизга қараб, баъзан армон ва пушаймон ҳам туюсизми?

– Албатта. Армоним – беҳуда кечган вақтларим, пу-шаймонларим – собиқ тузум сиёсатига маҳдиё бўлиб ёз-ганларим...

– Кўнглингизда баъзан бисотингиздаги шеърларни саралаш нияти уйғонмайдими?

– Вақт саралагани маъқул, менингча...

– Бошқа жанрда нега ижод қилмайсиз?.. Масалан, прозада...

– Прозада ҳам ёзиш ниятим бўлган, ҳозир ҳам йўқ эмас, лекин ўқувчини зериктириб қўйишдан қўрқаман. Шеър бошқа, проза бошқа. Шеър менга ўз ётоғимга, наср эса меҳмоннинг уйига ўхшаб кўринади.

– «Дунё бу – қувғинди охудагй елар...» дегансиз бир шеърингизда. Мана шу безовта дунё, югурик умр кўнглингизда қандай туйғулар уйғотади?

– Умрнинг югуриклигини қабристонларга йўлим тушганда сезиб қоламан ва юрагим титраб кетади... Гоҳ-гоҳида Фوروبий қабристонига ўтиб тураман, тиловат қиламан. Ажабо, ўнгимга бурилсам – устозим ётибди, чапимда эса – шогирдим! «Умр бунча югурик, дунё бунча бевафо!..» деган туйғу кечади кўнглимдан.

– Туғилган юрт меҳри деган тушунча бор. Шоир учун эса бу айниқса қадрли. Сизни ҳам туғилган заминингиз – Қашқадарё меҳри бот-бот тортиб турадими?

– Нимадандир сиқилсам, кайфиятимда сўниқлик пайдо бўлса, кўнглим Қашқадарё кенглиklarини қўмсаб қолади. Бу диёрнинг соддадил, самимий, жўмард одамлари кўз ўнгимдан кетмайди. Қитмирликни билмайдиган, фақат меҳнат билан умргузаронлик қиладиган эзгу инсонлар ҳақида ўйлаганимда дастлаб кўзим ўнгида мен болалигимдан билган ўша одамлар гавдаланади.

– Абдулла ака, жаҳон адабиёти саҳнасида ўзбек адиблари ҳам чиқадиган кунлар келишига ишонасизми? Токи, дунёда турли жараёнлар давом этар экан, уларга баҳо беришда катта доирадаги одамлар, келинлар, бу борада бир ўзбек адиби бор, унинг фикрига ҳам қулоқ солиб кўрайлик-чи, дейиладиган гавр ҳам келармикин?

– Нега келмас экан? Бизнинг халқимизнинг иқтидори жаҳоннинг бошқа халқлариникидан камми? Албатта, шундай ижодкорлар биздан чиқади. Чиқиши керак. Боболаримиз дунёни ўзига қаратганди-ку, ахир. Муҳтарам Юртбошимизнинг ижодкорларга кўрсатаётган улкан ғам-хўрликлари заминида шу муддао бор эмасми?

– *Модерн шеърятига муносабатингиз қандай?*

– Мен ҳамиша айтиб келганман, оқ шеър ёзасанми, кўк шеър ёзасанми ёки қизил шеър ёзасанми уни, аввало, одам тушуниб, ўқиб баҳра олсин.

Америкалик Роберт Фрост деган шоир бор. Унинг бир шеъри ёдимда қолган. Қафасдаги маймунга бир масалани ечишга беришади. У ечолмайди. Кейин у каталакда ҳар ёнга сакрай бошлайди. Бу билан маймун, кўриб қўйинглар, ақл биринчи ўринда эмас, чаққонлик биринчи ўринда туради, демоқчи бўлади. Айрим «модерн» шеърларни ўқисам, ана шу муқом эсимга тушади. Айтмоқчиманки, умр қисқа, уни тажрибалар учунгина исроф қилиб қўймаслик керак. Адабиётдаги муваффақиятни фақат шаклий изланишларгина таъминламайди. Улар нечоғли замонавий ва илғор бўлмасин, шеърда руҳ ва мазмун муҳимдир.

– *Лекин, афсуски, адабий танқидчилигимизда бу муаммоларни чуқур таҳлил қила оладиган, тўғри йўналишларни кўрсатиб берадиган танқидчиларимиз, адабиётшуносларимиз ҳам йўқ-да. Буни ҳам тан олишимиз керак.*

– Мана бу шеърга қулоқ тутсангиз, ўзингиз хулоса чиқариб оласиз.

ТАНҚИДЧИЛАРГА ҲАЗИЛ

Антитеза йўли билан
Абсурдларни яратдик.
Реал ҳамда виртуални
Модернга қаратдик.
Концептуал эклектика
Аралашди ҳар гапга.
Тушимизга кириб чиқар
Экзюпери ва Кафка.

– *Ёш ижодкорларга қандай истакларни айтган бўлардингиз?*

– Биринчидан, ёш қаламкашлар ўз адабиётини теран билишлари керак, иккинчидан, улар жаҳон адабиётини ўрганиши зарур. Учинчи шарт – улар меҳнатга ташна бўлишлари керак. Ўрни келганида ёш шоир укаларимизга бир гапни айтиб ўтай, зинҳор битта шеърни бир

Ўтиришда ёздим, деб мақтаниб юрманг, шеър, яъни ундаги сўзлар унли ва ундошларига қадар тинимсиз сайқал топгандагина ва айни чоғда биринчи ёзилишдаги руҳий қуввати ва сеҳрини йўқотмаган тақдирдагина мукамал асарга айланиши мумкин. Албатта, мен бундоқ камолотга эришганман демоқчи эмасман, лекин мумтоз адабиёти-мизни ўқиб-ўрганиб, Данте сингари шоирларни таржима қилиб, шу хулосага келганман.

– *Сизга шеър туғилиши жараёни қандай кечади? Дастлабки учун мисра тарзида намоён бўлагими, фикр ёки мажоз бўлибми? Буну билиш ўзим учун ҳам қизиқарли...*

– Менда шеър дастлаб фикр тарзида, баъзан мажоз тарзида намоён бўлади. Кейин у шеър бўлиб шаклланади. Боя айтганимдек, қаттиқ меҳнат натижасида, албатта. Лекин меҳнатда завқ бўлиши керак. Илоҳий завқ. Зеро, қаттиқ меҳнатни юк ташувчи жонвор ҳам қилади. Бу илоҳий завқ сизга уйқу бермасин. Бу илоҳий завқ бўғзингизга қадар келсин, ичингиздан тошиб турсин. Кўзингиз юмилиб кетаётган эса-да, қўлингиз қаламга талпинсин. Хуллас, меҳнат, яна меҳнат... Чўнтагида иккита шеър қораламаси юрмаган шоирни мен шоир санамайман: кези келганда тузатиш киритиш учун – «аммо»нинг ўрнига «лекин»ни қўйиш керак бўлар, масалан. Ёшлигимда мен ухламасликдан қўрқмасдим, эндиликда ухламаган туним эртасига дарҳол ўз таъсирини билдиради.

– *Абдулла ака, ҳозир кўнглингиз кўпроқ нимани тусайди?*

– Самимий, беғубор дўст суҳбатини. Бир тўртлигимда айтганман: дўстлашган икки одамнинг бойлиги-бойлигига тенг бўлиши шарт эмас, бўйи-бўйига тенг бўлиши шарт эмас, мансаби мансабига тенг бўлиши шарт эмас, уларнинг кўнгиллари бир-бирига тенг бўлса, бас...

– *Абдулла ака, Ватанимиз ўз мустақиллигининг йигирма йиллигини нишонлаш арафасида, халқимиз истиқлолдан қувват олиб, ҳуррият нашидасидан илҳомланиб истиқбол сари дадил қадам ташлаётган бир паллада шоирман, ёзувчиман деган қалам соҳибларининг вазифаси нимадан иборат бўлиши керак, деб ўйлайсиз?*

– Қалам соҳиблари, ўткир тафаккур эгалари ҳар бир замонда ҳам даврнинг энг олдинги марраларида бўлишган.

Керак бўлса, халқ саодати, Ватан озодлиги учун жонларини фидо қилишган. Буни тарихдан яхши биламиз. Бугунги кунда мамлакатимиз мустақил, халқимиз буюк бунёдкорлик ишларини амалга ошироқда. Биз ижодкорлар мана шу манзаранинг шоҳиди бўлиб турибмиз. Аммо бизлар мана шу руҳга, мана шу шиддатга муносиб асарлар яратаётибмизми? Давримизнинг қаҳрамонларини юксак оҳангларда тараннум эта олдикми? Мана шу туйғу барчамизни безовта қилиши зарур, тунлар уйқу бермаслиги керак.

Чинакам шоирман, ёзувчиман деган қалам соҳиби бугунги кунимиз шукуҳидан қалбида сурур туюши керак. Шу сурурни туймаган ижодкорнинг истеъдодига мен шубҳа билан қарайман.

– Устоз, ушбу саволимни сизга кўп истиҳола билан билдироқчиман. Бир тўртлигингиз хусусига. Тўртлик шундай:

*«Афсус, жаҳон аро денгизимиз йўқ...»
Гоҳо ўқинч билан янграр сўзингиз.
Лекин, Ислом ака, менинг кўнглим тўқ;
Ўзбекистон учун денгиз ўзингиз.*

Мен ушбу сатрларни илк бор ўқиганимда ундаги ғоят ўринли ташбеҳингизга қойил қолганман. Истеъдодингизга яна бир карра тан берганман. Сиз ушбу тўрт сатр шеърингизда муҳтарам Юртбошимизнинг сиймосини тугал чизиб бергансиз десам, муболаға эмас. Зеро, денгизнинг абадий тугён тимсоли эканлигини, зоҳиран ҳам, ботинан ҳам ниҳоятда улуғворлигини, бағрикенглигини ким кўрмаган дейсиз? Сиз халқимиз бахти, Ватанимиз саодатини туну кун ўйлаб шу йўлда жонбозлик кўрсатаётган фидойи, беназир раҳнамомизни денгизга қиёслаб, поэтик ташбеҳ яратгансиз. Дунёдан огоҳ инсонлар сифатида, теварагимизда, яқин-йироқларда қандай жараёнлар кечаётганлигини яхши биламиз.

Юртбошимизнинг гунёвий ташвишлардан ортиб, мамлакатимизнинг ички ва ташқи муаммоларига ҳар кун рўбарў бўлган ҳолда маънавиятимиз ҳақида ҳамшиша қайғураётганликлари, ижодкорларга алоҳида эътибор бе-

раётганлиги унинг қалбигаги бағрикенгликнинг далил-исботидир. Яратилаётган шарт-шароитдан, кўрсатилаётган ғамхўрликдан биз – ижод аҳлининг кўнглимизда миннатдорчилик туйғуси жўш уриб турибди. Шундай эмасми?

– Ушбу эътибор ва ғамхўрликнинг замирига назар солсак, ундаги қалам аҳлига нисбатан юксак ишонч ва катта умидни илғашимиз қийин эмас. Зеро буюк соҳибқирон таъкидлаганидек, ўз қавмимизда бош бўғин эканмиз, шунга муносиб фикрлашимиз жоиз. Тафаккурда дунёвий мавқеларга кўтарилаётганимиз керак. Бундай парвозга биз фақат Мустақиллик шоҳсупасидан, Истиқлол заминидан кўтарилишимиз мумкин эди. Истиқлолнинг қадри шунинг учун буюқдир.

Кўхна тарихга назар солсак, озодликни ҳеч бир миллат осонгина, ўз-ўзидан қўлга киритмаганлигини кўрамиз. Эҳ-ҳе, қанчадан-қанча кўз ёшлар тўкилган бу йўлда, қанчадан-қанча қурбонлар берилган. Бизнинг миллатимиз, халқимиз учун ҳам Истиқлол осмондан тушгани йўқ. Бу йил мана шу муборак айёмга 20 йил тўлади. Бу давр мобайнида биз эски тушунчалардан қутулдик, буюк келажак сари юз бурдик. Биз мана шу мураккаб кураш йўлини доно йўлбошчимиз раҳбарлигида босиб ўтдик, дея фахр ва ифтихор билан айтаман. Не-не хавф-хатарга, қалтис вазиятларга рўбарў келмадик. Энг машаққатли муаммоларни ҳам Юртбошимиз бошчилигида ҳал қилиб, дунё саҳнасида обрў-эътибор қозонмоқдамиз. Ўзбек деган ном дунёда бугун мағрур жарангламоқда.

2011 йил февраль

ОЗОД РУҲ МЕНИ БИР УМР ТАРК ЭТМАДИ

– Абдулла ака, мана бугун табаррук ёшга етдингиз. Мухлисларингиз, адабиёт ихлосмандлари бу санани истиқлолимиз боис юксак мавқе ва мақомга эришган миллий адабиётимиз байрами сифатида нишонлашга тараддуу кўрмоқда. Сиз бу муборак кунларга ижодий кучгайратга тўлиб-тошган, деярли ҳар кун янги бир шеър туғилаётган, катта-кичик тўпламларингиз чоп этилаётган энг фаол вазиятда этиб келдингиз. Айтингчи, етмиш ёш чорраҳасидан босиб ўтилган йўлларга бир қур назар ташласангиз қандай манзаралар кўз олдингиздан ўтади?

– Албатта, кўз юмиб хаёл сурсанг, жуда кўп воқеаларни, манзараларни эслайсан киши. Бундай ҳолат ҳар бир одамга, албатта, хосдир. Ахир, ҳар кимнинг ҳам ўз таржимаи ҳоли бор-ку. Авваламбор, мен ҳаммаси учун шукрона айтаман. Айниқса, тирикликнинг ўзи бебаҳо ва бетакрор неъмат эканига иймон келтираман. Ғалати даврларни ҳам кўрдик, пайти келганда кўп қатори «дўмбира»сини ҳам чертдик. Бироқ, энг муҳими, халқим, устозларим орзу қилган миллатимиз рўшнолигини, озодлигини кўриш насиб этди.

Қўлимга қалам олиб илқ сатрларимни ёзган дамларимда бир кун келиб шоир бўламан, деб сира ўйлаган эмасман. Лекин бир хулоса шулки, ҳар ким пешонасига битган юмушни адо этиб ўтар экан. Тасаввур қилинг: бир даврада тўртта қария ўтирибмиз. Улар бир-бирларидан касби-корларини сўрашса, бири – мен дўхтирман, дейди, бири – боғбонман, дер. Менга навбат келса, «Ҳа, менинг умрим шеър ёзиб ўтди», дейман-да.

Ҳақиқатни таърифлашда турли ўлчовлар йўқ, деб ўйлардим. Аслида бундоқ эмас экан. Катта ҳақиқатлар

қатори майда-чуйдалари ҳам кўп учрар экан. Менинг учун энг катта ҳақиқат, энг катта армон, ҳеч шубҳасиз, халқимни дунёдаги бошқа етук халқлар қаторида кўриш эди. Энг аччиқ алам эса камситилишдир. Битта сени камситсалар-ку, майли. Лекин халқингнинг камситилишини тасаввур этиб кўр-чи! Шу маънода, кечирган ҳаётимнинг энг олий, энг фараҳбахш нуқтаси, шубҳасиз, Истиқлолимиз, дейман.

Энди кичик ҳақиқатларга келсак, шуни айтиш керакки, дунёда машаққатларнинг борлигидан, нокомиллик мавжудлигидан сира кўз юмиб бўлмайди. Мен бир шеъримда: «Эй паҳлавон, сени енгадиган майда ташвишдир», деб ёзганман. Ҳаётни ижодий таҳлил этиш жараёнида эса ўша катта ва кичик ҳақиқатлар бир-бирларига кўшилиб кетади. Бусиз жўяли асар яратиб бўлмайди. Яъни майда ҳақиқатларга ўралашиб ҳам қолмайлик ва, айна пайтда, катта ҳақиқатни ҳам асло назардан қочирмайлик.

Мен ҳозир ижодий тажрибаларим, айрим шеърларим ҳақида гапиришим мумкин. Лекин булар кўпроқ тадқиқотчилар учун зарурроқ, деб ўйлайман. Китобхонлар эса ёзганларингни яхлит ҳолда кўради. Яъни тайёр ошга баҳо бераверади. Қай бир ижодкор нуқул бахтни куйлагандир, қай бири фақат шиорлар ёзгандир. Қай бирида сатира кучли, қайси бирининг сози эса мунглироқдир. Адабиёт тарихида бу каби манзараларнинг барчаси мавжуд.

Менинг хулосаларимдан асосийларидан яна бири шуки, ҳаётга таянган ижодда борлиқнинг барча ранг-барангликлари акс этмоғи шарт. Яъни, халқинг қувонганда қувониб, ўйга толганда изтироб чексанг, ахир бу табиий ҳол-ку. Шоир тизмаларининг мужассамида у мансуб бўлган халқнинг орзу-армонлари, турфа кайфияти ифодасини тополган бўлса, нақадар яхши!

Мени қизиқтирган яна бир умумий ҳилқат борки, у ҳам бўлса инсон номи билан боғлиқ тушунчалар, таассуротлар, ўйлардир... Худди ана шу ўринда қаршингда нур ва зулмат, ёвузлик ва эзгулик, муҳаббат ва нафрат сингари абадий муаммолар пайдо бўла бошлайди. Ушбу фазилату қусурлар дунёдаги барча халқларга баб-баравар

тегишлидир. Ана шу мавзуларни реал ҳаёт ҳодисалари билан боғлаб талқин қилиш менинг энг улуғ орзуим бўлиб келган.

– Бугун истиқлолимиз ўзининг йигирманчи довонига яқинлашиб бормоқда. Шу давр мобайнида Ватанимиз эришган беқиёс ўзгаришлар матбуотимиз саҳифаларидаги публицистик чиқишларингизда кўп бора эътироф этилиб, қувончларингизни муттасил баҳам кўриб келмоқдасиз. Бугун миллий адабиётимиз эришган ютуқлар ва унинг бўй-бастини қандай тасаввур этасиз?

– Миллий адабиётимизнинг кейинги элик йиллик жараёнига мен ҳам озми-кўпми гувоҳман. Турли вазиятларни, адабий мусобақаю иззатталаб муҳорабаларни кузатдим. Гоявийлик насоси орқали пуфлаб шиширилган пучак истеъдодлар-ку кўп эди, лекин афсуски, «норнинг ит олдида тиз чўкканини ҳам кўрдим».

Хайрият, буларнинг аксарияти унутилди. Лекин бир ҳолатга гувоҳманки, ҳар қандай шароитда ҳам халқимизнинг диди, маънавияти асло ўтмаслашган эмас. У, яширинча бўлса-да, Машрабни ҳам, Қодирийни ҳам ўқиб юрди. Албатта, адабиётда ҳам ялпи юксалиш (даҳоларни ҳисобга олмаганда) бирданига юз бермайди. Жумладан, ўтган асрнинг элигинчи йилларидаги умумий адабий савия билан ҳозирги савияни ҳатто қиёслаб бўлмайди. Ҳозирги ҳаваскор шоир агар етмиш йил олдин пайдо бўлганида, балки у фавқулодда истеъдоддек баҳоланиши мумкин эди. Демак, савия юксалибди. Демак, катта шоир бўла олиш имконияти тобора қийинлашиб бормоқда. «Шоир бўлиш оғир, Шоир бўлиш қийин, Бундай буюкларнинг Қаҳқашонида».

Ҳозирги адабиётимиз жуда катта изланиш йўлидан бормоқда. Енгил-елпилик балки ашулачилар учун кечиримлидир. Лекин адабиётнинг юки оғир. Қоғозни тинмай қоралаш мумкин, умрбоқий асар яратиш эса осон эмас. Худо берган истеъдоднинг ёнида ўнта филнинг меҳнати кўр тўкиб туради. Ҳозир шоирларнинг кўпайгани балки баъзиларни бироз ажаблантириши ҳам мумкин. Мен эса ушбу манзарага доимо қизиқиш билан қараганман. Ахир, «бор, кўтар шеърингни», дейишдан кўра, яхши

ёзишга ҳаракат қил, дейиш афзал ва мароқли эмасми? Асалнинг ҳеч бўлмаса, юқи қолади-ку. Айниқса, ижодкорга хайрихоҳлик ва мурувват ортиб бораётган бугунги кунларда ўз илҳомини намоён этишга интилиш катта самара беради, деб ўйлайман. Эсланг, қайси даврда, қайси юртнинг раҳбари ўз адабиётига биздагичалик эътибор кўргизган? Юртбошимиз Ислон Каримовнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» асарини ўқиганимизда ушбу ҳақиқатга қайта-қайта ишонч ҳосил қиламиз.

Устозимиз Абдулла Қаҳҳор ўз вақтида: «Ўзбек адабиёти келажақда буюк адабиёт бўлади», деган башоратни айтгандилар. Домламиз ушбу орзуларини нималарга асосланиб баён қилгани менга номаълум. Бироқ Абдулла ака бугунги мустақиллик кунларини кўрганида башоратининг асоси мана шу мустақилликдир, деган бўлардилар. Мен бунга ишонаман.

Дарҳақиқат, давлатимиз раҳбари Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг кўшма мажлисидаги маърузасида одамларимиз ўзгариб, онгу тафаккурлари юксалиб, эртанги кунга ишончи ортиб бораётганини алоҳида таъкидлаганлари бежиз эмас. Мазкур концепцияда Президентимиз томонидан илгари сурилган ташаббусларнинг амалга ошиши мамлакатимизни юксак тараққий этган давлатлар қаторига олиб чиқишига шубҳа йўқ. Демак, келажаги буюк давлатнинг адабиёти ҳам, албатта, буюк бўлажак.

– *Абдулла ака, элик йил муқаддам – Сиз илк шеърларингизни ёза бошлаган даврнинг маънавий муҳити қандай эди? Ижодингизга озод руҳ бағишлаган қудратли куч нимада, деб ўйлайсиз?*

– Мен ўзимнинг мўъжаз шеъримизни цивилизация ва сиёсатдан узоқ бўлган олис бир қишлоқда озод ва эркин ўспирин сифатида бошлаганман. Менга ақл ўргатадиган адабий тўғарақлар бўлмаган. Улар мени кейинчалик қуршаб олганлар. Ўша озод руҳ эса мени бир умр тарк этмади.

Адабий муҳит қанчалик қолипга солинган бўлмасин, холис фикрлайдиган жасур ижодкорлар бор эди. Улар, албатта, ичидаги гапларни ҳар доим ҳам очиқ айтавермасдилар. Нозикроқ шеъримизни тинглаганда: «Бу шеър-

ни сен ўқимадинг, мен эшитмадим», деб кетаверардилар. Бундоқ эсдаликлар алоҳида бир суҳбатга мавзудир, деб ўйлайман.

– Албатта, шеъринг асарнинг бирор мисрасини ажратиб олиб хулоса чиқаришга уриниш нотабиий туюлади. Яхши шеър бутун ҳолидагина мукамалдир. Могомики, суҳбатимиз ижод ва унга муҳитнинг таъсири ҳақида экан, ўзим таъсирланган баъзи мисраларни тилга олсам, айбга қўшмайсиз. Менга «Юзма-юз» дostonингиз оғир мумтоз оҳангларни эслатгандай бўлади. Бироқ унда шундай мисралар борки, Сиз:

*Ҳайқирялман ҳозир... Баъзида лекин
Заиф шамолларга бўйсунар созим, –*

дейсиз. Ўша «заиф шамоллар»нинг ижодингизга таъсири катта бўлганми?

– Дунёда чорасизликдан ёмон нарса йўқ. Одам боласи ажал олдида-ку, чорасиз. Бироқ у оддий инсоний меҳрга заҳа етганда ҳам кўлидан ҳеч нарса келмаса, чорасиз қолса, нола чекадими-йўқми?! Бундай оҳанглар адабиёт тарихида доимо эшитилиб келган. Майли, Яратганнинг ўзи кечирсин, мисолни юқорироқдан олайлик: нега ўз даврининг энг бадавлат шахсларидан бири, мамлакатнинг бош вазири Навоий ҳазратлари «Топмадим», «Кўрмадим» сингари радифларни тинмай такрорлаганлар? Қалби қарахт китобхон: «Оббо, ҳазратимга нима етишмаган экан?» каби саволларни ўйлаб топиши мумкин. Дарҳақиқат, бир қарашда бу иштибоҳ тўғридай туюлади. Лекин молу дунёнг бисёр бўлса-ю, атрофингдаги ҳаво нотоза, эзгуликнинг кўзида ёш қалқиб турса, Навоий дод демай ким дод десин?! Демак, чақалоқ бежиз йиғламайди. Инсоният муттасил равишда комилликка қараб интилиб келмоқда. Одам болаларининг бир оёғи Ойга етгани билан иккинчи оёғи ҳамон тубанликдан узилган эмас.

Биз ҳозир умуминсоний туйғулар ҳақида сўзлашиб турибмиз. Аттангики, бир замонлар ушбу туйғуларнинг лоақал бир учқуни қаламингиздан чақнаганда ҳам балоларга гирифтор бўлар эдингиз. Шунинг учун мен ҳурриятни куйлашдан чарчамайман!

– Умуман, илҳом ва ижод жараёни қандай кечади, деб ўйлайсиз?

– Оламнинг яратилишида биринчи туртки сабаб бўлгани каби ҳар қандай оддийгина ижодда ҳам, албатта, нимадир зарур. Тош тушмаса, ел эсмаса, тинч турган ҳовуз суви ўз-ўзидан мавжланадими? Менимча, ижодий туртки икки хил қиёфада намоён бўлажак. Биринчиси, сизу биз кўриб турган моддий борлиқнинг бевосита таассуроти бўлса, иккинчиси эса фикр ғалаёнидир. Мўъжазгина тўртлик ҳам, улуғ дoston ҳам шу икки жиҳатнинг уйғунлиги туфайлигина дунёга келади.

– Она табиатимиз гўзалликлари, фаслар тароватидан илҳомланиб ёзган шеърларингиз катта-катта туркумларни ташкил этади. Айниқса, баҳор ва куз фалсафасига қайта-қайта мурожаат этишингиз боиси нимага?

– Сиз шоир ижодий кайфиятига табиатнинг, жумладан, фасларнинг таъсири ҳақида сўраб турибсиз. Энди мен ҳам сизга савол билан мурожаат қиламан: магар биз ҳеч қандай фасл мавжуд бўлмаган ўзга сайёрага бориб қолсак қандай ҳолга тушардик? Ўша вақтда ҳам бизга фақатгина қалб ва тафаккур ёрдам бериб, янги туйғуларни қоғозга туширган бўлардик. Инсон зоти ўзи баҳраманд бўлиб турган муҳитни, табиатни туққан онасидек яхши кўради, эъзозлайди. Шимолнинг муҳташам ўрмонларига боқиб, шеър ёзганимда ўша ўрмонларнинг чаккасига олис чўлларимнинг бинафшасини тақиб қўйгим келган («Заъфарон зулфингга тақиб кетайин, олис чўлларимнинг бинафшасини»). Булар ўйлаб топилган эмас, кўнгилдан чиққан туйғулар эди.

Энди баҳор ва кузга келсак, улар ёз ва қишни ҳисобга олмаганда, таёқнинг икки учлари кабидир: кўкариш ва сўлиш, майсаю ҳосил ва ҳоказо. Мана шу ҳолат негадир шоирларни доимо қизиқтиради. Бошқа бир сабабини айтолмайман, лекин, музлаган қаҳратон қишдан кейин заминдан бош кўтарган бойчечак ҳар қандай одамда ҳам соғинч ва ҳайрат ҳиссини қўзғаб юбориши аниқ. Табиат биз учун ҳам азал, ҳам абаддир. У бизнинг мангу паноҳимиздир. Ҳар қандай шароитда ҳам фақат табиат

бизни беминнат овутади, таскин беради. Бир вақтлар «Она бўла қолгин, менга табиат», дея шеърлар ёзганимни эслайман.

– *Шеърларингизнинг бошқа тиллардаги таржималари Сизни қониқтирганми?*

– Умуман, таржима ҳақида менинг ўз тушунчаларим бор. Биринчиси, айниқса, ҳозирги глобаллашув даврида дунё халқлари ўзаро ахборот алмашиб турган даврда бир-бирларининг маънавиятидан хабардор бўлишлари ниҳоятда зарур. Шу маънода, адабий таржиманинг тарихий эҳтиёж даражасига кўтарилиши табиий жараёндир. Иккинчидан, тарихий талаб йўқ шароитда ҳам олиймақом ҳар қандай асарни бошқа халқ ўз тилида ўқишни хоҳлаб келган. Бунга мисоллар кўп, жумладан, «Калила ва Димна», «Бўстон», «Гулистон» каби асарлар табиий равишда тилимизга бир неча бора таржима қилинган. Бундай асарлар табиатда учрайдиган гўзал оҳуларга ўхшайдики, уларни ҳар ким ўз кўзи билан кўришга ошиқади. Таржиманинг асл баҳоси даставвал мана шу ишқибозликда кўриниши керак.

Шеърларимнинг таржималари ҳақида гапирганда, албатта, таржимонларга эътибори учун раҳмат, дейман. Лекин улар мени қониқтирган эмас.

– *Адабиётдаги устозлик мақомини қандай изоҳлайсиз?*

– Киши ўзининг ҳурмати ва эътиқоди юксак бўлган зотларни устоз, деса тўғри бўлади. Ҳатто бу ўринда ёшдаги тафовут аҳамиятсиз бўлиши мумкин. Наинки, устозшогирдлик, балки дўст тутинишда ҳам ёш, мартаба, бойликдан қатъи назар, аввало, кўнгил бир-бирига тўғри келиши шарт. Бизнинг Шарқда сочига оқ оралаган ҳар қандай одамнинг изидан устоз, деб югуриш айб саналмайди. Албатта, бу ҳам ахлоқ белгиси бўлиши мумкин. Бироқ ўша мўйсафид эзгуликка хайрихоҳ бўлмаса-чи? Худо сақласин, унинг ичи қора бўлса-чи? Демак, устозлик маънавий юксаклик билан уйғун ва туташдир. Нимаки ибрат бўлса, ўша биз учун устоздир. Ижодкорга эса биринчи устоз, албатта, китоб. Пушкин жон бераётиб китоб жавонига боққанча: «Алвидо, дўстларим!» деган экан.

– Мухлисларингизни янги режаларингиз ҳам қизиқтириши табиий.

– Мен ҳозиргача кўнглимдаги барча ўйлаганларимни ёздим, дея олмайман. Афсуски, кўп вақтимиз беҳуда ўтди. Бемалолчилик, ҳар хил юмушлар, майда ташвишлар балки ёзилмаган кўпгина сатрларимнинг бошига етгандир. Лекин шеърга сизга сизга сизга таассурот ва хулосалар ҳам бисёрки, мен уларни ҳали яхлит бир асарга жамлаёлган эмасман. Худо омонлик берса, бу орзуларга ҳам етгаймиз.

2011 йил 16 март

БАШАРИЯТ ФАРЗАНДИ

Улуф итальян шоири ва мутафаккири Данте Алигьери инсониятнинг энг муҳтарам фарзанларидан бири бўлиб, у зот олти юз йиллар муқаддам Уйғониш даврини бошлаб берган даҳо ижодкордир. Асрлар мобайнида дантешунослик илми давом этиб келмоқда. Яъни, у ҳақда юзлаб китоблар ёзилди. Сиз ўқиётган ушбу битик «Данте – юрист» деб номланган бўлиб, муаллифи таниқли ҳуқуқшунос олим, серқирра ижодкор, жамоат арбоби, профессор Акмал Саидовдир.

Аввалдан айтиб қўя қолайлик, мазкур тадқиқот дантешунослик бўйича, айниқса, Шарқда яратилган ноёб илмий манбалардан биридир. Унда Данте ҳаёти ва ижодига доир деярли барча тафсилотлар қамраб олинган. Китобда, табиийки, Дантенинг юрист мақомидаги фаолияти анча кенг ёритилган. Шунингдек, мутафаккирнинг фалсафий қарашлари ҳам атрофлича ўрганилган.

Данте ҳаётини Европа тарихий муҳитидан ажратиб ўрганиш асло мумкин эмас. Италияда турли партиялар (гвельфлар, гибеллинлар) орасидаги низолар, Рим Папаси сиёсати билан боғлиқ чигал муносабатлар, шунингдек, қадим латин ўрнида итальян халқ тилини адабий муомалага киритиш каби осон бўлмаган муаммолар Дантенинг бошига адоқсиз маломатлар келтирган эди. Шу сабабли, шоир ҳаётининг кўп қисми қувғинда ўтди. Данте икки маротаба ўлимга ҳукм қилинди. Бу ҳукм ўтган асрнинг 60-йилларидагина расман бекор бўлди.

Данте Алигьери мутахассислигига кўра ҳуқуқшунос-юриstdир. Лекин у башарият тарихида асосан «Илоҳий комедия»дек шоҳ асарнинг муаллифи сифатида қолди. Айрим мунозарали жиҳатларга қарамасдан, асарнинг аҳамияти ҳамма даврлар ва барча халқларга баб-баробар таалуқлидир. Дейлик, йўлбарс ҳамма минтақада йўлбарс

бўлгани каби, инсонларнинг фазилату иллатларида ҳам азалий уйғунлик борлигини рад этиб бўлмайди. Ушбу воқеотлар Шарқнинг «Меърожнома»ларида ҳам ўз тасвирини топган. Туркийларнинг ўрта аср Уйғониш давридаги буюк вакили Алишер Навоий ҳазратларининг ижодий нафасида ҳам биз ўша замонларнинг шабадаларини ҳис қиламиз. Бу улуғ шоирлар азамат инсонлар қаторида ялмоғизлар қиёфасини ҳам чизиб кетганлар. «Илоҳий комедия»даги манзаралар нариги дунёга қилинган саёҳат натижаси деб қабул этилади. Бироқ, муаллиф ҳақиқатан ҳам у дунёга бориб келганми, деган савол масал жанрида учрайдиган жониворлар ҳам гапирадиларми, йўқми, деган тушунча сингари ғоят жўн гапдир. Аслида Данте мавжуд борлиқдаги иллатларни шафқатсиз равишда фош этди.

Дантенинг энг эзгу орзулари етишолмаган маҳбубаси Беатриче тимсоли билан боғланади. Дантешуносларнинг эътироф этишича, Уйғониш даври Дантенинг Беатричегга бағишлаб ёзган илк шеърларидан бошланган. Сабаби, бу илк ижодда ифода ва мазмун тамомила янгича эди.

Данте дунёқараши Шарқ олами билан туташдир. Жумладан, бизнинг юртлардан қанот қоққан буюк ғоялар Испания араблари орқали Европага кириб борди ва узоқ асрлар мобайнида улар учун дастуриламал бўлиб қолди. Шу боисдан ҳам Данте, масалан, Ибн Сино сиймосини ғоят катта ҳурмат билан тасвирлайди. Унинг осмон ҳолатлари ҳақидаги тасаввурлари эса ал-Фарғоний (Аль-фраганус) илми билан мутлақо ҳамоҳангдир.

Данте, умуман, халқнинг ёнини олди. У монархияни эътироф этса-да, ҳокимият халққа хизмат қилиши шарт, деб ҳисоблади. Бошига оғир кулфатлар тушганда, жаҳолат аҳли: – асарларингдан воз кеч, деб талаб қилганда, ҳатто шоирнинг ўғлини ҳам ўлимга ҳукм этганда: «Халқим, мен сенга нима ёмонлик қилдим?», дея нидо чеқди.

Акмал Саидовнинг ушбу тадқиқотини ўқиган ҳар бир китобхон бу улуғ сиймо ҳаёти ва ижодига доир кўплаб маълумотлардан воқиф бўлади. Данте ва Ўзбекистон мавзусида эса янги таассуротлар олади. Буни дантешунослик дунёсида воқеа деб ҳисоблаш мумкин.

2011 йил

СОКИН ТЕРАНЛИК

Шоир Ўткир Раҳмат шеърӣ тўпламларидан бири-ни «Хоксор майса» деб атаган. Китобнинг бундай ном-ланишини муаллифнинг турли баландпарвоз даъволардан йироқ эканлигига ишора, деб тушуниш мумкин. Айни чоғда, ушбу ном шоир шеърятининг оҳанги мунис ва беозорлигини, фикр ва туйғуларининг кўпчилик дилига мослигини ҳам кўрсатади.

Дарҳақиқат, Ўткир Раҳмат китобларини бошидан охиригача ўқиб чиқсангиз, муаллифнинг бутун борлиги: инсонийлиги, тўғрисиўзлиги, самимияти, энг муҳими, тоза руҳияти намоён бўлади. Шеърларининг оҳанги, образли қилиб айтсак, китобхонни саросимага солмайди, унда сохта жунбишлар уйғотмайди.

Мен бир вақтлар Ҳиндистон сафарида бўлган-нимда бир неча ҳинд зиёлиларининг норасмий адабий даврасида иштирок этганман. Нимқоронғу меҳмонхона залида шамлар муаттар ҳид таратиб турарди. Билмадим, қайси тарафдан, шифтданми, ён-теварақданми, майин мусиқа фонида ғазал ўқиётган аёлнинг шикаста овози эшитиларди. Бу буюк шоир Мирзо Ғолибнинг дардли мисралари эди. Ўша оқшом сеҳридан мен кўп мутаассир бўлдим. Ажабо! Шеърят нима ўзи? Унинг ёзиб қўйилган қоидаю амаллари борми? Нима у? Миллионларни оёққа турғиза оладиган, минбарларни ларзага соладиган даъваткор хитобми? Нима у? Гоҳида теран фикри билан, гоҳида аччиқ сатираси билан, гоҳида мунгли маломати билан тинглаганлар қалбини имтиҳон қилувчи зўр кучми? Нима у? Фалакка чорасиз илтижоми ёки муҳаббат чаманига сочилган дурдек кўз ёшларими?

Ўйлаб қарасанг, шеърятга буларнинг бари хос экан. Шу боисдан, қайсидир шоир ижодига баҳо бераётганда фақат унинг, яъни айнан бир шоирнинг руҳий қиёфасидан туриб қараш керак. Маҳорати мукамал, фикри тиниқ ижодкорнинг қайси мавзуда бўлмасин ёзган асари китобхон қалбига албатта бориб етади. Шу маънода, юксак пафоснинг ҳам, қулоқ илғамас лирик энтикишларнинг ҳам ўз бетакрор қадру қиммати, сеҳру жодуси мавжуд. Иккинчи томондан эса, албатта, тингловчининг, китобхоннинг малакаю даражасига, қалбига бевосита боғлиқ. «Бироқ ул гул қулоқ солмас эди фарёду афғона» (Пушкин), деганларидек мазкур қулоққа сеҳрли оҳанглар, инжа ташбиҳлар кириб бормаса, кимдан гина қилиш керак? Албатта, ҳеч кимдан. Чунки инсон лойи бир жойдан олинган бўлса-да унинг сийрати ранг-барангдир.

Шовқинлардан масиққан маскан,
Кимларгадир балки яғона.
Биров тилим тушунмас экан
Нигоҳлар ҳам менга бегона.

Бу Ўткир Раҳмат мисралари. Ушбу шеърдаги «бирова тилим тушунмас экан» сатрини «бирова дилим тушунмас экан» шаклида ҳам қабул қилиш мумкин. Хуллас, таассурот теран. Демак, бир ижодкорни тўла англаш учун, аввало, унинг ёзганларини холис ва очиқ дил кўзи билан синчиклаб ўқиб чиқмоқ шарт экан.

Ўткир Раҳмат шеърларида борлиқнинг турфа унсурлари кўзга ташланади. Улар балки майсадир, балки жилгадир, сойдир. Шоир набирасини қучиб меҳри ийганда: «Шундоқ кўзларимда Шабнамлаб кетди. Ўткир Раҳмат деган Дарахт япроғи», дейди. Бундай изҳори дил ортида самимий инсон, барчага фақат эзгулик тилайдиган камсуқум ва, айтини чоғда, дунёни чуқур англайдиган, ҳис қилайдиган шоир юраги уриб турибди.

Шоиримиз ижоди ҳақида ёзилган айрим мақолаларда уни кўпинча табиатнинг, кўнгил лаҳзаларининг беозор куйчиси сифатида таърифлайдилар. Бу таърифлар тўғридир ва улар катта бир шоирга бир умр татиғулик фазилат бўлишга арзийди. Лекин, айти

чоғда, шоир ижодида сизу биз босиб ўтган йўлларнинг пасту баландликлари ҳам руҳий тўлқин сифатида намоён бўлади. Адолат ва адолатсизлик, эзгулик ҳамда ёвузлик, одамийлик ва унинг акси бўлмиш кибр сингари инсон болаларига хос хусусиятлар шоирни ўйга толдиради. Элу юрт мавзусидаги сатрларда эса шоиримизга хос самимият балкиб туради.

Ўткир Раҳматнинг яна шундай айрим шеърлари ҳам борки, уларни ўқий туриб, дафъатан тарих ва тақдир долғалари ёдингизга тушади. Жумладан, озодлик туйғуси. Шоир зоти яралибдики, уларни озодлик мавзуси доим қизиқтириб келган. Наинки қизиқтирган, балки асосий ғоясига ҳам айланган. Пири комилимиз Навоий ҳазратларининг ушбу рубойисини эслайлик:

Гурбатда ғариб шодмон бўлмас эмиш,
Эл анга шафиқу меҳрибон бўлмас эмиш.
Олтин қафас ичра гар қизил гул бутса,
Булбулга тикандек ошиён бўлмас эмиш.

Ёхуд улуғ рус шоири Пушкин «Қушча» деган бир мўъжаз шеърида «Бир қушчани қафасдан озод қилдим, лоақал бир митти жонга эркинлик бера олдим-ку», деган туйғуни ажиб қониқиш, ҳатто орзусининг тарихий натижаси каби тасвирлайди. Албатта, мен бу ўринда шоирларни таққосламоқчи эмасман. Аслида мана бу мавзуни буюк шоир, бунисини эса, ҳаваскор ёзсин, деган қоида йўқ. Мавзу бизнинг ихтиёримиздан ташқаридаги гоҳ шафқатли, гоҳ бешафқат объектив хилқатдир.

Ўткир Раҳматнинг ижодий бисотида ҳам «Бир қуш бор» – деб номланган шеър мавжуд. Унинг мазмунини қисқача айтиб қўя қолай: қушчани қафасга солдилар, у бора-бора тутқунликка ўрганди, кўникди. Қушчани қўйиб юбордилар. Бироқ жонивор қафасга ўз ихтиёри билан қайтиб келди. Шеърнинг жайдари баёни мана шу. Хўш, бу ерда қандай янгилик бор? Бошқалардан фарқли равишда шоир фикрини реаллаштириб, қуйидаги янги хулосани тўғридан-тўғри ўртага ташлайди:

Ажаб бу қандай ҳол,
Қандай сир эди?
Шу қушчага Худойим
Берсин тўзимни.
Куну тун ўйланиб
Йиғлагим келди,
Шу қушча ўрнида
Кўриб ўзимни.

Сиз бу шеърдан катта ҳаётий хулосалар чиқариб олишингиз мумкин.

Шеърятимиз даргоҳи кенг. Унда истеъдодли қаламкашлар талайгина. Ўткир Раҳматдек тажрибали шоирларнинг эса ўзига хос ижод йўллари бор. Уларни ўрганиш керак, қалбларига астойдил қулоқ солиш даркор.

Таниқли шоир Ўткир Раҳматнинг ушбу шеърий «Сайланма»си мухлисларга доно ва дилкаш суҳбатдош бўлиши шубҳасиз.

2011 йил 15 август

ДОҒИСТОН ЮЛДУЗИ

Ўтган йигирманчи аср тарих бисотига айланди. Юз берган қанчадан-қанча воқеалар энди ўтмиш, деб аталади. Бироқ шундоқ кашфиётлар, бетакрор ижод намуналари борки, улар вақт синовларидан беҳадик ўта оладилар.

Маънавият осмони ҳеч қачон юлдузсиз қолган эмас. Лекин уларнинг умрлари баъзан ўлчовли бўлиб чиқади. Дейлик, қандайдир бир шоир муайян тузумнинг куйчиси сифатида порлаб туриши мумкин. Лекин тузум барҳам топгач, ўша юлдуздан ном-нишон қолмайди. Ҳа, мангуликнинг юки ниҳоятда оғир. Унга кафолат бериш фақатгина Вақтнинг қўлидан келади.

Ўтган асрда порлаган ўша юлдузлардан айримларигина бугун ҳам нур сочиб турибди, илло улар ҳеч қачон сўнмагайлар. Жаҳон адабиётига ўтган XX аср туҳфа этган ўлмас сиймолардан бири, шубҳасиз, Доғистон юлдузи – Расул Ҳамзатовдир.

Бу зот ҳақида гап кетганда, мен беихтиёр, ҳавас қилгулик адабий давраларни эсга оламан. Булар Мустай Карим, Қайсин Қулиев, Давид Қуғултинов, Чингиз Айтматовлар эди. Маълумки, уларнинг ҳар бири нисбатан кичик миллатларга мансуб бўлиб, Расул ака гоҳо ҳазил аралаш: «Бизлар «нацмен»лар (миллий озчилик), деб юргувчи эди.

Албатта, бу мутойибанинг тагида теран мазмун мавжуд бўлиб, ўша ижодкорларнинг ҳар бири ўз миллатини астойдил ҳимоя қилиб келардилар. Бу жараёнда Расул Ҳамзатовнинг сиймоси ярқ этиб кўзга ташланиб турарди. Чунки у «улуғ совет оиласи»ни рад этмаган ҳолда тинимсиз Доғистон ҳақида ёзар, аварчани эса дунёдаги энг гўзал тил, деб ҳисобларди. Шоирнинг юртпарварлик, элпарварлик туйғулари бошқаларга ҳеч қачон малол келмасди.

Хуллас, Расул Ҳамзатов дунёга, ўзи орзу қилганидек, авваламбор, Доғистон куйчиси бўлиб танилди. Қўлингиздаги «Менинг Доғистоним» китобини эса Расул Ҳамзатовнинг шоҳ асари, дейиш мумкин. Албатта, Расул Ҳамзатовнинг шеърояти дини, тили, эътиқоди, дунёқарашидан қатъи назар Ер юзидаги барча китобхонларга бирдай манзур бўлди. Биз ўзбеклар ҳам Ҳамзатовнинг ҳар бир шеър ва достонини интиқ бўлиб кутар эдик ва дарҳол таржима ҳам қилардик. Унинг ижодий таъсири ҳам кўзга ташланарди. Бир вақт шоир саккизликлар ёза бошлаганда бизнинг шеъроятимизда ҳам саккизлик урчиб кетган эди. Ёхуд «Менинг Доғистоним»га ўхшаш асарлар ёзишга уринишлар ҳам кўп бўлди. Бироқ от аллақачон минилган эди. Чавандози эса Расул Ҳамзатов эканини ҳамма биларди.

Шоир Ўзбекистонни, ўзбек халқини бениҳоя ҳурмат қилар, даҳоларининг номини тилдан қўймасди. Орадан йиллар ўтиб, собиқ иттифоқ парчаланиб кетгач, мен хизмат сафари билан Маҳачқалъага бордим ва, албатта, Расул Ҳамзатовга юртимиздан салом етказдим. Расул ака кўришганимиздаёқ истиқлолимиз, мамлакатимиз Йўлбошчиси ҳақида гоят самимий фикрлар билдирди. У асарларининг Ўзбекистонда, ўзбек тилида ўқиладиганидан такрор-такрор қувониб, «Менинг Доғистоним»нинг таржимаси ҳам охирига етдим, деб сўради. Мен: «Ҳа, албатта, охирига етади», дедим. Аслида асарнинг Эркин Воҳидов таржимасидаги катта бир қисми шўро замонда журналда чоп этилган, аммо унга маълум доираларнинг рўйхушлик бермагани бизга аён эди. Назаримда, бу китоб ўзбекларнинг ҳам миллий туйғуларини янада жўштириб юбориши мумкин, деган иштибоҳ уйғотган.

Кўпчилик олдида шоир елкасига зар тўн ёпдим, у ниҳоятда хурсанд бўлиб, миннатдорлик билдирди. Мен вазият тақозосига кўра, Расул Ҳамзатов билан кўп марта учрашганман. Аммо Маҳачқалъадаги суҳбатларимиз анча бафуржа кечган эди. Мен ҳозир бу суҳбатларнинг барча тафсилотларини ёзиб ўтирмайман. Бир гал Расул ака ўзига хос эркалик билан: «Ер юзида айрим бир шеърга ҳайкал қўйилганини эшитганмисан?» – деб сўраб қолди ва гапни ўзи давом эттирди. – Сизларнинг Чирчиқ деган

шаҳрингизда менинг «Журавли» («Турналар») шеъримга ҳайкал ўрнатилган». Дарҳақиқат, Ҳамзатовнинг ушбу шеъри буюк армонлар, айрилиқлар руҳи сингиб кетган қўшиқ сифатида Ер юзи бўйлаб янграрди. Шеърнинг мотивлари бизнинг қалбимизга ҳам яқин эди. Ахир, дунёда урушлардан, йўқотишлардан зада бўлганлар озми?

Расул ака табиатига кўра, содда, самимий, бағрикенг, ниҳоятда зукко одам эди. Ўзи куйлаган тоғликларга хос мардлик ва садоқат ҳам шоир сийратида мужассам эди. У Ўзбекистонда ўзига кўрсатилган иззат-ҳурматга иложи борича жавоб қайтаришга ҳаракат қиларди. Махачқалъа аэропортида Расул ака самолётгача бирга чиқиб, ҳатто ўриндиқнинг тасмасини ҳам боғлаб қўйган. Мен у кишига: «Ўзбекистонга боринг, кутамиз», дедим. Шоирнинг қўллари (хасталик боис) қалтираб турарди. Расул ака соғлиғига ишора қилиб: «Абдуллажон, мен ўзбек дўстларимнинг хотирасида соғлом, тетик Расул сифатида қолишни истайман», деди. Бу мунгли ва лекин ўктам жавоб эди.

Расул Ҳамзатов узоқ йиллар Доғистон Ёзувчилар уюшмасига раислик қилди. Доғистонда турли тилга мансуб қавмлар яшайди. Расул ака уларнинг бошини қовуштириш мушуқлигини доим ёдда тутар, ҳамманинг кўнглига йўл топишга ҳаракат қилар эди.

Расул Ҳамзатовдек нозик табиатли шоир зоҳиран қанчалик ҳаётсевар бўлиб кўринмасин, ботинан унинг қалбини дунё номукаммаллиги эзиб келарди. Бунга шоирнинг катта-кичик ҳар бир асари, сатрлари, ҳик-матлари исботдир. Собиқ игтифоқ тарқалганидан сўнг, айниқса, Кавказда турли бошбошдоқликлар кучайиб кетди. Бу ҳолдан кекса ва хаста шоир ғоят изтироб чекди. Шоирнинг кўзига дунё бутунича нодонларга, товламачию муттаҳамларга қолгандек бўлиб кўринди. Расул Ҳамзатовнинг Махачқалъада нашр этилган сўнги тўпламида чексиз надомат ва бениҳоя ўкинч тўла сатрлар жамланган. Менга булар улут шоирнинг аччиқ қисмати бўлиб туюлди. Лекин барибир Расул Ҳамзатов юдузи эндиликда мустақил хилқат сифатида ўзидан нур ва меҳр таратиб, шеърят осмонида абадий ҳаракатини

давом этгирмоқда. Унинг бой ижодий меросида «Менинг Доғистоним» китоби гавҳардек порлаб турибди.

Мен бу китобни фақат китоб, деб атаётирман. Муаллифнинг ўзи ҳам «бунинг тайинли жанрини билмайман», деган. Нашрда уни «бадиа» дейишибди. Лекин баралла айтиш мумкинки, ушбу асарда шоирнинг бутун борлиғи: дунёқараши, маънавияти, изтироби, армони, фахри ва ғурури – барча-барчаси мужассам бўлган. Бу бепоён туйғуларни эса Расул аканинг ўз она тилига, митти бўлса ҳам ягона Доғистонига чексиз муҳаббати, садоқати бирлаштириб туради. Расул Ҳамзатовнинг фикрича, Доғистоннинг оламда тенгги йўқ. Чиндан ҳам шоир ҳақ. Ахир, ҳар қандай болакай ҳам дунёда энг яхши она – менинг онам дейди-да. Бу қонуний ва табиий ҳолдир. Расул Ҳамзатов юртига қўйидагича хитоб этади: «Доғистон – сен менинг онамсан! Мен билан баҳслашмоқчи бўлганлар, шунинг ёдда тутинг. Мени хафа қилиш мумкин – барига чидайман. Бироқ менинг Доғистонимга тил теккиза кўрманг».

Шоир ўз она тилини жонидан ортиқ суяди:

Она тилимдаги сўзларни элас
Эшитган дам кирди жасадимга жон.
Ва, билдимки, менга табиблар эмас,
Фақат она тилим бағишлар дармон.

Китобда юзлаб, минглаб ёмби фикрларни, ҳикматларни учратиш мумкин. Уларнинг ҳеч бири атайин ўйлаб топилган эмас. Муаллиф аждодлар, замондошлар тажрибасига таянади. Ҳар қандай сиёсатнинг игна кўзидек тешигидан ҳам «туя»ни бемалол ўтказа олади. Мана буни маҳорат, деса бўлади.

Расул Ҳамзатов ижодига, шон-шухратига муттасил ҳасад билан қараб келганлар оз эмас эди. Уларнинг айтишича, гўё Расулни Расул қилган таржимонлар эмиш. Ана шундай бир пайтда Расул Ҳамзатов «Набирам Шаҳризодага», деб номланган шеърини бадиий таржима эмас, ўзи сўзма-сўз ўтирган ҳолда «Литературная Россия» газетасида эълон қилди. Шеърнинг ушбу сўзма-сўз

таржимаси ҳам ўқувчиларни ҳайратга солганди. Айниқса, унинг «Менинг Доғистоним» китоби ҳеч қандай изоҳга муҳтож эмас.

Шоир бир қарашда замонасоз бўлиб кўринса-да, аслида гоят журъатли зот эди. Кўпгина гурунгларда Расул Ҳамзатов билан боғлиқ бир воқеани ҳануз эслашади. Ҳозирги Санкт-Петербург шаҳридаги мажлислардан бирида Расул ака тағдорроқ гапни минбардан айтиб юборибди. Танаффусга чиқишганда шаҳарнинг ўша пайтдаги катта хўжайини Расул акага қараб: «Мен сизнинг бундайлигингизни билмаган эканман», деса, Расул ака қўйидагича жавоб қайтарибди: «Мен эса сизни билишни ҳам хоҳламайман!»

«Менинг Доғистоним» китобида, айниқса, ёш ижодкорлар учун бебаҳо сабоқлар кўп. Улар гоҳ Сулаймон Сталский, гоҳ Абу Толиб, гоҳ шоирнинг отаси Ҳамзат Цадаса тилидан баён қилинади.

Шоир муҳаббатнинг бетакрор куйчиси эди. У бир қарашда Петрарка, Роберт Бёрнсларга ҳам ўхшаб кетади. Ростдан, бу ёруғ дунёда ёлғиз муҳаббатгина завол топмайди. Ёлғиз муҳаббатгина дину ирқлардан, сиёсатлардан баланд туради. Ёлғиз муҳаббатгина ҳақиқат каби абадийдир. Шоир мана шу нишонларни бехато топа билган.

Расул Ҳамзатов ижодидан қилинган турли таржималарни қадрлаган ҳолда шоир укамиз Асрор Мўмин хизматларини алоҳида таъкидлаймиз. У доимий равишда Расул Ҳамзатов ижодини ўқиб, ўрганиб, таржима қилиб келаётир. Унинг таржимасидаги «Менинг Доғистоним» китоби ҳам жавонларимиздан муносиб ўрин олиши шубҳасиз.

2011 йил 1 сентябрь

УМРИ УЗУН НАҚЛААР

Осмондан тушган ҳар бир метеорит бизга олис ва нотаниш дунёлар ҳақида хабар ва маълумот бергани сингари ижодкорнинг ҳар бир асари – хоҳ у назм, хоҳ наср бўлсин – муаллифнинг ақлу тафаккури, қалб ва сезгиси, идрокки, орзу-армонлари тўғрисида бизни огоҳ этади. У наинки ижодкорнинг ўзи, балки у яшаб турган давр ҳақида ҳам маълумот беради, таассуротлар уйғотади. Баъзан айнан бир қалам соҳибининг идеали муайян ҳаёт тарзига ёхуд унинг орзуларига мувофиқ келмаслиги мумкин. Барибир, сўзимни ўқиб ўзимни кўргил, деганда Бобур Мирзо тамомила ҳақ эди. Бу улўф зотга тақдир раво кўрган айрилиқ оҳангларини атайин ўйлаб топиш мумкин эмас. Худди шундоқ фикрларни Бобораҳим Машраб ва Фурқат ҳақида ҳам айтиш мумкин.

Афсуски, ўтган шўро даври мафкураси ҳаммани бир қолипда фикрлашга мажбур қилгани боис айрим ижодкорнинг ўзига хос фикри, оригиналиги намоён бўлиши мумкин эмасди. Ҳамид Олимжон ёхуд Ғафур Ғулом сингари ижодкорларнинг ҳам ўз шахсияти, ўз кўз қараши йўқмиди? Менимча, бор эди. Улар балки пинҳон армонларини, ичидаги фикрларни ўтмиш воқеалари воситасида айтишга урингандир. Назаримда, Ҳамид Олимжоннинг «Муқанна» драмасида олис давр қаҳрамони хатти-ҳаракати орқали озодлик туйғуси тараннум этилгани аён сезилади. Агар бадий асарга мана шу нуқтаи назардан баҳо берсак, таассуфки, ўша давр ижод маҳсулларининг барчасидан ҳам эсда қоладиганларини топиш қийин. Бутунги кунимизнинг атоқли шоирларидан бири Саъдулла Ҳакимнинг «Кўҳна нақл» сайланма шеърий китобини ўқиганда хаёлимдан мана шу янглиғ гаплар кечди. Шу ўринда шоирнинг айрим тўртликларини эслаб ўтайлик:

«Инсон бир, ammo сўзи бошқа-бошқа,
Феълию қошу кўзи бошқа-бошқа.
Қўш қирғоқ бир дарёдан сув ичса ҳам
Дарёнинг икки юзи бошқа-бошқа».

ёки

«Ўрмончилар ҳақида ҳангомага бу бир гап,
Кўрган-эшитган ҳайрон: ўрмончилар нетдилар?
Эгри-бугри қайрағоч соясида соялаб,
Тўғри ўсган теракни шартта кесиб кетдилар!»

Ушбу мухтасар сатрларда теранлик, донолик яққол кўриниб турибди. Энг муҳими, улар ўйлаб топилган эмас, зуваласи ҳаётнинг ўзидан олинган. Ёхуд қуйидаги тўртликка эътибор қилайлик:

«Дўст бизни сотибди, йўқдир зоримиз,
Дилдан кўтарилди гард-ғуборимиз.
Қанча мол бозорда ўтмайин ётар,
Минг шукр, бор экан харидоримиз».

Чақмоқдек бундай ташбиҳлар минг йил олдин ҳам долзарб бўлиб келган ва улар бундан кейин ҳам аҳамиятини йўқотмаяжак. Гоҳо ўтмиш шоирларининг мумтоз сатрларини уларнинг муаллифи исмини билмасак ҳам такрорлаб юрамиз. Адабиётнинг ҳаётийлиги, умрбоқийлиги аслида шундай эътироф билан белгиланади.

Саъдулла Ҳаким ижодига доир таассуротларимнинг иккинчи жиҳати қуйидагича. Ҳар қандай фикрни, ҳар қандай ғояни, ташбиҳни уддасидан чиқиб айта олиш, тасвирлай билиш санъаткорликнинг энг муҳим хусусиятидир. Йўқса, ҳар қандай кучли фикр ҳам оддий илмий ахборотга айланиб қолиши ҳеч гап эмас. Шоир шеърларини мутолаа қила туриб, янги-янги рангларга, қуйма фикрларга дуч келасиз. Бетақдорлик, топқирлик, теран фикр эътиборингизни тортади. Булар, албатта, ижодкорнинг бой ички дунёсидан, нозик туйғулар эгаси эканидан,

маҳоратидан далолат беради. Шоир шеъриятидаги муҳим жиҳатлардан яна бири, уларда воқеабандлик, ўзига хос руҳий сюжет мавжудлигидир. Китобнинг номига айланган «Кўҳна нақл» шеърисидаги ушбу сатрларга эътибор қилайлик:

«... Бир нақл бу, хотирингда тут,
Сўз сараси ақлга яроғ.
От минганнинг оёқлари бут,
Пиёданнинг эса боши соғ.
Бу қанча рост, кечирган билар,
Аммо қолмиш шундай ифода:
Отлиқ бошин эҳтиёт қилар,
Оёғини асрар пиёда!»

Менимча, бундай шеърлар шарҳга муҳтож эмас. Энг муҳими, ижодкорнинг битиклари китобхон билан ҳамдард, ҳамнафас бўлсин экан. Китобхон айрим бир шеърни ўқиганда бу шоир менинг тилимнинг учудагини топиб айтган экан, десин. Бундоқ муаллиф сизга ҳам дўстдек бўлиб қолади. Сиз унга ишонасиз. Буларнинг барчасини таъминлайдиган ягона фазилат эса, албатта, самимийликдир. Саъдулла Ҳаким шеърларида бу хислатларнинг барчаси мавжуд.

Адабиётлар тарихида Ватан, халқ, муҳаббат, меҳр, инсонийлик сингари ҳеч қачон эскирмайдиган, ўлмайдиган мавзулар бор. Бу туйғуларнинг номларинигина айтиб юрган билан у чинакам адабиётга айланмаслиги мумкин. Саъдулла Ҳаким шеърларида эса айнан исми жисмига мувофиқлик мавжуд. У Ватанни чиндан ҳам куйиб, ёниб севишини юракдан ҳис қиласиз. Бу ўринда унинг талай шеърларини мисол қилиб келтириш мумкин.

Албатта, ҳамма бир қолипда фикрламайди. Шоирнинг айрим байтларини баъзи бировларнинг умр бўйи ёзганлари орасидан топиш қийин. Бу бошқаларни асло камситиш эмас. Ҳар ҳолда ҳар нарсани ўз номи билан атаган яхши, ёмбини ёмби дейиш маъқулдир. Адабиёт доимо янгиланиб боради. Бу унинг асосий хусусиятидир. Жумладан, янги шаклларга интилиш ҳам зарур ва жоиздир. Бироқ булар сунъийлик, сохталикка олиб келмаслиги шарт.

Шоир китобини «Кўҳна нақл» деб атаган. Вақту замонлар синовидан ўтиб келаётган ҳамда янгидан шаклланаётган ибратли, таъсирчан нақллар эса асло эскирмайди. Улар адабиётнинг боқийлигидан дарак бериб тураверади. Чунончи, шоирнинг «Сўз – чиганоқ гавҳари, Кўнгил сўз ватанидир», «Шундай севсин севса агар эр элини, Ўзбек деса ийиб кетар ер елини», «Минглар ичра бўл ёлғиз, Ёлғизлар ичра минг бўл». «Мени мендан ичкарида кўм, Мени мендан ташқарида топ». «Ким Миллий боғ ичра қўйса гар қадам Юксалур то ҳазрат Навоий қадар» каби фалсафий-маъжозий, мағзи тўқ, оҳанрабо сатрлари кўнгилда ана шундай туйғулар уйғотади.

Янги давр, янги имкониятлар ижодкорларнинг қалб булоқларини очиб юборди. Маънавият бизнинг яловимизга айланди. Маънавият давлат ҳимоясига ўтди. Буларнинг барчаси Юртбошимизнинг адабиётимизга эътиборларида доимий равишда намоён бўлиб турибди. Саъдулла Ҳаким ҳам кўплаб шоир ва адибларимиз қатори ана шу имкониятлардан баҳраманд бўлиб самарали ижод қилиб келаётир. Унинг истиқлол даври руҳида яратилган «Оқсарой» манзумаси, «Янги замон шукуҳи», «Ўзбекистон», «Мансублик» каби шеърлари ана шундай асарлардан.

Шу ўринда кўнглимдаги бир гапни эслатиб ўтай: кўп йиллар бурун матбуотда шоирнинг шеърларига оқ йўл тилаганман. Бугун эса унинг атоқли ижодкорлардан бирига айланиб, камолга етганидан ифтихор қилиб турибман. Шоир укамнинг ўзи ёзганидек:

«Кўнгил юзин кўз ичидан ахтаринг,
Кўклам изин куз ичидан ахтаринг.
Сўздан либос киймиш, изтиробдан тож,
Саъдуллони сўз ичидан ахтаринг!»

2011 йил, 20 ноябрь

НАВОИЙ НИДОСИ

Кишилик жамияти ўз тараққиёти йўлида бетўхтов қадам босиб келаётир. Бундан минг йиллар бурун шакланган айрим кўникмалар бутун одат ва анъаналарга айланиб улгурди. XXI асримизда эса ўта нозик технологияларнинг даври бошланди. Буларнинг ҳаммаси беҳад таҳсинга сазовор юксалишлардир. Аммо сир эмас, тараққиёт кўпинча илм аҳли, заковат соҳиблари туфайлигина юз беради. Демак, илм-фанга, маънавиятга, умуман инсон камолотига эътибор кўрсатиш ҳар қандай жамиятнинг олий белгиси бўлиб қолаверади. Ҳаётда баъзан бунинг тамоман акси бўлиши ҳам мумкин. Жумладан, ҳозир ер юзидаги айрим мамлакатларда энг кучли математикларнинг аксарияти ота юртларини тарк этган ёш олимлар экан. Бундай ҳолатларнинг сабаби уларнинг ўз Ватанларида қадрлари йўқлигидадир. Шукурким, озод диёримизда истеъодларга таважжуҳ муносиб даражада давом этаётир. Давлатимиз раҳбари «Жамиятнинг ҳақиқий бойлиги, бу – инсон, инсон авлодидир... Инсон зотига муносиб гўзал ҳаёт барпо этиш, аввало, шу жамият аъзолари бўлган комил одамларга, баркамол авлодга боғлиқдир», деб алоҳида таъкидлаганлари бежиз эмас.

Навоий бобомиз меросидан баҳрамандлик ҳар доим комилликка интилишнинг улуғ намунаси бўлиб келган. Табаррук ҳазратга эҳтиром юртимиздагина эмас, балки жаҳон миқёсида ҳам муттасил давом этаётир. Биргина ўзимиз ҳақимизда сўз юритсак, ўтган йилимизни ҳам буюк шоир асарларининг нашри йили бўлди, десак арзийди. Нашриётларимизда шоирнинг ўн жилдик асарлар мажмуаси, «Хазойин ул-маъоний» девонлар туркуми босмадан чиқди. Бу улуғ туҳфада саъй-ҳаракат кўрсатган

ноширлар, тадқиқотчилар, манбашунослар, табдилчиларга, албатга, миннатдорлик билдирамыз.

Шу ўринда ифтихор билан айтадиган яна бир гапимиз шулки, пойтахтимиз марказида биз кўп йиллардан буён орзу қилиб келаётган Алишер Навоий номидаги мухташам, беназир кутубхона биноси қад кўтарди. Бу маърифат маркази наинки ўз маънавий бисоти, балки таровати билан ҳам неча-неча авлодларни тарбия қилгай, уларга туганмас завқ-шавқ, гурур бағишлагай! Ахир бу ишларнинг барчаси комил инсонни тарбиялаш йўлидаги саъй-ҳаракатлар эмасми?

Китоб улуғ мактаб. Лекин Навоий, Данте ёхуд Гёте ни бир карра ўқиб чиққан заҳотиёқ одам комил бўлиб қолавермайди. Комилликка иштиёқ авваламбор инсоннинг қонида, шуурида, онгида, қаноатида, тарбиясида ва, ниҳоят, тинимсиз меҳнатида барг ёзади. Афсуски, бу жараёнлар вақт оқимига нисбатан анча секин кечади. Бир замонлар Навоий бобомиз куюниб қоралаган нафс, худбинлик, руҳий қашшоқлик каби иллатлар ҳанузгача яшаб турибди-ку. Кузатсак, бу борада ўтган-кетган барча буюк ижодкорларнинг армонлари бир хил бўлиб чиқади. Улар дунёвий иллатларга қарши беомон ўт очганлар. Худди шундоқ эзгу ниятлар диний эътиқодимизнинг ҳам асл ўзагини ташкил этади. Бунга «Ҳадиси шариф»дан кўплаб мисоллар келтириш мумкин.

Буларнинг барчаси инсон камолоти учун курашнинг маҳобатли жанггоҳларидир. Курашда эзгуликнинг дасти қанчалик баланд бўлмасин, унинг баробарида ёвузлик ҳам болалаб, ўзидан ўзи кўпайиб бормоқда.

Ўтган мутафаккирлар комилликни авваламбор фидойиликда кўрдилар. Шам ёниб тугайди, лекин ўзидан ёруғлик таратиб адо бўлади, дедилар. Алишер Навоий ижодий мероси комилликка даъват этувчи мухташам чароғ эканлиги айни ҳақиқатдир. Ҳазрат ўз ғояларини етказишга шу қадар тезкорлик билан бел боғлайдиларки, ҳатто уларни ташбиҳларга ўраб ўтирмай баралла хитобга айлантирадилар. Мисоллар келтирайлик:

Одавий эрсанг демагил одами,
Оники йўқ халқ ғамидин ғами.

ёхуд муаллиф ўз қаҳрамони Фарҳод тилидан гапирадилар:

Хунарни асрабон нетгумдир охир,
Олиб туфроққа му кетгумдир охир.

Хўш, комилликдан мақсад нима ўзи? У худбин бир ҳаракатми ёки авлиёлликка даъвогарликми? Шу ўринда бир иштибоҳ бор, яъни комиллик айрим бир инсоннинг етукликка эришмоғими ёки бошқаларга ҳам ундан наф етмоғими?! Ҳамма гап шунда. Ахир ўша шам ёниб тугаётиб, атрофидаги зулматни ёрита олди-ку! Буюк мутафаккиримизнинг ҳар бир сатрида беадад орзу-армонлар уфуриб турибди. Шоир назарида озодлик, тафаккур эркинлиги қолган барча имтиёзлардан беҳад баланд, беҳад азиздир. Ҳаммамизга ёд бўлиб кетган сатрларни яна такрорлаймиз:

Фурбатда ғариб шодмон бўлмас эмиш,
Эл анга шафиқу меҳрибон бўлмас эмиш.
Олтин қафас ичра гар қизил гул бутса
Булбулга тикандек ошён бўлмас эмиш.

Ушбу жасоратли мисраларни битган муаззам шоиримиз беқиёс ижоди билан бирга ижтимоий фаолияти билан ҳам тарихан фидойиликнинг, саховатнинг ибратли тимсоли бўлиб қолди. Бу авлиё инсон юзлаб шогирдларга беминнат мураббийлик қилди, эл-юртга меҳрибонлик кўргазди, ўнлаб мадрасаю шифохоналар, кўприк ва работлар бунёд этди, ариқлар очтирди. Ҳатто Алишербекнинг ўзлари муҳандис-ирригаторларга бош-қош бўлганликлари ҳақидаги ҳикоятлар тилдан-тилга кўчиб келаётир. Қадим Хуросону Мовароуннаҳр ҳудудларида кўпгина иншоотлар вазири кабир фатвоси билан бунёд этилганини ҳанузгача эслашади. Демак, ўша замонлардаёқ ўз идеалидан келиб чиққан ҳолда ҳазрат Навоий ушбу иқрорбахш, даъваткор байтларни бежиз ёзмаганлар. Мана эшитинг:

Юз жафо қилса манго бир қатла фарёд айламон,
Элга қилса бир жафо юз қатла фарёд айларам.

XV аср қаъридан туриб айтилган бу сатрларда Навоий ниёлари бус-бутунича нақш этилган. Шоирнинг улугъ этиқоди, эзгу орзу-армонлари, қутлуғ ниятлари ҳамма замонлар учун ҳам эҳтиёж бўлиб қолмоқда. Инчунун, бу олижаноб ғоялар у зотнинг набиралари бўлмиш бизларнинг, яъниким мустақил Ватан фарзандларининг эзгу мақсадларига ғоятда муштарақдир.

Улуғ бобомиздан биз комилликни ўргандик ва тоабад ўрганаверамиз. Навоийнинг идеали – бизнинг идеалимиздир!

2012 йил 9 февраль

МАЪНАВИЙ ДАРДДОШЛИК

Бадиий тафаккур тонгидан бошлаб маҳобатли Шарқ, жумладан, туркий халқлар жаҳонга ўнлаб улўф адибларни берди. XX асрнинг ана шундай жаҳонгир адибларидан бири, шубҳасиз Чингиз Айтматовдир. У кишининг номи ҳар қандай шарҳу изоҳларсиз дунё китобхонлари сингари ўзбек ўқувчисига ҳам таниш ва қадрдон. Чунки Чингиз Айтматов алақачон Шарқ халқлари, жумладан, ўзбекнинг ҳам адибига айланиб улғурган; унинг ҳар бир яратган асари сиёҳи қуримасдан ўзбек тилига таржима қилинди. Улўф адиб барҳаётлигида бундан чандон фахрланарди. Чингиз оға ўзбек ўқувчисининг хонадонига жаҳоний ёзувчи бўлиб кириб келди. У дунёга Марказий Осиё, Шарқ адиби бўлиб танилди – бундан биз фахрланамиз. Чингиз оға ҳам ўз навбатида ўзбек адабиётига катта меҳр, катта ҳурмат билан қаради; уни ҳимоя қилди; ўзбек адабиёти билан дўстлашди ва уни ўзининг жонажон адабиёти деб билди.

Чингиз Айтматовнинг ёзганлари нега ўзбек китобхонининг қалбига бунча яқин? Бунинг биринчи сабаби шуки, ёзувчи қаламга олган қаҳрамонлар турмуши, психологияси, орзу-интилишлари ўзимизникига жуда ўхшайди. Айтматов қаҳрамонларига қайси томондан ёндошманг, тарихан ўзбек халқи ҳаётига муштарак. Саида, Танабой, Дуйшен, Олтиной, Бўстон, Эдигей, Илёс... – булар ҳаммасининг кечмиши ўзбек халқининг XX асрдаги ҳаётини эсга солади. Ёзувчи ижоди ўзбекларнингкига муштарак руҳий анъаналар, руҳий мактаблар асосида шакланган.

Баъзан ўйлаб қоласан киши: Абдулла Қодирий, Ойбеклар узоқроқ яшаганда – қаттол замоннинг қурбонларига айланиб, ижодларига раҳна солинмаганда, жаҳон адаби-

ётини яна қандай асарлар билан бойитган бўлардилар! Тақдир гўёки Чингиз Айтматов тимсолида туркий халқлар адабиёти олдигаги мана шу айбни ювгандай. Адиб биз ўзбекларга ҳам туркий халқлар ҳаёти юксак бадиият билан тасвирланган асарларни ҳаё қилди. Мана шу ўринда дунё тан олган устоз адиб Мухтор Авезовни ҳам эсламаслик мумкин эмас.

Иккинчидан эса, Чингиз Айтматов асарлари умуминсоний ғоялар меҳварида туриб ёзилган. Масалан, «Жамила»ни олайлик. То шу пайтгача шундай ўхшаш сюжет қолипи бор эди: бой ўз батрагининг гўзал хотинини севиб қолади, батракни сургун қилиб, зўрлик билан чўрига уйланади... Албатта, бу ўтмиш ҳаётда бўлган гап, унда киши қалбини титратадиган, бадий асарга моя бўладиган драма бор. Аммо Чингиз Айтматов мана шу қолипни синдирди, ишқ-муҳаббат сюжетини янги руҳ билан бойитди. У жаҳолатга қарши қалб эрки ғоясини улуғлади. Жамиланинг муҳаббати шарқона менталитетдан қанчалик ташқари бўлиб туюлмасин, биз, барибир, унга мафтун бўламиз. Бизни мафтун қилган нарса – тор қобиклардан ташқари чиқа олган қайноқ туйғулар тасвири, жаҳолатга қарши жасорат билан йўғрилган гўзал инсоний муҳаббатдир.

Жеймс Жойс, Габриэль Гарсиа Маркес, Поуло Коэло дунёга танилган ёзувчилар, уларнинг ўзига хос услуби бор. Уларни, булҳавасликка деймизми, олифтагарчиликка деймизми – ҳамма ўқийди, аммо ҳамма ҳам тушунавермайди. Чингиз Айтматов эса анъанавий насрда – ҳаммага тушунарли услубда ёзди. Унинг ёзганларидан баҳра олиш учун адабиётга оид махсус билимлар шарт эмас. Бадий адабиёт фақат насихатгўйлик учун ёки ўз қаламининг кучини кўрсатиш учун ёзилмайди, ундан қалб таъсирланиши, кўтаринки руҳ олиши ёки инсоний изтиробларга дўст тутиниши керак. Китобхон Чингиз Айтматов асарларини зўриқмай, чинакамига эстетик баҳра олиб ўқийди.

Мана, менинг қўлимда филология фанлари доктори Илҳом Ғаниев ва Рустам Ибрагимовларнинг «Чингиз Айтматов ва XXI аср» номли китоби. Ҳиндистонда Тогор, Японияда Кавабата мактабини камситмаган ҳолда айтиш

керакки, дунёда айтматовшунослик деган фан аллақачон шакланган. Бу китоб ҳам шу фанга бир ҳисса бўлиб қўшилади.

Шу ўринда бир нарсани айтсам: бир пайтлар қадим Шарқда шарҳчилар бўлган, улар мураккаброқ бадий асарларни оддий кишиларга тушунарли қилиб изоҳлаганлар. Аммо олим шарҳловчи бўлмаслиги керак, у бадий матнни илмий тадқиқ қилиши – сўз санъатидай илоҳий ҳодисани теран ҳис этиши, уммон тубларидаги ноёб гавҳарларга китобхон диққатини тортиши лозим.

2012 йил

БУРГУТ МАҒРУР ПАРВОЗ ҚИЛАДИ

Ҳар бир халқ ўзича бетакрор. Ҳар бири довюрак баҳодирлари, булбулзабон шоирлари билан, замонлар оша босиб ўтган тараққиёт йўли ва эзгу орзу-интилишлари билан кишилиқ тарихида муқим ўрин тутлади. Қорақалпоқ улуси ҳам бундай саодатдан бенасиб эмас. Неча минг йилдирки, туркий қавмнинг бир бўғини сифатида оққўнгил ва заҳматқаш, дастурхони очиқ ва юраги дарё эканини намён этиб, қадр топиб келади. Киндик қони Ёйиқ бўйига тўкилган бу улус Яратганнинг хоҳиш-иродаси билан Орол бўйини бежиз Ватан тутгани йўқ. Бунда сир бор, ҳикмат бор. Дунёнинг жами тилсими айланиб келиб, мана шу заминга, икки дарё оралиғига чамбарчас боғланади...

Буни билган билади, билмаган лайлак ҳайдаб ўтаверади.

Ватан дедик. Хўш, Ватанлар нимаси билан гўзал ва қудратли?! Аввало, фарзандларининг қайноқ меҳри, уни шу меҳрга чайиб тараннум этган оташнафас шоирлари билан! Ўзингиз айтинг, ер юзида Доғистондай ўлкалар камми? Тирноқдай шу заминни, бир ҳовуч эл-улусни дунёга танитган, уни башар юрагига олиб кирган бир шоир ўғлининг арзи ихлоси, оташин муҳаббати эмасми?!

Жон томири қорақалпоқ заминига туташ шундай шоир Ибройим Юсупов бир сафар менинг диққатимни Ўрозбойга қаратиб, «унинг ёзганларида она юртга ўтли муҳаббат бор, катта ҳаёт нафаси бор, қаранг, ёмонларга ем бўлиб кетмасин шу», деб тайинлаган. Албатта, шоир бежиз шундай деган эмас.

Бир ҳалол-покиза инсон, бир ҳақгўй ва истеъдодли ёзувчи ўша замонда ниманики бошидан кечириши лозим бўлса, Ўрозбой Абдурахмонов ҳам барчасини юрагидан

ўтказган. Ўтган асрнинг 80-йилларида «Бўсаға» романи қатагон этилиб, ўзи калтакнинг тагида қолган. Ўша кезлар Ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар билан ишлаш бўйича ўринбосари эдим, Ибройим Юсуповнинг ўтинчи сабаб, ёш ёзувчига қўлдан келганча ҳимо бердим. Биринкетин унинг «Чангалзор «пайғамбар»ининг ҳалокати», «Оролим – дардим менинг» асарлари «Ёшлик» журналида босилиб чиқди. У қаддини ростлаб қолмай, жуда машҳур бўлиб кетди. Нимага десангиз, унинг ёзганлари жўн асарлар эмас.

Биласиз, ҳамма замонларда ҳам сохта «авлиё»лар, сохта «саййид»лар ва «пайғамбар»лар етарли бўлган. Улар турфа даъволар билан оламшумул «найранг» кўрсатиб, борлиқ оламни бузган. Шу маънода, «Чангалзор «пайғамбари»нинг ҳалокати» ҳамон қаддини йўқотган эмас. Унда одамларни далвай қилиб чалғитиб, бировнинг дўпписини бировга кийдириб кун кечирган иблислар кирдикори тадқиқ этилган.

Бундай бало бор экан, бу мавзу ўлмайди.

Орол фожиаси ҳақидаги асарида эса бу офатнинг асос-илдизи, халқ бошига келтирган адоқсиз кулфати чуқур очиб берилган.

Эл-улуснинг изтироблари катта инсоний дард ва ҳасрат билан ифода этилган бундай асарлар ҳеч вақт ўз қимматини йўқотмайди.

Пушкин айтади:

Бахтлидир майини ичиб бўлмаган,

Ва тинглаб бўлмаган найдан ҳам наво...

Қаранг, замонлар ўтиб, ўша «Бўсаға» романи «Жаҳон адабиёти» журналида ёруғлик кўрди ва халқимизнинг маънавий мулкига айланди. Эндиликда эса, эшитишимга қараганда ҳозир Ўрозбой иним бундан чорак аср муқаддам таъқибга учраган романининг давомини ёзиш ниятида меҳнат қиляпти экан. Мана, Мустақиллигимизнинг шарофати, мана ёзувчи илҳомининг қайта порлаб, қайта тикланиши!

Ўрозбой Абдураҳмонов ҳассос ёзувчи бўлибгина қолмай, ўткир публицист ҳамдир. У қорақалпоқ ҳаётидаги

ҳар бир ўзгариш ва унинг замирида ётган элнинг яратувчилик даҳосини кўздан қочирмайди. Ёзувчининг марказий нашрларда чоп этилган шу руҳдаги публицистик асарларини санаб адоғига етиш қийин. Мен унинг ҳар бир чиқишини кузатиб бораман. «Трансчегаравий дарёлар» бўладими, ёки бўлмаса, «Ўтмиш ўлмасин, келажак яшасин», «Яхши ниятлар шахри» бўладими, ёки бўлмаса, «Дарё тўлиб сув келди», барча-барчаси она заминга меҳр ва эл-юртга ихлосдан иборат. Улар ҳали орзусига етмаган инсоннинг қанотли интилишлари ва икки дарё орасига асилликнинг қайтиши ҳақида. Энг муҳими, нозик кузатиш ва ёниқ тугёнлар билан тўла. Яшараётган ҳаёт нафаси бор бўйи билан уфуриб туради. Шубҳасиз, кишини ўйлашга, ҳалол ва покиза яшашга, қуриш ва яратишга даъват этади. Ва шу жиҳати билан юракка яқин, қадрли.

Бу – чинакам ёзувчи публицистикаси. Уларни ўқиб, бир хулосага келаман. Куппа-кундузи йўлини йўқотиб, ўзини тўрт томонга ураётган аросатдаги отлиққа нисбатан зимистон қаърида бўлса-да, милтираган чироқни кўзлаб манзил сари интилаётган ҳорғин пиёданнинг толейи баланд. Чунки унда умид бор, ишонч бор, олдинда йилт этган ёруғлик ва келажак бор...

Ўрозбой Абдураҳмонов белни маҳкам боғлаб, халқимизга хизмат қилаётган сўз заҳматкаши. «Қуръони карим» маъноларини бир эмас, икки қайта она тилига таржима қилгани ҳам унинг нечоғлик маърифат фидоси ва нечоғлик забардаст ёзувчи эканини аён кўрсатади. Бу – осон иш эмас. Бунинг учун, аввало, йўл бўлиши керак ва шунга яраша журъат. Иймон мустаҳкам бўлиши керак ва шунга яраша сабот ва матонат...

Бир боғ яратайки, элим шунда ором олсин, деган собит инсонгина бунга журъат этади.

Албатта, «Бўсаға»дан сўнг таъқиб ва тазйиқ Ўрозбойни тарк этгани йўқ. Уни яқин-яқингача, эҳтимол, ҳозир ҳам, қора ҳасад қувиб юрганига ўзим гувоҳман.

Дейдилар: – Ит ҳураp,

Ўтади карвон.

Ранжу балолардан

Ёнмасин жонинг.
Лекин алам қилар,
Бир умр гирён
Итлар орасидан
Ўтса карвонинг.

Аммо ҳақиқат бор бу оламда. У бир кун барибир юзага чиқади. Учқур хаёл, Худо берган сабот ва истеъдод ўз ишини қилди. Ўрозбой Абдураҳмонов забардаст ёзувчига айланди ва халқимизнинг меҳрини қозонди.

Шу маънода, менинг фикрим атоқли қорақалпоқ адиби Тўлепберген Қайипбергенов хулосасига ғоятда уйғун ва ҳамоҳанг. Улкан адиб умрининг охирида Ўрозбой ҳақида мақола ёзиб, уни бургутга ўхшатди. Бургут қора қузғунларни лол қолдириб яшайди, баланд тоғлар узра мағрур парвоз қилади. Унинг nasibаси ҳалол, деди. Бу фикрга қўшилмай бўлмайди. Чунки ёзувчи укамизнинг курашларда кечган ҳаёт ва ижод йўли буни тасдиқлаб турибди.

2012 йил февраль

«КИТОБХОНЛИК – МАЪНАВИЙ ЭҲТИЁЖ»

– Абдулла ака, ижозатингиз билан суҳбатимиз аввалида бугунги адабий жараён таҳлили ва кейинги пайтларда долзарб мавзулардан бирига айланиб бораётган китоб ва китобхонлик муаммоси ҳақида фикрлашсак?

– Саволингизга жавобни андак узоқроқдан бошласам. Маълумки, киши улғайган сайин унда ҳайратланиш туйғуси камайиб бораверади. Бунинг сабаби жуда оддий. Инсон ўтган умри давомида жуда кўп нарсани кўради, турли воқеа-ҳодисаларга гувоҳ бўлади. Дейлик, бирон-бир буюмнинг аъло даражада ясалганини, ўртачасини ёки бутунлай яроқсизини кўрамиз. Ва бу ҳолатни шундоғича қабул қиламиз. Шу ўринда айтиш керакки, ҳаётда китобнинг ҳам юқори савиялиси, ўртамиёнаси ва умуман савиясиз учраб туради. Бундай ҳолатларда ҳали ҳаёт тажрибаси кам бўлганлар ажабланса, кўпни кўрганлар ўзларини сокинроқ тутишади. Яхши шеърни ўқиб қолганингизда ундан завқ оласиз. Майли, у шоҳ асар бўлмасин, лекин у кўнглингизда қаноат ҳиссини уйғотади-ку.

Тўғри, ўлмас, умрбоқий асарлар ҳар куни яратилавермайди, лекин улар мусиқа санъатида ҳам, миллий меъморчилигимизда ҳам, бир сўз билан айтганда, ижодга алоқадор барча-барча соҳаларда мавжуд. Шу ўринда мустақиллик йилларида пойтахтимизда бунёд этилган Темурийлар давлати тарихи музейи, халқаро Анжуманлар саройи, Симпозиумлар саройи, шунингдек, вилоятларимизда қад ростлаган ўнлаб иншоотларни миллий меъморчилигимизнинг замонавий дурдоналари сифатида айтиб ўтишимиз мумкин. Яна бир мисол. Ўтган йигирма бир йилдан буён биз Мустақиллик ва Наврўз байрамларини катта тантана билан нишонлаб келмоқдамиз. Табиийки, бундай улуғвор байрамларни ўтказиш учун катта тайёр-

гарлик ишлари олиб борилади. Ана шу жараёнда унути-лаёзган, аниқроғи, мустабид тузим даврида унутилишга маҳкум этилган халқ қўшиқлари, лапарлари, мусиқалари ва бошқа-бошқа миллий қадриятларимиз намуналари қайта қад ростлади. Нафақат қад ростлади, балки замонавийлик касб этиб, янада юксалди. Шу билан бирга, уларга уйғун ҳолда янги-янги оҳанглар пайдо бўла бошлади. Худди шу нақтаи назар билан адабиётимизга назар ташласак, унда ҳам теран янгиланишлар содир бўлганига гувоҳ бўламиз. Буларнинг барчасининг замирида, ҳеч шубҳасиз, жамия-тимизда юз берган улкан ўзгаришлар турибди. Истиқлол биз ижодкорларга биринчи навбатда, фикрлаш ва ижод эркинлигини берди. Руҳий парвоз имкониятини яратди. Ростгўйликка ўргатди. Асл ижодкор учун бундан бошқа нарса керак эмас.

– *Ўқувчини, энг аввало, адабиётни ўртамиёна асарлар, деган тушунчадан асраш учун нимадир қилиш мумкинми?*

– Юқорида умрбоқий асарлар ҳар кун яратилавер-майди, дедик. Бу исбот талаб қилмайдиган ҳақиқат. Шунингдек, бошқа соҳаларда бўлгани каби адабиётда, адабий жараёнда ҳам умумий савия, деган гап ҳам бор. Шу маънода ўртамиёначилик барча давр адабиёти учун бир-дек тегишли. Бироқ савиясиз асарларни ўқувчига шоҳона деб тақдим этиш ғоят кулгили ва ачинарли ҳодир. Сир эмас, бу соҳада айрим адабий танқидчи биродарларимиз ниҳоятда сахий бўлиб кетишади. Айримлари гуруҳбозликни яхши кўришади. Тўғри, бадий асарга талабни қаттиқ қўйиш баъзи муаллифларга ёқмаслиги мумкин. Лекин нима бўлганда ҳам ўртамиёначиликни оқлаб бўлмайди. Шу ўринда узоқ мушоҳада юритиб ўтирмасдан биргина мисолга мурожаат қилсак: фақат ғоявий жиҳати учун кўкларга кўтарилган юзлаб асарлар ўтган асрнинг архивида қолиб кетди-ку? Бу дегани, ҳақиқий бадий асар зўрма-зўраки мақтов ёки кўтар-кўтарларга муҳтож эмас, деганидир.

Қадимдан вақт олий ҳакам, деган тушунча бор. Бу ўринда вақтнинг ёнида албатта халқ туради. Чунки ҳар қандай асарнинг ҳаққоний баҳосини бир кун келиб Вақт ва Халқ беради.

Хулоса ўрнида яна шуни айтиб ўтишни истар эдимки, бугун ўзбек адабиёти ўсиш, юксалиш, тобланиш жараёнини бошдан кечирмоқда. Бугун ҳам адабиётимизда яхши, мақтовга арзигулик асарлар яратилмоқда. Бу эса, адабиётимизда умрбоқий асарларнинг янада кўпайишидан, ўзбек адабиёти келажақда дунёга доврўқ солишидан далолатдир.

– *Китоб ва китобхонлик масаласига ҳам чуқурроқ тўхталиб ўтсак?*

– Аслида бирор кишига «мана бу китобни ўқи» ёки «ўқима», деб кўрсатма бериб бўлмайди. Китобхонлик – бу маънавий эҳтиёж. Менинг назаримда, ўсиб келаётган ёш авлод онгида китобхонлик кўникмасини шакллантиришга янада жиддийроқ ҳаракат қилишимиз лозим. Албатта, китобхонлик кўникмаси, энг аввало, оилада шаклланади. Лекин бу жараён мактаб ўқитувчиларининг зиммасига ҳам жуда катта масъулият юклайди. Бугун кўпчилик ёшларимизнинг кам китоб ўқишига телевидение, компьютер, интернет каби замонавий техника воситаларини сабаб қилиб кўрсатишади. Менимча, сабаб фақат бунда эмас. Асл маънавиятида китобга ҳурмат шаклланган инсон умрининг охиригача ҳам ундан меҳрини уза олмайди.

– *Абдулла ака, суҳбатимиз ўз-ўзидан ёшлар масаласига келиб боғланди. Келинг, шу ўринда бугунги ёш ижодкорлар ҳақидаги фикрларингиз билан ўртоқлашсангиз?*

– Болалик, ёшлик, ёш ижодкорлик даврини ҳаммамиз ҳам бошимиздан ўтказганмиз. Ўша даврларда улуғроқ адибларнинг назарига тушиб қолсак, астойдил қувонардик. Бугун ҳам авлодлар бардавомлиги, устоз-погирдчилик анъаналари давом этаётир. Аввал ҳам айтганман, яна қайтараман. Бугунги ёшларимизнинг онги, дунёқараши, умумий савияси бундан эллик йил олдинги давр ёшлари савиясидан, дунёқарашидан жуда ҳам баланд. Аслида бунга табиий ҳол сифатида қараш керак. Адабиёт ҳам умумий тараққиётнинг бир ҳалқаси.

Шу ўринда, тажрибамдан келиб чиқиб, ёш ижодкор ука-сингилларимизга айтадиган бир-икки оғиз гапим бор. Айрим ёшларимизнинг ижодини кузата туриб, кўнглимда уларнинг туйғулари, фикрлашларида бир-бирига айнан

ўхшашлик устуворлик қилмаяптими, деган фикр пайдо бўлади. Тўғри, ёшлиқда ҳиссиётнинг уйғунлиги табиий ҳол. Лекин бунга ўрганиб қолиш керак эмас. Шу ўринда ўтганларни бир эслаб қўяйлик. Ўйлаб кўринг, Миртемир домла, ёки Асқад Мухтордан бир-бирига яқин оҳанг, ўхшаш ташбеҳ топа оласизми? Албатта, йўқ. Шунинг учун ҳам улар миллий адабиётимизда ўзларининг овозлари билан қолдилар. Бугун адабиёт остонасини ҳатлаётган, келажақда катта ижодкор бўламан деб аҳд қилган укасингилларимга устозларнинг асарларини кўпроқ мутолаа қилишларини маслаҳат берган бўлардим.

2013 йил 15 январь

НАВОИЙ ДАҲОСИ

Ҳар йили мана шу куни улуғ шоиримиз Алишер Навоий ҳазратлари таваллуд санасини мамлакатимиз миқёсида нишонлаш қутлуғ анъана бўлиб келаётир. Қадимдан ривоятлар борким, жаҳонгир баҳодирлар дунёга келган пайтда осмону фалакларда қалдироқлар гумбурлаб, чақмоқлар чақар экан. Бизнинг назаримизда эса авлиё шоиримиз туғилган чоғ гўзал шеъриятнинг сирли кўнғироғи олам бўйлаб нафис жаранглар таратгандир. Дарҳақиқат, Алишер Навоий сиймосида фақатгина эзгулик, инсониятга яхшилик, бетакрор гўзаллик туйғулари мужассам бўлмиш. Неча асрлардан буён туркий ва умуман жаҳон халқлари аллома ижодкорнинг меросидан баҳра олиб, бу улкан хазинани тадқиқ этиб келаётирлар. Кимки қай бир мавзуни ахтарса, улар, албатта, Навоий бисотидан топилади. Шунингдек, ушбу бисотда ҳар қандай саволга, ҳар қандай муаммога жавоб ҳам мавжуддир.

Инсон қалби ва жамият ҳаётидаги барча каттаю кичик тебранишлар шоир ижодида ўчмас бўлиб муҳрланиб қолган. Масалан, Ватан ва эл-юртни қадрлаш мавзусида Навоий маҳоратига етгулик байтлар кейин битилмаган десак, тўғри бўлади. Ватан ҳақида сўз юритиб, шоир «Хамса»нинг «Садди Искандарий» достонида «Ватан қубби иймон нишонидурур», дея олий даражадаги ҳадисона хулосани айтиб ўтган.

Инсоният ҳамиша қирғин урушлардан безиб келди, тинчлик-осойишталикка доимо муҳтожу зор бўлди. Ушбу мавзулар ҳам Навоий ижодиётида энг асосий ғоялар ҳисобланади.

Шоир шеърияти фаторат топмас бетакрор дунёвий гўзалликнинг юксак тимсоли ва тараннуми бўлиб қолди.

Атроф-жавонибдаги ҳеч бир унсур шоирнинг назаридан четда қолмайди. Шоир ҳатто Ойнинг тупроғи кулранг эканини ҳам билади, сариқ олтинни ўз юзининг заъфаронлигига қиёс қилиб, ажабо, олтинни кўмишади-ку, дейди. Ёрнинг лаби устидаги холни эса болга ёпишган чибинга ўхшатади ва уни лабларим билан олиб ташласаммикан, дейди. Навоий яратган уммонда неча-неча мамлакатлар ўз тарихлари билан, неча-неча халқлар ўз орзую армонлари билан сузиб юрибдилар. Навоий муттасил равишда инсон эркинлигини, қалб ҳурриятини куйлаб ўтди. Шукурлар бўлсинким, унинг ўз халқи асрлар ўтиб орзуларига етишиб турибди.

Навоий ижоди инсониятнинг асло тўзим билмас, абадий уйғоқ ҳамроҳидир. Одам болалари ғоят машаққатли йўллар оша мудом комилликка интилиб келадилар. Афсуски, улар бунга тўла эришолган эмас. Ер юзида адолатсизлик, фитнаю низолар, таассуфлар бўлғайким, бугунги замонда ҳам истаганча топилади. Агар дунёга Навоий назари билан боқсангиз, бу ғалваларнинг бари ғоят беъмани эканлигини англаб етасиз. Ер юзида инсон фарзандининг асл миссияси яксон қилиш, бузиш эмас, балки қуриш, бунёд этиш эканлигини Яратганнинг ўзи тайин этиб қўйган. Навоийнинг наинки ижоди, балки серқирра ҳаётий фаолияти ҳам шу эзгу мақсадга йўналтирилган. Шоир ҳар қандай шароитда ҳеч иккиланмасдан савоб йўлини танлади. Хусусан, ободлик сўзи шоирнинг тилидан ҳеч қачон тушмаган. Ватан ободлиги кўнгиллар ободлиги билан чамбарчас боғлиқ эканини бир лаҳза бўлса ҳам унутмаган. Шоир «Ҳайрат ул-аброр» достонида:

Мулки не тонг, гар эрур обод анинг,
Халқи не ҳайрат, гар эрур шод анинг, –

деб ёзган. Дарҳақиқат, муҳтарам Юртбошимизнинг ушбу йилимизни «Обод турмуш йили» деб атаганлари ҳам айни муддаодир. Йирик мулк эгаси, муҳташам давлат арбоби бўлмиш Мир Алишер ўз тасарруфидаги бисотини ғазнага айлантирган эмас. Бу зот муҳтожларга муттасил мурувват кўргазиб, ёш иқтидор эгаларию барча

ижод соҳибларининг бошини силади, уларга доимий равишда кўмак бериб турди. Чунончи, кишилиқ тарихида ўчмас из қолдирган даҳо мусаввир Камолиддин Беҳзод, зукко тарихчи Хондамир ҳам Навоийнинг буюқ меҳридан баҳраманд бўлди, унинг кўмаги туфайли камол топди. Ҳазратнинг мурувватларига оид бундай мисолларни яна ва яна келтиравериш мумкин. Навоий ўз шеъриятидаги каби айни реал ҳаётда ҳам улўф меъмор эди. Улўф мажмуаларнинг тарҳини яратишдан тортиб, барча жараёнларгача ўзи бош-қош бўларди.

Навоий бобомиз Хуросон ва Мовароуннаҳр ҳудудларида қурдирган иморату иншоотлар, шифохонаю кўприқлар, сардобаю мадрасаларнинг адоғи йўқ. Ҳатто ҳозирги кун одамлари нақл қиладиларким, Хуросонда икки қишлоқ бир ариқ устида талашиб қолганда Навоий бу жойда махсус сув айирғич қурдириб, шу тариқа сувни уларга баб-баробар бўлиб берган экан. Бугунги кунда ҳам айрим юртларда Навоийдек бош мироб керакка ўхшайди.

Биз ижодқорлардан доимо жамият билан ҳамнафасликни, тарихий жараёнлардан огоҳликни кутамиз. Худди ана шу маъною мазмунлар Навоий ижодида ибратомуз даражада, ғоят баркамол йўсинда намоён бўлгандир.

Айтадиларким, парвардигор одам болаларидан марҳаматини дариф тутмай, ҳар-ҳар замон улўф зотларни йўллаб турар экан. Ҳеч шубҳасиз, Алишер Навоий, наинки бизнинг халқимиз, балки жами инсониятга ато этилган ҳақ ва адолат куйчисидир, эзгулик тимсолидир.

2013 йил 7 февраль

МЎЪЖАЗ ДОСТОН ТААССУРОТЛАРИ

Ҳай, болалик йилларим-а!

Унинг сеҳрлари, ҳайратга тўла катта-катта кўзлари қаёқларда қолиб кетди экан? Юлдузлар юлдуз эмас, жаннат томошаси эди-ку! Тоғлар оралаб чиқаётган қуёшнинг илк нурлари биз билан гўёки ўйнашар, ботаётган офтоб рухсори эса паҳлавон бобомизнинг юзлари янглиғ қизариб турарди. Қишнинг узун ва совуқ кечаларида офилхона қорамоллар нафаси билан исиб кетар, биз бола-бақралар эса бирон чечан амаки атрофида тўпланиб, хира мойчироқ ёруғида эртак тинглаганимиз-тинглаган эди. Эртак ичида бўри ҳам, тулки ҳам, арслон ҳам бор. Қурбақага айланган малика-ю, йигитга айланган шер ҳам. Улар бизга қадрдон бўлиб кетгандилар. Айниқса, тулки. Бу сатанг, олифта жонивор гоҳ тавияга, гоҳ паривашга айланар эди. Унинг нозларини эсланг...

Тонг отар, ер кўкарар, боғлар гуллаб, ҳосилга кирар, зардолию олмалар пишар.

Олманинг нозиклигидан
Кўринадир донаси.
Баргига шабнам кўнибдир,
Мен унинг девонаси.

Олманинг ичидаги доналариники илғаган кўз эгаси унинг баргига қўнган шабнамга боққанда девона бўлмасми? Қайда қолди ўша мўъжизалар, қайда қолди ўша шикаста ва тоза хаёллар...

Одамларимизнинг кўллари қадоқ, ғадир-будир, товлонлари қорайиб тарс ёрилиб кетган. Ўша замонларнинг меҳнату муҳити шунақа эди-да. Лекин уларнинг ўйчан кўзларида афсоналар, ривоятлар яшарди. Афсоналарда эса – рамзлар.

Яхшиям, бу дунёда кўнгил қатидаги мудроқ ҳисларни қайтадан уйғотадиган, эзгу хотираларни ёдга соладиган китоблар бор. Чингиз Айтматов асарларини эслайман. Буюк муаллифнинг талқинича, одамларнинг бир қавми қачонлардир Шохдор Она Буғудан ўриган, беозор болакай денгиздан паноҳ излаб балиққа айлангиси келади, мангу айрилиққа маҳкум бахтиқаро келинчакнинг руҳи эса тоғу тошлар аро дарбадар кезиб юради. Булар -аччиқ тақдирлар, булар юксак ва сирли поэзиядир. Одам бола-си китоб ўқиётганда уни ёзувчи ёзганини унутса дейман. Асарнинг ичида китобхоннинг ўзи ҳам яшаса дейман.

Шоир Саъдулла Ҳакимнинг «Бола Ботир» достонини ўқий туриб, мен шундоқ хаёлларга бордим. Дарҳақиқат, Бедил ҳазратлари айтганидек, асл шеърият ўзига хос бир оламдир, у учинчи дунёдир. Шоиримиз ажиб бир ҳикоят битибди. Достонда чуқур фалсафий-маъжозий маънога эга шундай сатрлар бор:

Неки яралмиш, бари
Сўзнинг жисму танидир.
Сўз – чиганоқ гавҳари,
Кўнгилсўз ватанидир.

Асарнинг шаклу шамойили унинг умумий руҳига ғоятда мос, халқона. Саъдулла Ҳаким ўз қаҳрамони Бола Ботир (бахши)ни бир ўринда қуйидагича таърифлайди:

«У қўшиқ айтаётганда отлиқ отидан тушган,
Ўтирган одам ўрнидан туриб кетган,
Тик турган одам ўтириб қолган».

Хуллас, шоиримиз ўз услубини азалий шарқона қисса-ғўйлик билан вобаста қила билган. Достонда бахшиёна руҳ устувор.

Бола Ботир образи – мақсад ва эътиқод йўлида сўзни англаш орқали моҳиятга эришиш тимсоли. Сўз жамолида Яратган жамолини кўриш иштиёқида бир умрзору нигорон ўтган Донишманд чол каби. Парн қиёфасида ошиқлик тимсолини кўриб масту беҳуд бўлган Бола Ботирнинг ўзи каби. Ҳар икки ҳолда ҳам жонфидалиқ мақсад сари етак-

лайди. Достонда айтилганидек: «Ўзни унутмай Ўзини таниган борми?». Қадим ва юксак кўзқарашнинг янгича талқинлари эмасми бу фикрлар? Ана шу хусусиятларига кўра «Бола Ботир» ҳам шаклан, ҳам мазмунан оҳорли достон бўлибди, дейишга асосимиз бор.

Бадий ижодни тараққиётсиз, янгича ёндашувларсиз тасаввур этиб бўлмайди, албатта. Лекин у қадимий, мустаҳкам пойдеворларимиз устида қад кўтарса, яна ҳам яхшироқ. Менга ушбу мўъжаз достон ўша қўрғонлар узра бўй кўрсатган нафис чечакка ўхшаб кўринди.

2013 йил 16 февраль

БЕБАҲО МАКТАБ

Ҳар гал устоз Фафур Ғулом ижодий меросига мурожаат қилганмизда, бу зотга табиат ўзи ато этган улуғ истеъдод қудратини яна бир карра эътироф этамиз. Дунёда ғоялар, мавзулар, албатта, кўп. Бироқ уларнинг ўзи ҳали адабиёт бўла олмайди. Шу маънода, Фафур Ғулом асарларини ўқиб туриб, шоирнинг имкониятлари у тадқиқ этаётган ўша замон ғояларидан, ғоят берилиб куйлаётган воқелиқдан беҳад баланд эканини ҳис қиласиз.

Ҳаётда эса кишилиқ жамиятининг барча қатламларига, барча инсоний тузумларга мос келадиган абадий мавзулар, эскирмас туйғулар борки, уларни умри узоқ асарга айлантириш ҳар қандай муаллифнинг ҳам қўлидан келавермайди. Фафур Ғулом шеъриятида биз айнан шундоқ юксак мақомни учратамиз. Шоирнинг «Вақт», «Соғиниш», «Сен етим эмассан» каби қатор шеърлари бунинг ёрқин мисоли бўла олади.

Фафур Ғулом ижодий мероси етарлича тадқиқ этилган. Уларни такрорлаш оддий қайтариқ бўлиб қолиши мумкин. Бироқ адабиётда маҳорат тушунчаси мавжудки, у асло қолишга айланмайди, билъақс тирик кўз каби доимо нурланиб тураверади. Ниҳоят даражада бой бўлган она тилимиз неча-неча асрлардан буён адабиётимизни кенг, мўл дарё кабиозиклантириб, таъминлаб келаетир. Агар ўтмиш адабиётимизга назар солсак, жумладан, «Бобурнома»нинг ўзи нечоғлик етук ва кўркам наср намунаси эканлигига иқрор бўламиз. Модомики, гап наср хусусида борар экан, Фафур Ғулом насрини тилимизнинг гўзал чаманзорларидан биридир, дейишимиз мумкин. Адибнинг, айниқса «Шум бола» қиссаси ва умрининг сўнгги йилларида ёзган қатор ҳикояларида халқимиз тилидаги бетакрор ибора-

лар, ташбиҳлар, сўзлар чақнаб турибди. Уларнинг барчаси ғоятда миллий, ғоятда ўзбеконадир. Худди шундоқ руҳ Абдулла Қодирий, Чўлпон, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор сингари устозларимиз асарларига ҳам хосдир. Бошқа тилдаги адабиётларни фақат онг орқали қабул қилиш китобхоннинг ўз тили доирасида фикрлаши, ҳис қилишини биров чеклаши, бошқача қолипга солиши мумкин. Инчунун, бундай ҳолат ёш адиблар услубиятига таъсир қилмай қолмайди. Баъзан ёзувчиларимиз асарларида гап тузиш санъатининг таржимага ўхшаб кетиши сабаби ҳам шунда, деб ўйлайман.

Миллий адабиётимиз ўз кўламига кўра жаҳон билан бўйлашиш даражасини кўзлаб турибди. Бироқ биз бу издиҳомга ўз сўзимиз, ўз либосимиз билан кириб борамиз. Ҳаётимизда юз бераётган улғувор ўзгаришлар ҳам теран томирларимиздан баҳра олиб тургани аниқдир.

Унутилмас устозларимизнинг ижодий мерослари, жумладан, бутун таваллудининг 110 йиллиги нишонланаётган Ғафур Ғулом адабий маҳорати ҳам авлодлар учун бебаҳо мактаб бўлиб қолгусидир.

2013 йил 9 май

ГЎЗАЛЛИК ВА ЭЗГУЛИК КУЙЧИСИ

Адабиётнинг даври ўтди, деган гап-сўзлар сўнгги пайтларда дунё бўйлаб бот-бот қулоққа чалинмоқда. Бу фикр атрофида адоқсиз равишда баҳслашиш мумкин. Бундай гаплар тарихда илгари замонларда ҳам бўлиб ўтган. Бироқ, шуни таъкидлаш жоизки, гўзалликни ҳис этмаган кимса, олам мутаносиблигини англай олмаган инсон ҳеч қачон комил бўлолмайди. Бу хулоса инсоният англаб етган азалий ҳақиқатдир.

Тўғри, одам боласи адабиётсиз ҳам ўлмай яшаши, аниқроғи, кун кечирishi мумкин. Бироқ бундай тирикчиликка ҳавас қилиб бўлармикан?!

Бир фазогир Она сайёрамиз беқиёс даражада гўзал, унинг тароватини умуман тасвишлаб бўлмайди, деганди. Шубҳасиз, фазогир ҳақ. Бироқ ана шу гўзалликни ижод орқали – мусиқий оҳанглар, жозибали ранглар, сеҳрли сўзлар воситасида ҳар ҳолда тасвирлаш мумкин. Ушбу жиҳатлар, айниқса, адабиётнинг асосий вазифасига киради. Биз, албатта, бу ўринда юксак даражадаги, илоҳий мақомдаги адабиётни, жумладан, шеърини назарда тутаятирмиз. Агарда ўқувчини умуман адабиёт қизиқтирмаса, бу адабиётнинг эмас, балки адибнинг айби; борди-ю, кимнидир шеър маҳлиё этолмаса, бунга шеърини эмас, балки шоирнинг нўноқлиги сабабчидир.

Магар кишиликка шеърининг кераги бўлмаса эди, биз ушбу оламни Навоий ёхуд Пушкинсиз қандай тасаввур этган бўлардик? Пушкин ўз даврида ижодий қисматини башорат қилиб, агарда бу дунёда биттагина назмгўй (пинт) қолса ҳам, мен унутилмасман, деган эди.

Мана шу ишонч шеърини абадийлигининг олтин қалити эмасми? Айни пайтда мен ёшим улғурроқ фаслда бўлса

ҳам, буюк шоирларнинг ва албатта, Пушкин шеърларини такрор-такрор ўқишдан чарчамайман. Ҳозир унинг сатрларини ёддан ўқий бошласам, албатта, бошқалар ҳам беихтиёр менга жўр бўладилар. Адабиётнинг барҳаётлиги, ўлмаслигининг исботи-ку бу.

Улуғ Пушкин таваллуд куни ҳам, албатта, Шеърят кунидир! Асл поэзиядан гўзаллик ва эзгулик чечакларининг бўйи ҳамиша уфуриб туради! Булар бетакрор, бебаҳо, умуминсоний қадриятлардир.

2013 йил 6 июнь

АДИБ ШУКРОНАСИ

Бугун биз гоятда мароқли бир маросимда тўпланиб турибмиз. Атоқли адиб Саид Аҳмад ва таниқли шоира Саида Зуннунова ёдгорлиги очилмоқда.

Улар иккаласи ҳаётда бир оила, ижодда эса ҳамқадам, ҳамкасб эдилар. Улар ўтган асрнинг барча жафоларини татиб кўрдилар. Ниҳоят истиқлолимиз туфайлигина иззат-ҳурматга сазовор бўлдилар. Биз буни, умуман, қалам аҳлига, ижодкорларга тағин бир бора кўрсатилган ҳурмат ва эътибор белгиси, деб қабул қиламиз.

Муҳтарам Юртбошимизнинг ташаббуси билан яратилган Миллий боғимизда Алишер Навоий ҳайкали барпо этилиб, атрофида кўпгина адибларимизга ҳам ёдгорликлар ўрнатилди. Мана, ўша даврага яна бир жуфт ёзувчининг ҳайкаллари қўшилди.

Атоқли адиб Саид Аҳмад кўпроқ ҳажвнавис сифатида танилган бўлса-да, лекин қалби лирикага ниҳоятда мойил ёзувчи эди. Шеърятни ҳам теран тушунар, таъсирли мисраларни эшитганда кўзларидан ёш чиқиб кетарди. У эркин фикрлашга, эркин ижод қилишга кўниккан, табиатан озод инсон эди. Адабиётдаги турли қолиплар, «изм»ларга тоқат қилолмас, балки уларни тушунишни ҳам, улар ҳақида гапиришни ҳам хоҳламасди.

Саид Аҳмад Абдулла Қаҳҳордан қолган боғда ёлғиз яшарди. Бизлар кўшни эдик. Эсимда адибга қаҳрамонлик унвони берилган куннинг эртасига табриклагани чиқдим. Тонг палласи, Чотқол тоғлари орасидан куёш нурлари эндигина кўринай деб турган пайт эди. Саид Аҳмад суянчиқли ўриндиққа гавдасини чалқанча ташлаб, кўзларини юмганча сукутга кетганди. Мен унинг бу

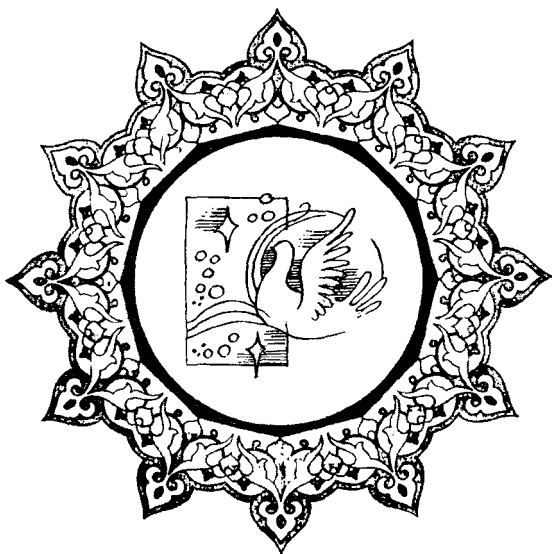
ҳолатига узоқ вақт қараб турдим. Унинг бу ҳолати жанглардан ҳориб қайтган, лекин музаффар одамнинг оромига ўхшарди. Дарҳақиқат, бу инсоннинг бошига кажрафтор ҳаёт ҳамма кўргиликларни солган эди. Дейдиларки, уруш ёки турма кўрган одамларнинг феъл-атворида оғир асоратлар учрайди. Лекин бу инсон барча ташвишларни гўеки ичига ютиб, ҳаётсёварлигини сақлаб қололган эди.

Саид Аҳмад ака ҳазил-мутойибага ғоятда ўч эди. У вақти келиб ўзига ҳайкал қўйилиши ҳақида ўйлаганми-йўқми, буни билмайман, лекин гоҳи суҳбатдаримизда «Агар менга ҳайкал ўрнатмоқчи бўлсаларинг, шоҳсупасини ясаб қўя қолинглар, ўзим ҳар кунни унинг устида икки-уч соат тик туриб бераман», деб мутойиба қиларди. Қарангки, бугун Саид Аҳмад ва Саида опа ҳайкаллари халқимиз бамисоли кафтида кўтариб турибди. Ушбу ёдгорлик Ойбек ва Абдулла Қаҳҳор ҳайкаллари сафида тургани ҳам ғоятда ҳаётийдир. Саид Аҳмад ва Саида Зуннунова ўша устозларининг доимо этакларидан тутиб, меҳрларидан баҳраманд бўлиб келганлар. Абдулла Қаҳҳор ҳақидаги ҳужжатли фильмда шундай бир лавҳа бор: Абдулла ака чорпоя устидаги ёстиққа ўқиб турган бир китобини қўйиб, ўринларидан турадилар. Фильмда ёстиқ устидаги китобнинг муқоваси яққол кўзга ташланади: «Саид Аҳмад. «Уфқ». Бу ишора ғоятда рамзийдир. Демак, Абдулла Қаҳҳорнинг бир шоғирдидан кўнгли тўлган.

Саид Аҳмад ака қанчалик нуктадон, чаптаст, зукко бўлмасин, кўпинча ёш бола сингари юпанчга, ширин сўзга интиқ бўлиб юрарди. Саид Аҳмаддек одамга Саида опадек қалби гўзал, қаноатли рафиқаннинг насиб этишини тақдирнинг мўъжизаси деса бўлади. Шу ўринда бир ҳаётий хулоса аёнки, ҳар қанча оёқ ости қилинмасин, томирида сув бор майса бир кун бош кўтарар экан. Қанчалик лат еган бўлмасин, қанотлари бутун қушлар, албатта, парвоз қиларкан. Бунинг учун одил ва меҳрли муносабат зарур экан.

Биз ижод аҳли адабиётимиз намояндаларини қўллаб-қувватлаб, хотирларини шод этиб турган инсонларга ўзимизнинг самимий миннатдорлигимизни изҳор этамиз.

2013 йил 10 июнь

КЪДЛАР

ПУШКИН ҲАҚИДА

Ҳақиқатда даҳолар турли миллатга мансуб бўлишига қарамасдан бутун инсониятнинг камолоти ҳисобланади. Зотан, улар осмондаги юлдузлар янглиф барчага бирдек нур сочади. Навоий ва Пушкин ана шундай сиймолардир.

Адабиёт ва санъатни, умуман маърифатни севадиган кишилар ўз табиатига кўра эзгуликка мансуб бўлишади. Киплингнинг Маутли ҳақидаги ривоятини эсланг. Чангалзорда яшаётган жониворларга карата у: «Бизнинг қонимиз бир!» – дейди. Барча ёввойи ҳайвонлар баравар ювош тортишади. Албатта, дунё чангалзор эмас, биз ҳам Маутли эмасмиз. Бироқ, мана шу даъват янглиф бутун инсониятни бирлаштириб турган муқаддас туйғу ва боқий қадрият мавжуд. Ҳа, бизнинг қонимиз бир! Бу қон эса шеърятдир! Қадимги Миср битикларида Худолар тили ёки юрак тили деб аталган муқаддас тил мавжудлиги ёзилган. У инсоннинг ирсиятига таъсир этган ва замон ҳукмига бўйсунмаган. Бу тил фақат ҳақиқий шоирларгагина маълум бўлган. Бугунга қадар шеърят тили Илоҳий ҳисобланади. Пушкин ўзининг машҳур «Пайғамбар» шеърда ушбу фикрни бежиз таъкидламаган.

Пушкин бизнинг халқимизга нақадар яқин ва қадрли экани ҳақида гапириб ўтирмайман. У бизга кеча ҳам шундай яқин ва қадрли эди, бугун ҳам.

2010 йил июнь

Қадимда чинакам овчию саёҳатчиларда ажойиб бир одат бўлган экан. Улар ўрмонними, тоғними тарк этганларида ўзлари паноҳ топган ғорда ёки ўнғирда чақмоқтош ва бироз туз қолдириб кетарканлар. Токи

бу жойга кейинчалик йўли тушган одам улардан
фойдалансин. Шеърларимиз ҳам келгуси авлод учун ўша
чақмоқтошу бир чимдим туз қадар зарур бўлармикан?!
Мана шу жиҳат мени кўп ўйлатади.

2012 йил 3 январь

МАҚСУД ШАЙХЗОДА ҲАҚИДА

(Ўтган асрнинг 70-йиллар охирида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтига бўлиб ўтган илмий анжумандаги маърузадан қайтлар)

Ўша йилларда Алишер Навоий кўчасининг бир томонида Ғафур Ғулом ва Ойбек, Абдулла Қаҳҳор ва Миртемир, Мақсуд Шайхзода, иккинчи тарафида эса Аброр Ҳидояттов, Шукур Бурҳонов ва Олим Хўжаев баробар қадам ташлаб боришар, улар гуркираб ижод қилишар, адабиёт ва санъатнинг бетимсол намуналарини яратишар эди. Ҳаёт ва ўлим, абадият масалалари Шайхзода ижодининг муҳим жиҳатига айланди. Шундай кунларнинг бирида «Турон» кутубхонасида бир учрашув бўлди. Шайхзода домла, Шухрат ака ва бошқа адиблар иштирок этган учрашувда мен «Дорбоз» деган шеъримни ўқиб бердим. Афтидан, бу шеър устозга маъқул тушган бўлса керак, қайтар чоғимиз шеър ҳақида яхши гаплар айтиб, шундай қўшимча ҳам қилдилар: «Шеърда шоҳ байт, қайрилма образ бўлиши керак, бугун ўқиган шеърингизда шундай байт, образ бор экан. Буни унутманг. Яна бир гап эҳтиёт бўлиш ҳақида – олқишлар, қарсақларга берилиб, талтайиб кетишдан доим ўзингизни асранг, ўғлим». Бу даҳо шоирнинг неварашоирга меҳрга йўғрилган самимий ўгити эди. Шайхзода домла Дўрмондаги арғувон тагида ўтириб ижод қилган кезларидаги суҳбатларимиз чоғи ҳам бизларни ўз сабоқаридан баҳраманд этарди.

2012 йил сентябрь

ИЖОД МАСЪУЛИЯТИ

Кўчада ўз йўлида кетаётган кимсани бошқа биров тўхтатса, демак, айтадиган, сўрайдиган гапи бўлади. Балки у соат нечилигини ёки бирор манзилни суриштирар. Йўловчини шунчаки тўхтатиб вақтини олиш эса гоят кулгили, балки ҳеч бир қолипга сифмайдиган қилиқ ҳисобланади. Менимча, ижодкор ҳам китобхонни тўхтатиб, унга бир нима демоқчи бўлган ўша «бироров»га ўхшайди. Афсуски, кўпинча китобхон елкасини қисиб, бу ёзувчи нега менинг вақтимни олди экан, дея йўлида давом этаверади. Айтмоқчиманки, асар ўқувчини ўз мазмуни, гўзаллиги, маҳорати билан мафтун эта олсин. Ҳеч бўлмаганда унинг дидини қаноатлантирсин.

2013 йил май

СУХАНДОН ФАРҲОДЖОНГА ТИЛАКЛАРИМ

Мен Фарҳод Бобожоновни ҳали у диктор (сухандон) бўлиб танилмасидан аввалроқ билардим. Фарҳоджон катта-кичик ҳикоячалар ёзиб, бизга ўқиттириб кетарди. Кейин билсак, у расм чизишга ҳам ишқибоз экан. Хуллас, Фарҳодда истеъдоднинг турли қирралари гунчалай бошлаганди. Бироқ у вазият деймизми, пешона-манглай деймизми сабаб бўлиб, йигитлик йилларининг катта қисмини телевидениега бағишлади. Фарҳод Бобожонов таниқли диктор бўлиб етишди. Биласиз, элу юрт кўпинча ўзи кўриб, эшитиб турган нарчасига эътиборни қаратади. Фарҳод Бобожонов юртимизда ғоят таниқли шахсга айланиб кетганди. Эсимда Фарҳод билан сафарларда бирга бўлганимизда одамлар ёпирилиб келиб, уни ўраб олишар, илтимослари, дарду ҳасратларини унга айта бошларди. Соддамиз-да, ҳамма масалани диктор ҳал қилади, деб ўйлаганмиз-да. Отам раҳматли Фарҳоджонни жуда яхши кўрарди, ярим ҳазил билан: «Бизларнинг қулоғимиз оғирроқ, телевизорда қаттиқроқ гапиргин, Фарҳоджон, ўғлим», деб қўярди. Фарҳод Бобожонов дикторликдан кетгандан кейин ҳам, барибир, радио-телевидение вакили бўлиб қолаверди. Маънавий, маърифий мавзуларда кўпдан-кўп кўрсатувларга муаллифлик қилди. Фарҳод Бобожонов кўнгли очиқ, беозор, ишонувчан одам, нозик таъбли инсон.

Фарҳоджонга бундан буён ҳам қилган ва қилаётган меҳнатларига муносиб фароғатли умр тилайман.

2013 йил 9 январь

**«ЁШЛИК» ЖУРНАЛИНИНГ
«МАЪНАВИЙ ТАҲДИД ШАРПАСИ» МАВЗУСИДАГИ
САВОЛИГА БЕРИЛГАН ЖАВОБ**

– Аввало, Инсон – номукамал. Буни эътироф этмоқ лозим. Яъни, биз фаришталар эмасмиз. Махлуқотда нафс деган эҳтиёж мавжуд. Ҳайвонлар тўйганига қаноат қила олади. Чунки унда онг, режа йўқ. Одам боласи эса асло тўймайди. У жамғаришга ўч. Шу боисдан одамни «кўзи оч» ҳам дейишади. Бироқ, нафс фақат тўйғизиш, кийим-кечак, уй-жой таъминоти билангина қондирилмас экан. Энг ёмони, маънавий нафс ҳам бор. Инсон сийратидagi юзлаб қусурлар маънавий нафснинг белгиларидир. Уларнинг кўриниши турфади: ҳасад, муғомбирлик, худбинлик, гуруҳбозлик, айирмачилик, адоват ва ҳоказолар. Айни чоғда, маънавий ташналик (нафс)га эзгулик, адолат, садоқат, савоб ва бошқалар ҳам мансубдир. Асрлар мобайнида инсонлар тафаккури ва қалбидан жой олган юқоридаги икки жиҳат – моддий ва маънавий эҳтиёж – нафс учун кураш чексиз-чегарасиз тўқнашувларни келтириб чиқарди. Улар икки одам орасида ёхуд оилада, жамиятда, мамлакатлар, миллатлар орасида ҳам келишмовчилик, худбинлик тариқасида намоён бўлаверади. Мана шу зиддиятда инсонга энг яқин кўмакчи албатта баркамол маънавият, илм ва холислиқдир.

Бутун дунёнинг маънавий руҳияси ўзгариб кетди. Баъзи бир жамиятларда инсон табиатига, инсоний фазилатларга зид кўникмалар пайдо бўлмоқда. Улар ўзларининг бу чиркин ҳаёт тарзларини «демократия», «инсон ҳуқуқлари», «тенглик» сингари чақирқиқлар билан ниқобламоқдалар. Мана шундай таҳликали бир даврда ёшларимиз онгини, миллатимиз маънавиятини ҳимоя қилмоқ эҳтиёжини теран ҳис этмоғимиз керак. Бунинг учун эса халқимизнинг миллий ўзига хослигини тараннум этадиган адабий асарлар яратишимиз, кинолар, сериаллар чиқаришимиз керак.

Сўнги йилларда замонавий истилоҳ билан айтганда «бозор адабиёти» пайдо бўлди. Исми-шарифини ҳеч ким эшитмаган «ёзувчи»лар кўпайиб кетди. Уларнинг қалин-қалин «асарлари» нашр этилди ва бу жараён ҳамон давом этмоқда. Шунчаки олди-қочди, жиддий адабиётга мутлақо даخلي бўлмаган бундай «асарлар» ҳақида ҳам ўйлаб кўриш фурсати келди. Чунки бу «асарлар» китоб ҳолида халқимиз орасига кириб бормоқда. Демак, адабиётшуносларимиз, адабий синчиларимиз эндиликда янада диққатлироқ бўлмоғи керак. Ҳаммасини вақтнинг, ўқувчининг ҳукмига ташлаб қўйиб бўлмайди.

Бир замонлар товламачи, чайқовчи деб аталган кимсалар бугунги кунда зукко топармонларга айланиб кетгани бошқа гапдир, лекин илмдаги, ижоддаги «ишбилармон»ликнинг намоишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Яқинда бир «сариқ» матбуотда ўқиб қолдим, гўёки ер юзидаги бирорта тилда тиззанинг орқа томонининг номи йўқ эмиш. Ваҳоланки, бизнинг тилимизда буни «тақим» дейдилар. Чунончи, кўпқарида улоқни тақимга олишади, қизнинг сочи тақимига тушган, дейишади ва ҳоказо. Чумчуқни ҳам қассоб сўйсин экан-да...

Ана энди саволнинг давомига келсак, «Мустақиллик даври адабиёти» ибораси ҳақида гап кетганда, айтиш лозимки, бу тарихий жараён юз берган воқелик сифатида ўз таржимаи ҳолига эгадир. У катта адабий бир босқич сифатида, янги тузумнинг бевосита инъикоси сифатида ҳатто ҳужжатга айланиши ҳам мумкин. Бора-бора бу жараён адабиётнинг умумий яшаш тарзи билан қўшилиб, уйғунлашиб кетади. Мустақиллигимизни мустаҳкамлаш йўлида хизмат қилган асарларнинг умри боқийдир.

2013 йил 15 апрель

* * *

Шеърда фикр қуюқлиги, бадий тасбеҳлар тифизлиги ҳаддан зиёд бўлмаслиги керак. Унда зангор бўшлиқлару саррин шаббадалар учун ҳам жой топилсин. Шеър бирмунча савдойироқ бўлгани дуруст. Шеърятга эркалик ҳам ярашади. Шоир шеърга қул эмас, балки унинг афсунгар соҳиби бўлмоғи шарт.

2013 йил февраль

РУҲИЯТ ИҚЛИМЛАРИ ИНКИШОФИ

Ҳозирги замон ўзбек шеърятининг атоқли намояндаларидан бири Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти соҳиби, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Фахрий раиси Абдулла Орипов «Танланган асарлар»ининг ушбу еттинчи жилдига сўнгсўз сифатида нималарнидир ёзиш фикри-хаёлида юрган кезларимда «Kitob dunyosi» газетасининг 2013 йил 12 июль сонидида «Бир шеър тарихи» рукнида «Юртим шамоли» шеърининг ёзувчи Носир Фозилов архивида сақланиб қолган асл матни эълон қилиниб қолди. Мана ўша асл матн:

ЎЗБЕК ШАМОЛИ

Йўлларда едирим мисоли едим,
Еллар водийсига бошлади ҳавас.
Елвагай Қўқонинг бағрига келдим,
Сен эсдинг – таралди сийм таңда атлас,
Сен эсдинг – очилди ёрнинг жамоли,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Мен-ку бу дунёда бир зори висол,
Карбало даштида Мажнун сифатман.
Шамоллар ичида мен ҳам бир шамол,
Чечаклар атридан мен ҳам сармастман.
Лекин сен руҳимнинг мангу хаёли,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Қанча шамолларга юзимни бурдим,
Улардан эсдилар турфа хил нафас.
Уларда гоҳ қайғу, гоҳ шодлик кўрдим,
Тўхтамай ўтдилар бари ҳам бир бирпас.
Фақат қайғулардан сен ўзинг холи,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Шамоллар эсандир ушбу дунёда,
Шамоллар гоҳ қуюн, гоҳида довул.
Улар гоҳ ошкора, гоҳо рўёда
Қанча бўстонларни совурган буткул,
Лекин сен бўлмагин боғлар заволи,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Эсгин, эй, боғларнинг жамоли кулсин,
Мовий нафас билан тўлсин этаклар.
Учқур қўшиқларга бу олам тўлсин,
Шайнингга шоирлар айтсин эртақлар.
Эсгин, Ватанимнинг таралсин боли,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Мени чорлаётир олий бир жамол,
Билмасман, оҳ, унга қачон етурман.
Бу гулшан водийда мен ҳам бир шамол,
Шамол каби келдим, шундоқ кетурман.
Лекин Абдулланинг боқий камоли,
О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

1969 йилда ёзилган ушбу шеърда фақат ҳар олтиликнинг охирида такрорланиб келадиган сўнги якунловчи мисра, яъни «**О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли**» «**О, юртим шамоли, юртим шамоли**»га, яна бир ўринда жой маъносидаги «**Қўқон**» «**Ҳисор**»га алмаштирилган экан холос. Бир қарашда ваҳима қиладиган айтарли ҳеч нарса йўқдек туюлиши мумкин. Бироқ «юртим шамоли» деб ўқиш қайдаю «ўзбек шамоли» деб ўқиш, ҳис этиш қайда? Биргина бир сўз билан бутун шеърнинг моҳияти, шоирнинг ўйлаган нияти, шеърхонга етказмоқчи бўлган фикри ўзгариб кетганлиги ҳаққи рост! Беозоргина «юртим шамоли» сўзлари шеърнинг бутун мақомини, руҳини бир неча поғона тушириб юборган экан. Биргина сўз шоир шунчаки ўз туғилган юртига бўлган меҳр-муҳабатини, соғинчини изҳор қилгандек, унинг дийдоридан, шамоллари рафторидан хурсандчилигини баён қилгандек таассурот ҳосил бўлишига олиб келган экан. Аслида эса бу шеърнинг ибтидосида, таг заминида жуда катта маъно-мазмун ётган экан. Такрор бўлса-да шеърнинг учинчи-тўртинчи, бешинчи олтиликларига қайта назар ташлайлик: «Қанча

шамолларга юзимни бурдим, Улардан эсдилар турфа хил нафас. Уларда гоҳ қайғу, гоҳ шодлик кўрдим, Тўхтамай ўтдилар бари ҳам бир бирпас. Фақат қайғулардан сен ўзинг холи, О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли. Шамоллар эсгандир ушбу дунёда, Шамоллар гоҳ қуюн, гоҳида довул. Улар гоҳ ошкора, гоҳо рўёда Қанча бўстонларни совурган буткул, Лекин сен бўлмагин боғлар заволи, О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли.

Шеърдаги шамол образи ўзбекнинг, Ўзбекистоннинг тимсоли, унинг борлиққа, дунёга, атроф оламга кўз қараши, керак бўлса жаҳоний сиёсати, руҳияти, муддаоси сифатида талқин қилинган экан. Агар шамолни Ўзбек шамоли, Ўзбек сиёсати деб билганимизда, бошқа юртларнинг шамолларини тегишли халқлар, мамлакатлар, мафкураларнинг сиёсати деб қабул қилганимизда эди, бу шамоллар, яъни сиёсатлар, тузуқлар бамисоли қуюн, довул сингари ўзга юртларга фақат қайғу, ғам, кулфат олиб келганлигини, бўстонларни буткул совурганлигини, ғарот қилганлигини, ҳаётни издан чиқарганлигини, маънавиятни топтаб минг йиллик цивилизацияни барбод қилганлигини англаш мумкин бўлар эди.

Мени чорлаётир олий бир жамол,
Билмасман, оҳ, унга қачон етурман.

Бу мисралар бежиз қоғозга тушмаган. Шоирни чорлаётган олий жамол Аллоҳ жамоли ҳам, айна чоғда истиқлол билан учрашув ҳам бўлиши мумкин. Бироқ шоир унга қачон етишишини билмайди холос. Шоир орзу қилади: агар бир кун келиб ўзбекнинг шамоли, яъни Ўзбекистон бандилиқдан озод бўлса, у шундай сиёсат олиб бориши керакки, дунёга очиқ бўлиши, фақат яхшиликка, эзгуликка хизмат қилиши зарур. Бутун олам Ўзбекистон олиб бораётган сиёсатга тан берсин, унинг тинчликсевар сиёсати бутун оламга таралсин. (Эсгин, эй, боғларнинг жамоли кулсин, Мовий нафас билан тўлсин этаклар. Учқур қўшиқларга бу олам тўлсин, Шаънингга шоирлар айтсин эртақлар. Эсгин, Ватанимнинг таралсин боли, О, ўзбек шамоли, ўзбек шамоли»).

Шеърдаги «Қўқон» атамаси ҳам мустабид тузум цензорларининг кўзига балодек бўлиб кўрингани бежиз эмас. Ахир муомалада «Қўқон шамоли», «Бекобод шамоли» деган иборалар бор-ку. Шундай экан, шеърда улар қўлланилганда унинг жўғрофий кўлами кенгайган, бутун Ўзбекистон кўз олдимишга келган бўлур эди. «Ҳисор шамоли» дейилганда кўлам торайиши, айтайлик Қашқадарё тушунилиши мумкин ва аслида ҳам шеърнинг асл ҳолида эълон қилинишига қаршилиқ кўрсатганлар бу билан ҳам ўз муддаоларига эришган. «Танланган асарлар»нинг дастлабки жилдлари тайёрланаётганда шоир ўз кўли билан «Ўзбекистон», Альбомга, «Комсомол» каби бир қанча шеърларга баъзи бир жузъий, бироқ муҳим таҳрирлар киритган эди. Менимча, ҳечдан кўра, кеч бўлса ҳам «Юртим шамоли» бундан кейин «Kitob dunyosi» газетасида эълон қилинган матндаги сингари «Ўзбек шамоли» тарзида қабул қилиниши, бўлажак дарсликлик, хрестоматияларга киритилиши керак. Ахир бу шеър истиқлолни, ҳурриятни орзу қилган, унга интилган, унинг қачондир барқарор бўлишига ишонган қалб тугёни-ку!

Яна айти шу кезлари «Inter FUTBOL» нашрида спорт журналисти Муҳаммад Валининг миллий футболимиз муаммоларига бағишланган мақоласи сўнгидаги қуйидаги фикрларга кўзим тушиб қолди (Кези келганда М.Вали футболга бағишланган ўз мақолаларида А.Орипов шеърларига тез-тез мурожаат қилишини қайд этиш зарур. Олдинроқ «Берунийга мактуб» шеърда кўтарилган гоёни устоз-шоғирд муносабатларини теранроқ англатиш, тушунтириш учун тилга олганлигини, Устурлобий бежизга ўша вақтлари узоқ Хоразмдаги Берунийни Термизга келишга чорламаганлигини, чунки илмда Берунийдек истеъдодлар ҳар куни дунёга келавермагандек, футболда ҳам катта истеъдодлар ҳар куни пайдо бўлавермаслигини таъкидлаш учун шеърдан иқтибос келтирганлигини, авваллари ҳам шоирдан олинган ҳоказо эскартишларини мисол қилиб келтириш мумкин. – Д.Б.): «Мақолани шу нуқтада яқунламоқчи эдим. Лекин имо-ишора масаласини баъзан мухлисларимиз тушунмай қолишларини ўйлаб, тўрт қатор шеър таҳлилини ёзишга аҳд қилдим.

Мухлисларимиз атоқли шоиримиз Абдулла Ориповнинг қуйидаги мисраларини яхши эслашса керак:

Улар шеъри учди кўп йироқ,
Қанотида кумуш диёри.
Бир ўлка бор дунёда, бироқ,
Битилмаган дostonдир бори.

Бу мисраларни ҳатто боғча болалари ҳам ёдлашган. Аммо уларнинг моҳияти «Адабиёт» дарсликларида ҳам очиб берилмаган. Очиб берилмайди ҳам. Чунки уни англаш – онгли ўқувчининг, миллатнинг вазифаси, бурчи. Хўш, «кумуш диёр» қайси ўлка? Кумушни металл сифатида кўз олдига келтирган киши бу саволга дарров «Россия», деб жавоб қайтаради. Достони битилмаган юрт – Ўзбекистон. Шоир мустабид тузум даврида Россия Федерациясига берилган эркинлик ва Ўзбекистонимизнинг дунёдан узиб қўйилганлиги ҳақида бонг урган. Шу тўрт мисрада адолатсизликни айта олган. Яхшики, шўро тузуми даврида ҳеч бир адабиётшунос бу маъноларни таҳлил қилишга интилмади. Маънони англаганлар юзларида қувониб, шундай жасоратли шоирлари борлигидан фахрланиб яшайверишди. Имо-ишора, уни тушуниш – шу!»

Дарҳақиқат, М.Вали қайд этганидек, ўтган мустабид тузум даврида шоир шеъриятини бор бўйи билан очиб кўрсатишнинг имкони йўқ эди. Унинг ўтган асрнинг олтишинчи – саксонинчи йилларида ёзган шеърларининг асл таг маъносини илғаб етганлар ҳам, шоирни ҳар хил балолардан ҳимоя қилиш учун турли усулларни қўллашга, шеърда йўқ маъноларни излашга, бошқаларни ҳам бунга ишонтиришга мажбур эдилар. Бу жиҳатдан «Тилла балиқча» шеъри ҳақидаги мунозараларни эслайлик. Истиклол арафасида, қайта қуриш, турфа фикрлик деган замонларга келиб Яшар Қосим академик Матёқуб Қўшжонови ушбу шеър ҳақидаги фикрлари учун мулзам қилмоқчи бўлди. Аслида эса Матёқуб Қўшжоновдек зукко олим шеърнинг таг маъносини билмаган дейсизми. Билган! Бироқ «кўлмак ҳовуз» «мустабид тузум»га қиёсланган деган хулосага келганида шоирга чоҳ қазиган бўлур эди-ку. Шунинг учун ҳам у киши Я.Қосимнинг ид-

даоларига матбуотда жавоб қилмаган. Бунинг устига Абдулла Орипов шеърятининг мағзи-мағзига, моҳиятига, ич-ичига кириб бориш учун шоирнинг ўзидек яна бир улкан истеъдод зарурга ўхшайди.

Кейинги вақтларда баъзи бир адабиётшуносларимизнинг китобу мақолаларида истиқлолни куйлаган, уни орзу қилган, шеърү дostonларида мустақиллик ғоясини кўтариб чиққан шоирлар рўйхати кенгайтириб юборилгандек туюлмоқда. Бу «ёв қочса, ботир кўпаяр» деган мақолни эслатмайдими? Ҳар нарсанинг ўз номи билан аталгани яхши бўлганидек, ҳар бир адабий жараённинг, ижод намунасининг ўз асл ҳолида талқин қилиниши, баҳоланиши мақсадга мувофиқ, адолатдан бўлса керак. Адабиётда сохта санамлар яшашнинг ножоиз, беҳуда эканлигини Ҳамзанинг ўзбек адабиётида социалистик реализм байроқзорига мисолида кўрдик-ку. Чўлпондан кейин ўша мустақил даврларда истиқлолни ҳам очиқ, ҳам пинҳона (М.Вали айтганидек имо-ишора билан) баралла куйлаган, тарғиб қилган, миллий ўзликни англашни бошлаб берган, бу борада мактаб яратган, ўзидан кейинги шоирлар авлодига жуда катта таъсир кўрсатган шоир бу – Абдулла Ориповдир.

Шу ўринда 1964 йилда ёзилган, адабиётшунослигимизда таҳлил қилинмаган, ҳеч ким тилга ҳам олмаган қавс ичида «Манзара» деб номланган сарлавҳасиз, қуйидаги шеърга эътиборингизни тортмоқчиман:

Булут тошди,
Водий осмонини
Қоплаб олди хира кўланка.
Ел овора,
Намхуш хазонни
Учиролмай боғдан йўлакка.
Новдалари бирдан қотгандай
Кўринади сукутда толзор.
Гўё ниманидир кутгандай
Булутлар ҳам ювош, беозор...

Агар А.Ориповнинг табиат билан боғлиқ барча шеърлари («Баҳор», «Табиат» ва ҳоказо) структурасидан,

тахлилидан, руҳидан келиб чиқиладиган бўлса, шеър фақат табиат манзараси тасвирига бағишланмаганлиги аён бўлади. Уни ўлкани ёв (яъни мустамлакачилар) эгаллаб олган, ел (яъни халқ) қора кўланкани, намхуш хазонни (мустамлакачилик бўйинтуруғини) ўз елкасидан слтаб ташлай олмай муте ҳолатида, толзор (юртнинг аҳли донишлари, етакчилари) ҳам сукутда, новдалари қотиб қолгандек, куланканинг супуриб ташлашга журъати етмагандек, бироқ бу абадий эмас, қачондир булут тошиб, шаррос ёмғир қуйиши, кўланканинг даф бўлиши, ёқимсиз увада хазоннинг итқитилиши, боғнинг тозариши, яъни мустақиллик, эгаменлик интизорлик билан кутилмоқда, деб талқин қилиш мумкин. Шеърятда мажозий образ тушунчасидан келиб чиқилса, аслида ҳам шундайдир. Ва шоирнинг дориламон кунларга келиб, истиқлол шукуҳидан илҳомланиб 2010 йилда ёзилган «Урф» шеърида қуйидаги тўрт сатрдаги иқрор ҳам бунда бизга ёрдамга келади:

У кезлар наинки ўзликни, балки
Ўзбеклигимни ҳам айтолмас эдим.
Ёшим минг йилларга тенг келса ҳамки,
Битик тошларимга қайтолмас эдим.

Ўзининг оташин шеърияти билан ўзбек адабиётига янги нафас, янги нафас руҳ олиб кирган шоир айниқса кейинги уч-тўрт йилда ниҳоятда самарали ижод қилди. Бу даврда «Қалб», «Таволло», «Сурхон мўъжизалари», «Оддий ҳақиқат», «Қишлоқ оқшомлари», «Кибр», «Дарё», «Сайроб чинори», «Қайтиш», «Озон қатлами», «Парадокс», «Нажот», «Қиёмат аломатлари», «Кема» сингари инсон руҳиятининг қатламлари ранг-баранг буёқларда инкишоф этилган шеърлар яратилди. «Ҳар қандай фикрни, ҳар қандай ғояни, ташбеҳни уддасидан чиқиб айта олиш, тасвирлай билиш санъаткорликнинг энг муҳим хусусиятидир. Йўқса, ҳар қандай кучли фикр ҳам оддий илмий ахборотга айланиб қолиши ҳеч гап эмас», дейди шоир. Бу шеърлар билан танишар эканмиз турфа хил янги-янги рангларнинг, қуйма фикрларнинг гувоҳи бўламиз. Ўзига

хослик, бетакрорлик, топқирлик, оҳори тўкилмаганлик, теран фикр, айна чоғда юракларни ўртаб юборадиган ҳис-туйғу шоир ижодини безаб турган хусусиятлар эканлигига яна бир бор амин бўламиз. Уларнинг мавзу доираси ҳам ранг-баранг. «Ворислик», «Апокалипсис» сингари шеърлар шоир шеърятининг ўзак йўналишларидан бири бўлган инсон, унинг ниҳоятда мураккаб шаклу шамойили, қалбидаги эзгулик билан характеридаги ёвузликнинг доимо эгизаклиги ҳақида:

Кимдир эзгулик деб тинмайди, бироқ
Кимдир ханжар билан йўлини пойлар.
Ҳаётнинг мана бу йўриғига боқ:
Ёвуз ҳам ёвузни ҳимоят айлар.

Бундай ворислик ҳам наҳотки мангу,
Боисин билолмай, боқурмиз ночор.
Бу дунё нафис бир чинни экан-у,
Кўксида дарз кетган чизиқлари бор.

«Апокалипсис» шеърида ёнғин, zilзила, вулқон, лава каби табиат ҳодисалари қаршисида бандаси чорасиз эканлиги, «на боши, на адоғи бор поёнсиз очун»да бундай ҳодисалар узлуксиз давом этиб келаётганлиги ҳақида сўз юритилади:

Чексиз коинотнинг тирик вужуди
Балки тўлғанмоқда замонлар ўтиб.
Балки уммон бўлгай тоғлар ҳудуди,
Вақт инсон хоҳишин турмайди кутиб.

Балки миллиард йиллар остонасида
Бундан баттарроғин кўргандир замин.
Балки Яратган ҳам кошонасида
Ортигин йўқотиб, бутлайди камин.

Лекин не бўлса ҳам инсон зотини
Сўнгсиз саволларга кўмгай ушбу ҳол.
У фақат билгайдир ўз ҳаётини,
Чорасиз қолгайдир келганда завол.

Дафъатан айқашиб ер билан осмон
Дўзахнинг бешафқат шамоли елса,
Дейсан, о кибрга берилган инсон
Сен уни тўхтатгин қўлингдан келса.

Бироқ шеър бу ҳақиқатларни қайд этиш учунгина
ёзилмаган. Шеърдан чиқарилган поэтик ҳулосага эътибор
берайлик:

Аммо юракларда бордир бир алам,
У боис тугамас ташвишлар, ғамлар.
Замин талвасаси босилганда ҳам
Бир-бирин тинч қўймас, афсус, одамлар.

Инсониятга таҳдид солувчи табиат ҳодисалари дои-
мо бўлган ва бундан кейин ҳам юз бераверади, улардан
қочиб қутулиш мушкул. Бироқ ҳар бир инсон ўз қалб
софлигини, инсонийлигини сақлаб қолиши унинг ўз
қўлида. «Озон қатлами» шеърида бу гоё янада теранроқ
ифодаланган. Ерни ҳарир пардадек ўраб турган озон деб
аталган ҳаво қатлами сайёрамизни ўткир нурлардан асраб
турганлиги яхши маълум. Бироқ дунё ўз ёғида қоврилиб
адо бўлмаслиги учун ҳар бир инсоннинг ўз озон қатлами
бўлмоғи зарур. Токи бу қатлам инсонни ноқисликдан даф
этсин, қалбида ёвузликка жой бермасин:

Кимда собит эмас гар ўша қатлам,
Иймони абасдир, ўйлари чиркин.
Сўқирга айланиб очиқ кўзлар ҳам,
Эзгулик ўрнини қоплар ҳасад, кин.

Йўқолиб кетган чоқ инсоф, диёнат,
Тоза вужудларга Иблис бўлур жо.
Алҳазар, бундайлар алал-оқибат,
Англай олмагайлар Ватанни ҳатто.

Заминда устувор бўлдим кибр –
Эллар безовта-ю нотинчдир замон.
Ақлга зўр келса жаҳолат охир
Мадад бера олгай на ер, на осмон.

Шоир мана шу маънавий «қатлам»нинг барбод бўлишидан, унга шикаст етказилишидан безовта:

Яшайсан гоҳ шоду, гоҳ дилда кадар,
Ўзингники эрур қувончинг, гаминг.
Лекин огоҳ бўлгин доим, биродар,
Бутун турибдими озон қатламинг?!

Бугунги глобаллашув, Интернет орқали тезкор ахборот тарқатилиши ва айирбошланиши жараёни, ҳар хил ижтимоий сайтлар ижобий жиҳатлари билан биргаликда одамларнинг, айниқса мурғак ёшларнинг фикру онгига салбий таъсир кўрсатаётганлиги, маънавиятга заха етказиш, ахлоқсизликни, маънавийтсизликни, тубанликни тарғиб этиш манбаи ҳам бўлиб қолаётганлиги сир эмас. Боз устига Европанинг айрим мамлакатларида ҳукумат, парламент даражасида бир жинсдагилар никоҳига рухсат берилмоқда. Умумбашарий аҳамиятга эга бўлган бундай жараёнлардан шоир қалби безовта. Бу безовталиқ «Европа» шеърининг ёзилишига туртки берган:

Бор эди муҳаббат аталмиш кўрғон,
Учиб киролмасди чивин ҳам ҳатто.
Совғасин Ягонинг қўлида кўрган,
Бўғиб қўя қолган жуфтин Отелло.

Энди бу юртларда дунё тескари,
Муҳаббат ҳислари бадар кетганлар.
Жаннатни мадҳ этиб юрганлар бари
Жаҳаннам комига бориб етганлар.

Хўроз хўроз билан ўтказса тўйин,
Буқалар буқа деб ипини узса.
Бу қандай томоша, бу қандай ўйин,
Сигирлар сигирга кўзини сузса.

Теран фалсафийлик, шарқона донишмандлик, Ватанинг шонли ўтмиши ва бугуни ҳақидаги куюнчаклик, ҳаётдаги салбий кўринишларга муросасозлик, ниҳоятда мураккаб олам бўлган инсон руҳиятидаги сирлилик 2012

йил февраль-март ойларида воқеабанд, ёйиқ ифода шаклида ёзилган «Ранглар ва оҳанглар» туркумига кирган шеърларнинг ҳам бош мавзусини ташкил этади.

«Осмондан тушган ҳар бир метеорит бизга олис ва нотаниш дунёлар ҳақида хабар ва маълумот бергани сингари ижодкорнинг ҳар бир асари - хоҳ у назм, хоҳ наср бўлсин – муаллифнинг ақлу тафаккури, қалб ва сезгиси, идроки, орзу-армонлари тўғрисида бизни огоҳ этади. У нанинги ижодкорнинг ўзи, балки у яшаб турган давр ҳақида ҳам маълумот беради, таассуротлар уйғотади», дейди шоирнинг ўзи. «Ранглар ва оҳанглар» туркумига кирган биринчи шеърдаги қуйидаги шеърини сатрлар бу фикрларнинг образли ифодасига айланган. Бугунги кунда шоирнинг, ижодкорнинг бурчи нималардан иборат эканлигига урғу беради. Хилқатдаги ранглар ва оҳанглар турфа:

Бир қарашда улар ҳамоҳанг, ўхшаш,
Бироқ сен, ижодга азм этган шоир,
Уларни адашмай фарқламоғинг шарт!

Сенинг кўзларингга кўринсин улар,
Сенинг қулоғингга чалинсин улар,
Барчаси ранго-ранг, саслари турфа...

Билиб қўй, ранги бор армоннинг ҳатто,
Орзуларнинг ажиб шамойиллари,
Инсон қанча бўлса, улар ҳам шунча.

Туркумга ўн бешта шеър жамланган. Уларнинг ҳар бирини қайта-қайта ўқиб сатрларда яширинган фикр дурларини англаб олиш, шоирнинг шеърини мушоҳадаси нақадар кўламли, салмоқли эканлигига иқрор бўлиш мумкин. Бирмунча сюжетли, кичик ҳикоядек таассурот қолдирадиган бу шеърларда фактлар фактлигича қолмайди, муҳим поэтик хулосалар чиқарилади. Бу жиҳатдан «Уйғунлик», «Тафаккур», «Миллат», «Қадр», «Эътиқод», «Тарих» каби шеърлар характерлидир. Уларда илдизи бир яхлит чинор бўлган инсониятнинг бугунги муаммолари, Ватан, миллат дарди, қалб товланишлари ўз аксини топган. «Шеърини нима ўзи? Унинг ёзиб қўйилган

қоидаю амаллари борми? Нима у? Миллионларни оёққа турғиза оладиган, минбарларни ларзага соладиган даъваткор хитобми? Нима у? Гоҳида теран фикри билан, гоҳида аччиқ сатираси билан, гоҳида мунгли маломати билан тинглаганлар қалбини имтиҳон қилувчи зўр кучми? Нима у? Фалакка чорасиз илтижоми ёки муҳаббат чаманига сочилган дурдек кўз ёшларими?», деган саволни қўяди шоир бир мақоласида. Туркумга кирган фалсафий теран ва бадийий нафосати юксак шеърлар мана шу хитобли саволга берилган образли жавобдек янграйди.

Еттинчи жилдга бир йилнинг нари-берисида ёзилган ўн бешта ғазал ҳам киритилган. Уларнинг ҳам мавзу доираси кенг: муҳаббат мавзуси ва умумбашарий мавзулар. Оддий шеърга сифмаган ҳис-туйғулар мусиқий оҳангларда таралади. Мана бутун сайёра, инсон қалби муаммолар гирдобида қалқиб турганлигининг образли тасвири:

Осмонни билмадим, лек
Ер ҳали сокин эмас,
Бул замин ғавғоси мўл,
Етгай садолар сизга ҳам.

Ёки ҳақиқий шеърга, унинг тўлғоқларига берилган баҳо:

Шеър ёзиш тенгдир қудуқни
Игнада қазган билан,
Ё эса игна кўзидин
Ипни ўтказган билан.

Асли шеър ошуфталик ё
Сўнги йўқ дардан нишон,
Чандиги қолгай юракда
Доғни кетказган билан.

Мустақиллик, истиқлол йилларида шоир ижоди янги поғонага кўтарилди, халқ ва юрт ҳақидаги ўйлар янада теранлашди. Умуман, халқ, унинг дарду ташвиши, Ўзбекистон мавзуси шоир ижодида айрича ўринда туради. Она-юрт – жонажон Ўзбекистон – Абдулла Орипов энг баланд мақомларда қаламга олган мавзудир.

Истиқлол арафасида, мустақилликнинг дастлабки йилларида, ҳаётда айнан юз берган, шоир ўзи гувоҳ бўлган тарихий жараёнлар таъсирида ёзилган, мустақилликнинг йигирма йиллигига бағишланган халқона, қиссагўйлик услубида битилган «Истиқлол манзаралари» достонининг «Тоғлар ҳикояси», «Ўзбек иши», «Мурунгов», «Элобод», «Қамчиқ довони», «Имом Бухорий», «Женева» деб номланган қисмларида қаламга олинган лавҳалар орқали халқимиз ижтимоий-сиёсий, маънавий ҳаётининг муҳим жиҳатлари, истиқлолдан олдинги ҳолат ва истиқлол йилларида юз берган ўзгаришлар юксак бадиий инкишоф этиб берилган. Достон воқеабандлик усулида ёзилган бўлса ҳам баёнчиликдан мутлақо йироқ, истиқлолнинг дастлабки йигирма йили шаънига битилган бадиий солномадек таассурот қолдиради. Йигирма йил. Айтишга осон. Бироқ тарихан қисқа фурсатда қанча-қанча машаққатлар, хуфёна ва ошкора қаршиликлар енгиб ўтилмади дейсиз:

Йигирма йил – уфққа
Ташланган кўприк мисол.
Ва ёки чашминг узра
Саф тортган киприк мисол.

Жой талашар мутгасил
Оқшом билан саҳар ҳам.
Дуч келгайдир ҳамиша
Зафар билан хатар ҳам.

Карвон ўтди, гўёки
Қашқир юрмас чўллардан.
Йигирма йил тап тортмай
Довулардан, дўллардан.

Арслонларнинг наъраси
Қутқу солса басма-бас.
Сувараклар аҳли ҳам
Тинч турганмас бир нафас.

Довонлардан шу тахлит
Ғолиб ўтган карвон бу.

Йигирма йил зил юкни
Олиб ўтган карвон бу.

Гарчи барча фасларда тилга олинмаса ҳам дostonда Ботир ва Фотиҳ ўртасидаги баҳс-мунозара, гоҳ ошкора, гоҳ зимдан олиб борилган кураш асносида истиқдолнинг юз очиши, мустақилликнинг қадам-бақадам мустаҳкамланиб бориши бадий лавҳаларда истифода этилган. Дoston образли топилдиқларга, ёмби фикрларга, мавзунинг моҳиятини очиб беришга хизмат қиладиган ўзига хос ўхшатиш ва сифатлашларга ниҳоятда бой. «Ўзбек иши»да қуйидаги сатрларда ўтган асрнинг саксонинчи йиллари ўргаларида халқимиз бошига тушган ноҳақликлар, кўргиликларнинг лўнда тасвирига эътибор берайлик:

Пахтасини тердириб,
Бозорида сотсалар.
Кечқурун юлдуз бериб,
Эртасига отсалар.

Нураган пахса девор,
Эчки юрса доводи раб.
Бир ҳовли бола-бақра
Қолаверса жовди раб.

«Қамчиқ довони»дан тўрт сатр:

Гўзал бир шеъриятнинг
Мавжи ҳам водийдадир.
Ҳофизлар овозининг
Авжи ҳам водийдадир.

Ўзбек шеъриятининг Нодираю Увайсий, Муқимий, Фурқат, Завқий каби сиймоларига, Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Таваккал Қодиров сингари доводий овозли ҳофизларга бешик бўлган Фарғона водийсининг адабиёт, санъат ва маданиятимизга қўшган ҳиссасининг кўлами ушбу тўрт сатрда жо бўлган.

Дoston кўтарилган мавзуси, бадий мукаммаллигига кўра мактаб хрестоматияларига киритишга арзиғулик. Мустақилликнинг нечоғлик машаққатлар эвазига қўлга

киритилганлигини, бу йўлда олиб борилган курашларни, унинг қадрига етишни айнан мана шундай теран асарлар орқали ёш авлод онгига сингдириш мумкин.

Шоир Ватан, халқ хизматига ҳамон камарбаста, фидойи бир ижодкор сифатида тинимсиз изланишда:

Фахр этурман шу элга
Мен ҳам фарзанд эрурман.
Боболарга туташган
Битта дилбанд эрурман.
Битта деб билдим доим
Қадим ўзбек еримни,
Бағишладим мен унга
Мадҳиямни – шеъримни.

Дониёр Бегимқулов,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

ИЗОҲЛАР

ШЕЪРЛАР

Халқим, Мартаба, Эски мухлислар (газетада «Мухлислар» деб номланган), **«Одам»** (газетада «Ҳаёт» деб номланган), **Манзара**. // «Суҳбатдош». 2010 йил 18 ноябрь. № 37.

Берунийга мактуб. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2010 йил 17 сентябрь.

Алишер Навоий монолог сўзи. Биринчи марта эълон қилинмоқда.

Қиш, Оддий одам, Қизларим, Меҳмон, Озон қатлами. // «Суҳбатдош». 2010 йил 30 декабрь. №43.

«Бир марта...», «Иқрор», «Қизларим», «Ўзбек», «Қайтиш. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 2011 йил 25 март.

«Коинот сири», «Насиҳат», «Апокалипсиз», «Ўйин», «Авлодлар», «Сурат», «Сингил», «Ҳасса ва қалам», «Меросийлик». «Зар ва зиё». // «Ёшлик» журнали, 2011, 10-сон, 5-11-бетлар.

Фахрия, Етти миллиард, Тўртликлар, Умр араваси, Шиква, Паркент. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2012 йил 20 январь.

«Паркент» шеърининг «Китоб дунёси» газетасининг 2012 йил 30 ноябрда эълон қилинган янги вариантыда охириги тўртликдан олдин қуйидаги тўртлик қўшилган:

Шоҳ бўлса ҳам, ҳинд филлари чўкса ҳамки тиз,
Тамға бўлди манглайда хижроннинг доғи.
Қорақумга тенг келмади Панипат ҳаргиз,
Чотқол ўрнин босолмади Ҳиндиқуш тоғи.

Қуйидаги мазмундаги охириги тўртлик:

Менинг учун ташвиш қилманг, муҳтарам мезбон,
Сизга малол етказмасман, кўнгил бўлсин тўқ.

Ўз элимда Абдулломан, юрмасман сарсон,
Борадиган ҳеч қандайн Ҳиндистоним йўқ.

Қуйидагича таҳрир қилинган:

Мен учун ҳеч ташвиш қилманг, муҳтарам мезбон,
Мен оддий бир инсондирман, кўнгил бўлсин тўқ.
Бафуржаман, шоширмасман сизни ҳеч қачон,
Ахир менинг борадиган Ҳиндистоним йўқ.

Ажр, Ҳаёт, Эътиқод, Муфти. // «Ҳуррият». 2012 йил 21 март.

Ранглар ва оҳанглар (Туркум). Ушбу туркумга кирган етти шеър («Ранглар ва оҳанглар», «Уйғунлик», «Ҳикоят», «Қадр», «Қисмат», «Тафаккур», «Миллат», «Тарих» биринчи марта «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигининг 2012 йил 16 март сонида «Тоғлардан буюқдир, гуллардан нозик» рукни остида эълон қилинган. Рукнга шоирнинг қуйидагича кириш сўзи – изоҳи берилган: Қайси жанр ёхуд шаклда бўлмасин шеърят менинг учун доимо руҳий эҳтиёж бўлиб келган. Ажабо, орадан қанчадан-қанча йиллар ўтган бўлса ҳам шеърятдаги ташналигимни, чанқоғимни тўла қондира олган эмасман. Сизга ҳавола этаётган ушбу тизмаларим бирмунча бошқачароқ қиёфада, яъни қофиясиз, учлик шаклидадир. Бу шеърый ифода ичида мен ўзимни жуда ҳам эркин сездим.

«Ҳақиқат», «Ватан» шеърлари «Ўзбекистон овози» газетасининг 2012 йил 28 апрель сонида эълон қилинган. «Муфти» шеъри биринчи марта «Ҳуррият» газетасида 2012 йил 21 мартда эълон қилинган.

«Паркент», «Ўзингниқидир» шеърлари ва «Машраб», «Келин-куёвларга» тўртликлари ҳамда «Минг бор шукур айтса арзир...», «Оҳким, тушганда кўз...», «Сочларинг ёймай туриб...», «Сенга пешвоз чиқмасам гар...», «Тоғ аро балққанда сен...», «Кезиб оламни ҳарчандки...», «Ё, фалак, этгил мени...», «Айтмангиз, умрим ўтиб...», «Ажиб сиймо эурсан...», «Унутмишсан, мақоминг...» деб бошланадиган газаллар биринчи марта «Китоб дунёси» газетасининг 2012 йил 30 ноябрь сонида «Шеър гўзал – инсон гўзал!» рукнида «Сочларинг ёймай туриб тушган қоронғу тун эмас» умумий сарлавҳаси остида эълон қилинган.

Навоий кўчаси, Аргувон, Сайёҳлар. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2012 йил 14 сентябрь.

Аёл мадҳи. Турналар. Тараққиёт. Бобуршоҳ. Ғунча, Аё банда, Санъаткор. // «Ўзбекистон овози». 2013 йил 26 январь.

Бинафша. Европа. Кўнгиш мулки. Ҳамдардлик. Қизиқиш. Ватан. Тажриба. Хатолик. Ташхис. Қизиқ. Қуш. «Сени ёд айлаган чоғим». «Йўлдадир, етгай бориб». «Айтмангиз, умрим ўтиб» // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг 2013 йил 15 март сонида «Кўнгиш деган бир Ватан қурдим» умумий сарлавҳаси остида босилиб чиққан.

Тинчлик. Умр манзиллари. Нажот. Устоз Миртемир сабоқлари. Нафс. // «Ўзбекистон овози». 2013 йил 15 июнь.

Майданак. // «Халқ сўзи». 2013 йил 22 июнь.

Оқ от. // «Kitob dunyosi». 2013 йил 28 июнь.

Кема. Тутилган кун. // «Халқ сўзи». 2013 йил 7 август.

Ўзбекистон (Ибройим Юсуповдан). Ибройим Юсупов. Менинг йигит вақтим – сенинг қиз вақтинг. Тошкент. «Янги аср авлоди», 2009, 12–18-бетлар.

Зар ва зиё (Ҳикоят). // «Хуррият». 2011 йил 21 сентябрь.

Истиқлол манзаралари (*достон*). Достонга кирган «Йигирма йил», «Тоғлар ҳикояси», «Элобод», «Қамчиқ довони», «Женева» биринчи марта «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида 2011 йил 8 июлда эълон қилинган. Муаллифнинг қуйидаги мухтасар кириш сўзи берилган: Мустақиллигимизнинг 20 йиллигини катта қувонч билан кутиб олмоқдамиз. Албатта, тўйга ҳар ким ўз тўёнаси билан боришни хоҳлайди. Истиқлолимиз шундоқ улуғвор ва залворли мавзуки уни қамраб олиш учун ўнлаб романлар, юзлаб достонлар ёзиш керак бўлади.

Азиз китобхон, мен ушбу тизмаларимда ўзим гувоҳ бўлган кўпгина ҳаётий воқеаларнинг айримларини қаламга олдим, холос. Бу ўринда менга халқона оҳанг ва қиссагўйлик мароқли туюлди».

Кейин ёзилган «Ўзбек иши» шу газетанинг 2011 йил 18 ноябрь сонида босилган. Достон тўлиқ ҳолда 2011 йилда «ТАҒАККУР» нашриётида чоп этилган.

МАҚОЛАЛАР, СУҲБАТЛАР, ҚАЙДЛАР

«Кечиримли... бағри кенг бўлиш керак!» // Чағаниён.
2004 йил 18 июнь. Суҳбатдош: Назира ИНОЯТОВА.

Суҳбат қуйидагича кириш сўзи билан бошланади: «Абдулла ОРИПОВ... Улуғ миллатнинг улуғвор ва ўлмас қўшиғига муаллиф бўлган инсон, халқ шоири. Она Ўзбекистоннинг қаҳрамон ўғлони, танти элнинг танти фарзанди, миллатнинг жўшқин ва сўнмас овозидир у.

Отамсан, онамсан, ўғлим, қизимсан,
Кўрар кўзимсану айтар сўзимсан.
Юртбошим меҳрини мужассам этган
Кашқадарё рамзи – ёруғ юзимсан.

Ватан, кўрар кўзим, айтар сўзимсан. // «Ватанпарвар» газетаси. 2009 йил 13 февраль. Суҳбатдош Инобат ИБРОҲИМОВА. Суҳбат олдидан қуйидагича кириш сўзи берилган: «Бу меҳру муҳаббатга тўлиқ сатрлар Қарши шаҳрида муҳтарам Президентимиз ташаббуси билан меҳнаткаш, мард, танти халқимиз, ўзбек оиласи тимсоли бўлмиш «Эл-юрт таянчи» монументи бунёд этилиши муносабати билан ёзилган.

Шоирнинг дилга яқин байтлари ёшлигимдан таниш. Ўн олти яшар Зулайҳо опамнинг катта ҳовлимизда уй юмушларини бажариш асносида такрор ва такрор айтадиган

Ёмғир тинмай ёғди кун бўйи,
Ёмғирли кун каби эзилди дардим.
Яйдоқ кўчаларда жим юрган куйи
Сенинг изларингни ахтардим...

сатрлари унинг оғзидан биз кичкиналарга ҳам ёд бўлиб кетганди. Субҳдан кун ботгунга қадар далаларда ўтган ёшлигимизнинг ёрқин йўлдоши бўлган сатрлар... Кўнгилларни осмон қадар юксакликка олиб чиқадиغان севги мактубларига унинг ҳароратли байтлари кўрк бўлди. Унинг шеърини бир зилол чашмадирки, ташна кўнгиллар қониб-қониб баҳраманда бўладилар. Қаҳрамон шоиримизнинг улкан ижодига она халқи юксак баҳони бериб бўлди, бизга йўл бўлсин! Имкониятдан фойдаланиб, ўқувчиларимизни ардоқли шоиримиз суҳбатидан баҳраманда қилишни лозим топдик».

Мафтункор шеърини. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2009 йил 1 май.

Истиқлоли – абадий, истиқболи – мунаввар. //«Халқ сўзи». 2009 йил 24 июнь. Суҳбатдош Мурод Абдуллаев.

Ижод аҳлига юксак эътибор. // «O‘zbekiston ovozi». 2009 йил 7 июль.

Баркамоллик масъулияти. //«Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2010 йил 22 январь.

Буюк келажак манзаралари. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2010 йил 14 май.

Булбул чаманга ярашгай. //«Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2010 йил 27 август.

«Китоб шавқ билан ўқилиши керак. //Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2010 йил 26 ноябрь.

Истиқлолимизнинг илҳомбаш руҳи. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2011 йил 1 январь.

Топган тож-тахтим менинг... Суҳбатдош //Nafosat olami. – 2011. – март.

«Сен – мисли камалак...». //«Жаҳон адабиёти. 2011 йил, 3-сон. Суҳбатдош М.Мирзо. Суҳбатдан олдин қуйидагича кириш сўзи келтирилган: «Сарлавҳага чиқарилган сатр Абдулла Ориповнинг «Руҳим» шеърдан бўлиб, шоир, аввало, кўп синовларда товланган руҳига «Сен – мисли камалак юксак ва сўлмас» дея таъриф беради. Яъни:

Сен – мисли камалак юксак ва сўлмас,
Камалакни эса парчалаб бўлмас...

Бу сатрлар ҳаётида кўп машаққатларни, маломатларни бошдан кечирган шоир қалбининг хитобидир.

Дарҳақиқат, Абдулла Орипов қийин ва мураккаб ижодий йўлни босиб ўтди. Зотан шеърятимизда у янги туйғуларни қуйлади, кашф қилди, янги иқлим яратди.

Бугун умрининг ҳар бир йилини юксак ижодий руҳ билан кечираётган шоир – 70 ёшда!

Мен устоз шеърятни билан дастлаб ошно бўлган даврларимни, унинг ўзи билан илк танишган кезларимни ҳамиша мароқ билан эслайман.

Йиллар ўтаверди. Мен ўзим ҳам маълум бир ёшни қоралаб қўйдим. Ҳар бир соҳа вакили босиб ўтган умр йўллари давомида ўз соҳасига оид воқеаларни, кечинмаларни, хотираларни ёдига олади. Шоирга эса умр йўли қирғоқларидан тошиб оққан, шафақ алангасида ял-ял товланган сермавж шеърят наҳри тимсолида кўринса сира ажаб эмас.

Мен устоз билан унинг муборак айёми арафасида бир суҳбат уюштиришни ва уни журналимизда ёритишни кўнглимга тугиб кўйган эдим. Дам олиш кунларининг бирида устозга дабдурустдан сим қоқдим. Абдулла ака бугун жиндек тоби келишмай турганини айтди. «Унда, эртага борсамчи?», – дедим мен. «Майли, телефон қилиб кўргин», – деди.

Келишилган вақтда Абдулла аканинг Дўрмондаги ҳовлисига чиқиб бордим. Устоз мени хушҳол кайфиятда қарши олдилар. Суҳбатимиз ўз-ўзидан қовушиб кетди»

Суҳбатдан сўнг қуйидагича эпилог берилган: «Мен устоз хонадонидан ёруғ туйғулар билан қайтдим. Йўл-йўлакай унинг феномени ҳақида ўйладим. «Абдулла Орипов феномени» – XX аср ўзбек шеъриятининг юксак сурури. Унинг ижодида – тугёнли шеъриятида халқимизнинг эркака, озодликка, яхши кунларга бўлган ишончи, боқий Ватан тараннуми, инсон қалбида кечадиган теран кечинмалар, ҳаётга бўлган чексиз муҳаббат, дунёни чуқур англаш туйғулари тажассум топди.

Бир оғиз сўз билан, ўзбек шеърияти Абдулла Орипов ижоди тимсолида XX аср жаҳон шеъриятига ўз ҳиссасини қўшди, дея баралла айтишимиз мумкин.

Шеърларида Эркини, Озодликни, инсонга Муҳаббатни авж пардаларда куйлаган, муқаддас замин – Ўзбекистонимиз келажagini ўтли қўшиқларида тараннум этган шоир халқ меҳри-эъзозига, Ватаннинг энг юксак унвонларига сазовор бўлди.

Бугунги кунда Абдулла Орипов шеърияти миллатимиз осмонида камалақдек товланиб турибди.

Озод руҳ мени бир умр тарк этмади. Суҳбатдош: М.Абдуллаев//«Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2011 йил 18 март.

Башарият фарзанди. //Талабалар дунёси. 2011 йил 12-сон, 2-бет. – А.Саидов. Гёте – юрист. Тошкент. «Янги аср авлоди». 2011.

Сокин теранлик. Биринчи марта эълон қилинмоқда.

Доғистон юлдузи. //«Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2011 йил 9 сентябрь.

Умри узун нақллар. // «Ҳуррият». 2011 йил 23 ноябрь.

Навоий нидоси. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2012 йил 10 февраль.

Бургут мағрур парвоз қилади. // Биринчи марта Ўразбой Абдураҳмоновнинг 2012 йилда «Ўзбекистон» нашриётида чоп

этилган «Чангалзор «пайгамбари»нинг ҳалокати» китобида «Сабот ва матонат соҳиби» деб сарлавҳа қўйилган ҳолда сўзбоши сифатида эълон қилинган. Сўнгра «Китоб дунёси» газетасининг 2012 йил 1 ноябрдаги 13-сонида «Бургут мағрур парвоз қилади» деган сарлавҳа билан эълон қилинган. Матнда ҳеч қандай ўзгариш йўқ. Ў.Абдурахмоновнинг китобига 2012 йил 4 апрелда босишга рухсат берилганини ҳисобга олган ҳолда мақола 2012 йил бошларида ёзилган деб тахмин қилиш мумкин.

«Китобхонлик – маънавий эҳтиёж». Суҳбат «Шарқ зиёси» ҳафталик газетанинг 2012 йил 15 ноябрдаги 46-сонида эълон қилинган. Суҳбатдош Ислом Ҳамро. Шоир билан суҳбат бошланишидан олдин газетада янги рукн очилаётганлиги муносабати билан қуйидагича кириш сўзи берилган: «Азиз газетхон! Сизнинг талаб ва таклифларингизни инобатта олган ҳолда газетамизнинг бугунги сонидан бошлаб янги – «АДИБ ИЖОДХОНАСИДА» рукнини ташкил этдик. Янги рукн ташкил этишдан кўзлаган мақсадимиз, эл-юрт ардоғидаги шоир-ёзувчиларимизнинг бугунги адабий жараён ҳақидаги фикр-мулоҳазалари, устозларнинг ижодий тажрибалари, энг асосийси, уларнинг янги, сиёҳи қуримаган асарлари ва ҳали матбуот юзини кўрмаган суратларини чоп этиб боришдир. Шунингдек, янги рукнимиз энди-энди адабиёт аталмиш қутлуғ даргоҳ остонасини ҳатлаш ниятида юрган ижодкор ука-сингилларимиз ва миллий адабиётимизнинг улкан чинорларига айланиб улгурган адибларимиз орасидаги устоз-шогирдлик аъёналарини яна бир поғона юксалтиришга хизмат қилади, деган эзгу умиддамиз. Шундай қилиб, «Шарқ зиёси» мухбири сиз, азиз муштарийларни саҳифамизнинг илк меҳмони, Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири, устоз Абдулла ОРИПОВнинг ижодхонасига таклиф этади.»

Навоий даҳоси. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2013 йил 8 февраль.

Бебаҳо мактаб. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2013 йил 10 май.

Мўъжаз дoston таассуротлари. //«Шарқ юлдузи». // 2013 йил, 2-сон, 11–13-бетлар.

Ўзаллик ва эзгулик куйчиси. // «Китоб дунёси». 2013 йил 12 июнь.

Адиб шукронаси. // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати». 2013 йил 14 июнь.

Пушкин ҳақида. Тошкентдаги Пушкин номи билан аталадиган хиёбонда шоир тавваллуд топган кунга бағишланган анжуманда айтилган сўз. Рустам Мусурмоннинг «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида берилган 2010 йил 11 июндаги «Шоирга эҳтиром» хабаридан олинди.

Ижод масъулияти. // «Ёшлик» журнали. 2012 йил 9-сон, 48-б.

Мақсуд Шайхзода ҳақида. Биринчи марта эълон қилинмоқда.

«Ёшлик» журналининг «Маънавий таҳдид шарпаси» мавзусидаги саволига берилган жавоб. // «Ёшлик» журна-ли. 2013 йил, 4-сон, 3-бет.

МУНДАРИЖА

ШЕЪРЛАР	3
Искандар ва шоир	4
Янтоқ ва туя	4
Тўртлик	5
Ҳасад	5
Эски мухлислар	6
Дахлдорлик	7
Мартаба	7
Халқим	7
Меҳмон	8
Берунийга мактуб	9
Манзара	10
Оддий одам	11
Алишер Навоий монолог сўзи	12
Одам	13
Қизларим	14
Савоб	15
Гавҳар	15
Қиш	16
Озон қатлами	17
«Туғилган кунингни...»	19
Ватан ҳимоячиларига	19
Бир марта	20
Юмуш	21
Илтимоснома	22
Улоқ	23
Таскин	24
Насихат	25
Апокалипсис	27
Ўйин	29
Авлодлар	30
Сурат	31
Сингил	32
Ҳасса ва қалам	32
Меросийлик	33

Коинот сири.....	35
Ўзлик.....	35
Парадокс.....	36
Етти миллиард.....	37
Фахрия.....	38
Кун кўриш.....	38
Умр араваси.....	39
Паркент.....	40
Шиква.....	41
Ҳаёт.....	42
Ажр.....	43
Машраб.....	44
Ўзингникидир.....	44
Навоий кўчаси.....	45
Аргувон.....	46
Сайёҳлар.....	47
Келин-куёвларга.....	48
Санъаткор.....	48
Тажриба.....	49
Қизиқиш.....	50
Қуш.....	50
Турналар.....	51
Ташхис.....	52
Аёл мадҳи.....	53
Тараққиёт.....	54
Ғунча.....	55
Кўнгил мулки.....	56
Ҳатолик.....	57
Ҳамдардлик.....	58
Ватан.....	59
Бинфаша.....	60
Европа.....	61
Қизиқ.....	62
Устоз Миртемир сабоқлари.....	62
Ҳатна.....	63
Табиб.....	63
Нажот.....	64
Тинчлик.....	65
Умр манзиллари.....	66
Нафс.....	67
Майданак.....	68
Оқ от.....	69

Қиёмат аломатлари	69
Ўзбеғу қорақалпоқ	70
Савқи табиий	70
Томоша	71
Ҳиндистон	72
Кема	73
Туғилган кун	74
Ўзбекистон (Ибройим Юсуповдан)	75
РАНГЛАР ВА ОҲАНГЛАР (Туркум)	79
Ранглар ва оҳанглар	80
Уйғунлик	82
Қисмат	84
Тафаккур	86
Миллат	88
Ҳикоят	90
Муфти	92
Қадр	94
Эътиқод	96
Тарих	98
Яхшилик	100
Ҳақиқат	102
Ватан	104
Кўнгил	106
Синов	108
ҲАЗАЛЛАР	110
«Минг бор шукур айтса арзир...»	111
«Оҳким, тушганда кўз...»	113
«Сочларинг ёймай туриб...»	114
«Тоғ аро балққанда сен...»	115
«Сенга пешвоз чиқмасам гар...»	116
«Кезиб оламини ҳарчандки...»	117
«Ё, фалак, этгил мени...»	118
«Айтмангиз, умрим ўтиб...»	119
«Ажиб сиймо эурсан...»	120
«Унутмишсан, мақоминг...»	121
«Ўзинг Алп Тўнғасан ёки...»	122
Бобуршоҳ	123
«Сени ёд айлаган чоғим...»	124
«Йўлдадир, етгай бориб...»	125
«Қимнидир танҳо дедим мен...»	126

«Шеър ёзиш тенгдир қудуқни...»	127
Зар ва зиё (<i>Ҳикоят</i>)	128
Истиқлол манзаралари (<i>Достон</i>).....	134
МАҚОЛАЛАР, СУҲБАТЛАР	159
«Кечиримли... бағри кенг бўлиш керак!»	160
Ватан, кўрар кўзим, айтар сўзимсан.....	165
Мафтункор шеърят.....	169
Истиқлоли – абадий, истиқболи – мунаввар	174
Ижод аҳлига эътибор.....	179
Баркамоллик масъулияти.....	181
Буюк келажак манзаралари	185
Булбул чаманга ярашгай	191
«Китоб шавқ билан ўқилиши керак»	195
Истиқлолимизнинг илҳомбаш руҳи.....	197
«Сен – мисли камалак...».....	203
Озод руҳ мени бир умр тарк этмади	215
Башарият фарзанди.....	223
Сокин теранлик.....	225
Доғистон юдузи.....	229
Умри узун нақлар	234
Навоий нидоси.....	238
Маънавий дарддошлик	242
Бургут мағрур парвоз қилади	245
«Китобхонлик – маънавий эҳтиёж»	249
Навоий даҳоси.....	253
Мўъжаз достон таассуротлари	256
Бебаҳо мактаб.....	259
Гўзаллик ва эзгулик куйчиси.....	261
Адиб шукронаси.....	263
ҚАЙДЛАР	265
Пушкин ҳақида.....	266
Мақсуд Шайхзода ҳақида	268
Ижод масъулияти.....	269
Сухандон Фарҳоджонга тилакларим.....	270
«Ёшлик» журналининг «Маънавий таҳдид шарпаси» мавзусидаги саволига берилган жавоб.....	271
Д.Бегимқулов. Руҳият иқлимлари инкишофи	273
Изоҳлар	288

Адабий-бадиий нашр

Абдулла Орипов

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Еттинчи жилд

Шеърлар, достон, мақолалар, сўхбатлар, қайдлар

Мухаррир *И.Зойиров*

Бадиий муҳаррир *Ш.Мирфаёзов*

Техник муҳаррир *Т.Смирнова*

Мусахҳих *Д.Тўйчиева*

Компьютерда саҳифаловчи *А.Сулаймонов*

Нашриёт лицензия рақами АІ № 154. 14.08.09.

2013 йил 23 августда босишга рухсат этилди.

Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$. Panda Times Uz гарнитураси. Офсет босма.

16.17 шартли босма тобок. 12.87 нашр тобоғи.

Адади 3000 нусха. 297 рақамли буюртма.

Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг

Гафур Ғулом номидаги нашриёт-мағбаа ижодий уйида чоп этилди.

100128. Тошкент. Шайхонтоҳур кўчаси, 86.

Телефон: (371) 241-25-24, 241-48-62, 241-83-29

Факс: (371) 241-82-69

www.gglit.uz, e-mail: iptdgulom@sarkor.uz, info@gglit.uz